Philip Matyszak

ÇEVİRİ:
AYŞEGÜL BAŞOĞLU

SAHİ KİTAP

TARİH

Antik Yunanistan'da Bir Yıl

MÖ 248 Yılında Yaşayan İnsanların
Gerçek Hayatlarından Bir Kesit

PHILIP MATYSZAK: Antik Roma ile ilgili tarihi kurgudışı eserler yazan İngiliz yazar. 1960'ların sonunda ailesi ona pilastik Yunan askerleri aldığından beri antik tarihle ilgileniyor. Matyszak'ın Oxford'daki St John's College'dan Roma tarihi alanında doktorası var. İlgisi bir Yunan bir Roma tarihine kayan Matyszak, profesyonel bir yazar olmasının yanı sıra, Cambridge Üniversitesi Madingley Hall Sürekli Eğitim Enstitüsü'nde antik tarih dersleri veriyor, uzaktan öğrenme programları için ders içerikleri hazırlıyor.

AYŞEGÜL BAŞOĞLU: 1971 yılında Ankara'da doğdu. 1989 yılında İstanbul Kadıköy Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi İşletme bölümünde aldı, sonrasında aynı üniversitede ekonomi alanında yüksek lisans çalışmasını tamamladı. 1995-2014 yılları arasında özel sektörde yöneticilik yaptı. Halen İzmir'de, sakin bir emeklilik hayatı yaşıyor.

ANTİK YUNANİSTAN'DA BİR YIL | PHILIP MATYSZAK | TARİH
A Year in the Life of Ancient Greece

© Philip Matyszak, 2021

Birinci Baskı: Nisan, 2024

Genel Yayın Yönetmeni: İbrahim Z. Altay
Editör: Pervin Salman
Çeviren: Ayşegül Başoğlu
Kapak Tasarımı: Ömer Faruk Yıldız
Sayfa Tasarımı: Burcu Bayam

ISBN: 978-625-98788-2-9

BASKI-CİLT
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
5. Levent Mahallesi, Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi
B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan, İstanbul
T:+90 212 354 30 00

Sertifika No: 46403XX

Bu kitabın hakları Turkuvaz Medya Grubu'na aittir. Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar haricinde yayıncının izni olmaksızın hiçbir surette kullanılamaz.

© Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Philip Matyszak

Antik Yunanistan'da Bir Yıl

MÖ 248 Yılında Yunanistan'da Yaşam

Çeviren:
Ayşegül Başoğlu

SAHI KITAP

İçindekiler

Önsöz 7
Giriş 11

1. Ekim - Başlangıçlar (ΦΟΙΝΙΚΑΙΟΣ ΑΡΧΈΣ) 13
2. Kasım - Başlangıçlar (ΚΡΑΝΈΙΟΣ ΑΡΧΈΣ) 31
3. Aralık - Hazırlıklar (ΛΑΝΟΤΡΟΠΙΟΣ ΠΡΟΈΤΟΙΜΑΣΊΕΣ) 49
4. Ocak - Hazırlıklar (ΜΑΧΑΝΈΥΣ ΠΡΟΈΤΟΙΜΑΣΊΕΣ) 67
5. Şubat - İlk Adımlar (ΔΩΔΈΚΑΤΕΥΣ ΠΡΩΤΑ ΒΉΜΑΤΑ) 85
6. Mart - İlk Adımlar (ΈΥΚΛΕΙΟΣ ΠΡΩΤΑ ΒΉΜΑΤΑ) 103
7. Nisan - Aksaklıklar (ΑΡΤΈΜΙΣΙΟΣ ΔΎΣΚΟΛΊΕΣ) 123
8. Mayıs - Aksaklıklar (ΨΥΔΡΈΥΣ ΔΎΣΚΟΛΊΕΣ) 143
9. Haziran - Tamamlanma (ΓΑΜΉΛΙΟΣ ΟΛΟΚΛΉΡΩΣΗ) 163
10. Temmuz - Tamamlanma (ΑΓΡΙΑΝΙΟΣ ΟΛΟΚΛΉΡΩΣΗ) 181
11. Ağustos - Mücadele (ΠΑΝΑΜΟΣ ΑΓΩΝ) 199
12. Eylül - Son Sözler (ΑΠΈΛΛΑΙΟΣ ΈΠΙΛΟΓΟΣ) 213

Görsel Hakları 221
Ana Kaynak Dizini 223

Sinop
TRAKYA
ERMENİSTAN
MAKEDONYA
Bizans
GALATYA
Ankara
Roma
Pella
Kizikos
Kayseri
Midilli
KAPADOKYA
Bergama
Egriboz
İzmir
Antakya
KİLİKYA
Delfi
Milet
Atina
Halikarnas
AKHA
Elis
Korint
Olimpia
Hermione
Karya
Citium
Palmira
Rodos
KIBRIS
Sayda
Siraküza
Sur
Gortyn
GİRİT
KUDÜS
K
İskenderiye
Kirene
Naukratis
SİRENAYKA
MISIR

ÖNSÖZ

MÖ 248 yılındayız, Yunanların ifade edeceği şekliyle, 132. Olimpiyat'ın dördüncü yılının başlangıcında. Bu dönemde Yunan yarımadası, Helenistik dünyanın (Yunanca konuşanların yerleştiği ya da kolonileştirmiş olduğu bölgeler) sadece küçük bir parçasından ibaretti ki bu dünya konilerle büyümenin ötesinde, yüz yıl öncesinde Makedonyalı lider Büyük İskender'in Doğu'da Hindistan'a kadar fetihleriyle ölçülemeyecek genişliğe ulaşmıştı.

İskender'in ölümünün üzerinden iki jenerasyondan biraz fazla zaman geçmişken, Yunanlar şimdilerde İndus kıyılarında Hint ordularıyla, Akdeniz'in batı sahillerinde ise düzensiz İspanyol birlikleriyle savaşıyorlar. Yunanlar Mısır'da piramitlerin gölgesinde, İskender'in şehri İskenderiye'de yaşıyorlar, bugünün modern Afganistan'ında, Kandahar'da da. Tehlikelerle olduğu kadar fırsatlarla da dolu, büyük, garip bir dünyadayız ancak aynı zamanda vergilerin ödenmesi, rutin işlerin günü gününe tamamlanması gereken bir dünya bu. Egzotik gelen her şey hızla sıradanlaşıyor.

Ata diyarından ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, Yunanlar inatla Yunan kalıyorlar. Atadan kalma tanrılarına tapınmaya devam ediyor, kendi spor sahalarında egzersiz yapıyor ve daha o zamanlardan kadim sayılmaya başlanmış Olimpiyat Oyunla-

rı'na katılmak ve yarışmak üzere yakınlardan olduğu gibi (çok) uzaklardan da geliyorlar.

Bu kitapta, 133. Olimpiyatlar'ın hayatlarına o ya da bu şekilde dokunduğu sekiz Yunan'ı bir yıl boyunca takip edeceğiz. Kişilerin kendileri her ne kadar hayal ürünü olsa da, hayatları öyle olmayacak. Karakterlerin her biri, müzelere yerleştirilecek heykeller arama safhasını geçerek, artık kazı zamanının çoğunu saraylar yerine çöplüklerde geçiren bir bilim dalı haline gelen modern arkeolojideki gelişmelerin yardımı ile tasvir edildi.

Parlak hazineler her ne kadar saraylardan çıksa da çok daha büyük ganimetleri bu gübreliklerde, çöp alanlarında buluyoruz çünkü gerçek Yunanların izlerini tam da buralarda keşfediyoruz. Thucydides ve Polibios'un hikâyelerinde sahnede olan krallar ve generaller değil, kralın vergilerini ödeyen, ordularında ölen sıradan erkekler ve kadınlar. Arkeologlar antik dönem mimari bilgilerine dayanarak, sadece temellerini çalıştıkları bir binanın neye benzediğini makul ölçüde ortaya çıkarabiliyor; aynı şekilde bizler de sıradan Yunan hayatları hakkında sosyal bilimler alanında benzer şeyi yapıyor, antik Yunanların hayatlarını antik uygarlık bulgularına göre ortaya çıkarıyoruz.

Bu kitaptaki amacım, bu sıradan insanların günlük hayatlarını ve dünyalarının MÖ 248 yılında neye benzediğini yeniden canlandırmak. Bu zamanlarda Mısır'daki Yunanlar İskenderiye'deki büyük kütüphaneyi ve deniz fenerini inşa ediyorlardı, her yerde bilim, felsefe ve edebiyat medeniyet standartlarını yükseltiyordu. Her ne kadar Mısır, Suriye ve Doğu Akdeniz'de varlıkları tarihi ifadeyle ancak bir an sayılabilecek olsa da dönemin Yunanlarına yeni, uçsuz bucaksız dünyaları değişmeyecek ve sonsuza kadar var olacak gibi geliyordu. Bu kitap, orada yaşamanın nasıl olacağını yeniden kuruyor.

Kronoloji Üzerine Bir Not

Thucydides destansı *Peloponnessos Savaşları*'nı yazmaya başladığında zamanla bir problemi olduğunu gördü. Bolca zamanı olmadığından değil ki zaten aşka yapacak bir şeyi olmayan bir sürgündü ancak zamanın nasıl geçtiğini tanımlayacak bir yöntem yoktu.

Modern Batı dünyasında bu basit bir iş. Yıllar, İsa'nın doğumuyla eşleştiğine inanılan kesin (fakat hatalı) bir tarihten itibaren sayılıyor. Her yıl 1 Ocak'ta başladığı gibi, ayların kalıcı olarak belirlenmiş sayıda günleri var. Her hafta sonu sistematik olarak haftanın altıncı gününde başlarken, Perşembe, *Thursday, Donnestag* ve *giovedi*, hepsi aynı günler ve aynı ay içerisinde, aynı zamanda yaşanıyor.

Antik Yunanistan'da durum bundan öylesine farklıydı ki. Herkesin yılı, o şehrin kuruluş günü, çok önemli bir olayın gerçekleşmesi, ya da falanca seçkin kişinin yönetimi ele alması diyelim, farklı bir başlangıç gününden sayılmaya başlıyordu. Yıllar kralların ya da hükümdarların isimleriyle anılıyor ve şehirden şehre farklılık gösteriyordu. Yıllar eşzamanlı olarak da başlamıyordu. Bazı devletlere yıllarının sonbahar ekinoksu ile başlaması fikri hoş gelirken bazıları ise altı ay sonrasında, baharda başlatıyorlardı. Yılın başlangıcını dini bir festival ile birlikte yapanlar da vardı (ancak hiç kimse kış gündönümünün 10 gün sonrasına denk gelen tuhaf ve rastgele başlangıcı seçmemişti, zaten böyle bir şeyde ne mana olurdu ki?).

Her ne zaman başladıysa, yılın başlangıcından itibaren ayların akışı da keyfi ve değişkendi. Şehrin kurucuları kentsel takvimin o ay için yoğun olduğunu düşünürlerse ayı diğer aylardan çalarak on gün uzatabilirlerdi mesela. Aklı başında hiçbir ev sahibi mülkünü böylesi koşullarla kiralamayacağından, kiralar daha çok ay takvimi esas alınarak ödeniyordu, yani sadece Atina'da bile aynı anda geçerli, ay takvimi, dini takvim, şehir takvimi ve güneş takvimi gibi çok sayıda takvim oluyordu.

Antikitera Düzeneği

Bu karmaşanın içinden çıkabilmek ve bu kitapta yılı belirli kılabilmek için, Yunanların kullandığı çözümü aynen benimsedik. Düşünün, Anadolu'da Sardis'te bir satıcıdan ipek almak isteyen Korintli bir tüccarsınız. Alışverişte taraflarının farklı takvimlerini eşleştirmek için tüccarın kullandığı, dünyanın ilk analog bilgisayarıydı.

Bilinen dünyanın neresinde olursa olsun tüccar, ayın şeklini, doğuş vaktini ve seçilmiş takımyıldızlarının bulunduğu pozisyonu düzeneğe girerek Korint'te geçerli takvim gününü tam olarak belirleyebilirdi. Ardından yerel takvimle karşılaştırma yapılır ve veri girişi ilerideki bir Korint gününe ayarlanarak yerel teslimat günü belirlenebilirdi. Aynı şekilde beklenen tutulmaların ya da benzer doğa olaylarının olduğu gibi, Olimpiyatlar ya da Phythia Oyunları gibi büyük spor müsabakalarının zamanları da saptanabilirdi.

Yunanların böylesi düzenekler kullandıklarını biliyoruz çünkü bunlardan biri 1901 yılında Yunanistan ve Girit arasında yer alan Antikitera Adası açıklarında bir gemi batığından çıkarıldı. Bu düzenek Helenistik Dönem'de yaşanan kronolojik kargaşaya düzen getirebilmek için tasarlanmış olduğundan, mantıklı görünen, bu kitapta da bu mekanizmayı kullanmak ve tüm tarihleri Korint takvimine dönüştürmek olacaktır.

Bu takvime göre yılımız, Olimpiyat Oyunları'nın yapıldığı Peloponez Birliği'nin küçük Elis şehrinde de olduğu gibi, sonbahar ekinoksunda başlıyor. Daha soğuk kuzey iklimlerinde sonbahar yılın ölümüne tanıklık eder, oysa antik Yunanistan'da kuru, sıcak ve verimsiz yazın sonu demekti. Yeni bir başlangıca işaret eden mevsimsel yağmurların başladığı zamandı.

GİRİŞ

Elis'te Hera Tapınağı'nın çatısını döven yağmur dinmeye başlarken, kemer altına sığınmış olanlar kendi yollarına gitmeye hazırlanıyorlar. Tapınak görevlilerinden biri, yabancılardan oluşan bu küçük grup hakkında yaptığı tahminlerin gerçek olup olmadığını hiçbir zaman bilemeyeceğinin farkında olsa da ayrılırlarken onları seyretmekten alamıyor kendini.

Belli ki çoğu şehir dışından gelenler; zaten Olimpiyatlar'ın yeni bittiğini düşünürsek, şehir Oyunlar için gelmiş, dönüş yoluna çıkmak üzere olan ziyaretçilerle dolu. İnce, uzun bir genç adam ara vermeksizin kemer altındaki sütunlar arasında gidip geliyor –bir yarışçı vücuduna sahip, muhtemelen bir koşucu– ve yanındaki yaşlıca adam da eğitmeni olmalı. Ancak bu kolay bir çıkarım, köşedeki küçük grubun bir aile olduğu da öyle. Kıyafet ve aksanlarına bakılırsa Elis'in yerlisi olmalılar, kocasının pelerinine sarılmış titreyen bir kız ve ancak analık dürtüsüyle açıklanası şekilde ikisinin de üzerine titreyen kısa, şişman bir kadın.

Ya şu gelir gelmez tapınağın ön cephesini dikkatle inceleyen, sonrasında da bakışlarını sanki karşısında kendisini kızdıran biri duruyormuşçasına binaya bakmaktan alamayan tıknaz, kelleşmeye başlamış adama ne demeli? Ya da zengin kıyafetler içerisindeki zayıf adamla endişeyle ilgilenen, boynun-

da at şeklinde bir dövmesi olan kahverengi saçlı kız – bir köle mi yoksa adamın sevgilisi mi, belki de hemşiresidir?

Sonra, yağmurdan üç uşağı ve bir atlet tarafından siperlenmiş şekilde kemer altına sığınan, sert Makedonya aksanlı, kerli ferli beyefendi de var ki tapınağın sahibiymişçesine, tartışmaya açık olmayacak bir şekilde görevliye kendisine bir sandalye getirmesini söylemişti. (Görevli önemli mevki sahipleriyle ilgilenmekte biraz tecrübeliydi ve kendisinden isteneni telaşla yapmıştı.) Bu adam yağmur yüzünden yaşanan bu aksamanın etkisini günün akışında, kendisi sırılsıklam olsa da bir şekilde neredeyse tamamen kuru tutabildiği deri çantayı dikkatle bir koluyla sıkıca sarmış hüzünlü bir kadınla usul usul konuşarak üzerinden atmıştı. Bu kadının kendinden emin bir havası, çarpıcı bir güzelliği var ancak bir fahişenin cilveli edasından yoksun – profesyonel bir müzisyendir belki?

Görevli fırtınanın getirdiği sığınmacıları incelerken kafasını sallıyor. Nerelerden geldiler, hangi olağandışı durum ve koşullar, şansla da bir araya gelerek onları bu yağmurlu akşamüzerinde, onun tapınağının kemerleri altında buluşturdu? Omuzlarını silkiyor sonunda çünkü grup oradan ayrılıyor artık, hiçbir zaman bilemeyecek.

Oysa tapınaktaki tanrı ona her şeyi bilme gücü bahşetmiş olsaydı, görevlinin bu insanların bundan bir yıl önce başlayan buraya geliş yolculuklarına dair görebilecekleri şunlar olacaktı…

BİRİNCİ BÖLÜM

Ekim - Başlangıçlar

(ΦΟΙΝΙΚΑΙΟΣ ΑΡΧΕΣ)

Çiftçi

Bu pırıl pırıl sonbahar sabahında Iphita, her zamanki gibi erkenden uyandı. Güney Yunanistan'da, Peloponez Birliği'nin küçük Elis şehrinde yaşayan bir çiftçi olarak, Iphita yerel yöneticilerin ayları, yılları ne şekilde resmileştirdiğiyle pek de ilgilenmez. Arkadya'daki komşular dahi Elis şehrinde yıllarının nasıl tarihlendirildiğini takip edemezken, neden Iphita'nın umurunda olsun ki? Onun takvimi mevsimlerin zamandan bağımsız akışı, gökyüzünde ayın tüm farklı evreleriyle batıya kayışıdır.

Tam da şu anda güçlenen gün ışığıyla Ülker Takımyıldızı gökyüzünden yavaşça silinirken, yıldızlar ufuk çizgisine yakınlar artık. Ülker Takımyıldızı'nın gökyüzünde yerleşmesi tarım yılının başlangıcını işaret eder ve onun hareketlerini lamba ışığında takip eden Iphita'nın kış hasadı için alması gereken kararlar vardır. Yunanistan'da kuru, sıcak yazlarda çok bir şey yetişmez o yüzden çiftçilerin tohum stoklarını kontrol edip kış hava koşullarının neler getireceği üzerine kumar oynamaya hazırlandıkları günler, sonbaharın başlarıdır. Yüce Zeus ve Demeter merhamet ederlerse sonbahar yağışları çokça olur, o zaman bir çiftçi gernik buğdayı ya da darı ekerek deneyebilir şansını. Ancak sonrasında gelen kış ayları yağışsız geçerse kendilerini

öngörülerinden ötürü kutlayanlar daha az su isteyen arpa gibi tahılları ekmiş çiftçiler olacaktır.

Toprakları kısmen Alpheus Nehri'nin kıyılarında yer alan Iphita'ya göre yağmur, akıllıca düzenlenmiş sulama ile desteklenebilir, bu durumda onu bugünlerde endişelendiren şey önümüzdeki kış boyunca ne kadar yağmur düşeceğinden ziyade, işlerin on iki ay sonra, hazırladığı alan kısa süreli ama oldukça kârlı bir başka ürünü -büyük bir insan kalabalığını- taşıdığında nasıl olacağı.

Şehir meclisi yıla nasıl bir ad vermiş olursa olsun, Iphita biliyor ki önemli olan, bu yılın 132. Olimpiyat'ın son yılı olması. Bundan on iki ay sonra 133. Olimpik Oyunlar Iphita'nın toprağının hemen yanındaki çevrelenmiş sahada yapılacak. Nesiller boyunca ailesi Oyunlar'a katılan kalabalık turist gruplarına yiyecek içecek sağlayarak zenginliklerine zenginlik kattılar. Mesela kutsal Altis sahasının güneyine paralel uzanan, kuzeyinde Kronos Dağı'nın yükseldiği alanı alalım ele. Son iki yıldır bu topraklar hasatta bol bol buğday verdiler ancak Iphita biliyor ki buğday topraktan tahıl tanrıçası Demeter'in kutsal özünü çeker. Art arda yapılan ekim ve hasatlar bu özü tüketince verim zayıflar. Iphita genelde bu topraklara gücünü geri kazanabilmesi için bir yıl süre verir ancak gelecek sene sonbahar ekim-dikiminden önce bu alanda kabaca üç yüz çadır, hatta daha da önemlisi yüz civarında saha tuvaleti olacak. Konaklayan ele avuca sığmaz insanların topraklarını enikonu gübrelemesi, hele hele bunun için ona üste para veriyor olmaları Iphita için dillendirmediği bir tatmin kaynağı.

Her şekilde, bu topraklar önümüzdeki kış mevsiminde öncekilerin üstüne bir buğday mahsulü daha veremez – neyse ki vermeleri de gerekmeyecek. Iphita kafasında araziyi bölmeye başladı bile, hangi kısımlara, hangi çalışanları koymalı, pek kıymetli öküzler ne zaman toprağı çevirmeye başlamalı, bunları hesaplamaya çalışıyor. Baklagiller – olması gereken bu. Yağmurlar yeterli olmazsa Alpheus Nehri'nden sulanacak şekilde, her biri ayrı ayrı tarhlarda mercimek, nohut ve bakla ekecek. Çiftçilerin eski zamanlardan beri bildikleri gibi, Demeter'in özünü tüketen

YUNANİSTAN'DA EKİM-DİKİM ZAMANI

Her bir çiftçi için yılın akışını belirleyen, yetiştireceği ürün ve üzerinde ekildiği toprak olurdu. Çok az sayıda tarla senede iki mahsul verecek kadar zengindi ve yılda iki hasat planlıyorsa çiftçinin kurak yaz aylarını geçirebilecek şekilde sulama kaynağına sahip olması gerekliydi. Bu sebeple çoğu çiftçi yıla sonbahar yağmurlarıyla birlikte başlardı. Ekim işlemi için yağmurları beklemek en iyisiydi, sadece en temel araç gereçle çalışmak durumunda olan çoğu çiftçi için yaz güneşi ile pişerek sertleşmiş toprağı kırmak oldukça acılı bir işti. (Genel anlamda, toprak çevrilmiyor, kırılıyordu – toprağın sabanla derinden sürülmesi ancak Orta Çağ'da başlayacaktı.) Tahıllar genellikle haziran ve temmuz aylarında hasat edilir ve işlenirken zeytin, incir ve diğer meyvelerin hasadı sonbahar başlarında yapılırdı. Bağ bozumu da sonbaharda olurdu böylelikle çiftçi en azından, toprağını yeniden ekime hazırladığı zorlu bir iş gününün ardından içecek taze şarabı olduğunu bilirdi.

tahıllardır ve bu sebeptendir ki baklagiller ve sebzeler toprağın verimini buğday ya da arpa gibi azaltmaz.

Yerel rahip tanrıların sonbaharda sunulan kurbanlardan memnun olduklarına dair alametler görürse Iphita işçilerine hemen bir sonraki dolunayın ardından sürüme başlamalarını ve bir sonraki güçlü yağmurların ardından zaman kaybetmeden tohumları atmalarını söyleyecek. Nohutlar ve baklalar üç ay döngüsü sonunda olgunlaşmış olurlar. Mevsim serin giderse mercimekler de onlardan bir on gün sonra hasat edilebilirler. Sonrasında bakliyatlar ambarda, sepetlerinde kuruyadursun, o tazelenmiş toprağa salatalık, soğan ve sarımsak ekecek.

Elis'in bozuk yolları bu tür dayanıksız mahsulleri çürümeden pazar yerine ulaştırmayı çok zorlaştırdığından, Iphita çoğu zaman sadece kendisi ve çalışanlarının tüketimi için sebze yetiştirir. Ama bir Olimpiyat yılında pazar Iphita'nın ayağına gelir, ürünleri sattığı tezgâhlar karnı acıkmış katılımcılar tarafından sürekli kuşatma altındadır.

Evet, besi hayvanlarını komşu çiftliklerde emniyet altına alması gerekecek ve evet, işçileri beleş yiyecek arayanları (ve tutkulu çiftleri) kovalamak için meyve bahçelerini sürekli kolaçan etmek durumunda kalacaklar; muhakkak ki bu genel curcuna ve kaos hali iki hafta boyunca aralıksız sürecek. Ama kalabalık dağıldığında ve arazi kırık çanak çömlek ve diğer döküntülerden temizlendiğinde, Kronos Dağı'nın gölgesindeki tek ses, Iphita'nın ne kadarını vergi tahakkuk memurlarından saklayabileceğini düşünerek torbalara doldurduğu gümüş paraların şıngırtısı olacak.

İşçiler Iphita'nın kalfalarından sabah talimatlarını almak için bir araya gelirken, dışarıda, çiftliğin avlusunda köpek havlamaları eşliğinde bir hareketlenme var. Bundan yaklaşık on yıl önce kocası öldüğünde çoğu insan bunun aile çiftliğinin de sonu olduğunu düşünmüştü. Iphita kocasına tek bir evlat vermişti –şişko, tembel bir oğul– ve kimse bu genç adamın acımasızca zor çiftlik işlerine girişmesini beklemiyordu.

Bu oğul şimdilerde Elis şehrinde yaşıyor ve tüm zamanını lir çalarak, Epikür felsefesi üzerine çalışarak geçiriyor. Mülkün sahibi ismen o ancak dişli annesinin dayatmalarına direnmeyi bir an için bile göze alamaz. İşin başındaki kişi kuşkusuz Iphita ve bu durum, kocasının tekniklerini uygulamada beklenmedik derecede yetenekli bir öğrenci olduğunu ispatladığı ilk günlerden beri böyle.

Bugün, çiftliği tecrübeli kalfalarıyla birlikte katı bir şekilde yönetiyor. Oğlunun tek görevi ki bu zamana kadar bu konuda tamamıyla yetersiz kaldı, evlenmek ve aile ismini devam ettirecek meşru çocuklar yapmak. Perdelerini iki yana iterek yatağından kalkarken, bir daha bir araya geldiklerinde oğluyla ciddi bir konuşma yapması gerektiğini de aklına yazdı.

Diplomat

Yeterince güçlü ve etkililerse Makedonya Kralı'nın sarayına kabul edilen ziyaretçilerin kendilerini bir sedire oturmuş, (Aksios Nehri vadisindeki yerli üreticilerden gelen) mükemmel bir şarabı yudumlarken bulmaları kaçınılmazdır; bu sırada kralın güvenini kazanmış danışmanı, Citiumlu Persaeus, onları kesinlikle nezaketi elden bırakmadan ancak büyük bir dikkatle inceleyerek ne faydaları olabileceğini değerlendirir. Persaeus Stoacı bir filozoftur, başarılı bir saray adamı ve yurt saydığı Makedonya'nın hitabeti kuvvetli savunucusudur.

Persaeus'a göre Makedonyalılar kadar yanlış anlaşılmış ve haksızlığa uğramış millet azdır. Mesela, güneyin Yunanlarını ele alalım. (Persaeus'a göre Makedonyalılar "kuzeyin Yunanları"dır ve -çoğu Makedonyalı gibi- Makedonyalıların, mesela, Atinalılardan daha az Yunan oldukları iddiasına tepki verir.) Güneyin Yunanları hayatları boyunca kuzey diyarlardan gelen vahşi göçebeler ile güney Yunanistan'ın şımarık insanları arasında kalkan olmuş Makedonyalıların korumasında, onların akıttıkları kanlar ve yaptıkları fedakârlıklar sayesinde yaşamışlardır.

Her nesilden Makedonyalı hayatlarına en azından bir kere, dağlarla çevrili krallıklarını Tuna nehri ötesinden gelen işgalcilere karşı savunmak için silahaltına alınmıştır ki bu olduğunda çoğu zaman krallıkları doğudan ve batıdan da saldırı altındadır. Peki, Makedonya barbar göçebeleri uzakta tutarken güneyin Yunanları onların bu fedakârlıklarını nasıl geri ödediler? Makedonyalıları hor görerek, onlara melez, yarı-barbar diyerek. "Doğru düzgün bir köle bile çıkmaz onlardan," demişti bir keresinde Atinalı bir hatip (hem de sözde beş para etmez Makedonyalılar Atina'yı zapt edip şehri halen süren boyundurukları altına almadan çok kısa zaman önce).

Gelmiş geçmiş en büyük Yunan'ı düşünün, dünya fatihi İskender, Pers belasını kesin olarak sonlandıran adam – öyle bir bela ki nesiller boyu Yunan özgürlüğünü tehdit etmiş. Gobi Çölü'nün kuru topraklarından Akdeniz'in kumsallarına uzanan

II. PTOLEME (MÖ 284–246)

Büyük İskender'in ölümünün ardından, generallerinden biri, Ptoleme, elinden gelen en hızlı şekilde Mısır'a doğru yola çıktı. Ptoleme İskender'in generallerinin yönetimi ele geçirme kavgasında imparatorluğu parçalayacaklarını öngörüyordu ve MÖ 332'de fethedilen Mısır'ı kendisi almak istiyordu. Ptoleme Mısır'ı bir Makedon devletine dönüştürmedi, kendisini firavun ilan ederek mevcut politik ve dini hiyerarşinin en üstüne yerleşti. Bunun sonrasında Mısır, daha ziyade merkezinde Nil Deltası'nda kurulu tam bir Yunan şehri olan İskenderiye ve farklı yerlerdeki birkaç Yunan yerleşkesinden ibaret olarak görüldü. Ülkenin geri kalanındaysa hayat binlerce yıldır nasıl yaşanmışsa öyle sürüyordu.

Ptoleme İskender'in imparatorluğunun geri kalanını yöneten Seleukos krallarıyla pek çok kez savaştı, Yunanistan'ın kontrolünü Makedonyalılardan almak için de çok mücadele etti. MÖ 246'da öldüğünde Helenistik dünya rahat bir nefes aldı. Oğluna babasının ismi verildi, kız kardeşiyle evliliğine de atıf yapılarak Ptoleme "Philadelphus" (kardeşini seven) olarak adlandırıldı. II. Ptoleme İskenderiye'yi ünü dünyaya yayılan bir Yunan kültür merkezi haline getirirken, babasının izinde, diğer Helenistik hükümdarların altlarını kazmak, onları devirmek için yılmadan uğraştı.

Pers İmparatorluğu'nu Yunanlara hediye eden, Makedonyalı İskender'di. Perslerin yıkılması ile Makedonya ve güney Yunanistan'ın selamete kavuştuğu sanılır ama nafile. İskender'in ölümünden sonra fethettiği diyarları generallerinin devralmasıyla Makedonya hâlâ tehlikede – üstelik bu sefer tehdit, İskender'in bıraktığı imparatorluğu yöneten yoldaş Yunanların kendileri. Bereket versin, İskender'in bıraktığı toprakların büyük kısmı

bugün Seleukia kralı II. Antiochos'un yönetiminde. (Persaeus, Seleukia ve Makedonya arasında iyi ilişkilerin sürmesi için görevlendirilmiş diplomatlardan biridir.)

Benzer iyi ilişkiler, İskender'in fethettiği bir diğer krallık olan Mısır'ı yöneten II. Ptoleme ile kurulamaz. Sinir bozucu Ptoleme'nin bahsi açıldığında, iliklerine kadar diplomat Persaeus, tüm stoa öğretisine rağmen sesini sakin ve biteviye tutmak için çabalar. Bu çabaya rağmen yüzüne yayılan hafif kızarıklık gibi, şarap kadehini tutan parmaklarının sıkılığı da aşina olmayan bir gözden bile kaçmayabilir.

Dürüst olalım, Ptoleme tam bir karın ağrısı – Persaeus kendi özelinde bu ağrının kaynağını vücudun daha alt bölgelerine de atfeder. Makedonya ve Mısır arasında yakın geçmişte pek çok hararetli küçük savaş yaşandı, yakın zamanda birkaç savaş daha çıkacak gibi duruyor. Sorun, Yunanistan'ın bundan yüzyıl öncesinde İskender'in kontrolü ele almasıyla birlikte Makedon hegemonyasına girmiş olması. (Persaeus ve diğer Makedonyalı saray adamları, İskender'in girişimini kabalıkla "fetih" olarak niteleyenler olduğunda kibarca yüzlerini buruştururlar – Yunan Yunan'ı fethetmez.)

Yunanistan'ın Makedonya kontrolünde olmasının iyi yanı, önceki dönemlerin aksine, Yunan şehirlerinin artık kendi aralarında bitmez tükenmez, yıpratıcı savaşlara girişmemeleri. Kötü yanı ise, şehirlerarası savaşların yerine Yunan şehirlerinin Makedonya'ya karşı giriştikleri bezdirici küçük ayaklanmalar. Tam da Atinalılar kibirlerinden ötürü tokatlanmışken, Spartalılar ayaklanıyor, onların ardından Arcadialılar başlıyor ve diğerleri devam ediyor, bitmeyen bir çıkanın-tepesine-patlat oyununda olduğu gibi.

Bu ayaklanmaların temelinde ne var diye baktığınızda hemen göreceksiniz –Yunanistan'da her taşın altından Ptoleme'nin ajanları çıkar; diplomatik yardım, silah sağlamakla kalmaz, Mısır'ın dipsiz hazinesinden para ve altın sözleri vererek dolaşır, isyana kışkırtırlar. Güney Yunanistan'da yaşayan halk Makedon hükmü altına girmeden önceki yılları (büyük yanılgı içinde) altın çağları olarak gördükleri için, Makedon egemenliğinden

1. GÖRSEL: II. Ptoleme burada bir mısır hükümdarı olarak tasvir edilmiştir, MÖ 285-246.

kurtulunca mucizevi şekilde Perikles, Sokrates ve Euripides'in döneminin geri geleceğini sanıyorlar.

Bir süre önce Ptoleme Atinalıları "özgürlük" vaatleriyle kandırıp şehri isyana sürüklemişti. Kızgın Makedonyalılar ayaklanmayı bastırmak için güneye yürüyünce, Ptoleme yakından ilgilendiği Atinalılara sırtını dönüvermiş ve şehri kaderine terk etmişti. Persaeus, Olimpiyatlar yaklaşırken Ptoleme'nin ajanlarının yine kalabalıklara karışarak hoşnutsuzluk yaymaya, ayrılık ve ihtilaf yaratmaya, genel anlamda Yunanistan'ı isyan yuvası haline yetirmeye çalışacaklarından emin.

Bütün bunlara baktığında Persaeus'un gördüğü tek olumlu yan, kendisinin de Olimpiyatlar'a gitmesi gerekeceği. Şahsen orada olursa asileri ama rüşvet vererek ama aba altından sopa göstererek -çok mecbur kalınırsa- serseri mayın bir cirit kazası süsü verilmiş akıllıca bir suikast ile Makedonya tarafına döndürmesi mümkün olabilir. Etraflıca düşününce, olası sorunların daha başlamadan önünü kesmek için Olimpiyatlar'a gitmek, rahatını bırakıp yollara düşmeye değecek bir seyahat olabilir. Tabii bunların oyunları tüm ihtişamı ve görkemli törenleri ile yaşamak için diplomata mükemmel bir mazeret sunması da cabası.

Köle Kız

Evden çıkmadan bile bilir ki döndüğünde dayak yiyeceği kesin. Thratta karamsarlık içinde dilini diş eti ile altdudağı arasındaki etli torbacığa bastırdı, Atinalılar bozuklukları öyle taşırlar. Atina'da bozuk para cidden küçüktür, dişlerine yasladığı iki obol neredeyse buğday tanesi büyüklüğünde. Bu kadar küçük boyutta bir para kolayca kaybolabilir; elindeki zaten yeteri kadar değilken, Thratta bir tüccarın uzatacağı kaba dikkatle tüküreceği vakte kadar onları ağzında emniyette tutacak. Şimdiye değin çok kez alışverişe gitti ancak bugünün, zorlu çarşı pazar yollarına düştüğü son gün olması için hayal meyal hatırladığı tanrılara dualar ediyor.

Keremeikos civarlarındaki ücra pazarlara da gitse, önceki haftadan kalma, pörsümüş sebzeler için cansiperane pazarlık da etse, köle kız biliyor ki ancak ertesi günün yemeğine yetecek kadar malzemeyle dönebilecek eve. Sonra da hanımı önce aldıkları az diye ardından da kalitesini beğenmediği için cezalandıracak onu.

Hanımına kocası ev ihtiyaçlarına yetecek kadar para bırakmadığından da değil aslında. Thratta efendisinin günlük yiyecekler için yarım drahmi bütçelediğini ve bu parayı her on günde bir karısına verdiğini biliyor. Efendinin nadiren girdiği, evin kadınlara ayrılan bölümünde Thratta'nın hanımının evin masraflarından kısarak sadece bu yıl biriktirdiği paralarla dolu küçük bir saksı

var. Olur da kocası yemekten şikâyet ederse hanımın cimriliğinin cezasını yine Thratta çekecek. Artık Thratta ant içiyor, tanrıların izniyle bugün yiyeceği dayak son olsun.

Tabii ki yaptığı dokumaların kalitesizliği yüzünden bu akşam bir posta daha dayak yemezse. Tüm kadın ev köleleri gibi, Thratta da dokuma tezgâhının başında saatler geçirir. Kendisine verdikleri para ancak en kötü kalite hayvan yünü -zayıf, pıtrakla dolu, koyun pisliği ile keçeleşmiş yapağı- almaya yeterken, ondan nasıl olacaksa en iyi kalitede giysiler yapması beklenir. Hanımı onu kafasına göre pazara göndermeden önce, Thratta'nın bu berbat malzemeden çile çile yünler yapmış olması gerekiyordu. Alışveriş işi onu dokuma görevlerinden azletmeyecek, Thratta'nın gece boyu çalışıp yün yapmadaki açığını kapatması gerekecek ve şüphesiz, sabah da sorumsuzca harcadığı lamba yağı için dayak yiyecek. Thratta bazen hanımının her fırsatta onu dövmek için bahane aradığını düşünüyor çünkü yaşlı κασσωρίς[1] bundan zevk alıyor.

Thratta usul usul, sırtındaki yara kabuklarının derisinde gerildiğini hissederek omuzlarını esnetti. Bir keresinde çeşmeden eve su taşırken kabuklar açılıp kanamış, eve dönene kadar giysisini lekelemişti. Komşulardan biri Thratta'nın hanımını etrafta soruşturacak kadar endişelenmişti. Rastgele bir Atinalı kölelerine kötü davranan birini dava edebileceği için, bu da evde epey bir rahatsızlık yaratmıştı. O akşam sırtı daha da görünür şekilde berelenmesin diye, Thratta kalçalarına yemişti kırbacı.

Atina'nın kanunları köleleri korur, hani onların iyiliği düşünüldüğünden değil, kötü davranılan köleler birlik olup da ayaklanmasınlar diye – Atina'da köleler sayıca özgür insanlardan fazladırlar. Teknik olarak Thratta sahibinin kayıtlı mülkü, bir *anthropodo* – dört ayaklı değil, insan-ayaklı bir hayvan. Değeri yaklaşık 450 drahmi, kölelerden oluşan bir grup inşaat işçisinin başında formenlik yapan sahibinin sekiz aylık gelirinin az altında. Çoğu ev kölesi hanenin kıymetli araç gereçlerinden sayılır ve ona göre davranış görür ama hepsi değil.

1 (Yun.) Devekuşu. (ed.n.)

Bir deri bir kemik vücuduyla daracık bir sokakta kalabalıkları yararak ilerlerken onu itip kakanların kaçının kendisi gibi köle olduğu sorusu takılır aklına, kimbilir kaçının kendisininki gibi yaraları vardır. Atina'da köleleri özgürlerden ayırmak zordur, ayırt edilebilir bir işaretleme ya da belirli bir kıyafetleri yoktur. Onun durumundaysa ayrımı yapmak çok kolay – Atina'daki tüm kadınlar gibi, Thratta da saçlarını ensesinde topuz yapar böylece umursayıp da yüzüne bakan dövmesini görmeden geçemez: köprücük kemiğinden boynunun yanına doğru uzanan bir at.

Şefin kızını böylesine güzel bir dövme ile süsleyen Trakyalı sanatçı için eseri, onur kaynağıydı şüphesiz. On iki yaşına kadar Thratta doğu Makedonya'nın derinliklerinde el değmemiş

2. GÖRSEL: Kollarında dövmelerle, trakyalı bir kadın (solda)

Trak bölgesinde Struma Nehri kıyılarındaki köyünde küçük bir prensesti. Yunanların varlığından bile habersizdi ta ki günün birinde köyü zırhlı beyaz keten kıyafetler içinde, taşıdıkları kılıç ve sopaları acımasız bir ustalıkla kullanan yabancılarla dolana kadar. Doğal olarak, şef istilacıların ilk kurbanı olmuştu, Thratta onu son gördüğünde, babasının cesedi çevresine üşüşmüş köyün aç köpekleri arasında, toz toprak içinde yerde yatıyordu.

Thratta Thasos Adası'nda annesinden koparılmış ve Delos'a gönderilmişti, orada da, bir yığın köle ile beraber, Atina'da mezada çıkmak üzere bir tüccara satılmıştı. Ailesini kaybetmekle kalmamış, adından da olmuştu. Yeni sahipleri ona Thratta - Traklı- dediler, dövmesi bir gurur kaynağı olmaktan çıkıp barbarlığının işareti oldu, doğası gereği köleydi o. Medeni insanlar olduklarından, Atinalılar vücutlarına dövme yaptırmazlar.

Artık on altı yaşına gelmişti Thratta ve önceki gece Trakya'daki evini gördü rüyasında – yemyeşil kıyılarıyla o büyük nehri, kuzeyi çevreleyen tepesi karlı dağları. Çayırlarda yayılmış koyunları ve mevsimlerinin değiştiğine işaret eden göç halinde leylekleri gördü. Gün doğumundan önce sahibinin evinin altından geçen lağım nehri Eridanus'tan gelen dışkı kokularıyla uyandığında küçük hücresindeydi; akşama pişireceği ekmekler için hazırladığı ekşi mayalı hamurun durumuna bakmak için bitkin bir halde yerinden kalktı.

Nihayetinde birinin malı mülkü de olsa, Thratta'yı bahçedeki derme çatma ardiyede duran süpürge ve yer bezinden ayıran ne derseniz, o hayal kurabiliyor. Thratta özgürlüğün hayalini kurmakla kalmıyor, bu hayali gerçeğe dönüştürmek için de gizlice, var gücüyle çalışıyor.

Ev kölelerinin azat edilmesi sık görülen bir durumdur, Thratta bunu bildiği kadar kendi sahiplerinin onu özgür bırakmaktansa öldüresiye döveceklerini ya da çalıştıracaklarını da biliyor. Keremeikos pazarına her gittiğinde tezgâhına uğradığı yaşlı Angitis de bir zamanlar köleymiş. Daha da ötesi, o da bir Trak ve Thratta'nın maruz kaldığı davranışa karşı öfkeli. Bazı zamanlarda olduğu gibi umalım bugün de elinde kalmış, bayat,

neredeyse satılamaz durumda ürünleri Thratta'ya para almadan verir de hanımının verdiği iki obol'u genç arkadaşı için gizlice tuttuğu paraya ekler.

Tahminine göre, Thratta'nın 200 obol'a ihtiyacı var. Zulasında Angitis'ten alacağı 70 obol var, kalan 130 obol'un da her şekilde yapmak zorunda kaldığı alışverişler için ona vermediği paraların karşılığı olarak hanımının ona borcu olduğunu düşünüyor.

Thratta sürekli kaçma planları yapardı ama hep havada kalan planları dün balık pazarında bir anda gerçekleşme yoluna giriverdi. Tesadüfen karşılaştığı bir balıkçıyla ayaküstü başlayan konuşma uzun bir sohbete dönüşmüştü. Balıkçının teknesi kısa süre önce fırtınayla batıya, Atina'ya sürüklenmişti. Teknenin tamirini bitirir bitirmez, balıkçı ve adamları Boğaz'dan Anadolu sahillerini takip ederek güneye göç eden lüferleri avlamak için evlerine, Halikarnas limanına döneceklerdi.

Teknenin tamiri bittiğinde yola çıkabilmek için balıkçıların paraya ihtiyacı var; denize çıkarken yanlarında bir kadın olmasına dair tereddütleri varsa da 100 obol karşılığında unutacaklar, Thratta'yı da beraberlerinde Halikarnas'a götürecekler. Problem şu ki denizciler sabahın erken saatlerinde, gelgitle beraber denize açılmalılar. Mevsim geçiyor ve Ege denizinde fırtınalar başlıyor, yani bu küçük tekne yarın yola çıkamazsa bir daha hiç çıkamayabilir. Thratta gencecik hayatının en büyük kararını dün, işte o anda, balık pazarının ortasında verdi, bundan büyük gurur duyuyor çünkü bir an bile tereddüt etmedi.

Thratta bugün Angitis'ten parasını alacak, öğle sonrası dayağını yiyecek ve gecenin karanlığında evden kaçıp balıkçı teknesinin demirlediği Pireaus limanına doğru yola düşecek. Tehlikeler ortada, Thratta balıkçıların denize açılır açılmaz, ellerine düşmüş kaçağa tecavüz edip cesedini tekneden denize savurmaları ihtimalinin kuvvetli olduğunu da biliyor. Ancak bu riski alması gerektiğini düşünüyor. Stoacı filozoflar kölelerin sadece köle olduklarına inandıkları için köle olduklarını söyler. Yarın ölecekse de özgür bir kadın olarak ölecek. Ve evet, hanımının biriktirdiği bozukluklarla dolu o küçük saksı da beraberinde geliyor. Ha-

nımının ona bu kadarcık borcu olsun, hem, biraz temiz deniz havası paralara da iyi gelir.

Koşucu

Napolili Symilos neredeyse on yıldır evinden uzakta, eve gitmek tehlikeli olduğu gibi, ona bir fayda da getirmeyecek. Kanundan kaçan biri değil, tam aksine, Napoli'nin gözde evlatlarındandır Symilos, ne zaman olursa olsun, döndüğünde bir kahraman gibi karşılanmak hakkıdır. Bu zafer dolu karşılamayı yaşayamamasının asıl sebebi doğup büyüdüğü şehrin İtalya'nın batı kıyılarında olması. Napoli bir Yunan şehri -en az Efes ve Siraküza kadar- ancak Napoli barbar topraklarında bir Yunan kolonisi. Son yirmi yıldır İtalya'yı egemenlikleri altında tutan barbarlar -Romalılar- Kuzey Afrika ve Sicilya'ya hâkim Fenikeli barbarlarla, Kartacalılarla bitmez tükenmez savaşlardalar.

Bir İtalya Yunanının bakış açısından (Yunanlar Yunan olmayan herkesi tanım gereği "barbar" addeder), Romalılar ve Kartacalılar sorunlarını anlaşarak çözseler, yok çözemiyorlarsa birbirlerinin kökünü kazısalar da artık barış olsa ne harika olurdu ama bu şimdilik pek olası görünmüyor. Bu iki milletin birbirlerinden böylesine nefret etmelerinin nedenlerden biri esasta çok benzemeleri. Romalılar da, Kartacalılar da medeniyet sıfatlarıyla donanırken önemli bir parçayı, akılcılığı atlamışlar. Birkaç mevsimlik hararetli savaşların ardından Yunan şehirlerinin çoğu aralarındaki sorunlara dostane çözümler getirebilirken ne Romalılar ne de Kartacalılar katır inatları yüzünden aralarındaki savaşın aklı başında her Yunan'ın makul bulacağından çok daha uzun zamandır devam ettiği gerçeğini itiraf ederler. Yıllarca süren aralıksız katliamların ardından mücadeleleri, o ya da bu milletin son ferdi de ölene kadar devam edecek insan öğüten bir savaş eziyetine dönmüş durumda.

Halihazırda Roma'nın uzatmalı savaşı Sicilya açıklarında, seyyahların dalgalarda kol gezen, ticari gemileri rastgele dur-

durup kargolarına el koyan rakip filolar olmadan bile oralarda olmak istemeyecekleri kadar güvensiz sularda geçiyor. Tüccar, gemisini durduran tarafa dost bir ülkedense mürettebatta kürek çekmeleri için baskı yapılabilir (her iki millet de kürekçi yokluğu çekiyor); ola ki gemi tarafsız bir millete aitse mürettebat köle alınabilir, hatta düşmanla ticaret yapanlara ibret olsun diye, öylesine öldürülebilirler.

Bu yüzden eve dönmeye kalkışırsa atletik, genç Symilos kendini bambaşka bir meslekte bulabilir -Roma donanmasında kürekçilik ya da Tunus'ta zeytinliklerde işçilik- oysa Symilos kendi kariyerinden gayet memnun.

Felsefi düşünceye de yatkın olduğundan bazen sorgular Symilos, Napolililerin yokluğunda ona atfettikleri şeref ve zenginliği kendinden daha çok hak edenler yok mudur? Yaptığı güçlü ve adil kanunlarla şehrinin toplumsal dokusunu kuvvetlendiren bir meclis üyesi belki ya da halkını büyük zorluklardan kurtaran bir asker, hatta pandemi tehlikesi altında bile mesleğini sürdüren bir doktor; insanlığa faydalı yetileri olan kişiler. Symilos'un tüm yapabildiği kısa mesafeleri hızlı ama çok hızlı koşmak. Symilos Olimpik düzeyde bir koşucu.

Symilos pekâlâ da bildiğimiz dünyanın en hızlı koşan adamı olabilir. Yarıştığı parkura *stadion* deniyor, cenk arabalarının da yarıştığı pist ile aynı adla anılan, yaklaşık 200 metrelik (mesafesi mekândan mekâna az da olsa değişebilen) bir koşu. Symilos yakın zamanda Ptolemeia'da düzenlenen Oyunlar'ın galibi olduğundan, aslında bir iso-Olimpik şampiyon. Ptoleme'nin sarayındaki dalkavuklara bakılırsa firavunun babası I. Ptoleme'nin anısına tertip ettiği bu Oyunlar ihtişam ve prestij açısından Olimpiyatlar'ı geride bırakmış durumda. Ptoleme düzenlediği Ptolemeia Oyunları'nın Olimpiyatlar'a denk olduğunda ("iso" Yunancada "-ile aynı" anlamında bir önektir) ısrarlı olduğu gibi, şampiyonlarının kendi şehirleri tarafından Olimpiyat müsabakalarının galipleri ile aynı şekilde onurlandırılmalarını da talep ediyor.

Bu öncelikle para demek -yığınla hem de-, agorada (pazaryerinde) bir heykel, şehir meclisinden hayatı boyunca bedava

yemek ve yolun sonunda da muhtemelen iyi bir emekli aylığı. Özetle tüm Yunan atletlerin peşinden koştuğu bir rüya, dolu dolu şöhret ve para. Oyunlar'da amatörce, spor aşkına yarışan biri olabileceği Symilos'un aklının ucundan bile geçmez. O bir atlet ve "atlet" kelimesi tam olarak "ödül için yarışan kişi" anlamına gelir. Efsanelerdeki atletik müsabakalarda bile, mesela Yunanların Truva kuşatmasına ara vererek yaptıkları yarışlarda, demir şişler, atlar ve tutsak kadınlar galiplere ödül olmuş. Ne de olsa en mütevazı bir marangoz da, anlı şanlı bir general de yaptıkları iş karşılığında bir ödeme alır; o zaman diğer mesleklerdeki pek çok kişiden daha fazla çalışan ve fedakârlık yapan bir atletten niye emeğinin karşılığını istememesini bekler ki insanlar?

Bu günlerde Cyrene'de zengin bir soylunun evini şereflendirirken, bir sonraki hareketini tasarlıyor Symilos. Ev sahibi Symilos'un orada olmasından pek mutlu, ödül kazanmış bir aygır ya da paha biçilmez bir sanat eseriymişçesine ziyaretçilerine gösterebiliyor onu. Karşılığında Symilos ve eğitmenine bedava yemek ve kalacak yer verildiği gibi, ne zaman isteseler ki bu sık sık oluyor, Cyrene spor sahasını da kullanabiliyorlar.

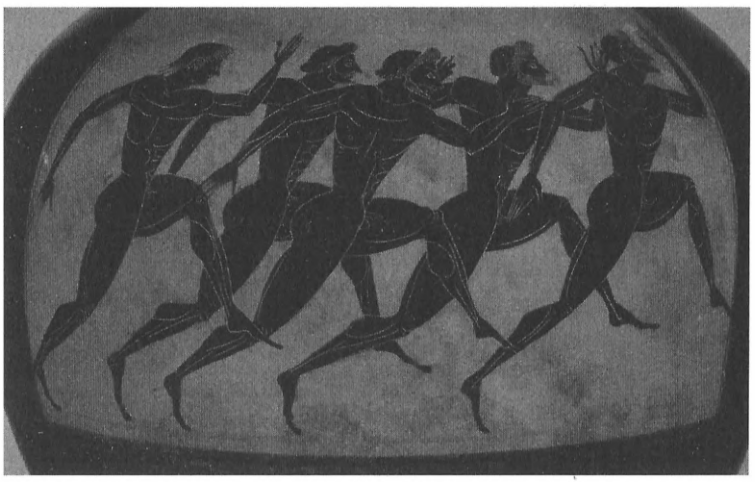
Symilos'un Olimpiyatlar'da yarışıp yarışmayacağı gibi bir soru yok ortada, bunun olacağını o da, herkes de kanıksamış durumda. Esas konu, müsabakalara en iyi nasıl hazırlanabileceği. Symilos'un para sıkıntısı çekmeyeceği kesin. Şehrinden güven verici mesajlar geldi bile, Napoli idmanlarını, eğitmenini, diyetisyen ve masör giderlerini, Symilos'un başka neye ihtiyacı olursa, karşılamaya hazır. Ptoleme'ye, Oyunlar'a, "iso-" ön ekine saygısızlık etmek istemezler ancak Olimpiyat Oyunları'nın da bir Olimpik şampiyonun şehrine getireceği şan ve şerefin de eşi benzeri, dengi olamaz. Napoli bu şan ve şeref için gerekli yatırımı yapmaya hazır.

Olimpiyatlar'da galip gelmiş bir atlet şehrine girerken alelade bir kapıdan girerek kendini küçültmesin diye kendi surlarında bir gedik açtıkları duyulan şehirler vardır – hem de pentatlon gibi görece önemsiz yarışları kazananlar için. Olimpiyatlar'ın en eski ve olmazsa olmaz yarışması, Symilos'un çok başarılı olduğu

stadion koşusudur. Bu yarışa o kadar büyük değer atfedilir ki, çoğu zaman Oyunlar'ın yılını da içeren tam beş yıllık süre *stadion* koşusunun galibinin adıyla anılır. Evet, o beş yıllık döneme sonrasında, sonsuza dek "Napolili Symilos'un Olimpiyat'ı" denecek olması bir şehrin uğruna ne gerekirse yapmaktan kaçınmayacağı bir şeydir.

Symilos'un şimdiki ev sahibi elbette vitrinindeki atletin Olimpiyat hazırlık programını Cyrene kıyılarının ılıman rüzgârının tadını çıkararak oradan yürütmesini tercih ederdi. Muhtemelen böyle olmayacak. Sadece kendine karşı yarışan bir atlet, sadece rekabetten kazanabileceği ayrışma hırsından mahrum kalır. Bunu Symilos'un bildiği kadar rakibi olacak kalibredeki tüm diğer koşucular da biliyor bu yüzden hepsi kafalarını Symilos'u düşündüren aynı sorulara yoruyor: Nereye gitmeli, hangi yarışlara katılmalı, başka kimler olur orada?

Doğal olarak Symilos ve rakipleri Olimpiyatlar'a hazırlık niteliğindeki bu yarışlarda birbirlerini dikkatle seyredip tartacak-

3. GÖRSEL: Terakota Amfora, Panatheanik Oyunları Zafer Ödülü. Bir koşuda yarışan atletler. Euphiletos ressamı tarafından yapıldığı düşünülmektedir, MÖ 530 dolayları.

lar. Kimse bu ön yarışlarda ortaya tam gücünü koyup da büyük yarışa kadar formdan düşmek istemez ama kimse çaptan düşmüş görünüp de rakiplerine psikolojik üstünlük kazandırmak da istemez. Bu hassas bir denge, sağlaması da bir o kadar zor: Hiçbir Olimpik koşucu kaybetmeyi sevmez öyle ki bir koşucu manasız bir yarışı kazanmak için kendini gereksiz zorlayabilir, sonuçta bu koşular çarpışmalara ve sakatlıklara da sebep olabilirler.

Tüm bu düşünceler yetmez gibi, Symilos bu ayın sonuna doğru Girit Adası'nda, Gortina'da yapılacak yarışlara katılmak üzere davet edildi. Haberi getiren elçi ayrıca Gortina şehir meclisinin ona bu seyahati yapmaya değer bulacağı bir teklif yapacağının da işaretini verdi. Symilos bunun altından ne çıkacağını merak ediyor.

İKİNCİ BÖLÜM

Kasım - Başlangıçlar

(ΚΡΑΝΕΙΟΣ ΑΡΧΕΣ)

Gelin

Atinalı annelerin kız çocuklarının erginliğe geçişini "Paidia'dan Artemis'e dönüyorlar," diye niteledikleri de olur. Artemis bir tanrıçadır, tahmin edilebileceği gibi, Paidia da bir çocuk tanrıça. Paidia çocukça neşeyi ve oyunları temsil ederken Artemis yetişkindir, ciddi bir tanrıçadır -ve bu noktada vurgulamak gerek- Artemis bâkiredir.

Genç Apphia biliyor ki "Paidia'dan Artemis'e geçiş" gerçekçi bir anlatım çünkü daha birkaç hafta önce annesi çocukluğunun yoldaşı oyuncaklarını toparlarken oyun odasının ortasında ciddi bir ifadeyle durmak zorunda kaldı. Üç yaşından beri onunla olan bez bebeğine Homeros'un *İlyada*'sını kendince anlatırken hayali Truva siperlerine defalarca sürdüğü hurdası çıkmış tekerlekli atı da oradaydı işte. Apphia'nın bez bebeği de, bu tekerlekli atı, çıngırakları, topaçları ve diğer pelüş ya da ahşap hayvancıkları ile birlikte dikkatle konmuştu torbaya.

Sonrasında Apphia, annesinin eşliğinde, Artemis tapınağında diğer kızlarla beraber son derece sıkıcı bir seremoniye katılmıştı. Burada kızların çocukluk oyuncakları artık çocuk değil, kendi başlarına birer kadın olduklarını tescilleyen bir seremoni ile tanrıçaya adak olarak sunulmuştu. Seremoni boyunca App-

hia kızlara kaçamak bakışlar atmış, yaşlarını tahmin etmeye çalışmıştı. Kendisi daha yeni on beşine girmişken buradakilerin en büyüğü olamazdı – tahminine göre en büyükleri on altı yaşlarındaydı. Bununla beraber tüm kızların ortak bir özelliği vardı: geçmiş birkaç hafta içinde ilk âdetlerini görmüşlerdi; Atina'da âdet görmek çocukluğun sonu sayılırdı.

Apphia artık bir yetişkin, geleceği ise belirsiz. Adı "artış" anlamına geliyor, bu tam da doğumunun ailenin sorunlarına katkısı. Biliyor ki bir ölçüde zengin ve iyi bağlantıları olan bir aileye doğduğu için şanslı. Ancak kendisine sıkça hatırlatıldığı gibi ailenin kız çocuklarının en küçüğü olduğu için de şanssız. Aile mülkü oğullara kalır ve ailenin adını onlar devam ettirir.

4. GÖRSEL: Artemis'e adanmış bir kız çocuk heykeli.

Kızlar evde oturur ve çocuk doğururlar ancak saygıdeğer her ailede kızlar önce evlenirler ve iyi bir evlilik yüklü bir drahoma gerektirir.

Drahoma pek çok sebepten ötürü önemlidir. Öncelikle her ne kadar drahoma verilmesi özel bir konuysa da ilgili herkes yaklaşık tutarı bilir, tarafların saygınlığı bu tutara göre artar ya da azalır. Bunun ötesinde, drahoma gelin ile birlikte gelir ve ondan koparılamaz, yani evliliğin akıbeti kötü olsa da kadın bilir ki drahomasına güvenebilir.

İşleri zora sokan bir diğer konu da Apphia'nın ailesinin iki nesildir Atina'da oldukları halde Atinalı olmamaları ve hiçbir zaman olamayacakları. Atinalılar uyruk konusunda çok katılar, kanunlar son yıllarda biraz gevşemiş olsa da farklı uyruktan bir kadın Atinalı bir erkekle evlendiğinde hukuki olarak belirsiz bir pozisyonda kalır. Genel anlamda metikler (Yunan şehirlerinin farklı uyruklardan olan sakinleri, bakınız sayfa 105) -özellikle Atina'da uzun zamandır yerleşik olanlar- çoğu zaman uyruğunda oldukları şehirlerdeki otoriteleri bilgilendirme gereği bile duymadan kendi aralarında evlenirler.

Tüm bu zorluklara rağmen Apphia'nın üç ablası da yaşları geldiğinde evlendiler. Apphia için esas sorun babasının sonuncu kızı için bir drahoma daha toparlamakta zorlanması. Erkek doğmadığı için sürekli sessiz serzenişlere maruz kalırken, drahomasının az olacağı ihtimaline karşı telafi olabileceğini düşünerek erkeklerin bir eşte aradığı becerileri -mesela dans edebilme, ev idaresi, dokuma- edinmeye çabalıyor. Ablalarının beklenmeyecek ölçüde doğurgan çıkmaları ve babalarını bile şaşırtacak şekilde daha şimdiden toplamda neredeyse bir düzine -ve neredeyse hepsi erkek- çocukları olması da faydalı olacak. Ailesinde böylesi bir doğurganlık performansı olan gelin, müstakbel kayınpeder ve kayınvalidenin gözünde kıymetlidir.

Laf aramızda, Apphia'nın iri ela gözleri, pürüzsüz beyaz cildi, yüzünü çevreleyen sarı bukleleriyle ceylan gibi zarif, gerçekten güzel bir genç kadına dönüştüğü de vurgulanmalı. Ama ablalarından (çirkince olanlardan) birinin de burun kıvırarak

söylediğine bakılırsa güzellik bir cariye ya da fahişe için elzem olsa da bir adamın eşinde arayacağı en önemli özellik değil. İyi bir aile, para ve doğurganlık görünüşten önce gelir; bir erkek alımlı bir yatak arkadaşı isterse dışarıya bakmasına kimse laf etmez. Paralı bir adamın bir sürü güzel kadınla ilişkisi olabilir ama sadece tek bir karısı olacaktır.

Güzellik göz önüne alınmayacak da olsa, ailesinin ve dostlarının evlenmeye değer bulup önerdiği çok sayıda genç kadını değerlendirmek için koca adayına epeyce fırsat ve zaman tanınacak. Oysa Apphia ideal eşinin sadece hayalini kurabilir, bu konuda hiçbir söz hakkı olmayacak. Bu kararı, Yunancada genel ifadeyle "sahip ve efendi" anlamına gelen, bu bağlamda kanuni vasisine karşılık gelen *Kyrios* alacak, yani babası. Onun kimle, ne zaman, ne koşullarda evleneceğine babası karar verecek.

Kesin olmamakla beraber, Apphia'nın evlenmeden önce kocasıyla en azından bir kere bir araya gelmesi muhtemeldir; eğer gerçekleşirse bu görüşmenin amacı birbirlerine kur yapma şansı vermekten çok, damat adayına kendini kesin sözle bağlamadan önce alacağı malı şahsen inceleme fırsatı tanımak olacaktır. Apphia'nın tüm ablaları kocalarıyla ilk kez bu şekilde tanıştılar ve her görüşmenin ardından evin kadınlara ait bölümünde ebeveynlerinin kararlarını çekinmeden tartan kızların dedikodu ve kıkırdamaları haftalar boyu sürdü.

Şu sıra Apphia'yı iki düşünce biraz olsun rahatlatıyor. Öncelikle hâlâ çok genç olduğundan en azından iki sene daha ana babası umutsuzluğa düşmeden ona koca aramaya devam edebilirler. İkinci olarak, tecrübeleri ve dostluklarına güvenebileceği kız kardeşleri var. Her birinin artık kendi aileleri olsa da, kızlar sık sık birbirlerini ziyaret edip aile meselelerini konuşuyor, çocuk yetiştirmeye dair keşiflerini paylaşıyorlar. Apphia'ya göre, evlilik hayatı her ne getirecekse en azından aralarında birkaç sürpriz de olacaktır.

Müteahhit

İnsanı tanrılar yarattı, peki tanrıları insanlar yaratabilir mi? Mısırlı veznedarla toplantısından önce tekrar tekrar rakamların üzerinden geçerken, Müteahhit Meton'un aklını kurcalayan soru bu. Hazırladığı rakamlar tanrı Serapis'e atfen Olimpia'da yapılacak bir tapınak için değerlendirilmek üzere vereceği teklifin içeriği.

İyi de, Serapis gerçek bir tanrı mı? Yoksa dışarıda Mısır'ın prestijini yükseltme çabaları sürerken, ülke içinde Mısırlı propoganda makinelerinin yerli halk ve Yunan yerleşimciler arasında birlik sağlamak amacıyla yarattığı bir uydurma mı?

Kesin olan tek bir şey var – I. Ptoleme onu gölgelerden çekip çıkarmadan önce zayıf bir tanrısal varlığı olmuş olsa da– Serapis bugünlerde tüm Akdeniz'e yayılmış ününden ve ona tapan binlerce kişinin varlığından memnun değil.

Meton bir henoteist – yani, kendisi tek bir tanrıya tapınırken diğer tanrıların da var olduğunu kabul eden biri. Meton'un tek tanrısı Hanımefendi'dir, gri gözlü tanrıça Athena, özellikle Athena Ergane formunda, zanaatkâr erkek ve kadınların tanrıçası olarak. Sonuç olarak Serapis genelde yeraltı tanrısı Hades'e atfedilen özelliklerden bazılarına sahip görünse de bu yeni tanrıya tapınacaklar için bir bina inşa etmek Meton'u çok rahatsız etmiyor. Athena'ya bağlılığı muhakkak ki Meton'u Hades'in kıskançlığından koruyacaktır, değil mi? İnançlı mimarın umudu kesinlikle bu yönde, hem de tapınağa yerleştireceği kült heykel bazıları için tanrılara hakaret sayılabilecek nitelikte olsa bile.

Serapis'in tapınağını inşa etmeye talip olduğundan, haliyle, binanın merkezinde yapılacak en kutsal bölme olan iç odaya, *naos*'a yerleştirilecek tanrı tasviri üzerinde çok kafa yordu Meton. Yaptıracağı heykel, ilk yapıldığında Karadeniz kıyılarında, Sinop şehrinde bulunan ünlü Serapis heykelini temel alacaktı. Burada tanrı Yunan hatlı ama Mısırlı kıyafetlerine bürünmüş bir erkek olarak gösterilir. Serapis'in insan formunda olması onu kendi başına kutsal hayvan kafaları taşıyan pek çok Mısır tanrı-

sından ayırmaya yeterliyken, Meton'un planında ayrıca kafasına bir sepet ve ayaklarının altına da üç kafalı bir tazı yerleştirmek var. Üç kafalı köpek figürü kapılarını üç kafalı Kerberos'un tuttuğu ölüler dünyasına açık bir referans olacak. Sembollerden anlayan Yunanlar tahıl tutmaya yarayan, dolayısıyla ölüm ve yeniden doğuşu işaret eden (tahıl toprağa düşer ve bir sonraki mevsim yerden yeni bir bitki olarak yükselir) sepet temasını da şüphesiz yakalayacaklardır. Hades bundan pek memnun kalmayabilir.

YENİ ESKİ TANRI SERAPİS

Mısır'ın kontrolünü ele aldığında, Makedonyalı Ptoleme'nin Yunanlara herkes kadar Yunan olduğunu göstermesi gerekirken, yeni tebaasına karşı da geleneksel bir Mısır firavunu duruşu sergilemesi elzemdi. Ptoleme bu çetrefilli durumu Mısır kültlerinin en eskisine dönerek aştı – kutsal Apis boğasını yücelterek. Bir Apis öldüğünde tanrılaştırılır, ona tapılırdı; Ptoleme tanrının "Osiris-Apis" olan adını Yunan diline uyarlayarak "Serapis" yaptı. Serapis pek çok açıdan amaca uygun bir seçimdi. Ptoleme bir yandan Yunan tanrılarından herhangi biriyle doğrudan eşleştirilemeyecek ama diğer yandan pek çoğuyla benzer özellikleri olan emsalsiz bir Mısır tanrısı aramıştı. Mısır'ın çok bilinen hayvan başlı tanrılarının aksine Serapis insan başlıydı. Bu Yunan tarzı tanrı tüm Helenistik dünyada güçlü bir şekilde tanıtıldı. Serapis'in ve tanrıça İsis'in firavunun koruyucusu ve kollayıcısı ilan edilmesiyse Ptoleme'ye ayrıca propoganda imkânı sağladı. Mısır'da bu tanrıya adanmış en büyük tapınak, İskenderiye'deki Serapeum'du, antik dünyanın en ihtişamlı tapınaklarındandı ve MS 391 yılında Hıristiyan kalabalıklar tarafından paganların sığınağı olduğu iddiasıyla yıkılana kadar ayakta kalmıştı.

5. GÖRSEL: Athena'yı kolunu bir destek üzerinde koymuş halde gösteren bir kabartma, MÖ 5. yüzyıl sonları.

Sinop'taki bu heykel neredeyse temsil ettiği tanrı kadar bilinir; Meton tam da bu yüzden, Hades ile ilgili göndermelerine rağmen bir benzerini yaparak Mısırlıların gururunu okşayacağını düşünüyor. Rivayet o ki Ptoleme rüyasında tanrının, firavunun onun için İskenderiye'de yaptırdığı büyük tapınakta bu heykelin olmasını istediğini görmüş. Ancak Ptoleme'nin rüyasında heykelin ve çevresinin tarifi varmış sadece. Saray adamlarından biri tarifi duyup da firavuna Sinop'ta bulunduğunu

söyleyene kadar, Ptoleme böyle bir heykelin varlığından bile habersizmiş.

Bir grup elçi heykeli satın almak üzere derhal yola çıkarılmış ancak Sinoplular anlamsız bir isteksizlik göstermiş, vermek istememişler heykeli. En sonunda uzun pazarlıkların ardından Mısırlılar heykeli gemilerine yükleyip yelken açmışlar. Mısırlılara bakarsanız, işlerin bu kadar uzun sürmesi tanrı Serapis'in sabrını taşırmış ve heykel kaidesinden kalkıp yürümüş, gemiye kendisi binmiş. Sinoplulara sorarsanız Mısırlılar bir gece vakti heykeli gizlice söküp alarak düpedüz çalmışlar. Her koşulda Meton yapmayı önerdiği tapınakta bu heykelin bir kopyasının olmasını istiyor.

MISIR'DA YUNANLAR

Oedipus'ın hikâyesini ve Sfenks'in esrarını duymuş olan herkes bilir ki antik Yunan ve Mısır tarihi iç içe geçmiştir. Bunu özellikle Yunanların Mısır'a göçerek yekpare Yunan şehirleri kurmasını aktif olarak teşvik eden bir Makedon hanedanlığının ülkeyi yönettiği Ptolemik dönemde görürüz. Bunu mümkün kılan bir diğer unsurun da Yunan kültürünün müstakil, kendine yeten şehir modeli formunda İspanya'dan Afganistan'a tüm Yunan dünyasında küçük farklılıklarla kendini tekrarlayarak yayılmış, kurumsallaşmış Yunan şehir yapısı olduğunu görüyoruz. Mesela yakın zamanda arkeologlar II. Ptoleme döneminde İskenderiye'nin yaklaşık 200 km güneyinde kurulmuş, içinde antik Philoteris şehrinin de bulunduğu Watfa'da geleneksel bir Yunan spor sahasının kalıntılarını ortaya çıkardılar. Günümüze ulaşan pek çok papirüs metninden, heykellerden ve resimlerden anladığımız üzere, Yunan kültürü Mısır'da varlığını Roma İmparatorluğu döneminde de korumuş ancak MS 640 yılından itibaren Müslüman idaresi altında yavaş yavaş kaybolmuştur.

Ptolemik hanedanların "yeni" tanrılarına inancı yaymak için sarf ettikleri gayret ve kaynakları düşünürsek, II. Ptoleme'nin Yunan topraklarının kalbinde -Olimpiyat Oyunları'nın yapıldığı Olimpia kutsalında- bir Serapis tapınağı inşa ettirme kararı belki de hiç şaşırtıcı gelmez.

Ama mümkün olmayacak çünkü Elis şehri büyükleri halihazırda dolu olan kutsal tapınak alanına bir yeni tanrı sıkıştırma fikrini şiddetle reddettiler. Meton Mısırlıların baştan beri tapınağı kutsal bölgeye yapmak niyetinde olmadığını, bu teklifi şehir büyüklerini binanın Olimpia'da başka bir yere yapılabileceği fikrine ikna etmek için yaptıklarını düşünüyor. Hem büyük heykeltıraş Phydias'ın eseri olan fildişi ve altın Zeus heykeli de bu kutsal bölgede bulunuyor. Mısır krallığının muazzam kaynaklarıyla bile (antik) dünyanın harikalarından biriyle yarışa girilmez.

Buna karşı getirilen çözümse dâhineydi: Olimpia sahasının hemen bitişiğinde toprakları olan bir çiftçiden bir arazi satın alındı. Böylece Kronos dağının eteklerinde yükselen bir kaya parçası üzerine inşa edilecek yeni tapınak, kutsal bölgedeki meşhur Zeus tapınağını gölgede bırakamayacak olsa da ona tepeden bakacak.

Yeri dolayısıyla tam anlamıyla görünür olacağından, bu tapınak dini Yunan mimarisinin bu (fevkalade cömert) bütçe ile yapılabilecek en güzel örneklerinden biri olmak durumunda. Bu sebeple Meton pek çok mimara danıştı ki aralarında Atina ve Efes gibi uzak diyarlardan olanlar da vardı. Bu sayede şimdi elinde olası farklı tasarımları sergileyen, özenle yapılmış, ölçeklendirilmiş üç farklı model var.

Dışarıdan bakan birine bu tasarımlar birbirinin neredeyse aynısı gibi gelebilir, bunun sebebi tapınak yapım konvansiyonlarının esnekliğe pek de yer vermemesi. Mesela, Dor düzeninde bir tapınakta tanrılara ev sahipliği yapan *naos*'un boyutları ve *peristasis*'de, yani *naos*'u çevreleyen kemerde bulunan sütunların sayısı arasında sabit bir ilişki vardır. Diğer mimari unsurların yerleri ve ölçülerinin oranları da sabittir, bu da Yunan dünyasında tüm tapınakların benzer görünmesine sebep olur.

Çoğu mimari konvansiyonun temeli, tapınakların ahşaptan yapıldığı ve bina genişliğinin çatıya sıralanabilecek kalas sayısı ile kısıtlandığı Arkaik dönemde atılmış ya da bazı yapı unsurları fonksiyonunu yitirip -o dönemde ahşap kirişleri sabitlemek için kullanılan kazıklar gibi- artık sadece dekoratif amaçlara hizmet ediyor olsa da bunların bir önemi yok. Sonuçta tanrılar tapınaklarını böyle seviyor ve böyle olmalarını istiyorlar. Zaten pek çok kurala aykırı düşmüş olan Serapis daha fazla kural çiğneyip de kabul arayışını zora sokmak istemez. Sözün özü, tapınak gayet konvansiyonel olacak.

Meton Mısırlı veznedarı Dor düzeni kullanmaya ikna etmek istiyor, bu sade bir tarz olduğu için aynı bütçeyle daha muhteşem bir tapınak inşa edilebilir. Küçük ölçekte bir tapınağın inşasının bile akıl almaz rakamlara çıkabileceğini iyi bildiğinden maliyetleri düşük tutabilmek temel öncelikleri arasında.

Düşünün, mesela, süslemesiz tek bir Dor sütunu yaklaşık 50,000 drahmiye mal olur, bu sütunu inşa edecek nitelikli taş işçisi bu parayı ancak iki ömür boyu çalışırsa kazanabilir. Meton'un en mütevazı teklifinde bile bu sütunlardan on iki tane var. Mısırlılar İyon düzeni isterlerse her bir sütunun maliyeti, bu stile göre biçimlendirilecek sütun başlıkları ve sütun gövdelerine dikkatle işlenecek yivlerin (ki keskinin tek hatalı vuruşu 10,000 drahmiye mal olabilir) bedeli de eklenerek 65,000 drahmiye kadar çıkabilir.

Meton'un bu işi almaya bu kadar hevesli olmasının asıl sebebi de yine bu yüksek maliyetler. Öngörülen maliyet üzerinden alacağı kişisel komisyon yüzde 0,5 bile olsa hayatı boyunca bir daha para için endişelenmesi gerekmeyecek. Müstakbel işverenini beklerken Meton bir yandan odada bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, diğer yandan da emekli olup da memleketine, Melos Adası'na döndüğünü, orada kendisi ve ailesi için yaptıracağı evi hayal ediyor.

Tüccar

Adına ister Apollonopolis ister Edfu densin, Nil Nehri kıyısında yükselen bu devasa tapınaklar şehri, Tüccar Sakion'un bulunmaktan memnuniyet duymadığı kadar güneyde. Normal zamanlarda Sakion İskenderiye'de kalmayı tercih eder, barbar Batı'dan ve medeni Doğu'dan gelen malları alır satar, her iki yönle olan alışverişinden de iyi kâr eder.

Baharatlar, ipekliler ve çarıklar Doğu'dan gelir – ne kadar doğudan, bilmez çünkü varlıklarından bile ancak Erythra Denizi (Kızıldeniz) kıyılarında Arsinoe Limanı'na geldiklerinde haberi olmuştur. Hayatta ve ticaretteki belirsizliklerden ötürü, anlaşmaların bazen suya düştüğü talihsiz durumlar yaşanır. Diyelim ki Hindistan biberi almak üzere anlaşma yapmış bir tüccar ürün yoldayken ölmüş ya da iflas etmiş olsun ya da korsanların uğrağı olmakla meşhur Raithos Limanı'ndan bir geminin tam donanımlı tayfası gizemli bir şekilde bu biberleri "edinmiş" olsun, birdenbire alıcısını arayan yetim bir kargo çıkmıştır ortaya. İşte tam bu noktada Sakion devreye girer, bu kargoyu alır ve ona yeni bir müşteri bulur.

Mısırda uzun yıllardır yerleşik bir aileden gelen Yunan bir tüccar olmanın da verdiği avantajla, Sakion Helenistik dünyaya yayılmış bağlantıları sayesinde hangi alıcıların en yüksek fiyatları hangi ürünler için ödeyeceklerini iyi bilir. Eline geçen mallar buna değecekse Sakion onları beraberinde götürerek satışı şahsen yapar, bu sayede geçiminin bağlı olduğu kişisel bağlantılarını sürekli canlı tutmuş olur.

Üç ay öncesine kadar ticari önceliklerinden dahi olmayan, Mısır'ın güneyindeki uzak bir diyar, Kuş Krallığı, bir anda Sakion'un gözünde önem kazandı. Bir meslektaşı yılın çoğunu Kuş'un başlıca şehirlerinden biri olan Meroe'de büyük bir ticari fırsat üzerine çalışarak geçirmiş, pazarlığın tamamlanıp anlaşmanın şahitler huzurunda imzalanmasının ardından, bir gemi dolusu İspanyol gümüşüyle İskenderiye'ye dönüş yolunda yakalandığı sonbahar fırtınasından kurtulamamıştı.

Kontratı üstlenmeyi düşünüp düşünmeyeceğini sormak üzere tüccarın karısı Sakion'a ulaşmıştı. Sakion'un baştaki ilgisizliği malların ne olduğunu öğrenir öğrenmez -çok ucuza on iki talent (700 kg) ham fildişi- dağılmıştı, üstelik tam da Anadolu'da Bergama kralı Attalos büyüyen şehrindeki tapınakları ve anıtları donatmak üzere ısrarla fildişi ararken.

Kuşitler fildişini yukarı Nil'de, Asvan Adası'nda bir aracıya teslim edeceklerdi, aracı da Apollonopolis/Edfu'ya kadar getirecekti. Burada fildişi teslim alınacak ve bedeli ödenecekti. İşte bu yüzden Sakion bu antik kumtaşı şehre gitmek zorundaydı. Yolculuk kolay olmadı, tüm yolu Nil'de akıntıya karşı gittiler, neredeyse 5,400 *stade*'lik bir seyahatten bahsediyoruz (1.000 kmq). Üstelik Memphis şehrini geçtikten sonra geçen her *stade* ile birlikte yerli Mısırlıların tavırlarındaki düşmanlığın arttığını görebiliyordu Sakion ve bu da onu fazlasıyla rahatsız ediyordu.

Mısır tarihiyle gurur duyan, kökü çok eskilere dayanan bir diyar. Büyük İskender'den bin sene önce Mısırlılar Asurlularla ticaret yapıyorlardı, Doğu Akdeniz ülkelerinin bir kısmı hükümleri altındaydı. Beş yüz yıl önce Mısır'ı Kuşit kralları yönetiyordu – bugün Kuşit tüccarların Asvan'dan öte kuzey bölgelerde iş yapmakta isteksiz olmalarının bir sebebi de bu.

Tüccar olduğu içindir, Sakion neredeyse hayal bile edilemeyecek mesafelerden gelen ürünlerle uğraşmaya alışkın. Bir keresinde Hint bir tüccarın ona getirdiği baharatların Hindistan'a ulaşmadan önce katettiği mesafelerin, oradan Yunanistan'daki nihai satış noktasına kadar gideceği yoldan daha uzun olduğunu anlattığını hâlâ hatırlar. Buna rağmen fildişi kargosunun geldiği Meroe, Sakion'a hem çok uzak hem gerçek ötesi gelir.

Derler ki Kuş'un başkenti Napata'da Mısır'ın Teb şehrinde olduğundan daha çok piramit varmış, Meroe gür ormanlarla çevrili, yüksek binalarla dolu, kalabalık nüfuslu bir şehirmiş. Kolay kolay hiçbir tüccar hem ağır hem de göreceli olarak düşük fiyatlı ürünleri İskenderiye'ye kadar 2.500 km (1.550 mil) kuzeye getirmeyeceği için Meroe'de yapılan demir eşyalar kali-

teleriyle olduğu kadar az bulunurluklarıyla da ünlüler. Ancak elmaslar, leopar kürkleri, egzotik hayvanlar ve evet, fildişi için bu yol katedilebilir ve zaten sık sık da katedilir. Ürünlerin yola çıkıştan varışa kadar tüm yolu tek bir tüccarla tamamladığı pek duyulmuş değildir; Sakion'un Doğu'dan getirttiği baharatların durumunda olduğu gibi, bir tüccardan diğerine aktarılırlar. Çoğu zaman nihai alıcılar ürünlerin kimlerin elinden çıktığını, nerelerden geldiğini bilmezler.

Bugünlerde Sakion akşamlarını Nil'e bakan konukevinin rahatında Yunan ev sahibi ile tiyatro üzerine söyleşerek, onu Yunanistan ve Doğu seyahatlerinin hikâyeleriyle eğlendirerek geçiriyor. Gündüzleri ise heyecanlı bir gerginlik içinde pek değerli kargosunun nehirden ona doğru yaklaştığı haberini beklerken rıhtımdaki yürüyüş yollarını arşınlıyor.

Böyle zamanlarda Sakion'un düşünceleri Afrika'nın diğer bölgelerine, kahverengi derili halkına kayıyor. Akdeniz milletleri Kuş Krallığı'ndan haberdar çünkü Kuş ve Mısır uzun Nil Nehri'ni bir arter gibi paylaşır, ticaret ve bilgi nehirde bir aşağı bir yukarı sürekli akar. Ancak Afrika çok büyük ve bilinmiyor. Mısır'ın batısında Sahra Çölü'nün geçit vermez kumları Akdeniz'in ötesindeki okyanusun kıyılarına kadar uzanıyor; Nil'in batısında, Sahra'nın güneyinde ne var? Hangi bilinmeyen krallıklar ve medeniyetler, kuzeydeki diyarların bilmediği insanları ve kültürleriyle nasıl yaşıyor, gelişiyor ve ticaret yapıyorlar?

Hem bir Yunan hem de Mısırlı olarak, kendi yurdu ve kültürünün dünyadaki tüm emsallerinden üstün olduğuna dair sarsılmaz bir inancı olsa da, güneyde uçsuz bucaksız bilinmez diyarların olduğunun ayırdına vardığından beri merakı uyanmış durumda. Belki de bir tekne tutup nehirden biraz daha yukarılara çıkıp kargoyu yolda karşılamak en iyisi. Nehir boyunca timsahlar, hipopotamlar, ibisler olacak; belki kuzeyden göçle gelen ilk soluk pembe flamingoları bile görebilir. Böyle bir seyahat macerası ona Edfu'nun kasvetli tapınaklarının gölgesinde, asık suratlı, kaypak insanlar arasında dolanmaktan kesinlikle daha iyi gelecek.

Lir Çalgıcısı

Kallia odasına döndüğünde birikimlerinin neredeyse yarısına mal olan enstrümanının paketini dikkatlice açar. Bu bir lir, yatağının yanında duran, hâlâ kullanılabilir olsa da Anadolu'nun yaz sıcağında profesyonel müzik enstrümanı olarak işe yaramaz hale gelmiş eskisinin yerine geçecek. Kallia'nın bu yenilemeyi yapması gerekiyordu, bu da dikkatli bir değerlendirme gerektirdi.

Tüm lirler aynı şekilde yapılmaz –*phorminks* liri var mesela, geçimini koyun yetiştiriciliğinden sağlayan köylerde ozanlar hâlâ onu çalarlar; bir de efsanelerin ilk icat edilen lir olduğunu söylediği ilginç ama kullanışsız *chelys* lirinden bahsedebiliriz.

Chelys, adını enstrümanı yaratmak için tanrı Hermes tarafından feda edilen kaplumbağadan alır. Hermes o sırada Apollo'dan çaldığı besili bir sığır sürüsüne çobanlık ediyormuş. Genç tanrı (ki fazlasıyla erken gelişmiş bir çocukmuş aslında) zaman geçirmek için bir antilobun kafasından boynuzlarını almış ve bir dizi yay oturtmak için onları çerçeve olarak kullanmış. Bu yayları parmakla çekip bırakmak hoş bir ses çıkarıyormuş ama yeterince canlı değilmiş, bunun üzerine Hermes bir kaplumbağayı yuvasından etmiş ve kabuğunu sese eksik kalan derinliği verebilmek için kullanmış.

Şu an için Kallia Anadolu'ya beraberinde bir *chelys* getirmiş olmayı dilerdi. Eski usul *chelys* liri yapımında tesadüflerin rolü büyük: Eşleştirileceği antilop boynuzları ile mükemmel çalışabilmesi için, tam da doğru kalınlık ve esneklikte bir kaplumbağa kabuğu gerekli (ki, Kallia bazen düşünmeden edemiyor, mükemmel uyumu yakalamak uğruna acaba kaç kaplumbağa ve antilop elden geçirilmeli).

Tabii ki kaplumbağa kabuğu ve antilop boynuzu dışında malzemeler kullanarak da bu sorunun üstesinden gelinebilir. Her profesyonel lir çalgıcısı gibi Kallia da bir *kithara* kullanıyor, bu *phorminks* gibi kutulu bir arp ancak bir safkan yarış atı gübre arabasını çeken katıra karşı neyse, *kithara* da *phorminks*'e karşı o.

6. GÖRSEL: *Kithara* çalan kadın lir çalgıcısı.

Kutulu arp yapımı kaplumbağalara eziyet edilmesine gerek bırakmaz. Üstelik kaplumbağa kabuğunun fonksiyonunu çok daha hassas doğrulukla yerine getiren içi boş ahşap kutunun eklenmesi harp yapımındaki rastlantısal unsuru da denklemden kaldırır. Özenli marangozlukla bu kutu bir sesi yansıtarak yayların titreşimi şekillendirir, tınısına karakter katar. Ahşabın türüne, kutunun kalınlığına ve yapısına bağlı olarak aynı yay çekildiğinde yumuşak, yüksek, yankılı ya da titrek bir ses verebilir.

Kallia'nın ilk *kithara*'sı kiraz ağacındandı bu yüzden daha da pahalıydı çünkü lir ustaları sert ve kırılgan kiraz ağacıyla çalışmayı sevmezler. Üstüne üstlük, kiraz kerestesinin doku-

su kabuğa yakın ya da göbek kısımdan olmasına göre farklılık gösterir ve farklı şekilde yaşlanır bu yüzden ustalar ağacın ya sadece göbeğinden ya da sadece kabuğa yakın bölgesinden alınmış ahşapla çalışırlar. Her iki bölgeden de ahşap kullanılarak yapılan bir lir üzerinde zamanla kabarıklıklar oluşur, kutunun çıkardığı o doygun, net notalar arasında belli belirsiz bir ahenksizlik başlar.

Kiraz ağacıyla yaşanan bir diğer sorun da ağacın iyi sulanan, göreceli olarak yüksek nemli bölgelerde yetişmesi. Lir ustası ahşabı yaz ortasında Sahra Çölü'nde kalmışçasına kurutmadan işlemişse, o enstrümanı beraberinde Anadolu yaylalarına ancak akılsız bir lirist götürür. Kallia da akılsız olmalıydı işte, enstrümanı yeterince kuru ahşaptan yapılmamıştı ki Anadolu platolarının sıcağında büzüşmeye başladı, gittikçe kuruyan ağaç usul usul çarpılırken *kithara* adeta kendini parçalıyordu.

Yatağın kenarına dayalı bu *kithara* hâlâ kullanılabilir, niyetiniz pazar kalabalığını ya da sefer dönüşü yolda mola vermiş bir grup askeri eğlendirmekse makul ölçüde sonuç verecek bir enstrüman. Ama maalesef enstrüman artık kendi esas amacı -özellikle sanatsal gösteriler için inşa edilmiş küçük, akustik açıdan mükemmel konser salonlarında ehil soyluları ağırlamak- için kullanılabilecek durumda değil. (*Odeon* olarak isimlendirilen bu konser salonları Apollo'ya adanmıştı.)

Yunan dünyasında bir soylunun lir çalmasa da en azından bu tür müziği anlayıp değerlendirebilecek uzmanlığı olması iyi yetiştirilmiş olmanın bir emaresi sayılır. Kallia'ya sahneye çıkması karşılığında çok yüksek ücretler ödeniyor çünkü dinleyicileri kaliteli bir enstrümanın ustaca çalınmasını bekledikleri için oradalar – Kallia'nın eski liri artık bu nitelikte değil.

Bu durumda bile eski liri gayet iyi bir fiyata alıcı bulur, Kallia'nın itibarı öyle sağlam ki onun eski enstrümanlarından birine sahip olmak prestij olarak görülür. Çoğu soylu lir çalmada o kadar yetersiz ki yıpranmış *kithara*'nın belli belirsiz ses bozuklukları ortadaki genel ahenksizlik içerisinde fark edilmez bile. Kallia liri işverenine de satabilir, kendisi Eusebia şehrinde bir

meclis üyesi ve Kallia onun çocuklarına lir çalma sanatını öğretme konusunda şimdiye kadar pek başarılı olamadı.

Efsaneye göre Herakles çok iyi bir avcıymış ama başka hiçbir yaylı enstrümanı kullanmayı beceremezmiş. Yine de kültür seviyesi yüksek İstebe'de yetişen genç bir soylu olduğundan, ebeveynleri ona öğretmek için bir girişimde bulunmuşlar. Bu zorlu iş için bulabilecekleri en iyi öğretmeni bulmuşlar – Linus adında Trakyalı bir adam. Linus kardeşi Orpheus (gelmiş geçmiş en iyi müzisyen) gibi müziğe yetenekliymiş ki Apollo ve Kalliope'nin, en önde gelen ilham perisinin, oğlu olduğu düşünülürse bu hiç de şaşırtıcı gelmez.

Kallia da *linoi* adı verilen, işini yaparken trajik bir şekilde ölen Linus'a adanmış kederli ağıtlardan söylemişti geçmişte. Basit bir melodiyi bile tutturamayan beceriksiz öğrencisi karşısında sabrını yitiren Linus, hayal kırıklığı içinde eliyle Herakles'in kafasına vurmuş. Bunun üzerine benzer şekilde sabrı taşan Herakles de melodinin üstesinden gelmek yerine lirle tek vuruşta öğretmenini alt etmiş. (Kallia'nın mesleki görüşüne göre bu vuruş lir için de muhtemelen pek iyi olmamıştır.)

Kendi öğrencileri ne Herakles kadar kuvvetli ne de onun kadar sinirli ama muhtemelen müzik yeteneği konusunda ondan bile beterler. İki oğlanın da müzik kulağı yok, kız kardeşleri onlardan azıcık daha iyi. Kız ergenliğin arifesinde; ateşli bakışları ve çalışındaki tutku Kallia'ya öğrencisinin Lesboslu Sappho'nun şiirlerindeki ifadeleri rahatsız edici derecede ciddiye aldığını düşündürüyor.

Şu anda hafiften titreyen elleriyle yeni enstrümanının paketini açarken Kallia, Eusebia gibi ücra bir bölgede yeterince vakit geçirmiş olduğunu düşünüyor. Kendisi gibi, yeni lirini yapan usta da yaptıklarını daha fazla takdir edecek daha çok müşteriye ulaşmak istiyor bu yüzden Pergamon'a taşınmak üzere hazırlık yapıyor. Kallia da yarın istifasını verecek ve onunla birlikte gidecek. Hem bu sayede, yeni enstrümanı ile ilgili bir sorun olursa yapan ustaya ulaşmakta güçlük çekmeyecek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Aralık - Hazırlıklar

(ΛΑΝΟΤΡΟΠΙΟΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ)

Çiftçi

Kronos Dağı topraklara gümüş sicimler gibi inen yağmurun yarattığı peçenin ardından zor seçiliyor. Iphita sundurmanın koruması altında, elleri belinde, kızgın ama rahatlamış bir ifadeyle seyrediyor yağmuru. Sonunda! Geçen ay boyunca bulutlar onunla alay etmişti sanki – İyon denizinden gelen yüklü kara bulutlar sadece birkaç damla yağmur bırakıp öylece iç bölgelere süzülüp geçmişlerdi. İşte, sonunda gelmişti yağmur, yaz kuraklığında pişerek sertleşen yüzeyi gevşetip toprağı suya doyuracak ağır bir sağanak. Toprağı sürmek artık mümkün, sonunda!

Önceki ay bomboş oturarak geçti sanılmasın. Daha Ülker ufukta yok olmadan Iphita'nın işçileri hazırlıklara başlamışlardı. Oraklar bilendi, işçiler bir tarladan ötekine, yabani otları yolup topladılar. Bu otlar bir yük arabasına doldurulmuş, ahırın arkasında açıkta duruyor şimdi, yağmur altında çürüyecek ve üzerinde buhar tüten bir yığına dönüşünce tezek ve insan dışkısıyla karıştırılıp tarlalara gübre olarak dönecek. Ev kadınlarının taze pişmiş kekleri ve tuzlu çörekleri işte böylesine leş kökenlerden geliyor.

Sonrasında depodan pırnal meşesinden saban kütüğü getirildi, ağır kütüğün iki tarafına ahşap takozlar çakıldı, yan dikme-

7. GÖRSEL: Ekim-dikim mevsiminde yapılan işlerin gösterildiği vazo tabanı illüstrasyonu, 1848

ler takıldı. Saban kütüğünün bir ucunda saban demiri var, öbür ucundaki yan dikmelere de öküzler bağlanacak. Sabana koşuldukları her bir günün sonunda yorgunluktan bitap düşeceklerinden, haftalardır öküzlere tahıl yediriliyor ve düzenli hareket etmeleri sağlanıyor.

Sabanın sert toprağı kırarken işin yüküyle parçalanması yaşanmamış bir durum olmadığından, Iphita yedek sabanın da işe yarar durumda olup olmadığını kontrol etti. Benzer şekilde, kendisi kadar hazırlıklı olmayan komşuların yalvar yakar yedek sabanı istemek için gelmeleri de yaşanmamış bir durum değil. Arada yedek sabanı ödünç vermeyi ilişkiler açısından uygun bulur ama öküzlerini hiçbir koşulda vermez, hele ki son verdiğinde komşudan öldüresiye çalıştırılmışçasına canları çıkmış, ter içinde, sırtlarında kamçı izleriyle neredeyse topallayarak geri geldiklerinden beri. Neyse ki tüm çiftlikler için yoğun bir dönem ve Iphita'nın neden veremeyeceğine dair akılcı mazeretleri

ulaşması gerekenlere ulaştı, komşular artık öküzleri istemeye kalkışmıyorlar.

Bu arada Iphita'nın işçileri kıymetli meşe ağaçlarının bulunduğu alandaki çalılıkları temizlediler. Adamlar irice ağaç parçalarından kendileri için "böcek" dedikleri, üstünkörü şekillendirilmiş birer tokmak yaptılar, bunlarla sabanın arkasından yürüyecek ve geriye kalan irice toprak parçalarını kıracaklar. Bu yıl sürüm geç yapıldığı için toprak kıranların hemen ardından tohum ekici yürüyecek, onu da elinde sapanla bir çocuk takip edecek. Yeni saçılmış tohumları yemek için üşüşen kuşların kendileri sofrada yemek olacaklar. Iphita'nın tohumlarını yağmalamaya gelenler sadece güvercinler ve çöl tavukları değil, saz tavukları ve keklikler de geliyor, akşam yemeğinde çiftlik işçileriyle onlar da buluşuyorlar.

Ekimin geçe kalmasına rağmen Iphita tarlaları için gernik buğdayında karar kılarak risk almayı seçti. Normalde daha düşük fiyata gidecek olmasına rağmen arpa ekerdi çünkü aralık buğdayının hasadı da geç olur. Geç ekilmiş buğdaydan ekimi erken yapılana denk verim alabilmek için yağmuru bol bir bahar gerekir. Iphita da tomurcuklu çiçekleri, guguk kuşlarını sever ama önümüzdeki bahar boyunca gökyüzü kasvetli olsun ve sürekli inceden yağmur yağsın istiyor. Ola ki bahar yağışsız ve güneşli geçerse buğday hasadı bereketsiz olacak yine de çiftliğin mali durumu açısından sorun olmayacak. Olimpiyat yılındayız, çiftlik işçileri keçileri sağmakta ne kadar ustalarsa, turistlere satışta da o kadar becerikliler. Ne olursa olsun kârlı bir yıl olacak, o zaman daha da fazla kâr elde edebilmek uğruna neden risk almasın?

Bu düşünce ona başka bir şey hatırlattı, keçilerin hâlâ çok süt verip vermediğini kontrol etmeliydi (turistler keçi sütünden yapılmış peyniri severler). Bir süredir genç dişi keçilerin süt verimi düşük, bunu artan kuyruk sallamalar ve coşkulu melemelerle birleştirince anlaşılıyor ki dişi keçilerin çiftleşme zamanı gelmiş. Yaklaşık 150 günlük bir süre vermeli, sonrasında doğum olur, bu da baharda bol bol süt demek. Bunun üzerine bir üç ay da salamura peynirin olgunlaşmasına verilirse Olimpiyatlar'da

sporseverlere sunmak için birinci kalite ürün hazır! Zaten Iphita'nın peynirini satarlarken çiftliğin sloganı şöyle: "Aristaios (Apollo'nun oğlu) insanlara peynir yapımını öğrettiğinden beri yapılanların en lezzetlisi."

Doğurmaktan bahsetmişken... Oğluyla son konuşmalarını hatırlayınca Iphita'nın suratı asıldı. Geçen hafta çiftlikte akşam yemeği davetini kabul edip gelmişti (annesi çağırınca reddetmeye korktu demek daha doğru olur). Yemek sırasında torun konusu açıldı – yemekten önce de açılmıştı, yemeğin sonunda, ballı pastalarını yedikten sonra da. Çiftlikte nispeten izole bir hayat yaşamasına rağmen Iphita son iki aydır boş durmamış, hem komşuları hem de Elis'teki tanıdıkları arasından seçtiği uygun genç kadınların dikkatlice kurgulanmış sosyal ortamlarda oğlu ile tanışmalarını sağlamıştı. Boşa çaba.

Sinir bozucu bir durum bu. Iphita erkek olsaydı, doğrudan komşu çiftliklerin birinden bir genç kız seçer, gider babasıyla hangi tarlaların geline drahoma olarak verileceğinde anlaşır ve dönüp oğluna yakında bir koca olacağını bildirirdi. Kadın olması durumu karmaşıklaştırıyor çünkü teknik olarak aslında Iphita'nın kendisi, evlendirmeye çalıştığı işe yaramaz ahmağın vesayeti altında, ekonomik olarak ona bağımlı. Üstüne üstlük genelde çok yumuşak başlı olan oğlu konu evlilik olduğunda beklenmedik şekilde dik kafalı çıktı. Şimdi de Epikürcü felsefe üzerine çalışmak için Atina'ya gitmeye karar vermiş – Epikürcülük ebeveynlerden ve olası eşlerden olabildiğince uzakta olmanın önemini öğretiyor olmalı.

Yine de her şey bitmiş değil. Iphita'nın ailesi Atina'da yaşayan Elisli bir aile ile *Ksenia* -geleneksel misafirperverlik- bağını uzun yıllardır koruyor. Bu aile Olimpiyatlar için gelirse çiftlikte misafir olur, içtenlikle karşılanırlar. Iphita'nın ailesinden ister iş ister eğlence için Atina'ya giden olursa, onlar da *Ksenos*'larının (misafirperver dostlarının) evinde kalırlar. İhtiyatlı soruşturmaları sonucunda bu ailenin henüz yeni evlilik yaşına gelmiş bir kızı olduğunu öğreneli beri bu geleneksel bağ Iphita'ya daha da faydalı görünüyor. Genelde Atina'da yaşayan bir kızın aynı şe-

hirden biri ile evlenmesi beklenir ancak eskiden beri süre gelen, aynı şehirden iki ailenin dostluğu belki ebeveynleri böylesi bir istisnaya ikna edebilir. Kız, dört kız kardeşin en küçüğü, drahoması oldukça az olacaktır ama doğurgansa ve müşkülpesent oğlu kabul ederse, isterse İliryalı bir korsanın kızı olsun, Iphita bu evliliği memnuniyetle karşılar.

Diplomat

Persaeus çalışma odasında Pella'nın kar kaplı çatılarına bakarken kafasındaki konu evlilik. Kendisi için sanılmasın, tombul metresiyle on senedir rahat bir hayat yaşayan Makedonyalı diplomatın bu konforlu ev düzenini hiçbir şekilde değiştirmeye niyeti yok. Hayır, Seleukos kralı II. Antiokhos ile Mısır firavunu II. Ptoleme'nin kızının mutsuz birlikteliği üzerine düşünüyor.

Makedonya krallığı açısından, ezeli düşmanları II. Ptoleme'nin kendi çocuğunu büyük ve kuvvetli Seleukos İmparatorluğu'nun taht sırasına doğrudan yerleştirmesi uzun süredir ciddi bir rahatsızlık konusuydu. Seleukos kralının Ptoleme'nin kızıyla evlenme konusunda fazla bir seçim şansı olmamıştı çünkü Mısır ile uzun ve zorlu bir savaşın ardından yeni bir eş almak ile topraklarının önemli bir bölümünü kaybetmek arasında bir tercih yapmak durumunda kalmıştı. Sonuçta hiç istemeksizin karısını boşamış ve Ptoleme'nin kızıyla evlenmişti.

Gelinen noktada ne Makedonyalıların ne de Seleukos kralının eski karısının mutlu olduğu söylenebilir. Seleukos sarayındaki Makedon casuslardan gelen haberlere bakılırsa Antiokhos da gelinden memnun değil. Raporlarda yatak odalarından karşılıklı bağırış sesleri duyulduğu belirtiliyor ve kral başkentten uzaklaşmak için her fırsatı değerlendiriyor – gerçi yavaş yavaş yıkıma giden bir imparatorluğun başındaki kişi için, zamanını karısıyla geçirmesine engel olacak sebepler bulmak pek de zor olmamalı.

ASIL PERSAEUS

MÖ 310 yılı civarında doğan Persaeus soylulardandı. Yazar Diogenes Laertius'a göre müzik ve eğlenceye düşkündü. Makedonya kralı II. Antigonus büyük filozof Zeno'yu sarayına davet edince, Zeno yerine öğrencisi Persaeus'u göndermişti. Persaeus güvenilir bir saray adamı oldu. Antigonus bir keresinde kendisine Citium'daki mülkünün tahrip edildiğini ileterek stoacı ideallerini test etti, endişelendiğini gördüğünde kuşkusuz Persaeus için materyal varlıkların da önemli olduğunu anladı. Persaeus'un Antigonus için üstlendiği son misyon, Korint'in yönetimini üstlenmek ve oluşmakta olan Akha Birliği'ne karşı korumaktı. Sikyon'lu Aratus'un saldırısı sırasında şehri savunurken öldü.

Helenistik dünyada pek çok saray meclisinde Seleukos kralının Ptoleme ile yaptığı anlaşmayı bozup eski karısına dönebileceğinden bahsediliyor. Ayrıca belirtmeye gerek olmamalı, bunun gerçekleşmesi Makedonyalıları pek memnun eder. Böylelikle Ptoleme'nin sadece planları bozulmakla kalmaz –ki sadece bunun için bile değer–, yaptığı yönetim karşıtı provakasyonların odağı Yunanistan'dan tekrar Seleukos imparatorluğuna kayar.

Bütün bunlardan ötürü, Makedonya kralı kısa süre önce Persaeus'u çağırdı ve Seleukia'ya gitmesini istedi. Oraya vardığında Antiokhos ile bağlantı kuracak ve kendisine eski eşine dönmeye karar vermesi durumunda Makedonya'dan tam destek teklif edecek. Kış döneminde seyahat etmenin zorlukları yüzünden, Persaeus Antiokhos ile görüşmek için oraya vardığında kral bahar dönemi için planlara ve hazırlıklara gömülmüş olacak. Yeni sefer mevsiminin başında, Seleukos bir seçim yapmak zorunda

8. GÖRSEL: Seleukoslu Antiokhos, bir dönem parası üzerinde.

kalacak; Doğu'da ayrılıkçı asilerle mi, Ermenistan ve Anadolu'nun belalı insanlarıyla mı yoksa –evlilik düzenini değiştirmeye karar verirse– hiddetli Ptoleme'nin gazabıyla mı uğraşacak? Temelde Persaeus'un işi, Antiokhos'u önceliğinin Ptoleme ile mücadele olduğuna ikna etmek.

Kış koşulları yol hazırlıklarının dikkatle yapılmasını gerektiriyor. Seyahat ilkbaharda olsaydı, Persaeus en basitinden bir mavnayla Pella'nın deniz limanına gider, oradan da bir gemiyle Seleukia'da Asi Nehri ağzındaki Pieria Limanı'na geçerdi. (Bir zamanlar Persaeus'un evi kabul ettiği Pella şehrinin kendisi bir liman şehriydi ancak eskiden limanın olduğu yerde artık alüvyonla dolmuş bir bataklık var.) Ancak kış ortasında, fırtınalı İyon Denizi'ne açılmak fikri kulağa özenle hazırlanmış bir intihar planından pek farklı gelmiyor. Bu durumda diplomat Trakya toprakları üzerinden doğuya gitmek zorunda, boğazı geçerek İstanbul'a, oradan da Anadolu üzerinden güneye.

Bu uzun ve konfordan uzak bir yolculuk olacak ama en azından Persaeus Pergamon ve Ankara gibi yerlerdeki gidişatı yerinde, olduğu gibi görebilecek ve kralını bu şekilde bilgilendi-

rebilecek. Kıdemli diplomatın ara sıra sahaya inmesi esasta yerinde bir düşünce. Kimse kötü haber taşıyan olmak istemez bu yüzden Makedon meclisine ulaşan haberlerde gerçeğin ötesinde iyimser bir duruş sezinleniyor. Başkentten ayrılıp durumu yerinde şahsen incelemesi Persaeus'a geri döndüğünde kralına daha doğru bilgi aktarma imkânı verecek.

İçini çekerek önüne bir papirüs yaprağı alıyor Persaeus. Kral için Seleukia'ya bir diplomat göndermeye karar vermek kolay, şimdi diplomatın kendi adamlarıyla oturup ciddi ciddi hazırlık yapması gerek. Öncelikle Persaeus'un kendisi yokken işleri onun adına yürütecek adamlarını belirleyip onlara bilgi aktarması gerek. Yokluğunda ülkede olan bitenden haberdar kalabilmesi için ulaklar ayarlanmalı, buna ek olarak, Seleukia'ya giderken geçeceği şehir ve krallıkları gelişinden haberdar etmek için de ulaklar gerekecek. Büyük bir Helenistik gücün yüksek rütbeli bir temsilcisini beklenmedik bir şekilde kapılarında bulmaktan kimse pek mutlu olmaz dolayısıyla Persaeus onlara hazırlık zamanı tanımalı – ne de olsa yol boyunca her şekilde iyi niyet timsali olarak hareket etmek durumunda.

Tabii maiyetini de düşünmeli. Makedonya'yı temsil ediyorken, konaklama noktalarına vardıklarında Persaeus'un yol yorgunu, perişan bir gezgin yaratacağı intibaı yaratamaz. Yanında uygun bir gardırop ve bununla ilgilenecek insanlar götürmeli. Ayrıca yol kenarında konaklaması gerekeceği zamanlar için aşçılara ve en önemlisi, yol boyunca hem kıymetli eşyaların çalınmaması hem de kendi can güvenliği için azımsanamayacak sayıda atlı muhafıza ihtiyacı olacak. Yine tüm bunlar hakkında yol boyunca geçilecek şehir devletleri ve krallıklara açıklamada bulunmak gerekecek yoksa çok sayıda Makedonyalı süvariyi bir anda karşılarında bulunca insanlar yanlış bir fikre kapılabilir.

Umalım her şey yolunda gitsin. Diplomatik konvoy Anadolu'dan sorunsuz bir şekilde geçerken geride dostlar ve müttefikler bıraksın, Persaeus oraya ulaştığında Seleukos kralı başkentte ya da yakınlarında bulsun. Umalım kral Mısırlı karısı hakkında

derin hayal kırıklığı yaşıyor ve diplomatik sebeplerle ayrılmak zorunda kaldığı aile kucağına dönmeye can atıyor olsun.

Bundan sonraki soru, Persaeus'un oradan nereye gideceği. Yunanistan huzursuzlukla dolu bir kazanmışçasına kaynıyor. Bu durumda Seleukos kralı Antiokhos ile işler planladığı gibi giderse dönüşü Ege denizini geçerek Atina ve Teselya üzerinden yapmak fena bir fikir olmayabilir. Persaeus'un aklının bir tarafında bu seyahati biraz daha uzatıp bu yıl içinde Peloponez'e kadar gitme fikri var. Yeni misyonuna rağmen Olimpiyat Oyunları'na gitme fikrinden tamamıyla vazgeçmiş değil.

Kaçak

Pek çok Yunan şehrinde olduğu gibi, Halikarnas şehir meclisi de kaçak kölelerin yakalanabilmesi için agoraya düzenli olarak ilanlar astırır. Hermon'un kafasına konan ödül üç bakır talent ama kaçak bir tapınakta saklanıyorsa korumasına sığındığı tanrıyı öfkelendirmeden buradan çıkarılması gerekeceği için bu rakam iki talent'e inecek.

İlanların önünde küçük bir grup insan toplanmış, iyiliksever bir yurttaş okuma-yazma bilmeyenleri de düşünerek asılı ilanları yüksek sesle okuyor. Grubun gerisinde ergenliğe henüz girmemiş sıska bir erkek çocuğu duruyor. Giydiği kapüşonlu pelerin yüzünden görünüşü pek seçilmiyor; bu pelerin soğuk kış rüzgârına karşı onu korurken, kim olduğunun anlaşılmasına da izin vermiyor.

Thratta henüz korktuğu ilana denk gelmedi. İlanda herhalde şunlar yazar: "Thratta, kaçak köle kız, on sekiz yaşında, saman sarısı saçları ve boynunda bir at dövmesi var. Beraberinde kırk drahmi de götürdü. Saygısızlığı ve itaatsizliği yüzünden yediği kamçılardan kalma yara izlerinden de tanınabilir."

Böyle bir ilanın çıkmasının an meselesi olduğunu pekâlâ biliyor Thratta. Bir kölenin kaçması halinde öfkeli sahipleri durumu şehir otoritelerine bildirirler, kaçağın tarifi yapılır ve

verilecek ödül detaylarıyla belirtilir. Ardından kaçak kölelerin listesi Helenistik dünyanın şehir ve kasabalarında dağıtılır ki kaçak bir köle yakalamayı piyangoda ödül kazanmaya denk tutan yerel halk görüp merakla okusun.

Thratta profesyonel köle yakalayıcılar olduğundan da haberdar ama dikkatli araştırmaları gösterdi ki onları daha ziyade kaçarken sahiplerinden yüklü miktarda çalan kölelerin izini sürmek için tutuyorlar. (Thratta'nın anladığı kadarıyla, Hermon kaçarken beraberinde epeyce altın para ve bir miktar da inci götürmüş, bu da boşta gezen bir ödül avcısının pekâlâ ilgisini çekebilir. İlan da ödülü arttırdıklarını gösterecek şekilde yenilendiğine göre, Hermon'un kaçışı bu vakte kadar cesaret verecek şekilde başarılı olmuş.)

Yakalanıp da sadist sahiplerinin kinci gazabına maruz kalmak üzere geri götürülebileceği korkusu hiç geçmiyor, Thratta'nın günlerini karartıyor. Buna ancak çok yazık denebilir çünkü bu korku olmasa hayatının en güzel günlerini geçirdiğini söyleyebilirdi. Onu Atina'dan kaçıran balıkçılar batıl inançlar yüzünden teknede bir kadın olmasından ilk başlarda rahatsız olmuş, vesvese yapmışlardı. Ama havanın açık gitmesi, ılıman rüzgârlar ve ağları dolduran lüfer bolluğu sayesinde adamlar tanrıların bu yolcuyu onayladıklarına ikna olmuşlardı. Üstelik direğe maymun gibi tırmanıp dalgaların altından geçen balık sürülerinin koyu gölgelerini görünce haber veren Thratta'nın balıkçılara avda epey yardımı da olmuştu.

Balıkçı teknesi Halikarnas Limanı'na yanaştığında Thratta artık tayfanın gözünde geminin maskotu gibiydi. Neşeli halleri (haftalardır kimseden dayak yememişti), sonbahar koşullarında teknede işlerin düzgün yürümesi için yapılması gereken sürüyle ufak tefek işe el atmaya her an hazır tavrı sayesinde tayfanın takdirini kazanmıştı. Limana vardıklarında balıkçılar aralarında kısaca konuşmuşlar, Thratta'nın cinsiyetini saklamasına, balık satıcısının Ciliciali şifacı karısının ergenlik öncesi çağdaki yeğeni olarak tanıtılmasına karar vermişlerdi.

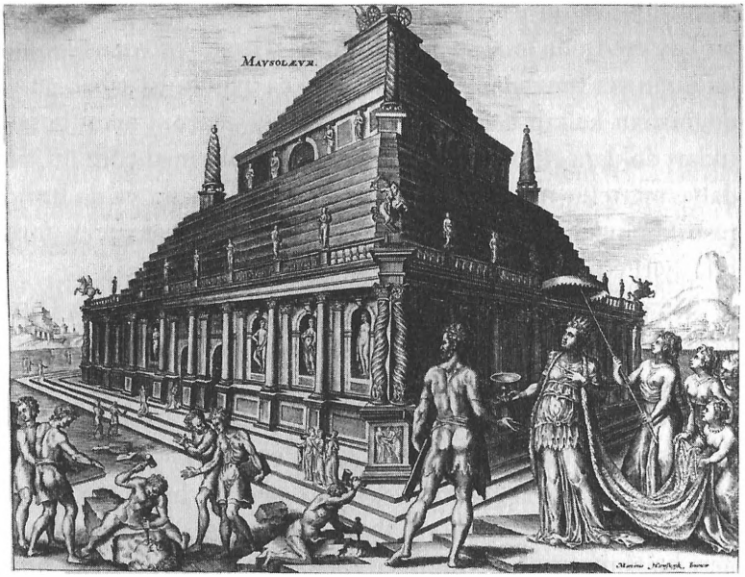
Şimdilerde Demeter tapınağından şehrin doğu kapısının hemen dışındaki mezarlık alanına giden işlek yolun üstünde, bir

terzi dükkânının üst katında küçük bir odası var. Şehir büyük bir koy etrafında hilal şeklinde kurulu; Thratta'nın odasının bulunduğu yer limana ulaşım için oldukça uygun. İşi sabah güneş doğmadan kalkıp balıkçıların bir önceki gecenin avını boşalttıkları doklara gitmek. Artık Thratta balıkçıların ançüez mi, sardalye mi, tekir mi yakaladıklarını anlıyor - ızgara ya da fırında pişirildiğinde yerel yemekler arasında pek rağbet gören toriği bile ayırt edebiliyor.

Thratta bu gördüklerini "eniştesine" bildiriyor ve o da Thratta'nın haberini verdiği kıymetli avlardan almak üzere dokların yolunu tutuyor. Balıkların bir kısmı doğrudan tiyatroyla Ptoleme'nin adını taşıyan üstü kapalı, sütunlu galeri arasındaki tepede yaşayan zenginlerin evine gönderilecek, kalanları da tüccar "eniştesi" pazar yerindeki tezgahında satacak. Şafak vakti görevini tamamladıktan sonra Thratta "teyzesine" gidiyor, sabahın geri kalanını onun verdiği işleri yaparak geçiriyor: şifalı otları ayırıyor, kurutuyor, farklı karışımlar hazırlıyor.

Günün geri kalanında Thratta şehri keşfetmek için serbest. İtiraf etmeli, Halikarnas'ın Kraliçe Artemisia'nın şehrini Anadolu'nun mücevheri haline getirmek için kararlı olduğu günlerindeki ihtişamı yok artık. Büyük İskender'in istilası sırasında, Persli komutanın kaybettiğini anlayıp geriye bir şey bırakmamak için çıkardığı yangınlarla harap olan şehir, yaşadığı yıkımın izlerini hâlâ tam olarak yok edebilmiş değil. Yakın zamanda yaşanan nispeten küçük ölçekli depremin izleri de görünüyor. Tüm bunlara rağmen önceki yüzyıldan kalma ünlü Halikarnas Mozolesi hasar görmüş, yıpranmış da olsa dünyanın harikalarından biri olarak ayakta duruyor.

Halikarnas'ın Thratta'nın en çok sevdiği yanlarından biri de şehrin Mısırlı Ptoleme'nin koruması altında olması; bu durum Makedonların yönetimindeki Atina'nın kaçak köleleri geri isteme gibi pek çok konudaki talebini zayıflatıyor. Ptoleme'nin şehirde iyi izleri var: Kentte kendi adını taşıyan galerinin de aralarında olduğu pek çok binayı restore ettirmiş veya yenilerini yaptırmış. Getirdiği yönetim şehri baskı altında tutmuyor, varlı-

9. GÖRSEL: Kraliçe Artemisia, kocasının mozolesini incelerken.

ğı neredeyse hissedilmiyor, sonuç olarak o da şehrin insanlarından bu konuda hak ettiği minneti görüyor.

Thratta Atina'dan kaçışının çok ama çok daha kötü sonuçlanmış olabileceğinin kesinlikle farkında. Burada bir evi var, geleceğiyle çok da ilgili olmasalar da çevresinde ona dostça davranan insanlar var, uyuyacak bir yeri, yiyebileceği kadar balık var. Halikarnas her ne kadar onu hoş karşılamış bir sığınak olsa da kendisi için geçici bir barınak. Bir süre sonra insanlar bu oğlanın nasıl olup da ergenliğe girmediğini, sakalının çıkmadığını, sesinin çatallaşmadığını sorgulayacaklar. Yaz geldiğinde boynundaki at dövmesini saklamak neredeyse imkânsızlaşacak – Atina'dan malum ilan geldiğinde onu ele veren şüphesiz bu dövme olacak.

Thratta şimdiden kuzeyden gelen tüccar kervanlarını kolluyor, nasıl yapsa da dönüşlerinde onlardan biriyle gidebilse.

Güney Anadolu'da olmaktan memnun olsa da yurdunun geniş ovalarının hasretini çekiyor, gözleri her daim kuzeyde ufku belirleyen Haemus Dağları'nın karla kaplı tepelerini arıyor.

Koşucu

Amfi tiyatrodan başladığı tempolu koşunun ardından Symilos kutsal bir koruluğun gölgesinde oturuyor, ulu bir çınar ağacının çıkıntılı koca gövdesine bakarken düşünüyor. Ağaç uzun –Symilos'un 20 katı kadar– dalları da çok sık. Yerel halkın anlattıklarına göre Zeus, boğa kılığına girerek Akdeniz'in doğusundaki diyarlardan sırtında kaçırdığı güzeller güzeli Europa ile burada, tam bu ağacın altında birleşmiş. Kral Minos ana rahmine tam da bu noktada düşmüş.

Olaylar iki farklı şekilde gelişmiş olabilir diye fikir yürütmeye başlar koşucu. Bir açıdan adamın, sonrasında sevgisiz karısına dönmek zorunda olacağı bir kaçış olarak görebiliriz bunu, iki sevgilinin romantik buluşması. Başka bir açıdansa Europa'nın zorla kaçırıldığını, bu güzelim koruluğun Zeus'un biçare kurbanına defalarca tecavüz ettiği yer olduğunu düşünebiliriz. Hikâyeler anlatana göre şekilleniyor.

Hikâyedeki ikilem üzerine kafa yormasından da anlaşılacağı üzere, şu sıra Symilos'un duygu ve düşünceleri genel olarak Girit, özellikle de Gortina hakkında oldukça karışık. Gortina şüphesiz muhteşem bir şehir. Şehir duvarları kuvvetli, akropolis heybetli, stadyum tesisleri bu güne kadar gördükleri arasında en iyilerden. Bir de, sabahları agorayı dolduran canlı kalabalığın ruh halindeki keskinlik var, huzursuz bir enerji – kendine ve diğerlerine maliyeti ne olursa olsun ileri çıkma azmi.

Her şey iyi güzel. Hem esasta Symilos da bunlara çok yakın tutum ve davranışları sayesinde Olimpik düzeyde bir koşucu olabildi. Ama bu bir adamın kalan hayatını yaşamak isteyeceği bir atmosfer mi? İşte, kafasını kurcalayan soru bu.

KLASİK GİRİT

Girit pek çok açıdan Yunanistan anakarasından daha Yunan olarak bilinir. Pek çok Yunan gelenek ve kanununun kökeni, tanrılar kralı Zeus'un doğum yeri olduğu da düşünülen Girit'e dayanır. Helenistik dönemde birkaç şehir devleti öne çıkarken, bunlardan en kayda değeri güney sahillerinde yer alan Gortina idi. Her ne kadar ada Mısır, Yunanistan ve Anadolu arasındaki ticaretten fayda sağlamaya çok uygun bir konumda olsa da, şehir devletlerinin arasında soyluların rekabetinden doğan bitmez tükenmez savaşlar yüzünden köylü halk fakirdi. Öyle ki pek çok Giritli paralı asker olmaktan başka çare bulamazdı – Giritli okçulara talep büyüktü – ve o dönemde bir çatışmanın her iki tarafında da Giritlilerin olması sıkça görülen bir durumdu. Savaşlardan kaçarak Yunanistan ve Asya'daki huzurlu bölgelere göç eden Giritliler de vardı. Malını mülkünü kaybeden bazı Giritlilerse denizlere yönelmiş, MÖ 1. yüzyılda, daha sonra adanın tamamını kontrol altına alacak olan Romalılar tarafından bastırılana kadar, Giritli korsanlar uluslararası ticaret için tam bir baş belası olmuşlardı.

Girit ziyareti gayet normal başlamıştı ama şimdi geriye bakıp düşününce Symilos ve beraberindekilere Gortina'nın Lebena Limanı'nda düzenlenen karşılama neredeyse şüphe uyandırıcı boyutta coşkuluydu. Koşucu, eğitmeni ve masörü amfi tiyatro yakınlarında kiralanmış bir eve yerleştirildiler, verilen uşaklar her istediklerini derhal yerine getiriyordu. Evet, Symilos yaklaşan atletik festivaldeki en önemli yarışın yıldız koşucusuydu ama bu göz önüne alındığında bile, şehir otoritelerinin gösterdiği özen fazlasıyla dalkavuklara yakışır cinstendi. Dürüst olmak

gerekirse sonu gelmeyen süslü övgüler ve yapmacık pohpohlamalar Symilos'un sinirine dokunmaya başlamıştı.

Katılmak için geldiği yarışlar Helenistik dünyada düzinelerce benzeri düzenlenen organizasyonlarda da görülen akışı takip etmişti. Önce stadyumda geçit töreni olmuş ardından da şehrin ana tanrıçası Athena onuruna adaklar kurban edilmişti. Sonra konuşmalar yapılmıştı – şehir demokrasiyle yönetildiğine göre, hazır seçmenler bir araya gelmişken, sonraki seçimlere girecek politikacıların konuşma fırsatını değerlendirmemesi düşünülemez zaten. Yarışlar ertesi gün başlamıştı. Oyunlar'a çok sayıda izleyici gelmişti, sadece katılmaları tanrıçayı onurlandıracağı için değil, atletizmde başarı kadar atletlere gösterilen takdir de bir Yunanın tanımlayıcı özelliklerindendir: Giritliler kendilerini Yunanistan halkından daha Yunan görürler.

Yüksek atlama, disk atma ve cirit atma ilk günün müsabakalarıydı; boks, güreş ve bu ikisinin karışımı olarak sayılabilecek *pankration* müsabakaları da ikinci gün yapıldı. Ardından sıra atletlerin beş dalda yarışarak çok yönlülüklerini sergiledikleri pentatlona geldi. Sonraki gün tamamıyla Giritli soyluların arabalarının ve atlarının hızı kadar ihtişamları açısından da birbirlerini gölgede bırakmaya çalıştıkları cenk arabalarının yarışlarına ayrılmıştı.

Symilos bu aristokratik yarışlarda kaygı verici boyutta gaddarlık ve öfke sezinlemişti, adanın politik açıdan iyiliğine olmayacak derinlikte bir rekabet. Yıkıcı iç savaşlara dönüşen bölücü kavgalar Yunan medeniyetinin lanetidir denebilir. Çoğu zaman köklü ailelerden biri bir konuda demagojik bir duruş alır ve insanların farklı görüşteki kuvvetli politik birliğe (rakiplerine) karşı kendilerini desteklemelerini ister. Bu çağrı karşısında "en iyiler" (ki, *aristoi* bu ifadenin Yunanca karşılığıdır) kendilerine en yakın liderin arkasına geçerler ve sonrasında ortalık iyice karışır.

Symilos genelde bu tür konularla pek ilgilenmez. Dini festival zamanlarında savaşan şehirler arasında bile ateşkes olduğundan, sorunsuzca gelir, yarışında koşar ve sonrasında olabildiğince çabuk daha huzurlu bölgelere gitmek üzere oradan ayrılır

– tercihen, beraberinde kazandığı zafer ganimetleriyle. Ama Gortina farklı.

Stadion, son koşu, festivalin tepe noktasıydı. Pist geniş ve düzgündü. İskenderiye zaferi sonrasında hâlâ çok formda olan Symilos o kadar kolay kazandı ki bitiş noktasına vardıktan sonra durup ardından kimlerin ikinci ve üçüncü geldiklerini izleyebildi.

Bu zaferin akşamında kutlamalar için Symilos şehrin en üst düzey politikacılarından birinin akropolis eteklerindeki evinde yemeğe davetliydi. Ortam samimiydi ve yemek sonrasında koşucu ve ev sahibi güneye, uzaktan ayışığında pırıldayan Akdeniz'e bakan bir balkona geçtiler. Tanrıların şerefine her iki adam da toprağa şarap döktüler, sonrasında politikacı teklifini yaptı.

İçerik temelde şuydu: Gortina Symilos'a Napoli yurttaşlığından çıkması ve bu Girit şehrinde oturmaya başlaması için bir servet ödeyecekti. Sonrasında koşucu bir seremoni ile Gortina şehir kayıtlarına itibarlı bir yurttaş olarak kaydedilecek ve gelecek Olimpiyatlar'da "Gortinalı Symilos" olarak yarışacaktı.

Teklif çok cazip, politikacı da çok ikna ediciydi. Roma ve Kartaca arasındaki savaş yüzünden şehrinden sürgün kalacağına, Symilos'un her istediğinde dönebileceği bir "evi" olacaktı. Sağlayacakları imkânlar için hamilerin iyi niyetine güvenmek yerine Gortina'nın kapsamlı atletik eğitim tesislerini dilediğince kullanabilecekti. Daha da ötesi, Yunan dünyasının ücra köşesindeki bir şehirden Helenistik dünyanın tam kalbinde bir şehre geçmiş olacak, atletik müsabakalar için seyahat etmesi kolaylaşacak ve böylelikle Symilos bir müsabaka bittiğinde diğerine kadarki zamanı orada burada geçirmekten kurtulacaktı.

Politikacı Yunanların bağlılıklarını bir şehirden diğerine değiştirmelerinin neredeyse imkânsız olduğu günlerin artık çok eskide kaldığını anlatmıştı. Geçen birkaç onyılda, yurttaşlarının doğdukları yerlerden akın akın ayrılarak Anadolu, Mısır ve Akdeniz'in doğusunda yeni kurulan Yunan şehirlerine yerleşmeleri sonucunda, Yunan anakarasındaki pek çok şehir

durmaksızın boşalıyordu. Yeni şehirlerin liderleri bu yurttaşları istiyor, çağırıyorlardı, tıpkı Gortina'nın Symilos'u istediği gibi.

Nil ya da Tigris kıyılarında sahip olabilecekleri verimli çiftlikler varken, insan neden ekmeğini Yunanistan'ın zayıf toprağını kazıyarak çıkarsın? Aynı şekilde Symilos bu kadar uzun bir süre kopuk kaldığı bir şehrin vatandaşı olmaya neden devam etsin? İskender'in keşifleri Helenistik göçmenlerin önünde nasıl yeni bir dünya açmışsa neden Symilos'un atletik becerileri de ona yurttaşlığını daha iyi konumda bir şehre yükseltme imkânı vermesin?

İşte şimdi, Symilos kutsal korulukta oturmuş, seçeneklerini tartıyor kafasında. Gortina kollarını açmış bekliyor onu ama doğduğu şehir bunu fırsatçı bir ihanet olarak görecektir. Onuruna asılmış plaketler indirilecek, varlığının izleri şehir kayıtlarından silinecektir. Gortina'nın teklifini kabul edip sonrasında Olimpiyatlar'da zafer onun olursa, tarih Symilos'u nasıl görecek? Alaycı bir dönek olarak mı yoksa pragmatik bir atlet olarak mı hatırlanacak? Ya da, Zeus ve Europa'nın hikâyesinde olduğu gibi, bu da kimin anlattığına bağlı olarak mı değişecek?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ocak - Hazırlıklar

(ΜΑΧΑΝΈΥΣ ΠΡΟΈΤΟΙΜΑΣΊΕΣ)

Gelin

Pamphilius zengin bir gemi yapımcısının tek oğlu. İyi bir aileden geliyor, bekâr ve çok yakışıklı – biçimli bir çene, soluk sarı saçlar ve mavi gözler. Aynı zamanda sık sık genelevlere giden, sokak kadınlarıyla yarenlik eden bir zampara. Şaraba çok düşkün, içtiğinde saldırgan olabiliyor. Peş peşe devirdiği şarap kadehlerinden sonra o kadar kötü davranıyor ki ilk karısı şehir mahkemesine başvurup yüksek yargıçtan onları boşamasını istedi. Yunan kadınları eşlerini nadiren boşarlar, skandal olarak görülen böylesi bir durumda kadının itibarının zarar görmemesi istisnadır. Kadının dilekçesini şahsen sunması gerekir -bu bir kadının mahkemede kendini temsil edebileceği sayılı durumlardandır- ve anlatılan olayda, patlak dudağı ve morarmış gözü argümanını kuvvetlendirmiş olmalı. Bunun yanı sıra Pamphilius'un kötü ünü de boşanmanın onaylanmasını kolaylaştırmıştır muhakkak.

Pamphilius bugünlerde yeni bir eş arıyor bu yüzden de Appia'nın ebeveyninin ağzını aradı. Onlara karşılayamadıkları drahoma için faizsiz borç para vermeyi teklif etti, hatta bu borcu daha sonra sessizce sileceğine de söz verdi. Bu durumda aslında yeni eşinin drahomasını kendisi karşılamış olacak. Akil

bir dünyada olsalardı böylesine çapraşık ve anlamsız bir finansal düzenlemeye hiç gerek olmayacağını düşünüyor Apphia. Ama burası Atina, drahomanın miktarı her iki tarafın da prestijini etkiliyor. Apphia beş parasız, öylesine "verilirse", hem babasının hem yeni kocasının onuru aynı şekilde kırılacak.

Bu durumda bu akademik bir tartışma konusu gibi görünüyor. Apphia'nın annesi ve babası ilk başta kızlarının talibinin yakışıklılığından ve aile bağlantılarından etkilendiler ve içinde oldukları drahoma çıkmazından kurtulmanın bir yolunu buldukları için rahat bir nefes aldılar. Apphia'nın kız kardeşleri ise hiç etkilenmediler; dürüst olmak gerekirse dehşete düştüler. Atina'da kadınlar çok sık dışarı çıkmaz ama çıktıklarında bir araya gelir ve dedikodu yaparlar. Pamphilius'un -ısrarla iddia ettiğinin aksine- değişmediğini, eskiden nasıl yaşıyorsa aynen öyle devam ettiğini ispatlamaya fazlasıyla yetecek kadar kanıt toparlamak için kız kardeşlerinin etraflı bir araştırma yapması bile gerekmedi. Apphia'nın ebeveyni kızlarını evlendirmeyi istiyorlardı ama onun iyiliğini de samimiyetle düşünüyorlardı. Kızlarının içini çok rahatlatan bir şekilde evlilikle ilgili pazarlıklar iptal edildi, anne baba tekrar arayışa geçti.

Pamphilius'un insani açıdan zayıflıkları ne olursa olsun, en azından aynı şehirde yaşıyordu. Evlilik teklifi rafa kaldırıldığından beri Apphia'nın annesi ata yurtları Elis'in güzelliği ve orada yaşamanın cazibelerinden hevesle bahsediyor. Kendi sosyal sınıfındaki pek çok kız gibi, gelişigüzel bir eğitim almıştı, çok yetenekli olmamakla beraber dokuma konusunda deneyimli, okuyabilir, yazabilir ve ev hesaplarını tutmasına yetecek kadar da aritmetik bilirdi ama kimse ona coğrafya öğretmeyi düşünmemişti. Sonuçta Apphia'nın Elis hakkında tüm bildiği, ailesinin yurdu olan bu şehrin çok ama çok uzaklarda olduğu ve arada sırada bu uzak şehir devletinden gelen bazı yabancıların, evlerinde misafir olarak kaldığı.

Şu sıra evlerinde Elis'ten gelen yeni bir ziyaretçiyi ağırlıyorlar ve, annesi her fırsatta Apphia'ya ailelerinin kökeniyle ilgili ne biliyorsa anlatmaya nedense pek istekli. Anlaşılan Elis çok

ANTİK YUNANİSTAN'DA EVLİ KADINLAR

Bazı Yunan şehirlerinde gelinlere kuşkonmazdan yapılma taçlar takılırdı – bitkinin en tatlı kısmının dikenlerle korunduğuna dair damada bir uyarıydı bu esasta. Bu ikilem Yunan kadınının rolünü hoş bir şekilde özetler. Ev idaresini üstlenmiş olmakla, isterse, kocasının hayatını cehenneme çevirebilirdi ama en nihayetinde tamamıyla onun emrindeydi. (*Lysistrata* adlı oyununda, yazar Aristofanes kocaların karılarına şaplak atmalarını rutin bir davranış olarak kabul eder.) Kadınlar âdet görmeye başlamalarından kısa süre sonra, genelde on beş ve on sekiz yaş arasında evlendirilirken erkekler evlendiklerinde otuzlarına varmış olurlardı; gelinin kocasının neredeyse yarı yaşında olması da kadının durumunu kolaylaştırmıyordu. Ev kadının alanı olarak görülürken, çok fazla dışarı çıkması beklenmezdi, çıkarsa da peçe ve pelerin giyerdi.

eskilerden kalma bir şehir - Homeros'un destanlarında insanlarından bahsediliyormuş. Üstelik şehir devleti son birkaç yüzyıldır Yunanistan'ın yaşadığı tüm siyasi karışıklıklarda doğru tarafta olmayı bir şekilde başarmış olduğundan, savaştan uzak, huzur içinde yaşıyorlarmış.

Ayrıca Elis o kadar uzakta da değilmiş. Önce kısa bir yolculukla Korint'e gidip oradan tekneyle Korint Körfezi'nin karşısına geçerseniz, İyon Denizi'ne ulaşılır ve böylece neredeyse Elis'e varmış olurmuşsunuz. Kışın fırtınalı hava koşullarına rağmen ziyaretçilerinin bu yolculuğunu on günde tamamlamış olduğuna bakılırsa seyahat gerçekten de kolay olmalı. Şehir çok güzelmiş, etrafı tapınaklarla çevrili agora çok büyükmüş. Afrodit Tapınağı'nda tanrıçanın altın ve fildişinden yapılma büyüleyici

10. GÖRSEL: Evin kadınlara ayrılan bölümünden (gynaeceum) ailevi sahne. Attika bölgesinden kırmızı figürlü tören çömleği (lebes gamikos), Ariadne ressamı tarzında yapılmıştır, MÖ 430 dolayları.

bir heykeli varmış; pazarın tam karşı tarafındaki Apollo Tapınağı da benzer şekilde muhteşemmiş. Devasa bir hipodrom varmış ayrıca Atina'daki Dionysos Tiyatrosu'nu aratmayacak bir de tiyatro – kısaca medeniyeti yaşatan her şey.

Annesinin ne yapmaya çalıştığını anlamak çok zor değil bu yüzden Apphia her fırsatta evlerinde kalan bu Elisli dost-misafiri (Ksenos) izledi. Tahmin edileceği gibi, adam evde kadınların bölümü olan *gynaikeia*'da fazla vakit geçirmeyecek, hatta etrafa uzun uzun bakmamayı bilecek kadar terbiyeli biri ama Apphia onu eve girer çıkarken de olsa çok defa gördü. Şurası bir gerçek, bu adam bir Apollo değil. Kısa, esmer ve şişmanca; biraz gergin, telaşlı bir havası var ve muhtemelen elleri sürekli terleyenlerden.

Bunları önemli dezavantajlar olarak görmüyor kız kardeşleri, Apphia'ya evlilikte güzelliğin cazibesinin çok çabuk yok

olduğunu, bir kadının eşinde arayacağı en önemli özelliklerin başında düşünceli bir mizaç, ikinci sırada ev harcamaları konusunda cömertlik ve üçüncü olarak da onu çoğu zaman evden uzakta tutacak bir mesleği olmasının geldiğini söylüyorlar. Evet, diyor Apphia hüzünlü bir sesle ama ya kocasının söylediği tek bir sözü bile anlayamıyorsa?

Bu ciddi bir engel, Elislilerin bu konudaki kötü ününü yansıtan ifade *phonobarbari* – yani, şehirleri Helenistik medeniyetin en güzel unsurlarını yansıtıyor olsa da, konuştukları Yunancanın ortalama bir Atinalının melodik, tatlı ifadesine yakınlığı yok denebilecek kadar azken, Romalıların, İliryalıların ve diğer barbarların gırtlaktan gelen hırıltılı konuşmalarına benzerliğinin fazla olması. Bunun tek sebebi Elislilerin Dor kavminden gelmeleri değil, Peloponez halkının çoğu bu Yunan kavminden gelir. Dor lehçesi Atinalıların İyonik lehçesinden ciddi anlamda farklıdır. Yine de kulağı alışkın olmayanlar bile, örneğin yayvan ünlüler ve bastırılmış ünsüzlerle belirgin bir Dor lehçesi konuşan Spartalıların en azından neden bahsettiklerini anlayabilirler ama Elislileri anlayamazlar.

Ebeveyni bilsin istemez ama Apphia her fırsatta gizliçe aşağı kata süzülüp misafirlerini babasıyla sohbet ederken dinledi: Babası zaman zaman aile işleri için Elis'e gider, aksana bu şekilde alışkın olmasına rağmen onun bile arada misafirinin gırtlağından dökülen sözlere mana vermekte zorlandığı ortada. Apphia ileride böylesine kaba tonlamayla konuşan çocukları olabileceğini düşünmek bile istemiyor. Diyelim ki oldu; Atina'dan uzakta yaşasalar bile zaman zaman kız kardeşleri ile ailevi sebeplerle bir araya gelecekler. Öyle zamanlarda akrabaları çocuklarının nasıl konuştuğunu duyduğunda yaşayacağı utançla nasıl başa çıkacak?

Şimdilik önünde sadece bu iki seçenek var gibi duruyor: zalim Pamphillius ile Atina'da kalmak ya da ailesinden ve dostlarından uzakta, kendisine yabancı ve dilini anlamadığı Elis'te yaşamak. Dördüncü kız evlat olmak gerçekten haksızlık; birbirinden beter böylesi iki seçenek arasında kararı verecek olanın kendisi değil de anne babası olması daha da beter haksızlık.

Müteahhit

Köylü, öküzlerinin çalışması karşılığı ne alacağının pazarlığı biter bitmez ofisinden ayrıldı, Meton çalışma masasının üstüne koydu kafasını usulca. Dokuz ay! Bu saçmalık -konu bir bebeğin rahme düşmesinden doğumuna kadar gelişimi ya da Persephone'nin kocası Hades'e dönmeden yeryüzünde geçireceği süre olsa, dokuz ay fazlasıyla yeterli-, bugüne kadar dokuz ayda tamamlanan bir tapınak yok. Mesela Olimpos'taki Zeus Tapınağı, yapımına Atina'da iki buçuk asır önce (MÖ 520) başlandı. Arada savaş ya da salgın gibi sebeplerle ara verilse de, inşasına düzenli bir şekilde devam ediliyor, müteahhitler önümüzdeki 200 yıl içinde tamamlanacağına kesin gözle bakıyorlar, tahminleri belki bir yüzyıl şaşar belki şaşmaz. Bir tapınak böyle inşa edilir.

Ancak Ptoleme'nin elçisi çok açık ve net konuşmuştu: Yeni Serapis Tapınağı önümüzdeki Olimpiyatlar'dan önce ibadete açılmamış olacaksa inşa edilmesinin Mısır Kralı için bir anlamı kalmıyordu. Bu durumda, hiçbir mali kısıtlama olmayacaksa Meton tapınağı bu kadar kısa süre içerisinde inşa edebilir mi? Mantıklı cevap kısaca "hayır" olmalı. Açıkgöz Mısırlıların sözleşmede ısrarla üzerinde durdukları katı yükümlülüklere göre, inşaat verilen imkânsız teslim tarihinden sonra tamamlanmış olursa yapım maliyeti tamamıyla müteahhide kalacak. Pek çok rakip müteahhidin işi doğrudan reddetmiş olmasının sebebi de bu zaten.

Lindoslu Haris'in hikâyesi Meton'u uykularından ediyor. Dünyanın harikalarından biri olarak görülen muazzam heykeli yapmak için Rodosluların atadığı ünlü heykeltıraştı Haris. Tasarımın ilk halinde yükseklik 50 kübit (23 metre) olarak düşünülmüştü – devasa ve heybetli, ancak görülmemiş değil. Daha sonra Rodoslular Haris'e bunun iki katı yükseklikte yapıp yapamayacağını sormuşlardı böylece heykel tüm insanları hayran bırakacak bir anıta dönüşmüş olacaktı. Bilindiği gibi, Haris bu değişikliği kabul etmiş sonrasında da heykelin boyu iki katına çıkacaksa kendi ücretinin de iki katı olacağını söylemişti.

Problem şu ki bu tür heykellerde malzeme-yükseklik arasındaki ilişki lineer değil, üsteldir – Haris 50 kübit boyunda bir heykel için kullanacağının sekiz katı miktarda malzeme almak durumunda kalmış, bu sebeple varını yoğunu yitirip küçük düşmüş ve heykel tamamlanmadan canına kıymıştı. Proje başka bir heykeltıraş tarafından ancak yakın zamanda tamamlanabilmişti.

Bu hikâyede detayların doğruluğundan şüphe edilebilir ama alınacak ders ortada. Meton dışında hiç kimse tapınağı böylesi hızla yapmanın getireceği büyük riskleri üstlenmek istemedi. Olimpia çevresinde uzunca bir süredir çalışıyor olması sayesinde edindiği bilgiler ona diğerlerinde olmayan bir avantaj sağlamamış olsaydı, Meton da bu riski almazdı. Mesela Pheia şehrine oldukça yakın bir yerde, Skaphidi Dağı'nın eteğinde denize uzanan bir kayalık alan olduğunu, bu alanda şehrin insanlarının denizler ve depremler tanrısı Poseidon için bir tapınak yapmış olduğunu diğerleri bilmezken o biliyordu.

Bir sebepten ötürü bu tapınak Kronos'un oğlunu memnun etmemiş olmalı ki (rahat bir çalışmayla, on senede) tamamlanmasının ardından çok geçmeden depremler tanrısı anlık ama çok şiddetli bir yer sarsıntısı ile tapınağı yıkıvermişti oysa şehrin kendisi neredeyse hiç hasar almamıştı. Pheialılar mesajı aldılar ve tapınağı tamir etmeye bile çalışmadılar – zaten depremin getirdiği yıkım o kadar büyük olmuştu ki tamir değil, yeniden yapılması gerekiyordu. Bu yüzden kendisi için yapıldığı tanrı tarafından istenmeyen tapınaktan kalanlar yıllardır etrafa saçılmış halde, çimenler arasına gömülmüş bekliyordu.

İşin enteresan yanı, bu bilgi kırpıntısı Meton'un aklına Mısırlıların teklifini hiçbir şekilde mümkün görmediği için üzülerek reddettikten sonra geldi. Yıkılmış tapınağı hatırlar hatırlamaz, kalıntıları yerinde görüp imkânları değerlendirmek üzere apar topar sahaya gitti. Neyse ki Pheia Olimpia'nın liman şehri olduğundan, dönüş yoluna çıkmaya hazırlanan Ptoleme'nin temsilcisi de hâlâ oradaydı. Meton elçiyle görüşüp Serapis'in yeni tapınağını bu kalıntıları nakledip onları yeniden kurarak yapmak üzere teklifini iletebildi.

Bu işin başka türlü bir oluru olmadığını gören Ptoleme'nin elçisi de Meton'un planını değerlendirmeye hazırdı. Ancak Poseidon'un kıskançlığı ve yıkıcı eğilimleri düşünüldüğünde, kesin kararın verilebilmesi için öncelikle tanrının, terk edilmiş tapınağının kalıntılarının alınıp yeni bir kutsal varlığın kullanımına sunulmasına bir itirazı olmadığına emin olmak gerekiyordu.

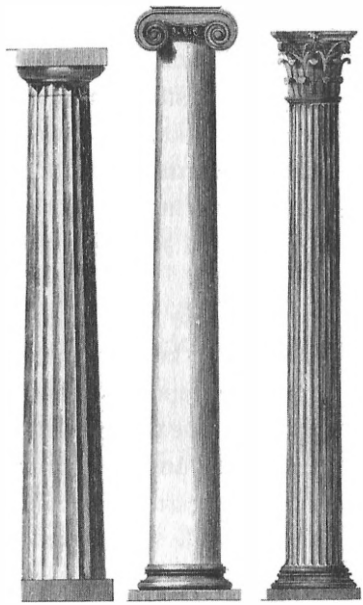
Elis'te büyük çoğunluk şehrin koruyucu tanrısı Zeus'a ve onun eşi Hera'ya tapındığı için Poseidon'un temsili zayıftır. Ancak Peloponez'in güneyinde bir yarımada olan Tainaron'da denizler tanrısına adanmış olağanüstü güzellikte bir tapınak bulunur. Meton ve Ptoleme'nin elçisi planlarını anlatmak ve bu teklifin tanrı nezdinde kabul görüp görmeyeceğini sormak üzere bu tapınağa bir ulak gönderdiler.

Onuruna adanacak oldukça yüksek maliyetli ayinler yapılması koşuluyla Poseidon'un eski tapınağının kalıntılarının kullanılmasına rıza göstereceği haberi kuşkucu müteahhidi pek de şaşırttı denemez. Buna ek olarak Mısırlılar, Elisli ruhbanların ve meclis üyelerinin olası vicdani şüphe ve endişelerinin yatışması için benzer cömertlikte ödemeler de yaptılar. Doğrusu, meclisin 500 üyesi olduğu düşünülürse tüm üyelerin desteğini almak için ne kadar harcama yapıldığı Meton için merak konusu olmaya devam ediyor. Para kısmını bilmese de bildiği şey şu ki tüm bu ayarlamaları yapmak zaman aldı ve zaman, Mısırlıların ona veremeyeceği tek şey.

Neyse ki şekillendirilmiş taşın maliyeti azımsanamaz düzeyde olduğundan, yeni binaların yapımında yıkıntıların kullanılması sık rastlanan bir durum, yani Meton'un teklifi bir devrim niteliğinde değil. Örneğin, Pers savaşları sırasında kutsal Atina Akropolisi harap olduğunda Atinalılar enkazı malzeme olarak kullanıp yenisini, daha da büyük ölçekte, ayakta kalan binaları da uyumlu hale getirerek inşa etmişlerdi. Bu durumda Meton'un elinde geçmişten emsaller ve Mısırlılardan alınmış bir sipariş ile birlikte, her ne kadar şu anda yanlış yerde, parçalar halinde ve harap bir durumda olsa da bir tapınak var. Şimdi gereken yalnızca bu tapınağı Olimpia'ya taşıtması ve rekor sürede yeni baştan kurdurması.

Bölgede yerleşik Yunan halkı Dor kökenli olduğundan, eski tapınak Dor düzeninde yapılmış. Meton ilk başta Dor tarzını maliyeti düşük tutabilmek için istemişti, şimdi ise tapınak kalıntılarının bu basit tarzda olması onu ayrıca memnun ediyor çünkü Dor düzeninde bir tapınakta hasar görecek daha az unsur olduğu gibi, olan hasarın tamiri de daha kolaydır.

Mesela Dor tarzı bir sütun başlığı sade, silindir şeklinde bir taştan ibarettir, temel işlevi tavandaki baştabanın kirişini desteklemektir. Sütunların yüzeyinin nasıl olsa boyanacağını düşünürsek, bir sütunun kendisi ya da başlığı zarar görmüşse makul miktarda mermer tozu karıştırılmış betonla kolayca tamir edilebilir. Oysa sütun başlıkları Korint düzeninde yapılmış olsaydı, tepeleri taştan oyulmuş çiçek ve yapraklar ile bezenmiş olacaktı

11. GÖRSEL: Yunan tapınak sütunları: (soldan sağa) Dor (yivlenmiş), İyon ve Korint düzeninden örnekler.

ve bunlar sütunlar devrildiğinde büyük ölçüde kırılmış olacaklarından, tamirleri hem çok para hem de çok zaman alacaktı.

Tapınağın yeniden yapılmasına katkısı olacak bir diğer unsur da Helenistik dünyada yapıların monte edilmeye hazır parçalar olarak gelip yerinde kurulması. Tapınakların bölümleri çoğu zaman kayanın çıkarıldığı ocağın hemen yakınında inşa ediliyor. Sonrasında taştan bloklar uzak mesafelere gönderilecekse gittikleri yere vardıklarında sorunsuz bir şekilde birleştirilebileceklerinden emin olmak için tedbiri baştan almak gerekli.

Örneğin bir tapınakta peristilyum (bir alanın etrafını çeviren, üzeri çatılı sütun dizisi) üst üste yerleştirildiğinde yekpare sütunlar oluşturacak silindirik taş bloklardan oluşur. Her bir bloğun üzerinde, birleştirildiklerinde görünmeyecek yerlerde, keski ile yontulmuş işaretler olur. Bu işaretler belirleyicidir, mesela "sol tarafta en dıştaki sütunun ilk bloğu" olduğunu gösterir; buradan sonrası Meton'un kalıntılar arasında aynı sütunun ikinci bloğunun yuvarlandığı yeri bulmasına kalır, böyle devam eder. Tapınağın yerleştirildiği taban hiç bozulmamış olduğundan, tek yapılacak şey kazıp çıkarmak. Ardından blok taşlar teker teker yük arabalarına konacak ve Olimpia'da yapılacak yeni tapınağın temellerine yerleştirilmek üzere taşınacaklar. Meton'un mühendisleri şimdiden sahadalar, bu temeli kazmaya başladılar bile.

Pheia'dan Olimpia'ya mesafe 210 *stade* (40 km), tapınağın her bir parçasının nihai yerine konmadan tamir edilmesi, hatta bazılarının belki yeniden yapılması gerekecek. Ve tüm bu zorlu işlerin dokuz ay içerisinde tamamlanması gerek – yeterli adamı ve sınırsız parası olduğundan, yapılabilir. Artık Meton adım adım bunun gerçekleşmesini sağlamak zorunda – başarısız olursa itibarını kaybetmekle kalmayacak, emeklilik hayallerinden de vazgeçmesi gerekecek.

Tüccar

İskenderiye Mısır'da olabilir ama tam bir Yunan şehridir (her ne kadar büyük ve hâlâ büyüyen Yahudi nüfus aynı fikirde olmasa da). Büyük İskender tarafından yaklaşık yüzyıl önce kurulduğu düşünülürse genç bir şehir olduğu söylenebilir. Kurulmasını emrettikten hemen sonra tekrar yollara düşüp doğuda uzaklarda, Babil'de ölen İskender, şehrinin neye benzediğini asla göremedi.

İskender İskenderiye'yi hiç görememiş olsa da, İskenderiye İskender'i gördü – ve her gün görmeye devam ediyor. Öldüğünde İskender'in naaşı hazırlanan katafalka konulmak üzere Makedonya'daki evine gönderildi ama oraya ulaşamadı. II. Ptoleme'nin (tam da oğlu gibi can sıkıcı) babası cenaze konvoyunu kaçırdı, naaşı Mısır'a getirdi ve şimdiki mezarına yerleştirdi. Bugün bu mezar turist çekmekle kalmıyor, Ptolemik Mısır'ın Helenistik Makedon geleneğinin vârisi olduğunun en açık anımsatıcılarından biri olarak da işlevini yerine getiriyor.

Tüccar Sakion için İskender'in ölümlü bedeninden kalanlar başka yerlerde ardında bıraktığı izlerin yanında önemsiz kalır – özellikle Akdeniz'in doğusunda bir sahil kenti olan Tyre'de olanlar. Tyre İskender'in ordularına direnmeye çalışma gafletinde bulunmuştu, etrafı büyük ölçüde sularla çevrili olduğundan ele geçirilmesi oldukça güç olmuştu. En nihayetinde şehre girildiğinde öfkeden deliye dönmüş olan İskender sonraki fetihlerini neredeyse bir yıllığına ertelemenin hırsını Tyre'den çıkarmıştı.

İskender onu toz toprak içinde bir moloz ve ceset yığınına dönüştürmeden önce, görkemli Tyre şehri Akdeniz medeniyetinin ana ticaret limanıydı, Batı'nın talebi Doğu'dan gelen mallarla burada karşılanırdı. Tyre tüm diğer açılardan olduğu gibi ekonomik anlamda da harap olduğu için, her iki kıtadan tüccarlar bu açığı kapatmak üzere yeni bir ticaret merkezi arayışına girdiler. İskenderiye bu iş için ideal konumdaydı – hatta şehrin Kızıldeniz üzerinden gelen mallara erişimindeki kolaylık da düşünüldüğünde, İskenderiye uluslararası ticaret merkezi olmaya Tyre'den daha da uygundu.

İskenderiye Tyre'nin dışında bir şehrin daha yerine geçti. Yüzyıllardır Yunanistan ve Mısır arasındaki mal ve fikir ticareti yarı Yunan yarı Mısır karakteri taşıyan liman şehri Naucratis üzerinden yapılıyordu. Bugünlerde Naucratis'in iş hacmi hızla düşüyor, bunun bir sebebi Nil'in Kanopik kolunda nehir yatağının siltlenme nedeniyle yükselip deniz ulaşımını kısıtlaması ise, diğeri İskenderiye'nin, tüm itibarlı ve hırslı tüccarları -tüccar Sakion ve ailesi de dâhil olmak üzere- kendine çekmiş olması.

İskenderiye'nin bir diğer avantajı da karman çorman şekilde büyüyerek şehirleşen eski yerleşim merkezlerinin aksine, planlanarak inşa edilmiş bir şehir olması. Yunanlar şehir planlaması konusunda (her ne kadar Anadolu'daki bazı antik şehirler bu işin bilimini Yunanların buldukları iddiasını yalanlar nitelikte olsa da) özellikle başarılıdırlar, mesela şehrin caddelerinin Pharos Limanı'nın açıldığı denizden gelen serinletici esintileri almak üzere akıllıca açılandırılmış olması bu planlamanın bir sonucudur.

Evinin çatısındaki bahçede uzanırken, Sakion bu esintilerin varlığından son derece hoşnut, oysaki Edfu'dan akıntı yönünde gelişinden beri pek keyifsiz. İki hafta önce İskenderiye'ye döndüğünde (Helenistik) medeniyete dönüşünü kutlamak üzere küçük bir şölen düzenledi - gösterişli felsefi bir toplantı değil, "birlikte içmek" anlamına gelen kelimenin hakkını layığıyla veren, hakiki bir şölen. Arkadaşlarıyla o gece gerçekten dolu dolu içtiler, ertesi sabah uyandığında hissettiği sersemliği üzerinden atması zaman aldı.

En azından Sakion'un fildişini indirmek üzere Pergamon'a götürmesi gerekmeyecek. Mavnası nehrin Mareotis Gölü'ndeki iskeleye yanaşır yanaşmaz Mısır'ın dini otoriteleri kargonun tamamına (gayet yüksek bir ücret karşılığında) talip oldular. Fildişinin bir kısmı Ptoleme'nin İskenderiye'de inşa ettirdiği, kendi tanrısı Serapis'e adanmış tapınakta kullanılacak. Sakion'un sözleşmesine göre geri kalanı da Serapis için Olimpia'da yapılmakta olan bir başka tapınakta kullanılmak üzere Yunanistan'a gönderilecek.

Anladığı kadarıyla Yunanistan'daki tapınak henüz hazır değil, bu yüzden Sakion son birkaç günü fildişi stokunu (ya da doğru ifadeyle, devletin stokunu) nasıl muhafaza edeceğini araştırarak geçirdi. Fildişi organik bir malzeme olduğundan herhangi bir depoya yığılması uygun olmayacaktı. Yapısı gereği böceklere karşı dayanıklı olsa da, doğrudan gün ışığına maruz kalırsa sararma ihtimali kuvvetliydi. İskenderiye'nin iklimi, aşırı sıcakları ve yüksek nem oranı düşünüldüğünde, Sakion için en önemli sorun fildişinin higroskopik olmasıydı: Nemli ortamda dişler büyük birer kavisli beyaz sünger gibi suyu emerken şişecek ve yamulacaklardı. Sonra havadaki nem -soğuk çöl gecelerinde yaşanacağı gibi- azalınca fildişi de nemin bir kısmını kaybedecek ama bu kayıp her bölümde aynı oranda olamayacağı için yüzeyde çatlaklar ve yarıklar oluşacak, malzemenin kalitesi bozulacaktı.

Biraz zaman aldı ama sonunda Sakion fildişleri için şehrin dış mahallelerinde ideal bir depolama alanı buldu: Demeter'e adanmış bir tapınağın iç odası. Emniyet açısından içi rahat: Odada Demeter'in fildişinden mütevazı bir heykeli olduğu gibi, adak olarak sunulanlar da burada tutuluyor. Açık bir su kraterinin varlığı sayesinde ortam nemi sabit. Üstelik heykeli düzenli olarak zeytin ve badem yağlarıyla ovan görevliler aynı uygulamayı Sakion'un fildişlerine de yapmayı kabul ettiler. Sakion yaz ortasında Akdeniz'in karşı yakasına sevkini sağlayana kadar fildişi iyi durumda muhafaza edilebilecek.

Sakion o zamana kadar boş oturmayacak – harıl harıl kalan kış aylarını nasıl dolduracağını planlıyor. Bactria'dan bir tanıdığı haber göndermiş, Selevkos İmparatorluğu'nun doğusunda, Arbela yakınlarında bir ara duraktan yola çıkmış yüklü bir ipek kargosu için nihai alıcı arıyorlar. Hem fildişini onlara satmaya söz vermişken sonradan vazgeçtiğinden dolayı kendisine kızgın Pergamon'lu tüccarları yatıştırabilmek için iyi de bir fırsat olur bu.

Mezopotamya'daki istikrarsız koşullar sebebiyle Arbelalı tüccarlar ipekleri önce Dicle Nehri'nden aşağı gönderecekler sonra da Suriye çöllerini vahalar üzerinden geçerek Palmira şehrine varmasını sağlayacaklar. Sakion kargoyu Sidon'da şahsen karşıla-

yacak, ilkbaharla birlikte deniz yolları açılana kadar bir arkadaşının evinde konaklayacak sonra ürünlerle birlikte, yolda kişisel bağlantılarını da tazeleyerek Pergamon'a geçecek.

Pergamon Caicus Nehri üzerinde bir liman şehri, denize kıyısı olmasına karşın, şehrin büyük kısmı rıhtıma birkaç yüz metre yukarıdan bakan teraslı bir tepe üzerine kurulu. Dünyada sağlıklı yaşama en uygun şehirlerden biri Pergamon, güney Mısır'da aldığı hastalık her neyse, Sakion'un iyileşmesi için de en uygun yer olacak.

Lir Çalgıcısı

Kallia bahçede mermer bir banka oturdu ve dikkatle *kithara*'sını çıkardı. Bir lir için, hatta onunki gibi üst kalite lir için bile rahatlıkla söylenebilecek şey şu: İri, hacimli müzik enstrümanlarının aksine, liri beraberinizde her yere götürebilir, vardığınızda da hemen çalmaya başlayabilirsiniz. Bu tüm koşulların lir için aynı derecede uygun olacağı anlamına gelmez, mesela şu anda Kallia liman tarafından, denizden gelen nemli esintinin lirin tellerine hasar vermeyeceğinden emin olmak istiyor. Lirin gövdesi ahşabın nemi çekmemesi için hafifçe yağlanmış olsa da teller öküz bağırsağı ve ince tellerden derleniyor, organik kısmın havadan nem almasını engellemek mümkün değil.

Lir çevre koşullarına uygun şekilde akort edilirse ciddi bir sorun olmaz, zaten bugün Kallia'nın bu bahçeye gelmesinin bir sebebi de bu. Güzel olduğu kadar, Pergamon'da bulunan çok sayıdaki şehir bahçesi gibi, estetiği fonksiyonellikle çok dengeli bir şekilde bağdaştıran bu bahçe müzik için çok uygun bir ortam. Oturduğu bank armut ve ayva ağaçlarının dalları altında, avlunun köşesinde büyücek bir saksıdaysa küçük bir elma ağacı büyüyor. Bu ağaçlar yazın gölge yapıp meyve veriyorlar. Küçük, dekoratif bir fıskiyeyle beslenen gölette hem böceklerin çoğalmasını engelleyen hem de düzenli olarak akşam sofralarını süsleyen bol sayıda sazan var.

12. GÖRSEL: Profesyonel lir çalgıcısı, *Kithara*'sıyla.

Kallia daha önce bu sazandan tatmıştı, harikaydı, evinde bir lir çalgıcısı tutabilecek kadar varsıl ev sahibinin çalıştırdığı aşçı da elbette birinci sınıftı. Doğal olarak Kallia işvereni ile aynı zamanda yemiyor yemeğini, bu uygun olmayacağı gibi mümkün de olamaz çünkü Kallia'nın orada bulunma sebebi yemeğe müziğiyle eşlik etmek.

Bir şölen verildiğinde Kallia bir *spondeion* ile başlıyor, bu, şölene katılan konukların onurlandırmayı istedikleri tanrılara saygılarının ifadesi olarak toprağa şarap döktüğü ayinlere eşlik etmek üzere çalınan yarı ciddi bir ezgi. Kallia'nın işvereni zengin bir tüccar, bu durumda onurlandırılan tanrı genellikle Hermes oluyor, tüccarların ve dolandırıcıların tanrısı (bu ikisinin aynı insanlar olmadığı durumda).

Bahçeye gelmesinin bir diğer sebebi de özel bir *spondeion* üzerinde çalışmak istemesi. Bu yeni parça Kallia'nın kendi bestesi. Sıkça çalacağını düşündüğü için bilinen bir melodiyi temel aldı ve şarkıyı Orpheus'un Hermes ilahisinin nakaratı üzerine kurdu. Patronu önümüzdeki ay önemli kişilerle bağlantıları olan meslektaşlarına bir akşam yemeği vermeyi planlıyor, Kallia o vakte kadar bestesini kusursuz hale getirmeyi istiyor.

Kallia sadece şölenlerde değil, kendisinden Pindar, Hermioneli Lasus ve Keos'lu Simonides gibi müzisyenlerin en güzel lirik eserlerini de yorumlaması beklenecek daha seçkin müzikal organizasyonlarda da sahne alacak.

Kallia usta parmaklarla telleri çekerken arada durup lirin üst kısmındaki mandallarla ayar yapıyor. Tellerin gerginleşmesiyle daha yüksek tonda bir ses çıkarken, gevşetince sesler bir ya da iki ton aşağı indirilebiliyor – ama daha fazla değil. Bunun sebebi, teller oluşturulurken metal-öküz bağırsağı oranının tanımlı bir aralık için belirlenmiş olması: Sesler yükseldikçe tını metalikleşiyor.

Kallia bazı konularda Pisagor ile aynı fikirde, hani bir dik üçgende hipotenüsün karesinin diğer iki kenarın karelerinin toplamı olduğunu ispatlayan filozoftan bahsediyoruz. (Kim bunu bilmek ister ki? Böyle düşünüyor Kallia.) Pisagor'un diğer bir keşfi çok daha önemli onun için: Bir Lir telinin titreşim sıklığı telin uzunluğu ile ters orantılıdır. Müzik teorisi konusunda Pisagor ve Kallia'nın anlaşamadıkları konuyu sorarsanız, Pisagor'un müziği bir matematiksel fonksiyon olarak görmesi ve gamlarını mükemmel beşliler halinde sıralaması.

Bu kural Pisagor'un müzikal çalışmalarını yaptığı güney İtalya'da geçerli olabilir ancak, onun aksine Kallia tecrübesinden biliyor ki müzik, dokusunda *ethnos* -kavim kültürü- barındırır. Pisagor müziği matematiğin akustik ifadesi olarak gördüğü için aynı mükemmel müziğin herkesin hoşuna gideceğine inanıyordu – tıpkı bir kelebeğin kanatlarındaki ya da bir çiçeğin yapraklarındaki simetri gibi. Kallia böyle olmadığını biliyor – mesela Galatlar kendilerinin de şarkıya eşlik edebileceği hızlı, melodik

ezgileri severlerken (Yunancada *melodia* "şarkı söylemek" anlamına geldiğinden, bu hiç de şaşırtıcı değil), İyon Yunanları temeldeki ezginin şarkının şiirsel dizelerine göre oluşturulduğu lirik kompozisyonları tercih ederler. Hele bir İyonyalı kalksın da şarkıcıya söylerken eşlik etsin, kafasına ağır bir şey yer! Müzik teorisyeni Aristoksenos her bir *ethnos* için ayrı ayrı en uygun gamı belirleyerek derledi, Lidyalıların zengin, Friglerin daha kısıtsız, özgür yapılandırılmış sesleri, Dorların daha ince, açık notaları da bunların arasında.

Bütün olarak bakıldığında, Kallia Aristoksenos ile aynı görüşte: Gamları tamamen matematiksel aralıklarla en yüksekten düşüğe doğru sıralamaktansa, lirinin akordunu yaparken hislerine ve sezgilerine de yer vermesi gerektiğini düşünüyor. Nasıl ki bir insanın görme, koklama, dokunma, duyma ve tatma duyuları var, lirin de duyuları var: ses, aralık, ton ve perde. Nasıl ki bir insanın görüşü kuvvetliyken işitmesi zayıf olabilirse bir lir teli de doygun bir sesi alt perdeden verebilir, dolayısıyla, akort yapılırken bu göreceli kuvvet ve zafiyetler de hesaba katılmalı.

Hatta bir adım öteye gidersek Kallia zaman zaman ortama, duruma göre de lirini tekrar akort etme gereği duyuyor. İşvereninin birinci sınıf bir müzisyeni sadece kendi taleplerine amade tutmasına izin vermeye hiç niyeti olmayan Pergamon şehir otoriteleri onunla görüştüler. Kallia onlarla şehrin toplumsal yaşamında düzenli yer alan dini törenlerde çalmak üzere anlaştı. Bu törenlerde çalacağı *prosodion* için lirinden çıkacak seslerin flütler ve perküsyon enstrümanlarıyla törenler sırasında olduğu kadar sonrasında düzenlenecek gösterilerde de uyumlu olması gerekecek.

Kallia'ya öyle geliyor ki Yunan hayatında müziğin eşlik etmediği bir kısım neredeyse yok. Esasta, Aristo'nun da bir zamanlar söylediği gibi, müzik hayatın o kadar içinde ki farkında değilken bile dinliyoruz: "Yıldızların hareketi bir armoni yaratıyor... doğduğumuz andan itibaren bu armoni kulağımızda ve tam da bu sebeple, bizim için sessizlikten ayırt edilemez nitelikte, aynı bakırcıların dövme sesine alışıp onu duymaz oldukları gibi."

Bu onun düşüncelerine de hitap eden bir teori - tüm canlıların etrafının müzikle sarılmış olması. Bahçede lirinin tellerini çekerken Kallia'nın da özünde yaptığı, çevresindeki bu müzikten melodiler alıp güçlendirerek ve ayrıştırarak insan kulağının tekrar duyabileceği bir hale getirmek.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Şubat – İlk Adımlar

(ΔΩΔΕΚΑΤΕΥΣ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ)

Çiftçi

Rüzgâr kuzeyden esiyor, yakıcı ayaz hissettiriyor kendini. Iphita ateşin başında sıcacık yerini bırakıp ambarın arkasındaki tahıl bidonlarını kontrol etmeye hazırlanıyor. Soğuk havalarda öküzler daha fazla yem yer, bu durumda Iphita'nın eldeki tahılı çiftlik çalışanlarını düşünerek dengeli paylaştırması gerek. Baharda hayvanlarına da adamlarına da ihtiyacı olacak ancak kuzey rüzgârlarının tanrısı Boreas dondurucu fırtınalarını Kronos Dağı'ndan aşağı salarken canlılar bir yerlere sığınıp havanın iyileşmesini beklemekten başka ne yapabilirler ki? Nasıl şimdilik bir işe yaramayan öküzler yemeye devam ediyorsa adamları da koşumları yağlayıp baharla birlikte başlayacak zorlu işlere hazırlık yapmak yerine zamanlarını demircinin ateşi başında dedikodu yaparak geçiriyorlar.

Çiftlik evinin sıcak konforunu bırakıp çıkmaya hazırlanan Iphita iç geçirdi. Çocukluğundan beri çektiği romatizma ağrıları yaşı ilerledikçe şiddetleniyor, köyde bir daha pazar kurulduğunda aktarın söğüt kabuğu iksirinden biraz daha alması gerektiğini aklına yazıyor.

Soğuktan korumak üzere, daha gençken rüzgârı kesmesi için kalın yünü ince çözgülerle dokuduğu yumuşak, koyun yünü

kumaştan yapılma ceketini zırh misali kuşandı. Yazın rahatında öylesine bir sandalet takıverdiği ayaklarında şimdi keçeyle astarlanmış sığır derisi ayakkabılar var. Başında topladığı örgüleri bozmadan sarmalamak için özel olarak şekillendirilmiş sugeçirmez şapkası da keçeden.

Gökyüzünden sabahın bu vakti geçen siyah bulutları kederli bakışlarla inceleyen çiftçi, kapıda duraklayıp askıdan sığır kas teli kullanılarak oğlak derisinden dikilmiş, dışa bakan tarafı kaz yağıyla sıvanmış pelerini de aldı. Artık şiddetli bir sağanakta kalmadıkça üşümeyecek ve ıslanmayacak şekilde hazır, dışarıya çıkabilir.

En zor aydayız, tam da ekinler toprak üstüne çıkarken, aç kalan geyikler şafak sökmeden ormandan çıkıyor, filizleri yiyip bitiriyor. Tavuklar bile daha az yumurtluyor. Gebe olan dişi keçilerin memeleri henüz sütle dolmuş değil. Her gün batımında Iphita'nın gözü akşam göğünde, ufuk çizgisinin hemen üstünde Arktürüs'ü arıyor, onun yükselmesi kışın en zor kısmının geride kaldığının müjdesi, baharın gelişine ilk işaret, çok yakında meyve bahçesindeki ağaçların, bağdaki üzüm asmalarının budama zamanı gelecek demek. Budamayı ilk kırlangıçlar dönmeden yapmazsa asmaların yeni sürgünleri de budanan dalların üzerinde kesilip gitmiş olacak.

Iphita yem bidonlarını kontrolden dönerken kutsal Olimpiyat sahasında bir hareket olduğunu fark etti. Her ne kadar yeni ortaya çıkan şu Mısır tanrısına adanacak tapınağın gürültülü inşaatına tüm kış boyunca birkaç gün dışında ara verilmemiş olsa da Oyunlar'ın hazırlığına başlanması için henüz erken. Evde günlük işlerden, dokuma tezgâhından ve yamanması gereken birkaç eski elbiseden başka onu bekleyen bir şey olmadığına göre, neler olup bittiğini görüp merakını gidermek üzere sahaya yürüdü.

Muhakkak ki ciddi bir durum olmalı, Iphita etrafta renkli pelerinleri içinde soylular görüyor, ilahi okuyan rahipleri duyabiliyor. Hareket Hera Tapınağı civarında yoğunlaşmış, kalabalık bir grup işçi de oraya çıkan yoldan yukarı bir şeyler

13. GÖRSEL: Dor düzeninde inşa edilmiş bir hera tapınağı (Paestum, İtalya).

çıkarmaya çabalıyor. Malzemeyi oraya getiren öküz arabaları sahanın kapılarının hemen dışında beklediğine göre, arabacılar çukurlarla dolu çamurlu yol üzerinden geri dönüşe geçmeden önce hayvanları biraz olsun dinlendiriyor olmalılar. (Yunanistan'da yollar sadece yaya trafiğine göre oluştuğundan tekerlekli arabaların en işlek güzergâhlarda bile zorla ilerleyebilmesi alışılmadık bir durum değil.)

Iphita konuşmak üzere bir arabacıya doğru ilerledi. Kadınların kutsal sahaya girişini kısıtlayan gelenek sadece Oyunlar sırasında sıkı sıkıya uygulansa da, bu halde Iphita'nın dışarıda kalması daha diplomatik bir hareket olacak – yine de ortadaki ironinin pekâlâ farkında: Kadınların normalde giremediği kutsal sahadaki en önemli tapınaklardan biri Hera'nın tapınağı, Hera şüphesiz ki bir kadın, hem de Zeus'un eşi. Her dört senede bir Elisli kadınlar tapınaktaki tanrıça heykelini kendi dokudukları yeni elbiselerle donatırlar. Bu elbiseler tanrıçanın lütfuna işa-

ret olarak ketenden yapılır: Keten, Yunan anakarasında Elis'ten başka hiçbir yerde yetişmez.

Tahmin edileceği gibi, kadınların Olimpiyatlar'a katılmalarına izin verilmez ancak aynı şekilde, Elisli erkeklerin de Heraia Oyunları'nı izlemeleri uygun görülmez. Sadece kadınların katılabildiği bu müsabakalar genellikle erkek-egemen Olimpiyatlar'dan iki sene önce yapılır, kadınların kutsal sahada bulunmalarına izin verilen tek zaman aralığı budur. Tüm müsabakalar saçları açık bırakılmış -bâkire- kızların, üstlerinde kısacık tuniklerle katıldıkları koşu yarışlarıdır. Vücudu koşmaya uygun olmadığından Iphita hiçbir zaman bu oyunlarda yarışmadı ama Heraia Oyunları'na yine de katıldı; yörenin yerlisi, itibarlı bir toprak sahibi olarak adayların yarışlara uygunluğunu ve sonrasında da sonuçları kararlaştırmak üzere hakemler heyetinde yer aldı.

Bu müsabakalarda hakem olmanın getirdiği bir sıkıntı var: Oyunlar'ı başlatanlara -Peloponez'e ismi verilen Pelops'un karısı Hippodamia'ya ve şarap tanrısı Dionysos'un sevgilisi yerli kadın Physkoa'ya- ithaf edilen törensel toplu danslara katılmaları gerekiyor. Iphita bu ayinlerde yeterince iyi dans edebilecek zarafetten yoksun ancak dul olmanın birkaç faydasından biri de bu noktada ortaya çıkıyor: Artık katılması gerekmiyor çünkü hakemlerin evli olmaları şart.

Hera Tapınağı oyunların merkezinde yer aldığı için, müsabakalar boyunca kadınlar kutsal alanda bulunabilirler. Kimse tapınağın tam olarak ne zaman inşa edildiğini bilmese de, kesin olan şu ki tapınak çok eski – Olimpiyatlar'dan önceki dönemlerden kalma bile olabilir. Buna işaret eden iki gösterge var: İlki, tanrıların kraliçesini sakallı kocası miğferini giymiş halde yanında ayakta dururken tahtında oturur halde betimleyen Hera heykelinin (*agalma* olarak da bilinen) basit, antik tarzda yapılmış olması. İkinci olarak da tapınağın arşitravını taşıyan sütunların geçmiş yüzyıllarda norm haline gelmiş şekilde taştan değil, ahşaptan yapılmış olması. Bu ahşap sütunların çok eski olduğu kesin; gövdeleri açıkta, hava koşullarına maruz kalmaktan öyle-

sine çarpılmış ve yarılmış ki çevrelerine stratejik olarak belirlenen noktalarda sarılan metal halkalar olmasa ayakta kalamazlar.

Ne kadar bakım yapılırsa yapılsın, yarıklara nem yerleşirse ahşap içten çürür ve en nihayetinde sütunu taştan yapılma bir yenisiyle değiştirmekten başka yol kalmaz. Aşağı yukarı dokuz yüz yıldır tapınak ayakta ve bu süre içerisinde sütunların neredeyse üçte ikisi yenilendi, eskilerin yerine konan bu sütunlardaki farklılıklar, mimari stillerin çağlar boyu nasıl değiştiğinin de başlı başına ispatı.

Ve şimdi bir sütun daha değiştiriliyor – böylesi bir olay yüzyılda bir ya da iki sefer yaşanacağından, büyük bir seremoni eşliğinde yapılıyor. Iphita tüm bunları arabacıyla yaptığı konuşmadan çıkardı, adamcağız beklemekten sıkılmış, sohbetle oyalanmaktan memnun. Ancak Iphita'yı bekleyen işler var bu yüzden veda edip eve doğru yola düşerken, daha sonra bir uğrayıp tadilatların nasıl gittiğine göz atmayı aklının bir köşesine yazıyor.

Diplomat

İnsanın tüm öğleden sonrasını bir tanrıyla birlikte geçirmesi sık rastlanır bir durum değil, Persaeus odasına döndüğünde uşağından, bu tecrübe üzerine düşünürken içmek üzere bir kupa şarap getirmesini istedi. Öncelikle, bir tanrının biraz daha, daha... kutsal görünmesi beklenir. Doğrudur, yüce Zeus bile zaman zaman (çoklukla şu ya da bu prensesi cezbetmek gibi) gizli amaçları için bir ölümlü kılığına girmiştir; Seleukos kralı II. Antiokhos'un yaptığı buysa, son derece başarılı olmuş doğrusu.

Makedonya elçisinin görüştüğü adam (ya da tanrı) otuzlarının sonlarına yaklaşan, nispeten ince yapılı biriydi; koca bir burnu, çukur gözleri, yüzündeyse adeta haksızlığa uğrayıp da beklediği ödülü alamamış bir av köpeği ifadesi vardı. Kral Antiokhos'un kırlaşmaya erken başlamış saçları ipek bir bant üzerinden özenle şekillendirilmişti ancak gariptir ki bu bant tepesinde büyüyen kelini gizleyememişti. Saça şekil verilirken beceriksiz

kullanılması bir tarafa bırakılırsa, bu ipek bandın varlığı esasta kendi başına büyük önem taşıyor çünkü "taç" olarak adlandırılan bu tür bir bant, takan kişinin emsalleri arasında dahi olağandışı önemine işaret eder.

Antiochos'un durumunda (ki babasını şahsen tanıdığı ve kendisinin hizmet ettiği hükümdarın yarı yaşında olan bu adamdan "genç Antiochos" diye bahsetmemek için Persaeus ciddi bir zihinsel efor sarf ediyor), bu kesinlikle geçerli. Nispeten genç olmasına rağmen Antiochus dünyanın gördüğü en büyük krallıklardan birinin hükümdarı – ya da hükümdarı olacak demeli, eğer ki yeni yönetimler altında kendi yollarını çizmeye karar vermiş isyankâr Parthia ve Bactria valilikleri üzerinde kontrolü tekrar sağlayabilirse.

Babasından kalan imparatorluğun yüzde kırkını kaybetmeyi başarmış bir adama nasıl olup da bir tanrı payesi verildiğini sorabilirsiniz. Antiokhos bunun için Milet halkına teşekkür etmeli. Milet, Anadolu'da, kıvrımlarıyla bilinen Büyük Menderes Nehri'nin denize döküldüğü bölgede kurulu Helenistik şehir. Mısırlı II. Ptoleme ve Seleukos'lular arasında yakın zamanda yapılan savaş sırasında Ege Denizi'nin kontrolü için verilen mücadelede Milet gibi şehir devletleri önemli rol oynadılar. O sırada Milet bir tiran tarafından yönetiliyordu – Helenistik dünyada bu ifade tahta alışılmışın dışında yöntemlerle, zor kullanarak gelen, ordu tarafından desteklenen hükümdarlar için kullanılır. Bu tiran tam anlamıyla bir zorbaydı; Antiokhos her ne kadar onu yönetimindekilerin iyiliğini düşündüğünden değil, düşmanı Ptoleme'yi desteklediği için devirdiyse de, sonuçta bu durum Milet halkını son derece rahatlatmış oldu.

Milet, Suriye merkezli krallığından çok uzak kaldığından Antiokhos, şehrin yönetimini üstlenmek için gerekli askeri desteği orada bulunduramayacaktı bu halde şehre kendi bağımsız yönetimini kurması için izin verdiğinde zaten memnun olan halk, sevinçten çılgına döndü. O kadar mutluydular ki Antiokhos'u resmen insan şekline bürünmüş tanrı ilan ettiler, onuruna tapınaklar inşa edileceğini ve festivaller düzenleneceği duyurdular.

Bu durum Antiokhos'u pek hoşnut etmiş olmalı ki o zamandan beri pek başarılı olmasa da, dağılan imparatorluğunda kendisine tapınanların sayısını artırmaya çalışıyor.

Persaeus kendisinden sadece on gün önce seferden dönen kutsal Antiokhos'u başkentte yakalayabilmiş olmaktan çok memnun. Bu sayede akrep dolu çölde rahatsız bir çadırda kalmak yerine, Silpius Dağı'nın eteklerinde bulunan şehrin iç kalesinde, çok rahat koşullarda ağırlanıyor. Onu daha az memnun eden şey ise Antiokhos'un seferden başkente dönmesinin sebebi – kral bir kez daha baba olacağı haberini aldığı için burada.

Kralın halihazırda üç oğlu var ancak üçü de kenara atıldığı için son derece öfkeli olan ilk karısı Laodice'ten doğma. Kral, Laodice'ten şimdiki karısı Berenice ile evlenebilmek için ayrıldı, Berenice II. Ptoleme'nin kızı, siniri her an burnunda, zorlu bir kadın. Kralın sinmiş ifadesinde, onun bu hallerinin de payı vardır şüphesiz.

Ptoleme ile yapılan (Persaeus'un bozmak amacıyla burada olduğu) anlaşmaya göre, Berenice'den doğacak çocuğu erkek olursa Seleukos imparatorluğunun başına geçecek, bir sonraki hükümdar o olacak, bu durumda da imparatorluğun bugünkü koşullarda Makedonya'ya yakın olan tavrı Mısır'a doğru kayacak. Persaeus beraberinde krala Makedonya tahtının varisi Demetrios ile evli kız kardeşinden mektuplar ve hediyeler de getirdi. Elçinin Antiokhos'tan gördüğü sıcak karşılamanın ardındaki sebeplerden biri de, esasta bu getirdiklerinin krala imparatorluğunun Yunan devleti ile olan bağlarını hatırlatması.

Pencereden dışarıya dalgın dalgın bakarken şarabından bir yudum daha aldı Persaeus; yükseklerdeki iç kaleden, aşağıda Asi Nehri üzerinde gidip gelen mavnaları seyretmeye başladı. Helenistik dünyada diplomasinin kralların şahsına, karakterlerine bu kadar yoğunlaşmış olması ne talihsizlik diye düşündü. Kardeşlerin arasının bozulması ya da kız evlat için verilecek drahoma tutarı en mütevazı köylü aileler içinde bile bir miktar çalkantıya sebep olabilir. Ancak bu tür çalkantılar Helenistik

krallar arasında olunca iş arka bahçede birkaç yumrukla kalmıyor, ordular harekete geçiyor, şehirler yanıyor.

Daha da beteri, anlaşmalar ve ittifaklar yönettikleri devletler arasında değil, kralların arasında yapılıyor. Örneğin, II. Ptoleme ölürse (ki gelen haberlere bakılırsa son zamanlarda pek iyi değil), kralın yaptığı anlaşmalar, kurduğu ittifaklar tamamen geçersiz olur ve her şeyin vârisiyle sil baştan müzakere edilmesi gerekir. Bir Seleukos kralı öldüğünde, vârisi, kendinden önceki hükümdarın tebaasının bu sefer kendi önünde eğilmelerini şahsen kabul etmek üzere, derhal uzaklara yayılmış imparatorluğun dört bir köşesini dolaşmak zorundadır. (Bu gibi durumlarda yeni kral yola orduyla birlikte çıkar ki bağımlılık yemini etmeye daha kolay ikna olsunlar).

Ara sıra da olsa, bu vesileyle şahsileşen ilişkilerin getirisi olabilir. Seleukos kralı ile kişisel ilişkilerini tazelemek isteyen masallar diyarı Hindistan'ın imparatoru adına şehre yeni gelen bir elçiyle yarın için ayarladığı görüşmeyi iple çekiyor Persaeus.

Makedonya'nın Hindistan ile pek işi yok aslında, bu görüşme Seleukos sarayına gelmiş iki elçinin ortak meraklarını giderebilmek için yapılacak. Öyle bir ülke düşünün ki Büyük İskender'in yenilmez ordularına geçit vermeyecek kadar çok zenginliği ve nüfusu olsun - Persaeus filler ve tavus kuşlarının yaşadığı bu olağanüstü ülke hakkında daha çok şey öğrenmek istiyor. Hint elçi de kendi adına Batı'nın garip ve vahşi ülkelerini, Akdeniz kültürünün inceliklerini merak ediyor.

Anlaşıldığı kadarıyla Hint elçinin efendisi imparator Asoka, hükümdarlığının ilk yıllarını Hint yarımadasını yönetimi altında birleştirmek için kana bulanmış halde geçiren, tam amacına ulaşacakken iddiaya göre kan ve kıyımdan tiksinip barış ve huzur içinde bir hayat öğretisi sunan Budist dinine geçmiş bir adam.

Asoka inancını değiştirmiş olmanın verdiği coşkunlukla dinini olabildiğince yaymak için uğraşıyor, Persaeus Asoka'nın elçisinden bu konuda çok şey duyacağından emin. Bildiklerinden çıkarabildiği kadarıyla, Budizm tanrısız bir din. Persaeus, II. Antiokhos'un bu fikre nasıl bir tepki vereceğini merakla bekliyor,

öyle ya, halkının kendisinin bir tanrı olduğuna inanmasını isteyen bir adamdan bahsediyoruz.

Kaçak

Diplomat Persaeus için günün sonlandığını ifade eden gün batımının kaçak köle Thratta'nın gözünde böyle bir anlamı yok. Şu anda kuzeybatıya doğru yüzlerce kilometre uzakta, Mylasa ve Herakleia şehirleri arasında bir yerde, derme çatma bir ahşap sıra üzerine oturmuş önündeki öbek öbek kuru ot ve yaprakları ayırmaya çalışıyor. Güneş tamamen batmadan önce bu bitkileri kategori ve türlerine göre ayırmış ve ustasının onayını almış olmak zorunda. Ardından lamba ışığında geç vakitlere kadar farklı birçok şifalı otu öğütecek, kaynatacak, karıştıracak, böylelikle hazırladığı karışımları yatma vaktinden önce ustasının kontrolüne hazır bir şekilde bırakacak. Bu titizlik isteyen, çok zahmetli bir iş öyle ki Thratta'nın, Atina'da kölelik yaptığı zamanlarda şimdikinden daha az çalıştığını düşündüğü bile oluyor.

Halikarnas'tan ayrıldığına üzgün Thratta, şehri de, ergen bir sokak çocuğu olmanın verdiği özgürlüğü de sevmişti yine de buranın yolculuğunda bir duraktan öte olamayacağını biliyordu. Her şekilde ilkbahardan önce ayrılması gerekecekti ancak kendi yaşlarında bir erkek çocuğuyla dostane şakalaşırken gevşeyen pelerini dövmesini açıkta bırakınca her şey değişti, hızla harekete geçmek gerekti. O çocuktan başka, dövmesini çevredeki yetişkinlerden de görenler oldu. Öyle ki onlar arkasından seslenip sorular sorarken Thratta kaçtı oradan, ne de olsa Yunan bir çocuğun dövmesi olması sıradan bir durum değildir – oysa kaçak ya da değil, kölelerde çok sık görülür.

Şans bu ya, balık satıcısının karısı -hani Thratta'nın günlük işlerinde yardım ettiği şifacı "teyzesi"- onun şehirden ayrılması için bir yol bulmuştu bile: Şifacılıkta kullandığı bitkileri aldığı otacı Anadolu'da bir kıyı şehrinden diğerine geçerek ago-

ESKİ ÇAĞLARDA OTACILIK

Helenistik dönemde Yunanistan'da tıbbi uygulamalar batıl itikatların, yerel inançların ve titiz deneysel çalışmaların sonucu ortaya çıkmış bilimsel tedavilerin bir karışımıydı. Tüm dallar içerisinde en tutarlı sonuçlar, baş ağrısını azaltmaktan (söğüt kabuğu) ile hızlı ölüme (itboğan), çeşitli bitkilerin insan metabolizması üzerindeki etkilerinin bin yılı aşkın süredir deneyimlenmesiyle gelişen otacılıkta alınırdı. Helenistik dönemde batıya Cava kadar uzak diyarlardan dahi şifalı bitkilerin ve baharatların gelmekte olduğunu biliyoruz, aralarında muhtemelen tatlı pelin otu da olurdu.

ralarda satış yapan bir seyyahtı ve önceki çırağı işi çok zahmetli bulduğu için bırakıp gittiğinden, yeni bir çırak arıyordu.

Thratta üç gün içerisinde şehri terk etti, yeni kimliğiyle tekrar kadın olmuştu, otacı Eudoksia'nın torunuydu. Dedikodu ve şaraba iştahı dinmeyen bu yaşlı Frig kadınıyla bir kervana katılarak düştüler yollara. Kervandaki katırlar Bactria'nın ardındaki vahşi ve egzotik diyarlardan getirdikleri ürünlerle yüklü; ipeklileri ve baharatları satarak, bir pazardan diğerine, dolaşıyorlar Anadolu'yu.

Kervan içerisinde otacının sorumluluğu hem katırlar hem onların sürücüleri için ilaçlar hazırlamak. Seyahat sırasında belirli yerlerde bazı özel bitkiler aramak ve toplamak üzere keşif gezilerine yolluyor Thratta'yı. (Thratta otacının sık sık bulup getirmesini istediği zeytin yeşili renkli gebre otu filizlerini kendi akşamdan kalmalığına ilaç olarak kullandığının pekâlâ farkında.)

Ustası ona hangi türlerin gerektiğini her ne kadar gösterse, anlatsa da şifalı ot toplamak hiç de kolay değil. Thratta'nın her

14. **GÖRSEL:** Hastasını muayene eden doktor. Attika bölgesinden kırmızı figürlü esans kabı (aryballos), MÖ 480-470 dolayları.

bir bitkiyi nereden, hangi koşullar altında topladığını tam olarak hatırlaması gerekiyor. Mesela bitkinin güneşli bir günde, tercihen bir tepenin eteğinden ya da çayırlıktan koparılması gerekiyorsa ot toplamaya çıkamadığı günler de oluyor.

Bir seferinde Thratta kendinden oldukça memnun dönmüştü kervana, istenenlere ek olarak, narin yeşil yapraklarını tanıyıp bir kucak dolusu da kaya koruğu toplayıp getirmişti çünkü. Kaya koruğu idrar söktürücü olarak kullanılır ve midede gaz oluşmasını engeller. Ancak Thratta'nın o gün hayal kırıklığıyla öğrendiği üzere, bitki ancak yaz sonuna doğru, tohumları yağ çıkarılabilecek kadar olgunlaştığında toplandığında işe yarar. Nihayetinde ilaç için kullanılamayan bu otlar kervanın aşçısına

teslim edilmişti - tuzlayıp haşlayarak kurulan kaya koruğu turşusu güzel olur.

İleride otacı olmak istiyorsa Thratta'nın bölgede yetişen yaklaşık beş yüz şifalı bitkiyi bir bakışta tanıması, her birinin nasıl kullanılacağını bilmesi ve şifalı olanlara benzedikleri halde farklı ölçülerde zehirli seksen kadar otu da ayırt edebilmesi gerekiyor. Genel olarak bakılırsa, bölgede yetişen her on bitkiden biri yemek ya da ilaç yapımında, hatta hem yemek hem ilaç yapımında kullanılabilir. Thratta şimdiki bilgi düzeyiyle bile kırlarda yürüyüş yapmanın onun için eskisi gibi olmayacağının farkında.

Bir tutam engerek otunu (romatizmaya karşı kullanılan lapaların yapımındaki ana malzemelerden biri) kenara alırken düşünüyor Thratta. İstese de istemese de, otacı olma yoluna girmiş görüyor kendisini ve saklanmak için neden daha rahat bir iş bulmadığını sorguluyor. Yine de otacılığın onun durumunda pek çok artılarının da olduğunun farkında – genelde bölge dışından gelirler, aralarında Trakyalılar, Kapadokyalılar ve Friglere sıkça rastlanır; üstelik mesleklerinin gizemli tabiatı gereği çoğu zaman peçeyle ya da pelerinle gezerler.

Mesela müşterilerin mahcup mahcup *philtre* -aşk iksiri- istemesi görülmemiş bir durum değildir, bu talebi Thratta'nın ustası şarabın içine adamotu ve siklamen karıştırarak karşılar. Bu iksirin başarılı olması durumunda genç kadınlar daha da mahcup bir şekilde hamileliği önlemek için defne dikeninden yapılma bir karışım istemek üzere geri gelebilirler. Arada ima yoluyla ("hani, bir köpeği zehirlemek için") kurtboğan otu isteyenler de çıkar, bu insanlar bir daha kesinlikle gelmemeleri söylenerek geri çevrilir çünkü böylesine ölümcül bir bitkiyi bulunduran otacı, bitki kötüye kullanılırsa cinayete aracı olmakla pekâlâ da suçlanabilir. Genel anlamıyla, nasıl şifalı bitkilerle uğraşmanın doğuracağı sonuçlar varsa bir otacının da kolay tanınır olmayı istememek için geçerli pek çok sebebi olabilir, bu durum Thratta için biçilmiş kaftan.

Tüm bunlara rağmen Halikarnas'ta manevi teyzesinin arka bahçesinde bitkileri ayırıp karıştırırken çok daha fazla eğlendiği

kesin. Yaşlı Eudoksia onlarca yılda öğrendiği her şeyi ona öğretmekte kararlı, kaçak bir köle için barınak sağlamak değil amacı – hatta dedikoduyu pek seven bu yaşlı kadın Thratta'ya nereden geldiğine dair hiçbir şey sormamak konusunda özellikle çok dikkatli. Bunun yerine, gecenin geç vakitlerinde ucuz İkaria şarabıyla kafayı çekerken Thratta'ya uzun uzun Frigya'daki ailesine, kendi çocukluğuna dair karman çorman hatıralar anlatır. Böyle hikâyeler dinlemek zorunda kaldığı epey bir geceden sonra Thratta'nın kafasına ancak dank etti ki ona anlatılanlar aslında ola ki otoriteler nereden geldiğini sorarsa tüm detayıyla anlatabileceği bir kurgu veriyordu ona. Yaşlı otacı her şeyden habersiz gibi davransa da, kesinlikle aptal değil.

Bu akşam Thratta'nın hazırladığı karışımlar kontrol edilecek ve istenen düzeyde bulunmayacak. O da hatalarının nasıl ve neden olduğunu dikkatle dinleyecek, ilk defa yaptığı yanlışlar konusunda hep hoşgörülü davranan yaşlı kadın bunların nasıl düzeltilebileceğini titizlikle açıklayacak. İkinci sefer aynı hatayı yaparsa Thratta sıkı bir azar işitmekle kalmaz, kadın yürürken destek aldığı boğumlu eski bastonla ayak bileklerine de vurur. Kötü biten böyle gecelerde çadırına dönerken Thratta kendisi zorlukla yürüyebilirken önceki çırağın nasıl olup da kaçabildiğini düşünüyor bazen.

Yarın şafaktan hemen önce kalkıp denizden gelen tuzlu rüzgârların estiği uçurum kenarına gidecek. Rüzgârdan korunaklı kaya gediklerinde yetişen (ve yendiğinde ülsere, basura ve kabızlığa iyi gelen) ışgınla birlikte, bayırlarda büyüyen (böbrek ağrısını geçirmek için kaynatılarak özü çıkarılan) dalak otu olmalı oralarda. Örgü sepetinde yeterince ot biriktiğinde oturup katır konvoyunun ona yetişmesini beklerken koca bir dilim ekmekle peynirin tadını çıkaracak.

Ustasına sepetindekileri gösterdiğinde bitkileri günün yanlış zamanında, yanlış yerlerden topladığını, zaten olmaları gereken olgunlaşma evrelerinde de olmadıklarını öğrenecek. Ardından Eudoksia ona getirmiş olması gerekenlerin örneklerini gösterecek, ne zaman, nereden toplanmaları gerektiğini anlatacak.

Özellikle kıymetli bir otu atlamışsa ihmalini telafi etmek için öğle yemeğini kaçırma pahasına geriye gidip arayacak. Tüm öğleden sonrasını Eudoksia'yı malzemeleri hazırlarken seyrederek ve bu arada otları, nasıl kullanıldıklarını ve nasıl birleştirildiklerini öğrenerek geçirecek. Akşam olunca da öğrendiklerini bir araya getirerek ev ödevlerini hazırlayacak.

Günler göz açıp kapayıncaya kadar geçerken Thratta kendini sorguluyor, Atina'da sahibesi onu dövdüğünde kızıp kinlenirken, acaba neden Eudoksia bacaklarına vurduğunda canı yandığı halde ancak utanıyor ve ustasını bir kez daha hayal kırıklığına uğratmış olmanın pişmanlığını duyuyor?

Koşucu

Symilos evli değil ama olsaydı bile, *gymnastes*'i (kişisel eğitmeni) ile ilişkisi, her kim olursa olsun, eşiyle ilişkisinden daha yakın olurdu. Aslında pek çok atlet eşinin içerleyerek farkına vardığı üzere, kocasıyla ne zaman ve ne sıklıkla sevişebileceğinin kararını veren de *gymnastes*.

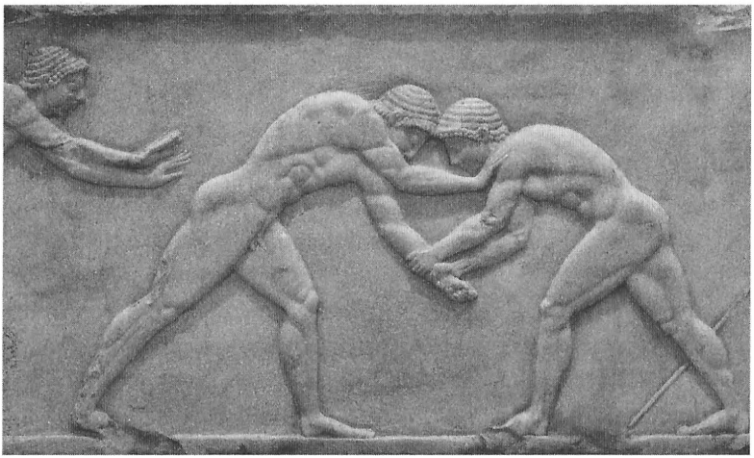
Eskiden böyle değildi. Bir zamanlar atletler nehirlerde ve kaynaklarda yıkanırlardı, tarlalardan topladıkları saman yığınları üzerinde uyumaya alışkındılar. Yedikleri arpa ekmeği ve elenmemiş undan yapılma mayasız somundan ibaretti ve egzersiz sonrasında vücutlarını yabani zeytinlerin yağıyla ovarlardı.

Bundan 400 yıl önce kelimenin tam anlamıyla, oyunbozan Sicilyalı Epicarmo ortaya çıktı ve bir atletin doğal yeteneklerinin eğitim ve hazırlıkla ciddi boyutta geliştirilebileceği savını öne sürdü. Katıldığı her yarışı açık ara kazanan bir uzun mesafe koşucusu da kanıt olarak gösterildi: Stymphalos'lu Dromeus. O dönem için adil olmayan koşullarda, hazırlık yaparak katıldığı Phythia, İsthmia ve Nemea Oyunları'ndaki yarışları, hepsini defalarca, art arda kazanmıştı. O günlerde atletler taze sepet peyniri ile yetinmek durumundayken, o beslenmesine bol miktarda et eklemişti.

YUNANİSTAN'DA EKİM-DİKİM ZAMANI

Bir şehrin Yunan şehri olduğunu gösteren unsurlardan çok azı spor sahaları kadar belirleyicidir. Diğer Akdeniz toplumlarının çoğunda kamusal alanda çıplaklığın kültürel olarak kabul görmediğini düşünürsek, bu pek de şaşırtıcı gelmemeli. Günümüz spor salonları tere bulanmış egzersiz meraklılarıyla dolu kapalı mekânlarken, Yunan versiyonları (soyunma odaları, banyolar gibi...) binalarla ve ağaçlarla çepeçevre perdelenmiş açık alanlardı. Atina'daki sahalar, idman, güreş ve akademik çalışmalar için, sabahları bir süreliğine okul çocuklarının kullanımına verilirdi. Yunanlar zihnin de bedenle birlikte çalıştırılması gerektiğine inanırlardı, filozoflar ve hatipler de sık sık spor sahalarında bulunurlardı. Sokrates zaman zaman günlerini spor sahasında kimi bulursa onunla tartışarak geçirirdi. Onun öğrencilerinden Platon en sevdiği spor sahasını bir öğrenme ortamı haline getirmişti, öyle ki o sahanın adı –Akademi– günümüzde bedensel çalışmalardan ziyade entelektüel ve kültürel uğraşlarla ilişkilendiriliyor.

Oysa şimdilerde kimse ciddi bir çalışma programı uygulamadan Olimpiyatlar'a katılmayı hayal bile edemez. Neyse ki atletik yarışmalarda başarı için gereken pek çok beceri savaşta bir askere gerekeceklerden farklı değil bu yüzden şehir devleti olma iddiasındaki her yerleşim biriminde erkeklerin idman yapabilmesi için bir "gymnasium", spor sahası bulunur. Gymnasium kelimesinin anlamının "çıplak idman" olmasından da anlaşılacağı üzere, kadınlar genelde sahaya alınmazlar. Her konuda olduğu gibi burada da istisna Spartalılardır: Fiziki yeterlilik erkeklerinde olduğu kadar genç kadınları için de takdir edilen bir özelliktir.

15. GÖRSEL: Güreşçiler, müsabaka sırasında.

Girit'in vatandaşlık teklifini geri çevirdiğine göre, muhtemelen Symilos da yarışlardan elini çektiğinde, bugünlerde kendisinin de geçici olarak kaldığına benzer bir spor sahasında yerleşik eğitmen olarak görev alacak.

Her ne kadar şehirler Olimpik şampiyonlara cömertçe övgüler düzseler de toplumsal hafıza zayıftır; yaşlılığında vatandaşları tarafından unutulmuş, eski püskü pelerinler içinde ağır aksak dolanan eski atletlerden bahseden çok hikâye var. Böyle bir duruma düşmemek için en akıllıcası, hâlâ yarışabiliyorken, bir spor sahasıyla kârlı bir anlaşmaya varmak. Symilos'un prestijli tesislerinde baş eğitmen pozisyonunda olduğunu görmekten mutluluk duyacak pek çok şehir var.

Symilos Platon'un eserlerini okudu – kısmen, eğitmeni fiziksel yeterliliğin ve zihin açıklığının birbirini beslediğini düşündüğü için. Ünlü filozof da sonradan antrenör olan çok sayıda eski şampiyondan bahsediyor. Ayrıca sıkı bir idman programı takip etmenin sporda başarı için temel unsur olduğunu savunarak Sicilyalı Epikarmo'nun öğretisini de destekliyor.

İkinci kariyerini de düşünerek, Symilos sadece eğitmeninin onu ne şekilde çalıştırdığına değil, bunu nasıl yaptığına da dikkat ediyor. Birinci sınıf bir kişisel eğitmen -öyle olmalı elbette, Symilos sadece en iyiyi tutar- öylece kafasında birtakım egzersizlerle gelip işe başlamaz, öncelikle öğrencisinin fiziki durumu kadar ruh halini de dikkatle değerlendirerek bir idman programı hazırlar. Geçmişte pek çok kez sakatlık yaşamış bir atletin eğitime başlaması alışılmadık bir durum değildir; iyi bir eğitmen vücudun gördüğü hasarı atleti zorlayarak ağırlaştırmak yerine, geçmiş sakatlıkları göz önüne alarak, zarar görmüş uzuvları kuvvetlendirmeye çalışır.

Kısacası iyi bir eğitmenin fizyoloji, biyoloji, ergonomi ve spor hekimliği alanlarında belli konularda uzmanlaşmış olması gerekir. Bu işin getirisi büyük, kimse iyi bir eğitmenin bir atletin başarısına katkısını yadsıyamaz. Meşhur şair Pindar, Oyunlar'ın galiplerini anmak için yazdığı epik şiirlerinde sıkça eğitmenlerini de vurgular. Hatta atletler onurlarına yazılan kitabelerde eğitmenlerinin bu başarıdaki rolünün de hakkıyla anlatılmasını sağlarlar. Zafer için yarışanlar sadece atletler değildir.

Symilos spor sahasının kendisine ayrılmış bölümüne, *xystos*'a geçtiğinde eğitmeninin yere iki karış yükseklikte nehir kumu serdirerek özel bir parkur hazırlatmış olduğunu umutsuzca fark etti. Belli ki bugünün odağı mukavemet eğitimi ve nefes kontrolü olacak, Symilos bileklerine kadar çıkan kumun içinden tekrar tekrar hızla koşarak geçecek ta ki tükenene kadar. Son dört gündür vücuttaki tüm kasları çalıştırmaya yönelik antrenman yapıyordu, eğitmeni ona mekik ve şınav çektiriyor, ağırlıklarla zorlamadan çalıştırıyordu, bunları da nehirde uzun yüzme seansları takip ediyordu. Bugünkü çalışma farklı olacak. Eğitmeni yaptıkları planı uygularsa dört gün içinde sürat koşusu çalışmalarına başlayacaklar böylelikle Symilos önündeki yarışmalara gerçeğe olabildiğince yakın koşullar altında hazırlanıyor olacak.

Kumdan pist üstünde kim bilir kaçıncı kez homurdanıp lanet okuyarak koşarken Symilos'un tek tesellisi bu akşam bir testi daha fazla şarap içmesine izin olacağını bilmek. Kumda koşu onu çok ama çok terletiyor ve eğitmeni, meslektaşlarının çoğu gibi, şarabın verdiği toksinlerin vücuttan terle atıldığına inanıyor.

Eğitmeni kasıtlı bir şekilde, sadistçe onu helak etmeye uğraşıyor gibi görünebilir ancak Symilos pekâlâ da biliyor ki adam onu sürekli dikkatle gözlemliyor olacak, cildinin rengindeki değişimleri, nefes alışını, koşuşundaki koordinasyonu takip edecek. Hareketlerindeki akıcı ritim bozulduğu anda mola verecek. Ama numara yaptığını, onu kandırmaya çalıştığını düşünürse Symilos'un vay haline – molasını yine alacak ama sonrasında egzersizler iki katı zorlaşacak.

Böyle zorlu sabahlarda Symilos'un var gücüyle çalışabilmesini sağlayan iki şey var: İlki Olimpiyatlar'da zafer elde etmek istiyorsa bu çalışmaları yapmaktan başka şansı olmadığına olan yürekten inancı, ikincisi ise –ayak parmağına çekiçle vurmuşlar gibi– en nihayetinde çalışma bittiğinde yaşayacağı harika his.

Apotherapia –çalışma-sonrası– kendi içinde tam anlamıyla keyifli bir tecrübe. Hele ki kişi bu tecrübeyi spor sonrasında hızla gevşeyen vücudundan akıp geçen rahatlama hissinin üstüne yaşıyorsa ki Symilos için durum bu olacak, insana ölüp de cennete gelmiş hissi verecek kadar muhteşem. Kalp atışlarını rahatlatacak bir dizi nefes egzersizinin ardından Symilos cilalı, serin bir tablanın üzerine uzanacak, burada masörü vücudunun üzerindeki ter ve kumu *strigil* adı verilen küçük, kıvrımlı, bıçağa benzeyen bir aletle, incitmeden, nazikçe sıyırıp alacak. Sonrasında gergin ve düğümlenmiş kasları derin bir masajla rahatlatılacak ve Symilos, bezden bir bebek misali gevşemiş halde yalpalaya yalpalaya kendini sahanın hemen yanındaki özel tasarlanmış banyo bölümüne atıp buhar odasında yarı uyur halde uzun süre kalacak.

Son aşamada banyoda soğuk suya bir girip çıkacak ve noktayı yakındaki nehirde enerjik, canlandırıcı bir yüzme ile koyacak. Bunların ardından bolca taze meyve, çiğ sebze, kuruyemiş ve yanında az tuzlu kalın bir dilim jambondan oluşan gecikmiş öğle yemeği gelecek. Ondan sonra şezlonguna serilip bir iki saat öğleden sonranın sağlıklı gün ışığına bırakacak kendisini. Gün batımından hemen sonraysa yatağına (yalnız) gidecek çünkü eğitmeni bir atletin çalışmadığı zamanlarda ya dinlenmesi ya da uyumasını gerekli görüyor eğer ki hâlâ başka şeyler için enerjisi varsa bunu yeterince sıkı çalışmamış olduğuna yoruyor.

ALTINCI BÖLÜM

Mart – İlk Adımlar

(Ἔϒ ΚΛΕΙΟΣ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ)

Gelin

Derler ki bir sözleşme akılların anlaşması olmalıymış, öyle ki birinci taraftaki kişi ikinci taraftaki kişinin arzu ettiği bir şeye sahip ve birinci taraftaki kişi sözleşmede belirtilen koşulların yerine getirilmesi karşılığında bu şeyi devretmeye hazır. Başka bir ifadeyle, Elisli Kallipides bâkire Apphia'yı istiyor ve koşullarda anlaşabilirlerse babası da onu vermeye hazır (hatta Apphia'nın yargısına göre, babası onu vermeyi istemekten öte, tiksindirici bir şekilde, buna can atıyor).

Görünüşe göre Apphia'nın kimle evleneceği sorusu, Kallipides'in Apphia'nın kız kardeşleri de oradayken beklenmedik bir şekilde eve dönmesiyle cevaplanmış oldu. Yalnız olduklarını düşünen dört genç kadın avludaki fıskiyenin etrafında dans ediyorlardı –öyle alelade eski bir dans değil, *kordaks*'tı yaptıkları– daha çok müstehcen komedilerde aktörlerin sahnede bir daire etrafında dönerek sergiledikleri bir gösteri. Dans usulünce şuh bir şekilde kalçalarını döndürüp sallayan kızlar bir yandan da birbirlerinin kaba etlerine şaplaklar indirip şakalaşıyor, kahkahalar atıyorlardı.

Eğlencenin ortasında kimse onu fark etmeden içeri girmiş bulunan Kallipides kapıda yıldırım çarpmışçasına neredey-

se bir dakika boyunca kalakaldı. Sonra kardeşlerden biri onu gördü ve kızlar gülüşerek kendi bölmelerine kaçıştılar. O akşam Kallipides Apphia'nın babasına evlenme isteğinde samimi olduğunu, drahoma konusunu formaliteden öte görmediğini açıkça ifade etti.

Formalite olarak görse de Kallipides ev sahiplerine, utana sıkıla da olsa, Elis'teki annesinin kuvvetli bir karakter olduğunu, drahoma için sembolik de olsa bir tutar belirlemeden eve dönerse sıkı bir azar işiteceğini açıkladı. İyi bir drahomanın en az Kallipides kadar Apphia'nın menfaatine olduğu da bilinen bir gerçek. Öncelikle kendine Atina'da felsefe çalışmak üzere bir sene tanıyabilen birinin maddi sıkıntısı olamayacağına göre, Apphia'nın hevesli talibinin paraya acil ihtiyacı var denemez. Ayrıca Apphia dul kalır ya da evlilik yürümez de boşanırsa drahoması şu acımasız dünyaya karşı bir kalkan misali, ona geri verilecek. Bu açıdan Apphia'nın zaten hiçbir endişesi olmaması gerektiğini de anlattı Kallipides babasına, tanrılar korusun, kendisine bir şey olursa Apphia istediği sürece, kayınvalidesi ile birlikte yaşayabileceği bir evi olacak.

Kendisinin bugüne kadar hiç karşılaşmadığı bu müstakbel kayınvalide, sadece oğlunun ondan bahsederken takındığı ürkek ifadeden hareketle bile Apphia'yı şimdiden endişelendiriyor. Neyse ki çekinceleri kadın milletinden talimat almaya alışkın bir kocaya sahip olmanın nimetlerini anlatan kız kardeşleri sayesinde bir nebze azaldı. İşlerin geldiği nokta şu: Apphia'nın babası Elisli bu yabancıya elinde kalmış kız evladını alması için ne kadar ödeme yapmaya hazır?

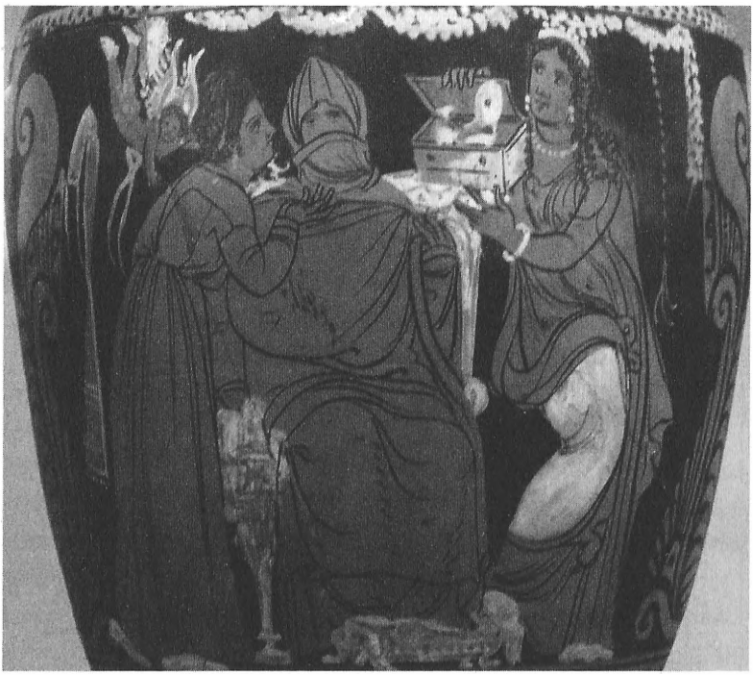
Yine de drahoma manalı bir miktarda olmalı, hukuki bir zorunluluk olduğundan değil, sosyal bir gereklilik olarak. Yaygın kanıya göre kadının evdeki statüsünü de, ailevi konularda ne kadar sözü olacağını da bir ölçüde belirleyen drahomanın miktarıdır. Genelde kadının drahomasının erkeğin toplam varlığının yüzde onu civarında olması beklenir ama herkesin de bildiği gibi, Apphia'nın durumunda bu gerçekleşebilecek bir hedef değil.

ATİNALI METİKLER

Atina'da ticari imkânları cazip bularak şehre gelip yerleşmiş büyük bir yabancı nüfus vardı ("Metik" meta-oikos ifadesinin kısaltmasıdır: "evini değiştiren kişi"). Nesiller boyu Atina'da yaşamış metik'lere rastlanırdı. Şehirde uzun yıllar yaşamış olmak doğal olarak onlara toplumsal yaşamda kabul gören roller vermişti, köleler dışındaki nüfusun yaklaşık dörtte birinin metik'lerden oluştuğu düşünülürse bu durum şaşırtıcı gelmeyecektir. Metik'lerin neredeyse tamamı Yunan'dı, istisnai olarak Fenikelilere ve Mısırlılara rastlanırdı. Sosyal statüleri aynı değildi, aralarında eski köleler de, fevkalade zengin tüccarlar da vardı. Metik'ler Atina'da yaşama ayrıcalığı için ek bir vergi ödemek durumundaydılar, ticaretle uğraşanların ödemesi gereken başka harçlar da vardı. Metik'ler toprak sahibi olamazlar, jürilerde görev alamazlar ya da kamu hizmetinde çalışamazlardı. Ancak Atina vatandaşlarıyla aynı mahkemelerde haklarını ararlardı ve aynı şekilde, askerlik yapma yükümlülükleri vardı.

Bir diğer açıdan bakılırsa Apphia ile evlendiğinde Kallipides'in ailesi için de Elis ve Atina'da yerleşik iki ailenin arasındaki bağların sağlamlaşması faydalı olabilir. Kallipides bu tür konularla pek ilgili olmasa da Apphia'nın babası biliyor ki misafirinin çetin ceviz annesi Atina'nın ticari hayatı içinde –mesela çiftliğin nefis keçi peyniri için kârlı bir satış kanalı bulabilecek– bir akrabaları olması fikrine sıcak bakacaktır.

Apphia'nın babası bu evliliğin gerçekleşmesi için artık daha da istekli çünkü Kallipides çalışmalarına devam edebilmek için en azından yaz sonuna kadar Atina'da kalmaya niyetli olduğunu açıkça söyledi. Böylelikle kızı bir süreliğine de olsa yakınların-

16. GÖRSEL: Düğün hazırlıkları. Kırmızı figürlü kozmetik çanağı (skyphoid pyksis) Adrano Group, Sicilya, MÖ 330-320 dolayları.

da yaşıyor olacak ve ailesi evlilik hayatına geçişinde ona destek verebilecek.

Misafirlerinin niyetini açıklamasının ardından ebeveyni kafa kafaya verip hesap kitap yaparlarken Apphia'nın bir süre beklemesi gerekti. Nihayetinde –annesinin ailesinin izin vermesi koşuluyla– Apphia'nın drahomasının annesinin evlenirken beraberinde getirdiği, son otuz yıldır ebeveyninin yatak odasındaki kasada dokunulmadan duran değerli taşlar ve altın takılar olmasına karar verildi. Sonrasında önümüzdeki yıllarda peyderpey bunların yerine yenileri konacak çünkü babası da yaşlanıyor, ona bir şey olursa annesinin de drahomaya ihtiyacı olacak.

Kallipides bu konuya karşı nezaket sınırları dahilinde ilgisiz kalmayı tercih etti – muhtemelen drahomayı az bulduğundan değil, pek çok açıdan bu konu kendisinden çok Apphia'nın menfaatiyle ilgili olduğundan. Apphia bu vesileyle ailesinin temelde onun iyiliğini gözetirken metik camiasında da saygınlıklarını koruyor olacaklarını görebiliyor. Kallipides kendisini bu kadar derinden etkileyen bir kızla evlenmiş olmanın kendisi için başlı başına yeterli olacağını açıkça söylemişti oysa. Gerçi, müstakbel kayınvalidesinin öfkeli cevabı üzerine de irkilmişti. "Platon değil miydi," diye sormuştu Apphia'nın annesi, "drahomasına güvenen kadınların evlilikte kocalarına kul köle olmadıkları için drahomaların kalkması gerektiğini söyleyen?" Elisli beyefendi bir eş mi arıyordu gerçekten yoksa bir cariye mi?

Doğal olarak Kallipides iki aile için de uygun bu birleşmedeki temel pürüzün "barbarca" aksanı olduğundan habersiz. Apphia onun ağırbaşlılığından ötürü, durumun böyle gerektirdiğini düşünerek kendisiyle sohbet etmekten sakındığı fikrinde (gerçi sallanan kalçalarının pek aklından çıkmadığından da şüphelenmiyor değil). Sonuçta, Kallipides'in müstakbel gelininin kendisine karşı ne hissettiği konusunda bir fikri olmadığı gibi bu durum onda en küçük bir endişe dahi yaratmamış görünüyor. Kızının ona iyi davranacak uygun bir koca bulması bir babanın sosyal sorumluluğu olarak görülür, dolayısıyla, ola ki kız bu eşleşmeden tamamıyla mutsuzsa bu ebeveyninin başarısızlığıdır. Teoride gelin evleneceği kişinin seçiminde söz sahibi olamaz ancak herkes de bilir ki konu evlilikse teori ve gerçekte yaşanan çoğu zaman aynı olmaz.

Müteahhit

Zaman. Bugüne kadar Meton zamanı hiç düşman olarak görmemişti çünkü, en basit ifadeyle, Yunan dünyasında inşaat yavaştan alarak yapılan bir iştir. Meton'un tanıdığı bir inşaatçıya Delos Adası'nın yerel idaresi kaldırımın biraz uzatılması gibi basit

bir iş için dört seneden fazla zaman vermişti mesela. Atina'daki ünlü Parthenon yapılırken imparatorluğun bütün imkânları seferber edilmiş buna rağmen inşaatın tamamlanması on beş yıldan biraz fazla zaman almıştı. Meton'un inşa etmesi gereken bir tapınak var ve bu inşaatı tamamlamak için ancak yedi ayı kaldı. Şimdiden plana göre geride çünkü her ne kadar tamamıyla baştan inşa etmek yerine var olan parçaları bir araya getiriyor olsa da bir tapınağı ayağa kaldırmak öyle basit bir iş değil. İşçileri toparlamak, malzemeleri hazır etmek gerekiyor. İnsanlarla cansız kaynakları aynı anda, aynı yerde buluşturmak bile kendi başına insanüstü bir gayret ve sabır istiyor.

Arabacıları ele alalım, mesela. Meton büyük taş blokları bir tapınak alanından diğerine nakletme işini bölgede oturan çiftçilere yaptırabileceğini düşünmüştü. Bunu geçmişte de yapmıştı, bir sorun çıkmamıştı. Ancak kışın başında, eldeki tüm öküzlerin tarlaların sürülmesi için seferber edildiği bir zamanda bunu yapmayı hiç denememişti daha önce. Taşları nakletmeye başlayabildiğinde neredeyse kış gündönümü vakti gelmişti, üstelik iş öküzleri almakla bitmemiş, taşıma uzun sürmüş, bin bir zahmetle sürdürülebilmişti. Esasta temmuz ve ağustos taş nakletmek için uygun olan aylardır, yollar delik deşik ve taşlarla dolu olsa da en azından saplanıp kalacağınız bataklıklar yoktur, rampalarda çamur yüzünden arabalar kaymaz. Temeli oluşturan her bir bloğun taşınması için yirmi ile otuz öküzün bir arada kullanılması gerekti, bu öküzleri açgözlü çiftçilerden ancak çiftler halinde kiralayabildiler. Taşıma işi hâlâ tamamlanmış değil, her gün bir ya da iki blok gelmeye devam ediyor.

Her şeye rağmen temeli oluşturan blokların hepsi yerleştirilmiş durumda – Meton'un daha önceden hazırlattığı dikkatle kazılmış temel üzerine yerleştirilmiş, kurşun korumalı metal kelepçelerle birbirine sıkıca tutunmuş devasa kesme taşlar. Yeryüzünü sallayan Poseidon bu tapınağı daha önce bir kez yıktı; Meton bu konuda kararlı: Tanrı bir kez daha yıkmaya kalkışırsa yeniden kurulan yapı Poseidon'un işini kesinlikle kolaylaştırmayacak.

Temelin oturtulması niteliksiz işçilerle yapılabildi ancak sonraki adımlar için Meton çok sayıda usta personel aramaya başladı bile. Temel üzerine blokları yerleştirmeden önce iskeleciler getirtip taşların nasıl kaldırılıp üst üste oturtulacağı kararlaştırılmalı. Eski tapınağın kiremitleri ya kırılmış ya da fırsatçıların eline düşmüş olduğundan, Elisli zanaatkârlar bir an evvel tapınağın çatısı için seramikten yenilerini yapmaya başlamalılar. Taş blokları bağlamak için kullanılacak kelepçeleri ve daha sonra yerleştirilecek dekoratif pervazları tutturacak bağlantı elemanlarını yapacak metal ustalarına ihtiyaç var. (Neyse ki pervazlara çoğunlukla av sahneleri ve birbirine dolanmış üzüm asmaları işlenmiş olacak – çoğu zaman iyi bir taş ustasının stokunda olacak türden malzemeler. Meton şimdiden Korint'e toptan sipariş verdi bile.) Daha sonra Serapis'i gösteren kabartmaları ve adak ritüellerinin sahnelendiği heykelleri yapmak üzere heykeltıraşlar gerekecek. Onların ardından da ressamlar gelecek, heykeller ve kabartmalar böylece hayat bulacak, tapınak bu renklerle kimliğini kazanacak. En nihayetinde de sıra altın ve gümüş işleme ustalarına gelecek, bütün bu emeğin adandığı tanrının kült heykeli üzerinde çalışarak ona son halini verecekler.

Tapınaklar Yunan şehir hayatının asli bir parçası olduğundan, ömürleri onların yapımında geçen gezici ustalar her daim bulunur. Bu adamlar Yunanistan, Mısır ve Helenistik Doğu'da serbestçe dolaşır, bir inşaattan diğerine geçerler. Meton'un yapması gereken tek şey etrafa haber salmak, –ne tip işlerde çalışacak kaç ustaya ihtiyacı varsa– birer ikişer Pheia'ya, Elis Limanı'na gelip bulurlar onu.

Yenisini sıfırdan inşa etmek yerine daha önce yapılıp yıkılmış bir tapınağı tekrar ayağa kaldırması sayesinde, Meton normalde gerekecek pek çok hazırlık safhasını atlayabildi. Bir mimar bulması gerekmedi çünkü kendisi de bir mimar ama daha da önemlisi, elindeki tapınak zaten tasarlanmış halde. Üç grup işçiye ihtiyacı var: arabacı/taşıyıcılar, ustalar ve sanatçılar. Meton bu üç grup arasında arabuluculuk ve hakemlik yapmanın kendi ana işlerinden biri olacağını da görüyor şimdiden. Mese-

la, heykeltıraş taş bloğun kabaca yontulmasını isteyecek, bloğu yerine oturtan usta bir hışımla taştaki kusurların kaba yontmaya elvermediğini çünkü tembel taşıyıcıların yanlış bloğu, üstelik de geç getirdiklerini, heykeltıraşın eldeki neyse onunla yetinmesi gerektiğini söyleyecek. Elbette bu kadarla da bitmeyecek.

Tapınağın aynı zamanda mimarı olarak, yapması gereken binanın planlanmasıyla kalmayacak. Yunanistan'da mimarlar daha çok saha formeni gibi çalışan teknisyenlerdir. Taşları yontan ya da yerleştiren o olmasa da, işi yapanların kendilerine sözleşmelerinde verilen detaylı tanımlara bire bir uygun şekilde çalışmalarını sağlamak Meton'un işi. Nasıl ki iş gecikir ya da baştan savma yapılırsa Mısırlı yetkililere karşı Meton sorumluysa işçiler de kendi işlerini gerektiği gibi yapmazlar ya da kendi işlerini yaparken başkalarınınkine zarar verirlerse Meton'a hesap vermek durumundalar. Yaşadığı acı tecrübelerden hareketle Meton, ustaların sözleşmelerine belirlenmiş işler bitmeden ayrılmak istemeleri durumunda bıraktıkları işi tamamlayabilecek birini bulma koşulu da koyuyor.

İşi yaparken yaşamalarına yetecek kadar para aldıkları, kalan miktarın ödemesi toplu olarak iş bitince yapıldığı için usta personelle pek sorun yaşanmaz. Meton için ödemelerde ana sıkıntı *misthomata* – niteliksiz işçilere her günün akşamında ödenen yevmiyeler. Taş blokların nakliyesi için arabacılara ödediği para kaynaklarını hızla tüketiyor – başına geleceklere dair endişe verici bir işaret olabilir. Her şeye rağmen temel bloklar yerleştirildi ve böylelikle Meton plandaki ilk önemli basamağı tamamlamış oldu. Kelime anlamıyla da bir basamak bu çünkü temel, esasen binaya çıkan merdivenlerin ilk basamağı bu yüzden en ufak detayına kadar doğru inşa edilmiş olması çok önemli: Basamaklara verilen fark edilmeyecek ölçüdeki dışa doğru kavis binadaki tüm yatay düzlemleri etkileyen matematiksel oranları belirleyecek. İnsan gözü düz uzun çizgileri hafifçe içe çekik algıladığı için, bu kavis sayesinde ters yöne hafifçe eğimlenen bina göze tam düz görünecek.

Bir tapınağın yapımı, inşa işinin kendisi ve bu iş için gerekli kaynakların tüketimi arasında bir yarıştır. Burada Olimpik *stadion*'un

hemen yakınında zamana karşı yarışırken, Meton kendi yaptığı işin de bir sürat koşusundan pek farkı olmadığını düşünüyor.

Tüccar

Ticaret Sakion'un kanına işlemiş: Sidon'dan ayrıldıktan sonra Antakya'dan geçiyordu ki Pergamon seyahatini daha da kârlı hale getirebilecek bir fırsat yakaladı. Tam da o oradayken, Hindistan'dan karabiberlerle dolu küçük toprak kaplar ve Mezopotamya'dan şişeler dolusu afyon getiren bir kervan ulaşmıştı Antakya'ya. Sakion hemen her iki malın da tamamını satın aldı, Brundisium'da afyonu İtalya'daki pazarlara aktarabilecek bir tüccar tanıyor zaten; karabiberi derseniz, nerede olursa olsun satmak işten bile değil – altın gibi bir şey esasta, sadece daha hafifi ve çok daha lezzetlisi. Şimdi çözmesi gereken tek bir problem var: Yanındaki ipeklilere bu ikisi de eklenince Sakion'un yükte hafif pahada ağır kargosu artık bir haydut çetesini hayat boyu çalışmaları gerekmeyecek kadar zengin edecek kıymette.

Antakya'yı Pergamon'a bağlayan yol Anti-Taurus Dağları üzerinden, Kilikya ve Karya'dan geçer. Normalde yol oradan sonra biraz iyileşirdi: Önce Laodikya'dan Sardis'e kadar eski Pers kraliyet yolunu takip ederdiniz, ardından da Thiatira'yı geçip Pergamon'a varırdınız. Ama artık durum değişti. Ankyra çevresinde, yüksek Anadolu vadilerini kendilerine mesken tutan Keltik Galatlar bölgede ciddi rahatsızlık kaynağı haline geldiler – o kadar ki Pergamon kralı Eumenes yerleşim yerlerine ve çiftliklere saldırmamaları için onlara haraç ödüyor. Ne yazık ki kimse Galatlara ticaret kervanlarına saldırmalarının hiç de adil olmadığını anlatamıyor. Diyelim ki kabile şefleri bir şekilde ikna edildi, yağmalamayı fiilen yapan azılı gençlere laflarını geçirebilecekleri şüpheli.

İlkbahar geldi ve şiddetli fırtınalar kışla beraber geride kaldı, ticaret gemileri Akdeniz kıyı şeridinin emin sularında mevsimin ilk seferlerini yapmaya başladılar. Belki de artık deniz yoluyla

gitmek mümkün ama ortada bir problem daha var: Haydutlara sadece karada rastlanmıyor, Antakya ve Pergamon arasındaki tüm sahiller deniz haydutlarının istilası altında – evet, korsanlardan bahsediyoruz.

İskender'in fetihleriyle krallıklar devrildi, Anadolu ve doğu Akdeniz'de yaşayan yüzbinlerce insanın hayatı altüst oldu. Korsanlık bu dönemde bir problem olarak çıktı ortaya. Daha önce okyanus dalgaları üzerinde bir hayatı akıllarından bile geçirmemiş balıkçılar, hatta bazen köylüler çaresizlik içinde korsanlığa yöneldiler – ve pek çoğu bu işi beklediklerinin ötesinde kârlı buldular.

Durdurmaya çalışmak şöyle dursun, korsanları açıktan destekleyen Helenistik kralların olması durumu daha da zorlaştırıyor. Kötü adamlar listesinin en tepesinde (tabii ki) II. Ptoleme yer alıyor. Seleukos kralıyla mücadelesinde korsanları paralı askerler olarak emrine alıp yağmalamaları için Anadolu kıyılarına getirip bırakan da oydu, öyle ya, oralarda yaşayanlardan Mısır'a dost çıkmazdı nasılsa. Kısa bir süre önce Atina'nın bağımsızlık girişimini bastırmak için korsan müttefiklerini nasıl devreye soktukları düşünülürse (Chremonidean Savaşı olarak bilinir), Makedonyalı Antigonus da hiç masum sayılmaz bu konuda.

Korsanlığın bastırılması gerektiğini düşünen tek millet muhtemelen Rodoslular; Rodos adasında kurulu bu şehir devletinin geçim kaynağı ticaret, deniz hatlarının açık olması onlar için şart. Kıyı şehri olan Knidos ve Kos da korsanlık karşıtı hareketlere katılıyor. Ada şehri Delos da katılıyor görünüyor ama onları bu konuda riyakârlıkla suçlamak gayet yerinde olur çünkü diğer yandan da köle ticaretini büyüttüler ki bu kölelerin çoğu korsanların yakalayıp da fidye alamadıkları için salmadıkları esirler.

Tüccar Sakion'un görebildiği kadarıyla, yaptığı seçim büyük ihtimalle karada ya da benzer ihtimalle denizde soyulmak arasında olacak ki ikinci seçenek ödül olarak boğularak ölmesine de yol açabilir. Sakion buna rağmen Antakya'dan bir gemi kiralamayı seçti, bunun iki sebebi var: Öncelikle, böylelikle varış noktasına çok daha çabuk varabilir. İkinci sebebe gelirsek, son

AKDENİZ'DE KORSANLIK

Antik çağda korsanlık Akdeniz'de adeta kökleri çok eskilere giden bir gelenekti. Öyle ki bu denizi mesken tutmuş istilacıların korkusuna, Atina ve Argos gibi birçok şehir sahilden biraz geride kurulmuştu. Bazı yerlerde, mesela Kilikya sahillerinde olduğu gibi, korsanlık bir meslek olarak kanıksanmıştı. Hatta devletler tarafından desteklenen korsanlar vardı, erken dönem örneği olarak Samoslu Polykrates verilebilir, İllirialı Kraliçe Teuta ise burada anlatılan yıllarda hüküm sürenlerdendir. Antik dönemde gemiler kıyıya yakın seyreder, çoğu gece demir atarlardı. Durum böyleyken, üstelik kayalık Yunanistan ve Anadolu kıyılarındaki sayısız koy ve girinti fırsatçı korsanların pusuya yatması için bu kadar uygunken, özellikle ticaret gemileri saldırıya son derece açık haldeydi. Ayrıca Helenistik şehir devletlerinin hızla büyüyen ekonomileriyle birlikte yaşanan ticaret patlaması, ürün akışından beslenen avcıların sayısında da artışa sebep olmuştu.

günlerde pek iyi hissetmiyor, İskenderiye'de başlayan hastalık hali devam ediyor.

Mısır'dan ayrılmadan hemen önce kas ağrısı ve mide bulantısıyla gelen yüksek ateş yaşamıştı. Her ne kadar toparlamaya çalışsa da Sidon'a doğru yola koyulduğunda yavru bir kedi gibi güçsüz hissediyordu kendini. Her geçen gün iyiye gittiğini düşündüğü bir ayın sonunda, geldiği noktada semptomların tekrar artmaya başlaması onu endişelendiriyor. Hastalık onu yatıracaksa katır kervanında yamru yumru bir saman yığını üzerinde gitmektense gemi kamarasında bir yatakta olmayı tercih eder.

İlk hafta seçimini doğrular gibiydi, Sakion denizlerdeki sakinlik, yumuşak rüzgârlar ve açık mavi gökyüzü için tanrılara

17. GÖRSEL: Klasik dönemde bir ticaret gemisi.

şükranlarını sunarken, Karya'nın kayalık kıyılarından rahatça geçtiler. Tertemiz deniz havasıyla ateşi bile düşmeye başlamıştı. Her ne kadar geceleri kıyıya yakın demirleseler de kaptan gün boyunca gemiyi olabildiğince açıkta, Karya kıyılarının girintilerindeki sayısı bilinmeyen isimsiz yerleşim yerlerinden mümkün olduğunca uzakta tutuyordu. Ancak tam da açık, pırıl pırıl bir günün sabahında kaptanın bir dizi küfrün ardından tüm yelkenlerin açılması emrini verdiğini duyup adamların cansiperane koşturmalarını görünce afalladı Sakion.

Panikle etrafa baktı ama bir tehlike göremedi. Gemiyle sahil arasında birkaç balıkçı teknesi vardı ama hiçbirinin tehdit edici bir hali yoktu, zaten niyetlenseler de tehlike oluşturabilecek büyüklükte değillerdi. Hatta iki tekne ağlarını toplamış, hızla

gemiden uzaklaşıyordu. Yelkenler elverdiğince hızlı bir şekilde gemiyi batıya doğru yola koyduktan sonra açıkladı kaptan, tehlikeyi doğuran bu iki tekneydi: Ticari yük taşıdıklarını görmüş, sahile destek toplamaya gidiyorlardı.

Sakion'un kaptanın ne demek istediğini anlaması öğleni buldu. Ufukta beliren üç nokta endişe verici hızla küçük, açık güverteli kadırgaya dönüştüler. Bu kadırgalar tam da *aphractes* olarak bilinen türdendi – balıkçılık ya da yük taşımak için uygun olmayan ama denizde hareken eden bir hedefe yaklaşık elli adamı en hızlı şekilde ulaştırmak için ideal tekneler.

Arkadan kovalanma denizlerde yaşanacak en sinir bozucu olaylardan biridir, özellikle de av, hiçbir şekilde aklını amansızca yaklaşan kaçınılmaz sondan alamayacağı için. Tüm yelkenler açılıp da gemi rüzgârın elverdiğince hızlandıktan sonra kıç tarafa çöküp kürek gücüyle sanki yağ üstünde kayarak yaklaşan kadırgaları seyretmekten başka bir şey gelmez elden. Bu çok tuhaf bir tecrübe: Sakion yemeğini yiyebilir, uşaklarıyla konuşabilir, sıradan bir günde nasıl davranıyorsa öyle davranabilir ama yaklaşık bir saat sonra her şeyin kaosa gömüleceğini, hayatının sonsuza dek değişeceğini, korsanların niyeti esir almaksa ne âlâ, değilse hayatının oracıkta sona ereceğini bilerek.

Korsan kadırgalar iyice yaklaştığında umutsuzluğa kapılan Sakion uşaklarına kargoyu denize atmak için hazırlık yapmalarını söyledi – öyle ya, her şeyi kaybedecekse kayıplar korsanların eline geçmesin, Poseidon'a adak olsun! Bu karar kaptan tarafından çok kesin bir şekilde veto edildi çünkü öncelikle korsanların kovalama neticesinde ellerine hiçbir şey geçmemesinin acısını, tayfa ve yolcular üzerinden, hayal edilebilecek en acılı şekillerde çıkardıkları yaygın olarak bilinen bir durumdu. Hem hâlâ kaçabilme şansları da vardı. Kaptanın tedbirli bir şekilde sahilden uzak seyretmesi sayesinde korsanlar normalden daha kuvvetli ve daha uzun süre kürek çekmek zorunda kalmışlardı. Kendileri yelkenleri tam açık, şanslarına, arkalarından esen kuvvetli rüzgâr kesilmedikçe kaçabilirlerken, kovalayan korsanların nefesi elbet bir noktada kesilecekti.

Pruvadan gelen bir haykırış bu son umudu da söndürdü: Mürettebattan biri ileride yaklaşık bir düzine kadırga olduğunu görmüş, üstelik bu kadırgalar ticari gemiyi fark edince yelkenlerini indirip küreklere asılmış, onlara doğru geliyorlarmış! Bu durumda arkalarından kovalayan korsanlardan kaçmak öndeki düşmanın kucağına koşmaktan başka ne anlama gelecekti...

Artık umutsuzluğa kapılan kaptan tam da mürettebata geminin yelkenlerini indirip teslim olmaya hazırlanmalarını söyleyecekken durumu tamamıyla değiştiren bir ayrıntı çarptı gözüne: Yaklaşan gemilerin burun dalgalarında ancak suyun altında kalan kısımda bir koçbaşı olduğunda görülecek türde kabarıklıklar vardı. Bu da yaklaşan kadırgaların her ne kadar geriden kovalayan korsanlar kadar seri ve hızlı olsalar da düşman değil dost olduklarını gösteriyordu; bunlar korsanlarla mücadele etmek için özel tasarlanmış Rodos gemileriydi – o dönemki isimleriyle, *phylakides*.

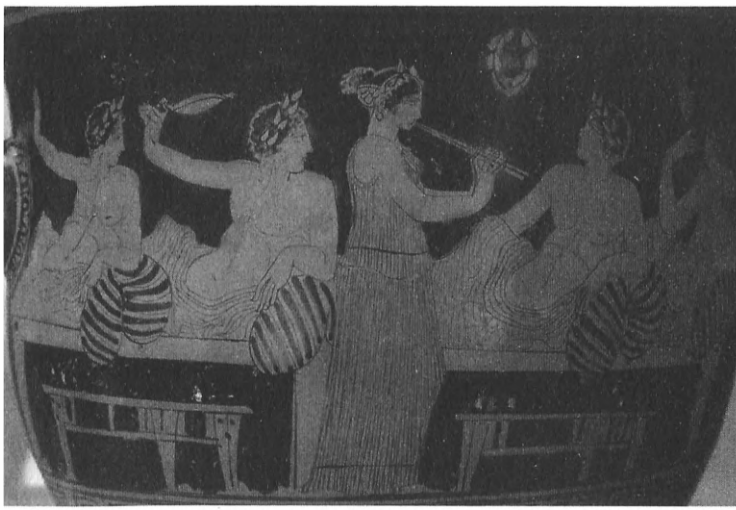
Korsanlar da durumu fark ettiler ve ortalık bir anda karıştı; avcıyken bir anda av durumuna düşen korsanlar şimdi bu amansız tehditten kurtulmak için kaçmaya, karaya çıkmaya çabalıyorlar. Rodos devriyeleri ne kadar zindeyse korsanlar uzun süren kovalamanın sonucunda o kadar bitkin haldeler, bu kazananı baştan belli bir yarış olacağa benziyor. Saikon talihinin bir anda böylesine dönmesinden son derece memnun, güvertedeki küpeştelere dayanıp denizdeki bu kovalamacayı tadını çıkara çıkara izleyecek!

Lir Çalgıcısı

Şölen daveti alan kişinin, bu daveti, mesajı getiren kucağına uyur halde vahşi bir kedi bırakmışçasına dikkatle ele alması gerekir. Belki de kucağına bırakılan hayvan okşanmaktan başka bir şey istemeyen iyi huylu bir kediciktir. Ama ya kurbanında ömür boyu geçmeyecek diş ve pençe izleri bırakacak canavar ruhlu bir yaratıksa?

Bir şölene katılmayı düşünüyorsanız soracağınız en önemli olmasa da ilk soru, daveti kimin, ne için verdiği olacaktır. Böyle bir etkinliğe davet edilmek elbette bir iltifattır, ev sahibinin sizi yakın bir dostu olarak gördüğünü ifade eder. Tam da bu sebepten, bu daveti reddedecek olursanız esasta ev sahibinizin bundan dostluk teklifini düşüncesizce, hatta aşağılayarak geri çevirmiş olduğunuz anlamını çıkaracağını bilmelisiniz. Kim kimin verdiği şölene katılıyor, şehir dedikodusunun en temel malzemesidir. Şehir elitleri arasında süregelen rekabet ve çekişmeler de düşünüldüğünde, birinin davetine katılmak bir anlamda o kişinin rakiplerini ve düşmanlarının öfkesini de üzerine çekmek olacaktır – üstelik bu rakip ve düşmanlar davet sahibinden çok daha güçlü de olabilirler.

Bir de bunun ne tür bir şölen olduğu sorusu var. Bazıları basit yemeklerin şarap katılmış su eşliğinde sunulduğu, katılanların ahlaki felsefenin karmaşık derinliklerinde kaybolduğu ağırbaş-

18. GÖRSEL: Şölen sahnesi. Attika bölgesinden, kırmızı figürlü göbekli şarap karıştırma kabı (krater), Nikias Ressamı, MÖ 420 dolayları.

lı etkinliklerdir. Diğer uçtaki şölenlere örnek olarak da şehrin genç soylularının verdiği hiçbir kısıtlama olmayan partilerden bahsedebiliriz, hani misafir başına iki fahişenin düştüğü, su katılmamış şarabın su gibi aktığı, pencerelerden eşyaların atıldığı, nihayetinde şehir emniyetinin evdeki arbedeye müdahale etmek zorunda kaldığı türden. Her iki türden toplantılarda da kişi itibarından olabilir, sebep ister Chrysippus'un stoacı beyanatlarının içinden çıkamamak, ister kanun uygulayıcıları tarafından yaka paça hücreye tıkılmak olsun.

Neyse ki benzer kafada erkeklerin, kendileri için olduğu kadar şehir için de önemli konuları sonuca ulaştırmak için dostça bir araya geldiği şölenler de var. Toplanmanın amacı gelecek seçimlerde kimlerin aday olacağı ya da bir kanun metnine son halini vermek olabilir mesela. Yahut şölen bir tüccarın çok yakında ipek, afyon ve karabiberden oluşan kargoyla Rodos üzerinden Pergamon'a varacağına dair alınan bir mesaj üzerine de düzenleniyor olabilir. Bu vesileyle şehrin iş adamları gereksiz rekabetle ürünlerin fiyatını arttırıp kârdan zarar etmemek için bir araya gelerek, aralarında dostane bir paylaşım yapmak istiyor olabilirler.

Ortak kararla, ev sahibi Epigenes olacak; sadece şehrin önde gelen tüccarlarından olduğu için değil, aynı zamanda oğlu tahtın veliahdı genç Attalus'a yakınlığı ile bilindiği, politikada önü açık göründüğü için. Üstelik Epigenes'in mükemmel bir şarap mahzeni ve birinci sınıf bir aşçısı olduğu gibi, batı Anadolu'nun en iyi lir çalgıcılarından biri de onun için çalışıyor. Bu çok özel bir toplantı olacak – sadece on dört kişi davet edilecek, oysa Epigenes'in evinin (*andron* olarak adlandırılan) erkeklere ait bölümünde bulunan yemek odasında bunun iki katı misafir rahatlıkla ağırlanabilir.

Tabii ki lir çalgıcısı Kallia'dan başkası değil, üstelik bir Helenistik şölen için alışılmadık şekilde, toplantıda bulunan tek kadın o olacak. Soylu hanımlar bu tür etkinliklerde evdeki kadınlar bölümüne geçerler ve yemek yerken uzanılan divanlarda onların yerini *hetairai* –üst sınıf fahişeler– alır. *Hetairai*'nin soy-

luların sosyal hayatındaki yerleri özeldir: Erkeklere sohbetlerde, politik dilde ve şarap tüketiminde ayak uydurabilirler ayrıca parti belli bir aşamayı geçtiğinde cinsellik içeren hizmetler sunmaları da beklenir.

Pergamon kadar büyük bir şehirde bile kısıtlı sayıda *hetairai* bulunur ancak bu özel etkinlikte tüccarlar piyasayı kendi aralarında anlaşarak oluşturacakları için konunun duyulmasını, başka toplantılarda bunun hakkında konuşulmasını özellikle istemiyorlar, bu sebeple de çalçene *hetairai* yerine seçkin bir müzisyeni dinlemeyi tercih ediyorlar.

Misafirlerin bir kısmının tertemiz banyodan çıkıp diğerlerinin spor sahasında yaptıkları akşam sporu sonrasında yüzleri yağ ve terden parlar halde bir araya geldikleri toplantının ilk kısmında Kallia bulunmuyor. Bu akşam çalacağı *barbitos* elinde, odasında oturuyor, dikkatle akort yapıyor. Her ne kadar bir iş toplantısı olsa da bu bir şölen: bolca şarap tüketilecektir. Tuvalete gitmek için odadan çıkan yarı sarhoş davetlilerden bazıları –kendisi kapının hemen yanında oturuyor olacağı için- ona çarpabilirler. İşte bu sebeple, Kallia kıymetli *kithara*'sını bu inceliksiz ortama sokmaktansa bir *barbitos* kullanmaya karar verdi – daha basit bir enstrüman böyle bir gece için daha uygun olacak.

Kithara'ya kıyasla bir oktav alttan akortlanan *barbitos* daha "erotik" ses veren bir enstrüman, göreceli olarak biraz daha uzun ve kalın olan telleriyle oldukça büyük ses kutusundan derin, boğuk melodiler çıkarabilir. Bunu da dikkate alan Kallia erkek sesine uygun bir tondan çalacak ki o akşam için yemeğin sonunu, içki vaktinin geldiğini duyuran bilindik melodiye isteyenler eşlik edebilsin.

Odasından ayrılan Kallia *andron*'a yöneliyor, kapının girişinde durup akşamın yemeğinin sunulduğu masayı taşıyarak odadan çıkan kölelerin geçmesini bekliyor. İçerideki divanlar karşı üç duvara kapıyı görecek şekilde yerleştirilmiş. Kallia odanın, daha önce yemek masasının durduğu orta yerine doğru *barbitos*'u tıngırdatarak yürüyor.

Melodiye girerken, ev sahibi büyükçe bir kadehi –bir *kylix*– genç bir köleye uzatıyor. Köle aldığı kadehi tam da Kallia odaya girerken masayla dışarı çıkan aynı iki köle tarafından getirilen koca şarap küpünden –krater– doldurmak için telaşla seğirtiyor.

Odada toplanmış tüccarların müzik bilgisi Kallia'nın çaldığı tüccarların tanrısı Hermes'e ithaf edilmiş bilindik ilahinin nakaratını söyleyebilmeleri için yeterli, buna rağmen sözleri ve melodiyi herkes yakalayabilsin diye şarkıyı kendisi de söylüyor:

Oh sen, sandaletlerinle, sen ki ölümlülerin dilinden anlarsın, insanlıına dostusun

Tanrılar adına konuşursun, sporda ustalık, aldatmaca kıvraklık ararsın

Her dilden anlayan, tüccarların üstadı, kaygılarımızı sen giderirsin

Haberci sopan tertemiz huzurun sembolüdür, sen ki kazançlar tanrısı

Her daim mesut, talih dağıtır, hikâyeler anlatırsın

Dualarımızı duy, hayatlarımıza huzurlu sonlar bahşet

Müreffeh bir hayattan hatıralarımız çok olsun, ardımızda iyi sözler

ORPHEUS'UN HERMES İLAHİSİ L7-12

Bu noktada Kallia duraklıyor, başa dönüyor, giriş notalarını çalıyor, ardından da ilk dizeyi söylerken ev sahibine eşlik ediyor. Ev sahibi dizenin sonuna doğru Hermes'in şerefine yere biraz şarap döküyor ve kadehi sonraki dizeyi Kallia ile söyleyecek olan konuğa uzatıyor. Onun ilahiye girmesi ve kadehi üçüncü dizeyi söyleyecek kişiye geçirmeden yere biraz şarap dökerek tanrıya adaması ile devam eden bu ritüel kadeh herkesin elinden geçene kadar devam ediyor. Konuktan konuğa dolaşan Kallia her birine gülümseyerek eşlik ediyor. Zemine verilmiş hafif eğimle, odanın ortasında bir gidere doğru akan

şarap derecikleri oluşmuştur artık (*andron* zeminleri yüksek miktarda sıvıyı bertaraf edebilecek şekilde tasarlanmıştır).

Esas şölen –içki içilen kısmı– şimdi başlıyor. Geri planda finansal tartışmalar usul usul devam ederken Kallia bir tabureye oturuyor, iyi bilinen teatral bir parçayla gecenin kahramanlarını şölenin bu bölümüne ısındırıyor. Partinin iş kısmı biterken popüler marşlara geçiyor, konuklar doğaçlama yapmaya çalışarak koro bölümlerine giriyorlar.

Sonrasında *kottabos* oyununa başlayan konukları ses efektleriyle eğlendirmeye devam ediyor. Bu oyunda şaraptan son yudumu alan, ortaklaşa kullanılan kadehin dibinde kalan tortuyu kadehin içinde döndürüp hızla odanın ortasında bir hedefe doğru savuruyor. Oyuncu atışa hazırlanırken dramatik bir şekilde yükselttiği müziği hedef kaçırılırsa akortsuz bir vuruşla kapatıyor Kallia. Hedefi tutturanlarsa Kallia'nın çaldığı zafer şarkıları eşliğinde alkışlanıp pasta ve şekerlemelerle ödüllendiriliyorlar.

Gece yarısının ardından Kallia sakin, hafiften uyku getirecek tarza geçiyor, konuklar birer birer divanlarından kalkıp ev sahiplerine veda ediyorlar. Misafirler hafifçe sendeleyerek kapıya yönelip avluda bekleyen uşaklarını çağırtırken, Kallia yumuşak doğaçlama motiflerle uğurluyor onları. Son konuk da *andron*'dan ayrılırken düşünüyor, akşam herkes için güzel geçmişe benziyor.

YEDİNCİ BÖLÜM

Nisan - Aksaklıklar

(ΑΡΤΈΜΙΣΙΟΣ ΔΎΣΚΟΛΙΈΣ)

Çiftçi

Kış buğdayı riskli bir ekin, insanlar onu yemek için sıraya girmiş pek çok canlının arkasında, sonuncu geliyor. Problemler tohum toprağa ekilir ekilmez başlıyor aslında çünkü kuşlar tohum serpenlerin hemen ardında takipteler, sonbahar toprağında onun için hazırlanan yuvasına bırakılan tohum bir de bakmışsınız kendisini bir kekliğin, orman tavuğunun ya da herhangi bir başka kanatlı tohum avcısının midesinde buluvermiş. Toprağa yerleştirildikten sonra bile bir tohum emniyette sayılmaz. Mantar, kurt ve küf de tohumları gizlice mahvedebilir öyle ki çiftçiler tarlayı kontrol etseler de fark edemezler, onlar filizleri bekleyedursun, sadece yabani otlar çıkar topraktan. Haydi diyelim ki filizler belirdi toprağın üzerinde, bu sefer de ormandan aç geyikler iner şubatta, ekinler yine telef olur. Ekinler fırsat bulur da kuvvetlenip büyüyebilirse bu sefer kurtlar köklerini kemirir, tohum böcekleri larvalarını bırakır başaklara. Bütün güçlükleri aşıp da ekinler olgunlaştığındaysa, her çiftçinin korkulu rüyası tam da hasattan önce rüzgârla birlikte gelen bir çekirge bulutunun tarlaya konmasıdır, verilen tüm emek birkaç saat içerisinde yok olup gidebilir.

Diyelim ki çiftçinin başına böylesi felaketler gelmedi, şansı yardım etti ya da aldığı tedbirler işe yaradı (genelde çiftçinin

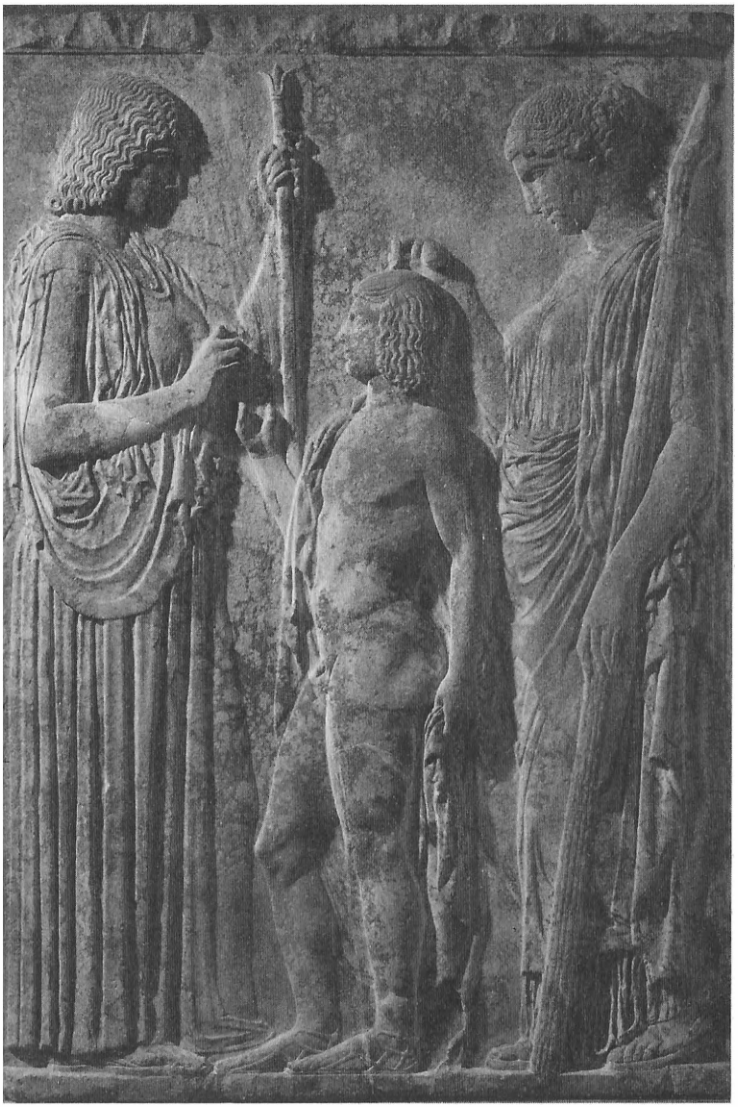
ikisine de gereksinimi olur). Hâlâ karşısına çıkabilecek bir sorun var: Usulca, yağmurlarla başlayan bahar, beklenenden çok daha erken bir şekilde, ılık, güneşli bir hava getirebilir. Ancak iki hafta içinde soğuklar geri dönerse inceden yağan yağmurla birlikte mahsulü vurur. Hâlâ gelişmekte olan ekinlerin üzerinde beyaz, tozumsu küf benekleri oluşur. Küf ne kadar erken vurursa o kadar kötü olur durum: Ürünü daha çok sarar, çok daha fazla mahsul ondan etkilenir.

Küf buğdayın daha az ve daha küçük taneli olmasına sebep olur. Bir çiftçiyi dehşete düşürecek şeyse mahsulü şekli bagete benzeyen, parazit mantarı sporlarının istilası altında bulmaktır. Ve ilkbahar ne kadar yağmurlu geçerse parazit mantarının patlak verme ihtimali o kadar artar. Parazit mantarı daha çok çavdar gibi çiçek veren ekinlerde olur ama kış buğdayına dadandığında da benzer ölçüde tahribat yaratır.

Parazit mantarına rağmen olgunlaşmış mahsul hasat edilebilir ancak aklı başında bir insan bu tahılı ancak başka çaresi yoksa yer çünkü sonrasında uzun süre aklı başında kalamayacaktır. Parazit mantarı bulaşmış gıdalar çılgınca halüsinasyonlara, korkunç baş ağrılarına, bilinç kaybına yol açar, bunları da sıkça kangren ve ölüm takip eder. Bekleneceği üzere, yerel yönetim kontamine olmuş tahıl satan bir çiftçiye sert cezalar uygular. Parazit mantarı sporları toprakta bir yıla kadar yaşayabileceği için bu tarlaların iki sene boyunca nadasa bırakılmaları şart koşulur – buna rağmen kimse bir daha o çiftçinin mahsulünü yemek istemeyebilir.

Iphita bütün bu tehlikeleri biliyor ve her çiftçi gibi olası hasarı engellemeye, riski dağıtmaya çalışıyor. Parazitlerin dadandığı belli ürünler vardır, buğdaylarını vuran bir hastalık baklagillerini etkilemeyecektir, aynı şekilde, baklagillere gelen de buğdaylara geçmez. Sahada sık aralıklarla yapılan ısrarlı kontrollerle hastalıklı bitkilerin daha ilk aşamalarda yakalanıp acımadan temizlenmesi alınabilecek en iyi tedbirdir.

Iphita tedbirleri uygulamaya daha tohum toprağa atılmadan başlar. Yıl boyunca evde yakılan odunların külü toplanıp

19. GÖRSEL: Tahıl tanrıçası Demeter ve (sağında) kızı mevsim döngüsü tanrıçası Persephone.

özenle muhafaza edilmiştir. Odun külü hem doğal bir gübredir hem de böcekleri kaçırır. Ekim yapılmadan önce bu kül toprağa serpilir. Kışın ilk yağmurlarıyla kül erir ve toprağa karışır böylece spor larvalarını ve yaban otu köklerini öldürür. Bunun ardından Iphita yaz boyunca çiftlikte toplanan öküz ve insan dışkısını da tarlaya serdirir, üzerine yine yıl boyunca biriktirdiği öğütülmüş yumurta kabuklarını –yumurta kabuğu odun külünün toprağa verebileceği hasarı telafi eder– serptirir ve tarlayı sürdürerek bunların toprağa karışmasını sağlar.

Sonra sıra tohumlara gelir. Toprağa atılmadan önce tohumlar özenle (toz haline getirilmiş pırasanın tercihe göre su veya idrarla karıştırılmasıyla hazırlanan) pırasa suyu ve *amurca* (uzun süre bekletilen zeytinyağının dibinde biriken acı tortu) karışımına yatırılarak yıkanır. Yabani ot öldürücü özelliğinin ötesinde, *amurca* gıda muhafazasında da etkilidir. Ona bulanan odunlar daha dumansız yanar. *Amurca* kullanımının guttan romatizmaya kadar pek çok hastalığa iyi geldiği iddia edilir. Bu gibi iddiaları şüpheyle karşılamakla beraber, deri enfeksiyonlarına iyi geldiğini ve tohumları böceklerden koruduğunu Iphita da kabul eder.

Gernik buğdayı ekiminin hemen ardından Demeter'e ve diğer hasat tanrılarına adaklar adandı, sonrasında da ayın altıncı gününü (kesinlikle bilinir ki o gün ekim-dikimle ilgili yapılan her iş ters gider) herkes dinlenerek geçirdi. Demeter ve diğer doğaüstü güçlerin yanlarında olması elbette ki önemli yine de Iphita tahıl tanrısına yardım etmekten de geri durmadı, ekimi yaparken araya başka tohumlar da karıştırdı, şimdi buğday başaklarının arasından kekik, dereotu, sarımsak ve mercanköşk de baş veriyor. Acı yağlı bitkilerin buğday biti ve diğer haşeratı uzak tutmaya yarayan keskin bir kokusu olur, mahsulün içinde birkaç şifalı bitkinin faydası olur, zararı olmaz.

Yine de derler ki "bazı günler anne gibidir, bazılarıysa üvey anne". Böyle üvey anne gibi bir günde denizler üzerinden gelen dehşetli bir fırtına başakları bir o yana bir bu yana savuran güçlü, amansız rüzgârları da beraberinde getirdi. Bu sefer mahsulü

kurtaran Iphita'nın değil, kocasının dedesinin almış olduğu tedbirlerdi –Kronos Dağı'nın çevresinde dönüp başakları yere yapıştıracak kuvvetle aşağı hücum eden rüzgârların gücünü kıran güçlü meşeleri zamanında sıra sıra diken oydu.

Hiçbir çiftçi hasat alınıp kenara konmadan mahsul iyi demez. Buna rağmen tarlanın kenarını köşesini dolaşarak çitlerde kırık var mı, aç kemirgenler tünel açıp geçmiş mi diye kontrol eden Iphita durumun gayet iyi göründüğünü en azından kendine itiraf edebilir. Tabii ki gernik buğdayının biçilip tanelerin ayıklanmasıyla da iş bitmeyecek. Iphita bir çömlekçiye sipariş verdi, çok sayıda *amfora* yaptırıyor – yapımlarındaki ustalığa görünüşlerinin güzelliğinden çok daha fazla önem verilen büyük toprak küpler bunlar.

Küpler tahılla doldurulduklarında ağızları ıslak kille sıvanarak hava almayacak şekilde mühürlenmiş olacak. Demeter'in ona üflemiş olduğu gazı buğday usul usul dışarı vuracak, rüzgâr ya da başka bir hava akımıyla dağılmadan kapta kalacak olan bu gaz –tahıl tanrıçasının nefesi– canlıları yaşatmaz, bu ideal koşullarda çoğalmayı planlayan buğday biti ya da başka bir haşere varsa da kurtulamayacak.

Gernik buğdayı ekerek oynadığı kumarın gidişatından memnun kalan Iphita, nehrin kenarındaki arazilere bakmaya yöneldi, nohutlarını ektiği bu alan adeta bir afet bölgesi. Kış buğdayına bu kadar iyi gelen yağmurlu ilkbahar bu ürüne hiç yaramadı. Oysaki nohutlardaki mantar hastalığını çiçeklerindeki mor bereleri fark ederek erkenden yakalamış, hastalıklı bölümü en kısa sürede söktürüp temizletmişti.

Aksi gibi, buğday başaklarını neredeyse yere yapıştıran kuvvetli rüzgârlar, mantar sporlarını tarlaya yaymış olmalılar. Durduğu yerden zayıf, canlılığını yitirmiş yaprak saplarını, önceden çıkmış sağlıklı yeşil yaprakların sarıya döndüğünü görebiliyor. Nihayetinde, nohutlar telef olacak, mantar sporları da beraberlerinde toprağa inecek. Iphita'nın omuzlarını silkip zarar görmeyen mercimekler için tanrılara bir şükür duası mırıldanmaktan başka yapabileceği bir şey yok. Mantar bozumu sonrasında

bu tarlaya en azından üç yıl daha nohut ekmek mümkün olmayacak. Ama bu durum Iphita'nın planladığı şekilde toprak tekrar sürülür sürülmez bahar sebzeleri ekmesini etkilemez.

Diplomat

Bir mesajın yolda önü kesilip okunabilir ancak mesajı taşıyan kişiyi okumak çok daha zordur. Bu düşünceyle, diplomat Persaeus kralına göndermek üzere öyle bir mektup hazırlıyor ki yazdıkları, mesajı götürecek kişinin krala doğrudan sunacağı uzun ve detaylı sözlü rapor için hatırlatıcı notlardan ibaret olacak. Mektubunun yolda Seleukos casusları tarafından ele geçirilip okunacağına emin olduğundan, hazırladığı metni Makedonya'daki kendi hükümdarından çok Seleukos kralı ve maiyetini düşünerek şekillendiriyor.

Şu ana kadar yazdıklarını gözden geçirirken kamış kaleminin arkasını çiğniyor Persaeus. Seleukos kralının yeni bir savaş döneminin zorluklarını göğüslemeye hazır halde, sağlık ve afiyette olduğunu yazarak başlamıştı. Gerçi Tanrı Kral II. Antiokhos henüz tebaasına bu savaşın kimlere karşı olacağını belirtmemişti ancak Makedonya'nın bu konuda endişe etmesi gerekmezdi çünkü Seleukos imparatorluğu ve Makedonya yakın dostluklarını devam ettirmeye kararlıydılar.

Buraya kadar iyi, güzel ama eksik. Raporu Makedonya'ya iletecek olan ulak sözlü olarak tamamlayacak mesajı, Persaeus'un gördüğü kadarıyla Kral Antiokhos'un kendine zarar verecek ölçüde çok içtiğini, bunun soylu karaciğerinde bırakacağı hasardan öte, diğer açılardan krala verebileceği zararlar düşünüldüğünde endişe verici boyutlara ulaştığını anlatacak. Seleukos kralının maiyetindeki herkes Makedon kökenlidir. Serbest zamanlarında şarap testileriyle arkadaşlık etmeye gayet alışkındırlar ancak aynı zamanda sert ve acımasız kişilerdir, kimsede zayıflığa tahammülleri yoktur, hükümdarlarında bile.

Görevlerini yerine getirmekten âciz görülen bir kralın hiç beklenmedik bir şekilde atından düşüp boynunu kırması, hamamda ani bir kalp krizi geçirmesi ya da doğrudan bağırsaklarını deşen bir kılıç darbesiyle can vermesi muhtemeldir. Helenistik dünyada yukarıda sayılanların hepsi bir hükümdar için doğal ölüm sebebi olarak görülür – esasta, yatağında, yaşlılıktan ölmesidir doğal olmayan. Kısacası kralın içme alışkanlığı, sağlığıyla pek de ilgili olmayan sebeplerden ötürü kendisi için son derece sağlıksızdır.

Antiokhos'un yaşlılığa ulaşma ihtimalinin pek olmamasının bir diğer sebebi de şimdiki mutsuz evliliğini bırakıp ilk eşi Laodice'e dönmeyi planlıyor olması. Bu sadece Mısırlıları kızdırmakla kalmış olmayacak, kralın kendi maiyeti arasında halihazırda kraliçe olan Berenice'i destekleyenler için de sonlarının yaklaştığı anlamına gelecek. Berenice bir oğlan doğurursa (ki kral ve soylu karısı arasındaki ilişkinin haline bakılırsa, hamileliğin nasıl olup da gerçekleştiği zaten bir merak konusu), Berenice'in arkasındaki güç simsarları bir fırsat kokusu alacaklar. Berenice'in bir oğlan doğurmasının hemen ardından, kralın onu boşamaya fırsat bulamadan ölümcül bir kazaya kurban gitmesi pek de hayal edilmesi güç bir senaryo olmaz. Bu durumda Berenice reşit olmayan oğlunun kral naibi olurken, güç peşindeki destekçileri de imparatorluğun fiili yöneticileri haline gelirler. Persaeus'un daha şimdiden benzer bir olay karşısında Makedonya'nın ne tepki vereceğine dair dolaylı, hassas sorular aldığı da düşünülürse böylesi bir durumun yaşanması ihtimal dahilinde olmanın ötesinde, kuvvetle muhtemel denebilir.

Hassas sorular demişken, kralın eski karısı olduğu gibi şu anki duruma göre olası müstakbel karısı gözüyle de bakılabilecek Laodice'in durumuna değinmeli. Persaeus biliyor ki Laodice, Helenistik taht oyunlarının erkekler için olduğu kadar kadınlar için de ölümcül sonuçları olabileceğinin pekâlâ farkında. Antiokhos'un Berenice ile hâlâ evliyken aniden ölmesi halinde Laodice ve çocukları da ölecek – bu öyle hızlı

TANRI ANTIOKHOS'UN BAŞINA NELER GELDİ?

Persaeus'un korktuğu gibi, Antiokhos'un kraliçesi Berenice, sağlıklı bir oğul doğurarak, II. Ptoleme'yi Seleukos imparatorluğunun vârisinin büyükbabası yapmış oldu. Bu gelişmeden huzursuz olan Antiokhos, MÖ 246 yılında, Persaeus'un hikâyede kurguladığımız ziyaretinden yaklaşık iki sene sonra, Berenice'i reddederek eski karısına geri döndü. Eski karısı her şeyi çok önceden dikkatle planlamıştı, eşzamanlı olarak Antiokhos zehirlenerek öldürülürken, Berenice ve küçük oğlu da Antakya'da öldürüldü. II. Seleucus (Antiokhos'un büyük oğlu) kral ilan edilirken, acılı dul kral naibi oldu. Öfkeden çılgına dönen Ptolemeler öçlerini almak için savaş hazırlığına başladılar. Tüm bu olanlar, Makedonyalılar açısından fazlasıyla tatminkârdı.

gerçekleşecek ki muhtemelen cellatlar Antiokhos'un öldüğünü Laodice çocuklarını almaya geldiklerinde anlayacak.

Bu sebeple Laodice, eski kocasının Berenice'i reddederek eski karısının sevgi dolu kollarına bir an evvel dönmesini istiyor. Anlaşılacağı üzere bu gerçekleştiğinde Laodice zaman kaybetmeden kendini sağlama almayı hedefliyor. Nihayetinde Antiokhos politik sebeplerle onu daha önce bir kere reddetti, ileride bunu tekrar yapabilir – elbette, eski mutlu hayatlarına döndükten kısa bir süre sonra aniden tutulacağı ağır bir sindirim hastalığından ölmezse.

Olaylar bu şekilde gelişirse kral naipliğini üstlenen Laodice olurken, cellatların eline düşenlerse Berenice ve çocuğu olacak. Harekete geçmeden önce tüm bunları diplomata büyük gizlilik içinde aktaran Laodice'in ihtiyacı olan tek şey, Tanrı Antiokhos

sevgili karısıyla samimi bir akşam yemeğinin hemen akabinde ölümlüler dünyasına veda ettiğinde Makedonya'nın onu destekleyeceğine dair güvence.

O ya da bu şekilde Seleukos hanedanından II. Antiokhos'un geleceği karanlık görünüyor, Persaeus Makedonya kralını önümüzdeki bir ya da iki yıl içerisinde Seleukos imparatorluğunun yönetiminde ani değişiklikler yaşanabileceğine dair uyarması gerek. Persaeus kalemini tekrar eline alıyor, (is ve tutkal karışımını sulandırarak yapılan) mürekkebe batırarak, Kral Antigonus'un diplomatının söylemek istediklerini satır aralarından okuyabileceğinden son derece emin, önündeki papirüse raporunu yazmaya devam ediyor:

Bir kraliyet vârisinin doğumunun yakın olduğuna ve tanrıların bunu hoşnutlukla karşılayacağına inanıyoruz. (Tanrılar dualarımızı kabul ederse Berenice doğum sırasında ölür de piçiyle birlikte Hades'in yanına gider.)

Yeniden baba olmanın verdiği tüm hazza rağmen, Kutsal Majesteleri, eski karısına karşı hâlâ hassas ve düşünceli, gönlünde hâlâ yeri olduğuna dair onu temin edebilmek uğruna her çabayı gösteriyor. (Antiokhos Mısır'la savaş çıkarmadan Berenice'den kurtulmanın bir yolunu bulur bulmaz Laodice'e dönmek istiyor.)

Her daim yaptığınız gibi, şüphesiz ki dost bir hükümdardan kardeş desteğinizi esirgemezsiniz. Hatta eminim ki Majesteleri, Antiokhos'un sevgili karısı doğum yaptığında Makedonya'nın göndereceği kutlama mesajını şimdiden düşünmeye başlamıştır bile. (Berenice taraftarı güruh onu katletmeden önce kralın boşanmasını sağlamak için yapabileceğimiz bir şey var mı?)

Eminim ki Berenice'in Mısır'daki soylu babası da bu haberi almaktan, torununun Seleukos İmparatorluğu'nun

tahtına vâris olacağını bilerek, ayrıca büyük mutluluk duymuştur. (Bunun doğuracağı sonuçların farkındasınız, değil mi efendim?)

Bu yakın aile bağları üç Helenistik krallığı kardeş ve evlat sevgisiyle daha da birbirine yaklaştırırken, beraberinde barışçıl bir dönem getirecek. (Berenice konusunda tez vakitte bir şeyler yapamazsak, Laodice öldürülecek ve Antiokhos ona dönemeyecek. Mısır ve Seleukos'lar arasında savaş olmayacak. Ptoleme Yunanistan'ı karıştırmaya devam ederken, kızı vasıtasıyla Seleukos İmparatorluğu'nu da yönetiyor olacak. Gidişat hiç de iyi görünmüyor.)

Persaeus raporunu her zamanki süslü ifadelerle sonlandırıp ve konu hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiş ulağa teslim etti. Sonra içini çekerek tekrar kalemini eline aldı ve çok daha gizli bir konuda, çok daha hassas bir mesaj yazmaya hazırlandı. Bir yandan Laodice'e Makedonya'nın Antiokhos'u ona dönmeye zorlayacağını –ve bu gerçekleşene kadar zehri hazır etmiş olması gerektiğini– bildirirken ifadelerini öyle kurmalı ki gerekirse yazıdaki anlamı en inandırıcı şekilde inkâr edilebilsin.

Kaçak

Reçine hali idrarını tutamayan bir tavşanın ardında bıraktıkları gibi görünse de, mür farklı alanlarda kullanılabilen, mükemmel bir malzemedir. Seyyar bir otacının bulup da toplaması zordur çünkü topraklarında mür elde edilen komifora çalılıkları olanlar tüm kıskançlıklarıyla bilinmemeleri, görünmemeleri için ellerinden geleni yaparlar. Onu Anadolu'da yetiştirebilmek için çok çaba harcanmış (ama her yerde başarılı sonuçlar alınamamış) olsa da, bulunduğu topraklar daha çok Mısır'ın Kızıldeniz kıyılarındadır.

Daha da önemlisi, mür daldan öylesine toplanacak bir yaprak ya da meyve değildir. Çalılık bulunduğunda, mahsulü almak

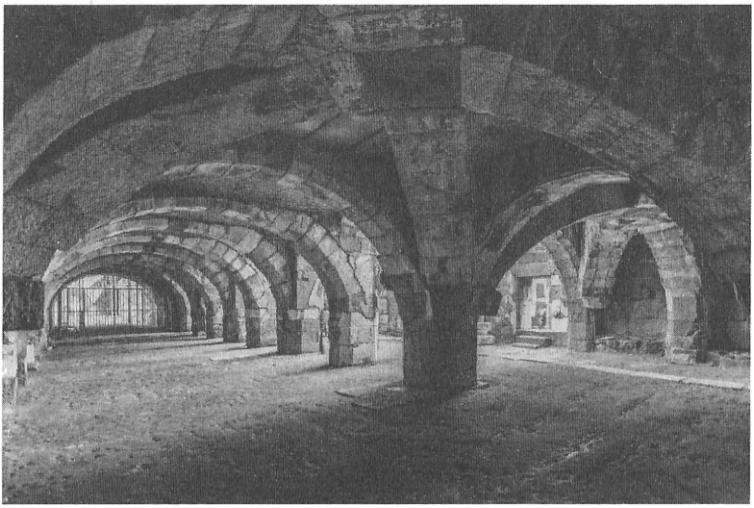
için iğneli dallar arasından ana gövdeye ulaşmak, gövde üzerinde bir kısım kabuğu kaldırıp altından çıkan diri odunda, öz oduna varacak kadar derin olmayan bir delik açmak gerekir. Böyle olunca zedelenen bitki usul usul yaranın üzerini kaplayacak şekilde reçinesini salgılayacaktır.

Bu reçine birkaç gün içinde sertleşir, bulunduğu yerden kazınıp kurutulduktan sonra ihraç edilmeye hazırdır. Elde edilen mürün büyük bir kısmı (günümüzde Ürdün ve Kuzey Arabistan topraklarında kalan) Nabataea Çöl Krallığı üzerinden Helenistik dünyaya ulaşır. Anadolu'da bulunan Smyrna şehrinde de uzun yıllardır ciddi miktarda mür üretilir, ihraç da edilir. Hatta şehrin ismi fıslamak buradan gelir ("smyrna" mürün Yunanca karşılığıdır).

Bir otacı için mür müthiş bir malzemedir, iş ki bulabilsin ya da almaya gücü yetebilsin. Müre başka kullanım alanlarından da talep olması otacılar için durumu daha da zorlaştırır, mesela Yehuda soyundan gelen İbraniler arınma ritüellerinde ve diğer dini törenlerinde kovalar dolusu tüketirler. İçindeki bir madde çürümeyi geciktirdiğinden, mür, aloin ile karıştırılarak ölüleri defne hazırlarken de kullanılır.

Bir otacı açısından da mür kullanımı için en önemli sebeplerden biri, çürümeyi geciktirici etkisidir. Mikrobik bir enfeksiyon, canlı dokunun hızlı şekilde çürümesi olarak görülebilir, sadece mür çözeltisi bu tür bir enfeksiyonun ilerlemesini önleyebilir, hatta durdurabilir. Domuz ya da sığır etinin muhafazası için de aynı şekilde etkili olduğundan, otacılar mür elde edebilmek için rahiplerle, yas tutan akrabalarla olduğu gibi aşçılarla da mücadele etmek durumundalar.

Mür –özellikle (pahada denk) buhur ile– yakılarak havaya karıştığında, hastalıkların kalabalık içinde yayılmasını engeller. Ağızda, damaklar arasında dolandırırken yutmamak koşuluyla, mür oral enfeksiyonlara karşı da çok etkilidir ancak sindirim sistemine yüksek dozda alınırsa kişiyi zehirler. Mür yüksek sınıf fahişelerden de talep görür, genital bölge mürle hafifçe yağlandığında hem hoş kokar hem de cinsel hijyene pek önem göstermeyen müşterilerden gelebilecek parazitlere ve diğer enfeksiyonlara karşı direnci arttırır.

20. GÖRSEL: Tarihi Smyrna Agorası'nın, üzeri tonozlarla kaplı pasajları (cryptoportus).

Sözün özü, mür son derece faydalı, bir o kadar da kıymetli bir madde. Hiçbir yerde Smyrna'nın toptancı pazarlarında olduğundan daha ucuza bulmak mümkün olmayacağı için Eudoksia kervan hazır oradayken zulasını doldurmak istiyor. Mürü sadece kendi yaptığı ilaçlarda kullanmıyor, seyahatleri boyunca karşılaştığı diğer otacılara satarak da para kazanıyor. Doğal olarak bu işleri yapan tek seyyah otacı Eudoksia değil, Smyrna'da bu tür talepleri karşılayabilecek nitelikte tüccarlar var.

Kendisi böyle bir tüccarla çadırında uzun sürmesi muhtemel bir pazarlığa oturacağından, Eudoksia, tezgâhlarda nispeten daha az kıymetli olsalar da işini yaparken gerekli olacak bazı malzemeleri alması için pazara Thratta'yı göndermeye karar vermişti. Daha henüz ilkbahar olmasına rağmen öğleden sonraları agora sıcak ve kalabalık oluyordu, kafasına boynunu da örtecek şekilde sardığı kalın şal Thratta'yı bunaltmaya başlamıştı. Yunan

ve Asyalı kadınlar evlerinden çıkarken genelde başlarını kapattıklarından, kafasındaki örtü dikkat çekmiyordu. Yine de başı açık dolaşan kadınlar da vardı ve bunlardan biri, boynunda özene bezene yapılmış bir Trak kartal dövmesiyle dolaşan sarışın bir kadın, Thratta'nın özellikle dikkatini çekmiş, çok hoşuna gitmişti.

Belki bu kalabalıkta kimsenin onu fark etmeyeceğini düşündüğünden, belki de tüm gün ayakta durmaktan yorulmuş, ter içinde kalmış olduğundan Thratta kafasına sardığı şalı biraz gevşetmeye karar verdi. Smyrna agorası yukarıya, tiyatroya doğru çıkarken limana yaklaşık 300 adım mesafede olduğundan denizden şehrin kırmızı kiremitli çatıları üzerinden gelen hoş esintilerden her daim nasibini alır. Thratta'ya şalını gevşettiren belki bu rüzgârları boynundan aşağıya, göğsüne doğru hissetme arzusu olmuştu ya da belki Eudoksia'nın çadırına geri dönerken rastlaştığı genç, oldukça yakışıklı katırcıyla sohbeti az daha uzun tutabilmek için tenini biraz göstermeyi gerekli görmüştü.

Genç katırcıyla yürüyüş gayet iyi giderken, bir anda bir çift kaba el omuzlarına yapışıp çekmeye başladı, genç adamın öfkeli bağırışlarına aldırmaksızın Thratta'yı üzerine pek çok ilan asılı bir panoya doğru sürükledi. Bir yandan yardım isteyerek haykırırken, diğer yandan da bu kadar gevşek davrandığı için içinden küfür ediyordu Thratta. En son biri kimliğini sorgulayalı o kadar uzun zaman olmuştu ki nasıl olsa tanınmayacağı fikrini, Eudoksia'nın çadırına bir taş atımı mesafedeki ilan panosunu ve üzerine asılanları fark etmeyecek kadar kanıksamıştı demek ki.

Olan apaçık ortadaydı aslında. Bu adamlar panoda asılı kaçak köle ilanlarını okumuş ve oradan daha iki adım uzaklaşmadan karşılarına ilanlardan birinde anlatılanlara tıpa tıp uyan bir genç kadın çıkıvermişti. Adamların onu çekeleyerek ilanların asılı olduğu yere götürmelerine şaşırmamalı, nihayetinde yakaladıklarını ilanda anlatılanlarla bire bir karşılaştırmaktan ibaretti niyetleri.

Neyse ki adamlar istedikleri şekilde davranamadılar. Genç katırcının bağırışları ile toplanan kalabalık Thratta'yı tutan iki adama hakaretler savuruyordu. (Thratta sonrasında onu yakalayanların İbrani olduklarını, o dönemlerde Musevilerle Yunan-

ların kedi köpek misali didiştiklerini ve agorada bulunanların çoğunun Yunan olduğunu öğrenecekti.) Bu sırada ilan panosunun önünde hararetli bir tartışma sürüyordu, bir yanda iki adam kaçak bir köle yakaladıklarını iddia ederken diğer yanda Thratta ile genç katırcı aynı şekilde bağırış çığırış bu iddiayı reddediyorlardı. İbraniler ilanda anlatıldığı gibi sırtında kırbaç izleri olup olmadığına bakmak üzere Thratta'nın giysisini sıyırmaya yeltenince ortam bir anda gerildi. Thratta iffetinin bu şekilde herkes önünde ihlaline büyük bir hiddetle direnirken, kalabalık içindeki artan sayıda kişiden destek bulmuştu, kervanın kıdemli katırcılarından kargaşayı görüp gelenler de destekçilerine katılmışlardı.

Kargaşayı görüp gelenler arasında agorada düzeni sağlamakla görevli bir *agoranomoi* de vardı. Yardımcılarına kendisi soru sormadıkça konuşacak, bağıracak herkese vurmaları emri vermesiyle ortalık bir anda yatıştı. Yardımcıların sopalarını gören kalabalık sessizleşirken İbraniler ve katırcılar sırayla Thratta ile ilgili iddialarını anlattılar.

Nihayetinde, katırcıların teklifi üzerine tarafsız bir kişinin hakemliğine başvurmaya karar verildi: İffetini koruyacak şekilde, Thratta'nın sırtına bir kadının bakacak ve ardından *agoranomos*'u ne gördüğüne dair bilgilendirilecekti. Bunun üzerine katırcının biri yüzünde bir bebeğinki kadar masum bir ifadeyle ortaya çıktı ve yol gösterdi: Saygın bir otacının çadırı hemen şuracıktadır, kızcağızı bu kadına götürerek bu işi hemen çözmek mümkündür. Her nasılsa katırcılar Thratta'nın bu otacıyla bağlantısı konusunda bir yorumda bulunmamışlardı. Öneri böylece kabul edilmiş oldu.

Şimdi, her iki yanında da bir pazar görevlisiyle çadıra yürürken Thratta'nın yüreği hem umut hem korkuyla dolu. Bakalım iş gerçekten ciddiye bindiğine göre, ustası çırağını korumak için yalan söylemeye hazır mı?

Koşucu

Hermione şehri Argolid Yarımadası'nda yer alır, Hydrea ve Aperopia ikiz adaları şehrin limanlarını denizden gelen fırtınalardan korur. Tarihi bir şehirdir, Homeros'un *İlyada* destanında da Yunanların Truva'ya saldırısına Hermione'den katılanlar olduğundan bahsedilir.

Koşucu Symilos antik şehri kendisi de gidip görmüştü, eski liman hâlâ kullanımda olduğu halde antik Hermione'nin oturduğu burun terk edilmişti. Yine de buradaki tapınaklardan hâlâ kullanılanlar vardı, bin seneden fazladır olduğu gibi. Esasta, daha karaya varmadan önce, geminin küpeştesinden diğer yolcularla beraber, Poseidon Tapınağı'nın hemen önünde yapılan muhteşem bir seremoniyi izlemişlerdi. Yine de belirtmeli, Symilos buraya Poseidon'a değil, siyah keçi derili şarap tanrısı Dionysos Melanaigis'e saygılarını sunmaya gelmişti. (Neden siyah keçi derili dendiğini özenle araştırıp öğrenmişti Symilos – anlatılanlara göre, eğlence tanrısının savaşçı özelliğiyle ilgiliymiş bu, Olimpos tanrılarının bile zaman zaman gereksinim duydukları bir çeşit zırh olarak savaşa giderken giyermiş siyah keçi derisini.)

Olan şu ki her sene baharın sonuna doğru Hermione'de Dionysos için bir festival düzenlenir ve bu festival kapsamında – diğer pek çoğunda olduğu gibi– önemli atletik müsabakalar yer alır. Esasen, yarımadanın ucuna kurulu bir şehirden beklenece-ği üzere, bu karşılaşmaların çoğu su sporlarına yöneliktir ancak yüzme ve kürek yarışmalarının yanı sıra stadyumda iki *stade*'lik (400 metreden biraz az, yaklaşık 1300 ayaklık) bir koşu yarışı da düzenlenir. Symilos işte bu yarışa katılmak istediği için burada.

Esasta Symilos'un en kuvvetli olduğu parkur bu mesafenin yaklaşık yarısına denk gelen *stadion* olduğu halde, eğitmeni bir süre daha bu koşuya girmesine izin vermeyecek. Şimdi Symilos'un bu iki-*stade* yarışını sanki *stadion*'muş gibi koşmasını istiyor. Symilos'un bu şekilde kazandığı ekstra güç ve direnci, eğitmen ve koşucu, elbirliğiyle Olimpiyatlar'a ancak bir iki ay kala kısa mesafeye aktaracaklar. Yani bu yarış, özünde koşucu-

nun eğitiminin bir parçası ama bu durum masraflarına katkısı olacak ödül parasını alabilecekken ortada bırakacağı anlamına gelmediği gibi, tanrının onuruna burada olduğunu düşünürsek, layığıyla rekabet etmeyecek demek de değil.

Hem, iki-*stade* yarışı da Olimpik bir müsabaka, Smylos o gün geldiğinde gününde olduğunu hissederse her iki yarışta da koşmak isteyebilir. Sonuçta, Argoslu Ageas 113. Olimpiyatlar'da (MÖ 328'de) kendi yarışını kazandığında öyle enerji doluydu ki aynı gün kendi şehrine zafer haberini şahsen verebilmek için evine kadar 100 kilometre daha koşmuştu. Kafasından tüm bunlar geçedursun, Symilos festival yönetimine başvurarak kendini Rodoslu Koroibos olarak kaydettirdi. Bu pek sahtekârlık sayılmaz – festival düzenleyenler katılmayı düşünen daha az iyi koşucuları demoralize edeceği endişesiyle, genelde, yarışlarda bir yıldız koşucunun olmasının müsabakalara prestij kattığını düşünmezler. Napolili Symilos'un katılması istenmeyen bir durum olacakken, Rodoslu Koroibos'u tanıyan bilen yoktur – gerçi, (Elisli) Koroibos Olimpiyatlar'da *stadion* kazandığı kayda geçmiş ilk atlet olduğundan, spor dalının meraklıları bir ihtimal bu işte bir bit yeniği olduğunu sezebilir. Üstüne üstlük, –yakın zamanda emekliye ayrılan– Rodoslu Leonidas da Symilos dahil herkesin öykündüğü bir atlet. Olağanüstü Leonidas *stadion*'u on iki kez kazanmış tek atlet, öyle ki otuzlarında bile hâlâ Olimpik yarışlarda galip gelebiliyordu. Symilos takma bir isimle yarışacaksa bu isim, en azından spor dalının en büyüklerinden ikisinin isminin birleşimi olmalı.

İlk üç gün boyunca Symilos vücudunu çalıştırdı, koşu antrenmanları yaptı. Bir yandan da festivalin tadını çıkardı: Bir ucunda çıkarılan sesin geriye üç kez yankılanarak döndüğü Echo galerisinde eğlenen insanları seyretti, Clymenus mabedinde Yeraltı diyarına kadar gittiğine inanılan derin yarığı gördüğünde diğer ziyaretçiler gibi onun da hayretten ağzı açık kaldı. (Kimse Hades'ten bahsederken açıkça adını kullanmak istemez çünkü tanrının dikkatini üzerlerine çekmekten korkarlar. Bu sebeple bu mabede ismi-lazım-değil, o tanrının adını doğrudan vermek-

tense "bilinen ve korkulan" anlamına gelen "Clymenus" denmiş. Hermione Yeraltı diyarına o kadar yakın ki burada yaşayanlar ölülerinin ağzına para koymakla uğraşmıyorlar bile çünkü ölülerin Yeraltı dünyasına ulaşması için kayıkçıya ihtiyaç yok nasılsa.)

Böyle böyle Symilos, yani Rodoslu Koroibos için ziyaretin eğlence kısmının sonu geldi, artık iş vakti. Öğle saatleri geride kaldı, koşucu çıplak ve yağlanmış bir halde, ayak parmakları başlangıç bloğuna oyulmuş çizginin hemen arkasında duruyor. Koşuda iki düzine atlet yarışacak, dolayısıyla Symilos çok hızlı bir çıkış yapması gerektiğini biliyor. Yarış başlar başlamaz epey bir çarpışma, itiş kakış olacağı belli ama bununla da kalmayacak, *stadion* yarışının bitiş noktasını dolayısıyla iki-*stadion* yarışının dönüş noktasını belirleyen taş sütuna gelindiğinde de epey bir yoğunluk olacak gibi görünüyor.

Yunan hakemler koşu yarışlarında hatalı çıkışlara iyi gözle bakmazlar. Daha şimdiden birileri erken çıkış yaptığı için koşucular iki kez geri çağırıldı. Her seferinde yetkililerin uzun, esnek, can yakan sopalarından aldıkları ceza darbeleri sebebiyle bu yarışçılar muhtemelen daha yavaş koşacaklar.

Yarış, sonunda resmen başladığında Symilos gözü kara bir atakla kendisini öne atan genç bir koşucunun arkasında pozisyon tutuyor. Zaten kazanma şansı olmadığını bilen bu genç rakibin çabası, tükenmiş bir halde yere yığılmadan önce, hiç değilse bir süreliğine yarışı önde götürerek ailesine ve arkadaşlarına kendini göstermek için olmalı. Öncüsü nefes nefese kalmaya başladığında Symilos onu kolayca geçiyor ve yarışın yarısının geride kaldığını gösteren taş sütunun etrafından rahatlıkla dönüyor şimdi.

Burası koşunun en tehlikeli kısmı çünkü Symilos'un dosdoğru kendisine doğru gelen atletlerin arasına dalıp geçmesi gerekiyor ki bu atletlerin hızlarını almış, çevresindekileri görmez şekilde koştukları düşünülürse bunun ne ölçüde bir ayak hâkimiyeti gerektirdiği daha iyi takdir edilebilir. Symilos gerideki grubun içine dalmış bir halde, telaş içinde sağa sola kayarak ilerlemeye çalışıyor. Tam kalabalıktan çıkacakken karşısından gelenlerden biri yönünü değiştirip doğrudan üstüne atlıyor. Bu apaçık saldırı

ANTİK DÖNEMDE ATLETİK FESTİVALLER

Olimpiyat Oyunları kesinlikle en önemli festivallerdi. Önem sırasında Olimpiyatlar'ın ardından Apollo onuruna Delphi'de düzenlenen Phythia Oyunları gelirdi. Olimpiyatlar'ın aksine, bu Oyunlar'da sporculardan başka sanatçılar ve müzisyenler de kendi alanlarında yarışma şansı bulurlardı, hatta kadınlar arasında bile atletik müsabakalar yapılırdı. Nemea Oyunları Olimpiyatlar ve Phythia Oyunları'nın tam arasına düşen tarihlerde yapılırken, Ptolemeler de Olimpiyatlar'a denk olduğunu iddia ettikleri, Ptolemia adını verdikleri karşılaşmaları düzenlerlerdi.

karşısında afallayan Symilos yana kaçılmayı bile düşünmüyor, omzuna aldığı darbeyle savruluyor.

Kendini ânında toparlayıp kalan yaklaşık altmış adımlık kısmı son hızla geçip galibiyete gidecekken ne görse beğenirsiniz: Önünde, hem de on beş adım kadar ilerisinde bir başka atlet yarış atı gibi koşuyor. Bu tam anlamıyla gerçek olması mümkün olmayan bir durum – eğitiminin bu erken döneminde bile Symilos, birkaç seçkin atlet dışında tüm Yunanistan'da ondan hızlı koşabilecek kimse olmadığını gayet iyi biliyor. Ayrıca birinin sadece görünüşünden bile kendisini geçip geçemeyeceğini değerlendirebilecek yetide. Bu yarışa katılan başka seçkin atlet olmadığına göre, bu koşucunun onun bu kadar önünde olmasının tek bir açıklaması olabilir – geriden gelen grup sütunun çevresinden henüz dönen gruba karıştığında bu koşucu sütuna daha varmadan geri dönüp ters yönde koşmaya başlamış olmalı.

Bu o kadar bariz bir hile ki Symilos seyircilerin öfkeyle protesto etmelerini, hakemlerin sert müdahalelerini bekliyor ama

yarış tepe noktasına varırken her zamanki tezahüratlar ve heyecanlı bağırışlar dışında bir ses gelmiyor etraftan. Uğradığı haksızlık karşısında duyduğu derin öfke ve hırsla, hayatında hiç koşmadığı kadar hızla bitiş çizgisine koşuyor Symilos. Son noktada kurdeleyi göğsünde hissettiğinde büyük bir tatmin duyuyor, yarışı rakibinden çeyrek adım önde tamamladığını biliyor.

Yarış sonrasında nefesi kesilmiş haldeyken seyircilerin tezahüratlarının kendisi için değil de, hakemlerin gerçeği bariz şekilde inkâr ederek çok az farkla galip ilan ettiği rakibi için olduğunu anlaması bir süre alıyor.

Symilos tam sonuca itiraz etmek için hakemlerin bulunduğu podyuma koşacakken eğitmeni kolundan yakalıyor onu. Yarışın "galibinin" Hermione hükümdarının oğlu, gelecek vadeden genç bir koşucu olduğunu anlatıyor. Hakemlerin kararına itiraz etmenin hükümdarın politik ve sosyal konumu düşünüldüğünde pek bir anlamı olmayacağı gibi, Symilos'un gerçek adıyla yarışmadığı konusunu gündeme getireceğinden zararı bile dokunabilir. Bu işi burada bırakıp sonuç ne olursa olsun, Symilos'un harika bir koşu çıkardığına bakmak en iyisi.

Öfkesi yatıştıkça, Symilos da kabulleniyor durumu. Yine de yarışın galibini şahsen gidip tebrik etmekte ısrarlı – ola ki bu genç adam hasbelkader Olimpiyatlar'a katılacak olursa sahtekâr suratını toza gömecek adamın kim olduğunu şimdiden görsün.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mayıs - Aksaklıklar

(ΨΥΔΡΈΥΣ ΔΎΣΚΟΛΊΕΣ)

Gelin

Bir Yunan düğünü uzun sürer ve tüm kutlamalar boyunca (mutlu ya da mutsuz) çiftin resmen karı koca ilan edildiği tek bir an yoktur. Çift bu sürecin başında evlenmeye başlar, bittiğinde ise evli kabul edilir – bu noktaya gelmek aylar alabilir.

Bununla birlikte Apphia artık gelin olduğunu düşünebilir çünkü evliliğe doğru ilk adımlar atıldı ve dönemeyeceği bir taahhütte bulundu – daha doğrusu, onun adına taahhütte bulunuldu, onun hiçbir şey yapması gerekmedi. Gelenekler uyarınca bütün taahhütleri onun adına babası verdi, hatta Kallipides'le, hayatının geri kalanını beraber geçirmek üzere adına söz verilen adamla, henüz tek kelime bile konuşmuş değil.

Babasının ve müstakbel kocasının bir araya gelerek, Apphia'nın şahitler huzurunda babasının vesayetinden çıkıp resmen kocasınınkine geçmiş olacağı tarihi belirledikleri (*engye* olarak adlandırılan) o önemli toplantıya bile katılması gerekmemişti. Bu geçişin kesinlik kazanması için babası drahomasını Kallipides'e orada teslim etti ve iki adam usule uygun şekilde tokalaşarak bu anlaşmayı tasdik etmiş oldular.

Yunan şehirlerinde doğum, evlilik ve ölümler resmi kayıt altına alınmadığından bu tokalaşma ile birlikte şahitle-

rin varlığı evlilik anlaşmasının en önemli unsurları, Apphia bunu biliyor. Ola ki çiftin evliliğinin meşruiyeti sorgulanırsa anlaşmanın yapılıp yapılmadığına, drahomanın teslim edilip edilmediğine bu şahitlerin tanıklığıyla karar verilecek. Elbette sonradan düğün yemeğine katıldıklarına dair ifade verecek çok kişi olacak ancak tokalaşmaya ve drahomanın teslimine kimse şahit olmadıysa, insanların gözünde Apphia'nın yeri bir cariyeden pek farklı olmayacak.

Saygıdeğer bir kadın için böylesi kötü bir duruma düşmek yetmezmiş gibi, meşru bir evlilik olmadan Apphia'nın kocasının mirası üzerinde hak iddia edebilecek meşru çocuklar doğurması da mümkün değil. Dolayısıyla evlilik anlaşması onun gelecek için en önemli güvencesi. Her ne kadar Apphia'nın babasına güveni tam olsa da orada olup her şeyin yolunda gittiğini kendi gözleriyle göremediği için elinde olmadan kendini haksızlığa uğramış hissediyor. Sonuçta konu onun geleceği, onun hayatı.

YUNANİSTAN'DA EKİM-DİKİM ZAMANI

Yunanlar aile evine *oikos* derlerdi – ev idaresi, *oikos nomos*, günümüzde kullanılan "ekonomi" kelimesini veriyor bize. Ev ailede kadının hükmettiği alandı – bazen dul bir annenin ama çoğunlukla eşin yönetimi altında olurdu. Yalnız yaşayan Yunanların sayısı çok azdı, genelde bir hanede pek çok nesil bir arada yaşardı. Erkeğin sözünün –tam anlamıyla– kanun olduğu Roma evlerinin aksine, Yunanlarda oğulların babaya itaat etmesi kanuni bir yükümlülük değildi. Yine de babaların asi oğullarını kontrol altında tutabilmek için güçlü dayanakları vardı: Çocuğunu mirastan mahrum bırakıp bırakmamak tamamen babanın tasarrufundaydı.

Apphia ürkütücü bir hızla gelecekteki hayatına ilerliyor. Yaşıtlarının gözünde o artık bir *parthenos* –Hekate ve Artemis gibi bâkire tanrıçalar misali özgür, serbest bir bâkire– değil. Henüz bir *gyne* –çocuklu bir kadın– düzeyine de ulaşmış değil. İçinde bulunduğu ya da pek yakında kendini içinde bulacağı duruma göre o bir *nymphe* – bekâretini kaybetmiş ancak henüz anne olmamış bir kadın. Kadınlığın bu aşamaları Apphia için hayatın kaçınılmaz gerçeklerinden başka bir şey değil: Nihayetinde bir dişi, anne olmadan tam anlamıyla kadın olabilir mi?

Herkesin bildiği gibi, cinsel aktivite ve annelik belli yaşa erişmiş bir kızın fiziksel ve ruhsal sağlığı için elzemdir. Ve bir kadın biyolojik olarak cinselliğe ve çocuk sahibi olmaya eğilimliyse bunu evliliğin emniyetli ortamında yaşaması onun için kesinlikle en iyisidir – ne kadar erken, o kadar iyi. Esasta, gelin duvağının safranla boyanmasının bir sebebi de safranın âdetle ilgili sorunlara iyi geldiğinin bilinmesidir ki evlilik öncesinde yaşadığı seks yoksunluğu sebebiyle, bir gelinin âdet dönemlerinde sıkıntı yaşıyor olması muhtemeldir. Bir Yunan kızı için, konu evlenip evlenmemek değil, kimle ve ne kadar çabuk evleneceğidir.

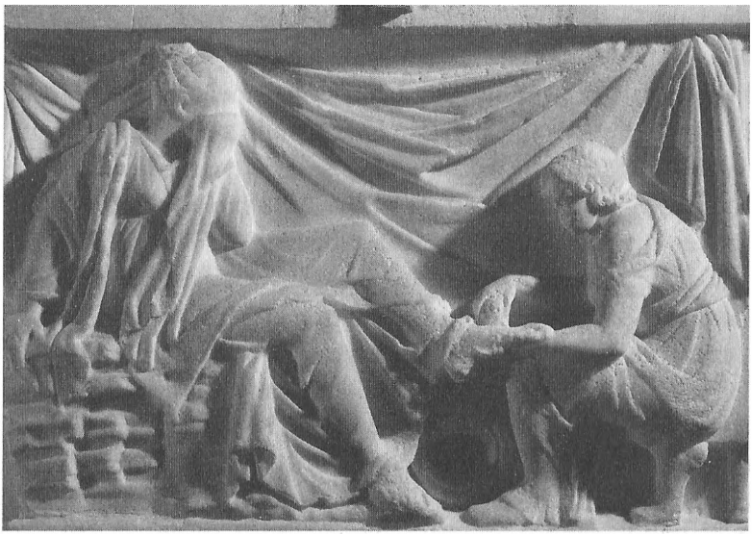
Evet, Apphia için "kim" sorusu cevaplanmış durumda. Şimdi herkesin var gücüyle işe girişip elbirliğiyle "ne kadar çabuk" kısmını halletmesi gerek çünkü bir Yunan düğünü sadece gelinle damattan ibaret değildir, onlar kadar ebeveynleri, kız ve erkek kardeşleri, kuzenleri, hatta yerel halkın çoğu da sürece dahildir. Mesela mekân seçimini ele alalım. İşlerin doğal akışına göre, düğün yemeğinin ardından aile ve konuklar, neşeli, gürültücü bir tören alayı halinde gelini önceki evinden kayınvalidesinin onu karşılayacağı yeni aile evine kadar götürürler. Bu düğünde damat gelinle aynı evde yaşadığına göre, alayının evden ayrılıp mahalleyi dolaşıp tekrar aynı eve dönmesi anlamsız olacak. Bu sebeple Apphia'nın babası düğün yemeğinin mekânı olarak yakınlardaki Ouranos mabedini ayarlamaya çalışıyor. Bu iyi bir çözüm: Hem mabedin bahçesi yeterince büyük hem de Apphia hazırlıklar sırasında geleneklere uyarak –ilk çocuğunu sağlıklı

bir şekilde kucağına almak isteyecek her kadının yapması gereken şekilde– Ouranos Protogenos'a saygılarını sunabilecek.

Gelinin hemen ilk geceden hamile kalma ihtimalini artıracağından, Kallipides düğün töreninin dolunay akşamında olmasında oldukça ısrarlı. Endişeli damat zorlu kayınvalidesinin kalbine giden yolun rahminden geçtiğini Apphia'ya açıkça iletti. Kayınvalideden bahsetmişken, zamanlama ile ilgili sorunun bir parçası da o: Anlaşıldığı üzere Elis'teki aile çiftliğinde nohutlarda mantar enfeksiyonlarına ve ana mahsulde de haşere istilasına karşı mücadele veriliyor; Iphita her ne kadar tek oğlunun bu çok uzun zamandır beklediği düğününde bulunmak için can atıyor olsa da, çiftçi olmanın getirdiği sorumlulukla, hasadı kazasız belasız tamamlamayı da bir o kadar önemsiyor. (Apphia'ya öyle geliyor ki iç sıkıcı olsa da gelecek on iki ay içerisinde mesela yaz mahsullerinin çiftkanatlıların istilasına uğrama riski ya da durum buğdayının mı gernik buğdayının mı lanet olası haşerata daha dirençli olduğu gibi konularda rahatlıkla konuşabiliyor olacak.)

Beklenen hasatla ilgili yaşanan zorluklar yüzünden tomarla para ödenen ulakların arada bir sürü mesaj getirip götürmesi gerekti. En nihayet, Iphita'nın mahsul alınır alınmaz Atina'ya gelmesi ve düğünün de onun gelişini takip eden ilk dolunayda yapılması kararlaştırıldı. Hayatın bu şekilde Atina ve Elis arasında bölünmesinin zorluklarından yakındığındaysa, kız kardeşlerinden biri Apphia'ya onun durumunda Atinalı olmamanın aslında nasıl önemli bir avantaj olduğundan bahsetti.

Babalarının oğlu yok. Atinalı olsalardı, en küçük kız evlat mülkün ailede kalması için bir araç (*epikleros*) olmak zorunda kalacaktı. Babasının ölümü üzerine talihsiz kız halihazırdaki kocasından boşanıp babasının en yakın erkek akrabasıyla evlenecek, böylelikle babasından kalan mülkün bir diğer erkek aile üyesine geçişini en güvenli bir şekilde sağlamış olacaktı. Neyse ki Apphia'nın ailesi metik –yerleşik yabancılar– sınıfında, miraslarına ne olacağı şehir yönetiminin umurunda değil, ne Atina'da ne Elis'te. Apphia'nın çok sayıda amcası var, onların

21. GÖRSEL: Düğün merasiminden bir sahne, gelinin ayakları yıkanırken.

herhangi biriyle evlenmek fikri gözünde Kallipides'i on yılın en parlak kısmeti kılmaya yeterli. Çok istekli olmasa da, Apphia kız kardeşine bu konuda hak vermek durumunda.

Gelinin annesi de çok meşgul – mor bir gelinlik hazırlatması gerekiyor ayrıca düğün gününde çok güzel görünmesi için Apphia'ya bir de *–nymphokomos* olarak adlandırılan– profesyonel gelin süsleyicisi tutmalı. Evlilikle ilgili adeta koca bir tapınak dolusu tanrısal varlığın, sadece Ouranos'un değil, (Apphia'nın kutsal korumasından ayrıldığı) Artemis'in, (evli kadınların muhafızı ve Elis'in koruyucu tanrıçası) Hera'nın, (doğurganlık tanrıçası Athena Ourania olarak ayrıca adak adanması da gerekecek, yörenin en yüksek tanrısı) Athena'nın, (töreni kötü etkilerden koruyacak göksel fedai) Hekate'nin, (annelerin tanrıçası) Gaia'nın ve (kızların hâlâ bâkireyken saç örgülerini kendisine adadıkları, Artemis'e tapan yarı-tanrı) Hippolytos'un onuruna edilecek dualar ve adanacak *–proteleia* denen– geleneksel kurbanlar için planlama

yapmalı. Sadece gereken kapları düşünün: Apphia'nın annesinin düğün banyosunda kullanılacak kutsal suyu koymak için bir *loutrophorus*, bazı seremonilerden önce gelinin üzerine serpilecek su için *lebetes gamikoi*, üzerine bir ressamın düğünden sahneler resimleyeceği *pyxis* vazoları ve düğün merhemleri için *alabastra* çömlekleri bulup satın alması lazım. Tüm bunlar olurken, Apphia'nın oturup dokuma yapması gerekiyor – evliliklerinin sabahında kocasına *chlanis* denilen bir kıyafet sunması gerek, dokumadaki hünerlerini gösterecek bu ince tuniği hazırlamak üzere sabahlarını tezgâhın başında geçiriyor.

Evliliklerinin ertesi günü yeni kocasının ailesine akşam yemeğinde sunmak üzere ne hazırlayacağına da karar vermesi gerekiyor – bu yemek yeni ailesine kabul edildiğinin nihai teyidi olacak. Apphia'nın şansına bu sadece üç kişilik bir sofra olacak ve Kallipides'ten babası aracılığıyla aldığı habere göre, Iphita yemek seçmezmiş, sadece bu dönemde önüne nohut yemeği koymak düşüncesizlik olurmuş.

Müteahhit

Müteahhit Meton mimari açıdan Dor düzenini tercih eder. Temiz, düz hatlarını, Korint tarzının abartılı bezemeleri ya da İyon stilinin fazlasıyla detaylı süslemeleriyle boğulmamış, sade işlevselliğini sever. Bir tapınağın temel yapısal özelliklerini inceleyen biri hangi mimari düzenin uygulanmış olduğunu en kesin şekilde sütunlara bakarak anlar.

Meton'un da sıkça yaptığı gibi, sütun başlarını sorgulayalım mesela. Dikmenin tepesindeki bölümden bahsediyoruz, sütun her neyi taşıyorsa tam onun altına gelen kısmından. Dor tarzı sütun başı en basit şekilde, üzerine yerleştirilecek ağırlığı taşıyacak abaküsün –başlığın tepesine konacak yassı tablanın– enine gelene kadar genişler. Temelde sütun başı, ne yapması gerekiyorsa, allayıp pullamadan, düpedüz onu yapar – taşıdığı her neyse onu ayakta tutar.

Peki, işi allayıp pullamak mı istiyorsunuz, Korint düzenini kullanabilirsiniz. Sütun başı, çevresi kenger yaprakları şeklinde oymalarla çepeçevre bezenmiş bir çanak formundadır (nedenini sormayın), abaküs bu fazlasıyla süslü, karmaşık yapı üzerine yerleştirilir. Uzman bir taş ustasının bir sütün başını yapması aylar alır – bütün bu emek hatalı bir keski darbesiyle tamamen heba olabilir. (Meton bu zamana kadar mermer tozu ve beton kullanarak hasarlı sütun başlarını hünerli bir şekilde tamir edip kullanmış tek müteahhit değildir elbette. Hasarı gereğince ustalıkla kapatılabilmişse yamaların düşüp altlarının görünür olması yıllar alır; bu olduğundaysa müteahhit de usta da muhtemelen çoktan ölmüşlerdir bile.)

İyon düzeninin sert hatlı Dor ile şatafatlı Korint düzenleri arasında bir uzlaşı olduğu düşünülebilir. Ancak Meton sütunun tepesindeki yuvarlak uzuvlardan her şeyden çok nefret eder. (Teknik açıdan, bu "yuvarlak uzuvlar" "volt" olarak adlandırılır ancak Meton bu bayağı tabiri kullanmamayı tercih eder.) Nefretinin sebebiyse İyon düzeninde abaküsün hemen altında ve yanlarında yer alan kıvrımlı küçük oymalar: Yapılmaları zor olduğu kadar iyi yapılıp yapılmadıklarının kontrolü de zor, işi iyi bilen birinin merdivenle çıkıp bakması gerekir.

Yunanlar Dor düzenini "eril", İyon düzenini ise "dişil" olarak değerlendirirler. Çok katlı binalarda zemin katta Dor tarzının tercih edilmesinin sebebi eril kuvvetidir. İyon düzeni ikinci katlarda kullanılırken, çok gerekliyse, Korint düzeni kimseyi sıkıntıya sokmayacak şekilde ancak üçüncü katta kullanılır.

Esasta Dor düzeninde bir sütunun "eril kuvveti" bir metafordan ibaret değildir. Dor sütunları gerçekten de daha sağlamdır çünkü yüksekliklerinin çaplarına oranı, görünüşleri daha zarif (dolayısıyla yapıları çok daha kırılgan) olan İyon düzeni sütunlarınınkine göre düşüktür. Korint düzeni sütunlarsa o kadar narindirler ki Meton kuvvetli bir rüzgârda sadece kendi ağırlıklarını bile taşıyabileceklerine güvenmediğini açıkça ifade eder. Dor düzende sütunların yapısı akılcıdır. Tabanları tepelerinden geniştir çünkü yükün fazlasını taşıyan tabandır, alt kısımlar sü-

tunun taşıdığı her neyse, onu üstlendikleri gibi sütunun geri kalan bölümünü de yüklenirler. Korint tarzı bir sütun düz kenarlıdır, maddeyi doğası gereği zorlayan unsurlardan muafmışçasına, yukarıya doğru dümdüz uzanır. Oysa bu, şekil uğruna işlevsellikten ödün vermekten başka bir şey değildir.

Dor tarzı tapınakların en bilineni olan Atina'daki Parthenon'un bu düzende inşa edilmesinin sebebi, Parthenon'un devasa bir yapı olması ve haklı olarak, gururlu Atinalıların gelecek nesillerin de görüp hayran kalmaları için uzun yıllar ayakta kalabilecek bir tapınak istemeleri de olabilir. Atina Akropolü'ndeki Erechtheum gibi daha az önemli bazı yapılarda İyon düzeni sütunlar kullanılmıştır ancak bu binalardan hiçbiri sütunların tonlarca mermeri havada neredeyse yüzüyorlarmışçasına taşımasını gerektirecek şekilde tasarlanmamıştır.

Meton Serapis'in kutsal heykelinin yer alacağı tapınağın kalbindeki bölüm olan *naos*'a çıkan merdivenlerin alt basamağında duruyor. Taş bloklarla çevrili basit bir kutu yapısındaki *naos*'un inşası iyi gitmişti. Önceki tapınağı yıkan deprem bu bloklara pek hasar vermemişti. Doğrusu, Meton eski tapınakta üst kısımlarda kullanılmış blokların maliyetten kaçmak için aralarına dolgu yapılmış ince kumtaşı tabakalarından ibaret olduğunu gördüğünde burun kıvırmıştı. Oysa onun Mısır'ın zengin kaynaklarını kullanarak inşa ettiği tapınak bütünüyle kumtaşından yapılacak, üstü sıvayla kaplanıp parlak renklerde boyanacak, girişinde ise onun en beğendiği tarzda, Dor düzeninde on iki mermer sütun olacak. İskeleler kurulmuş durumda, vinçler taş tamburları üst üste koyarak sütunları dikmeye hazır halde bekliyor.

Ancak Mısır yönetiminde "en yüksek yerlerden" gelen bir müdahalenin sonucunda bu vinçler henüz kullanılamıyor. Her ne kadar Meton Mısırlıların parayı verip ortadan çekilmelerini böylelikle işini yapmasına izin vermelerini istese de, Kral Ptoleme'nin elçileri onun her kararını tekrar tekrar sorgulamaya kararlı görünüyorlar. Dün itibarıyla sütunların dikilmesi durmuş halde çünkü anlaşıldığı üzere, yivlenmeleri şart.

"Yivlemek" tapınak sütunlarının dekorasyonunda sıkça uygulanan bir teknik. Yivlemek, bir sütunun gövdesi boyunca yere dik oluklar açmak olarak tanımlanabilir (Suriye gibi bazı bölgelerde avangart mimarların spiral tasarımları gibi abartılı deneysel çalışmalar göz ardı edilebilir). Yiv uygulamasının daha ziyade İyon ve Korint düzenlerinde yaygın olduğu söylenebilir. Ancak Meton'un bu konudaki şahsi fikrine göre, bu düzende bir sütunun yivlenmesi sade, fonksiyonel Dor mimari felsefesine hakarettir. Yivlemenin tek amacı bir sütunu daha yuvarlak, daha uzun, daha ince göstermektir – ki, bu da kısaca pratikte hiç faydası olmayacakken fazladan süslemeyle uğraşmak demektir. Ancak Mısırlılar bu konuda böylesine ısrarlıyken, Meton'un, başka işler yapmaları gereken taş ustalarını sütunları yivlemekle görevlendirmekten başka çaresi yok.

Peşin hükümlü müteahhidin kafasına ancak bir süre sonra dank edecekti ki Mısır'ın Makedonyalı hükümdarlarının çabası, Yunanlara aslında Mısırlı değil, Yunan olduklarını göstermekten başka bir şey değildir. (Ptolemelerin Mısır topraklarındaki çabasıysa bunun tam aksi yöndedir: Mısır kökenli halklarına onlardan daha da Mısırlı oldukları izlenimini vermek isterler.) Mısır'da tapınak sütunları yivlenmez, Yunanistan'dakilerden daha yuvarlak ve geniştir ve Mısır'a o kadar çok Yunan gidip gelmiştir ki bu genelin bildiği bir şeydir artık. Yani, Ptolemelerin görüşüne göre Meton'un Dor düzeninin Yunan mimarisine göre olabilecek en yuvarlak ve geniş sütunlarını kullanıyor olması yeterince kötüyken onları bir de yivlemeden, Mısır tarzı dikmesi kabul edilemez.

Bu durumda, işin başında belirlenen Olimpiyatlar'a denk gelen son teslim tarihi aynen geçerli olsa da tapınağın sütunları yivlenerek Yunanlaştırılmak zorunda. Meton'un ısrarlı talebi üzerine kaybolacak zamanı telafi etmek amacıyla daha çok işçi çalıştırılması için ek ödenek verilecek ancak piyasada kalan taş ustası o kadar az ki Meton Korint'e bir sefer düzenleyip birkaç taş ustası kaçırıp getirmeyi bile ciddi ciddi düşündü denebilir. Yivlenecek sütunların Dor düzeninde olması yine de bir teselli,

her birine çepeçevre yirmi yiv açılması yeterliyken, Korint düzeninde olsalardı her bir sütuna (elbette daha abartılı bir şekilde) yirmi dört yiv açmak gerekecekti.

Yivlemenin sağladığı bir diğer avantaj ise alt kısımları daha kalın olduğundan olduklarından kısa görünen sütunları, olduklarından da uzun gösterme imkânı sağlayacak olması. Meton'un taş ustaları dikkatlice hesaplayarak sütunların alt kısmında açacakları olukları derin tutarken, yukarı doğru çıktıkça bu derinliği azaltacaklar, öyle ki sütun başına ulaştıklarında oluklar ancak birer çentik halinde olacaklar. Aşağıdan yukarı doğru bakıldığında ki sütunlara zaten böyle bakılır, bu yivlerin yarattığı optik illüzyondan dolayı sütunlar olduklarından daha uzun görünürler. Yine bu optik yanılsamadan ötürü, üst kısımlar bakanlara daha ince görünür, alt kısımlar daha kalın olduğundan değil.

Yivlemenin getirdiği bir de dezavantaj vardır. Sütunlar üzerinde rastgele sebeplerle ufalanacak, hasar görecek ince köşeler yaratır. İyon ya da Korint düzeninde sütunlar inşa eden mimarlar yivleri omuz hizasına kadar "kablo" olarak adlandırılan silindirik bir malzeme ile doldururlar. Genel uygulamada, Dor düzeninde sütunlara böyle bir koruma yapılmaz. Gelinen noktada, canı yanmış Meton'a sorarsanız, Mısırlılara böylesi pekâlâ müstahaktır.

Tüccar

Pergamon şehir devletinin başkenti Pergamum, yeni kurulan bağımsız yönetimin altında hızla büyüyen, yükselen, adeta patlayan bir şehir. Tepe üzerine kurulu bir kaleyi çevreleyen küçük bir kasabadan ibaretken, Helenistik kültür için bir merkez haline gelmiş durumda hem de Smyrna ve Halikarnas gibi uzun zamandır var olan, köklü rakiplerinden hiç de geri kalmayacak bir ölçekte. Zorlu hastalığın pençesinden henüz kurtulamayan Sakion'a göre "patlayan şehir", Pergamum için gayet uygun bir tanımlama çünkü şehrin her yerine sokakları genişleten, birbi-

rinden gösterişli yeni binalar inşa eden, genel anlamda yapım çalışmalarının yaratıcı kaosuna gömülmüş taş ustalarının ve inşaatçıların çıkardığı sesler hâkim. Aralıksız devam eden bu gürültü zaten hasta olan tüccarı neredeyse delirtiyor.

Daha önce de başına geldiği gibi, Sakion tam iyileştiğini düşünürken birdenbire çıkan ateşle tekrar yatağa düşmüştü. Kuvvetli bünyesinin de yardımıyla onu zayıf düşüren semptomlardan defalarca kurtulmaya çalışmış ancak her seferinde tekrar vuran hastalık nöbetiyle yatması gerekmişti. Pek çok doktor çağırılmış, her biri farklı teşhislerde bulunmuş, farklı tedaviler önermişlerdi. Bunlardan biri Nil'de güneye doğru seyahat ettiği sırada Sakion'un vücuduna kesinlikle şeytani bir ruhun yerleştiği fikrindeydi, onun sebep olduğu "kirli salgıları" bünyesinden söküp atmak için iğrenç kusturucu maddeler kullanmasını tavsiye etmişti.

Doktorun tavsiyelerini uygulayan Sakion ayrıca üzerinde bir sürü muska da taşıyor. Bu muskalardan birinde kutsal olduğuna inanılan İbranice "Baba, Kutsal Ruh, Kelam" ifadesi yazılı ("*Abraucahdabar*" olması gerekirken, doktor sık görülen şekliyle "Abracadabra" yazmış).

Pek çok doktor, Sakion'un yaşadığı hastalığı Nil'de yaptığı nehir yukarı tedbirsiz yolculukla ilişkilendirmişti. Bu doktorlar-

22. GÖRSEL: Kuartan ateşi nöbetine karşı efsunlu muska, MS 3. Yüzyıl.

dan itibarı muhtemelen en yüksek olanı Kos'taki Hipokrat okulundandı ve konuyu şöyle açıklamıştı: "Suyun sağlık üzerinde etkisi kuvvetlidir. Ama yapılabilecek en önemli şey olabildiğince saf su tüketmektir demek yeterli olmaz, kişinin özellikle yaz sıcağında bataklık gibi durgun sulu alanlardan da uzak durması gerekir. Bu sularda renk değişimi olur ve kuvvetli bir koku oluşur. Böyle alanlarda yaşayanlarda dalak hastalıkları, ishal, zatürre hatta cinnet görülür."

Doktor yaşadıklarını Nil'in her iki yanında da durgun sulara maruz kalmasının bir etkisi olarak yorumlamış, bu etkinin, Sakion'un durumunda, her dört günde bir tekrarlandığı için kuartan ateş nöbeti adı verilen bir hastalık halinde kendini gösterdiğini söylemişti. Sakion merakla nasıl olup da birinin o sulardan içmeden ya da içinde yüzmeden, sadece yakınında bulunarak hastalanabileceğini sorduğundaysa, doktor, kabul gören en yeni tıbbi teoriye göre bu tür suların gözle görünmeyecek kadar küçük canlılar barındırdığını, bu canlıların havaya karışıp ağız ve burundan vücuda girerek Sakion'un yaşadığı türden ciddi hastalıklara sebep olduklarını anlatmıştı.

Nil her sene taştığında çevresinin böcek istilasına uğradığını bundan 300 yıl önce çalışmalar yapan tarihçi Heredot da biliyordu, pek çok yerlinin durgun suların sebep olduğu hastalıklardan korunmak için sıkı dokunmuş balık ağlarıyla korunan, yerden yüksek yataklarda uyuduğunu yazmıştı. Sakion'un hasta bakıcısı, sıkı dokulu ağların "gözle görünmeyecek kadar küçük canlıların" içeri girmesine engel olamayacağına göre nasıl bir koruma olduğunu sorguladığında doktor ona hak vermiş ancak sık yaşadıkları hastalıklar bölge halkına bağışıklık kazandırırken Sakion'un böylesi bir bağışıklığı olmadığını da ifade etmişti.

İyi haber, öyle denebilirse tabii, şu ki kuartan ateş nöbeti bu tip hastalıklar içerisinde en kronik ancak en az ölümcül olanlarındanmış. Sakion hastalığın çok daha kötü bir türünü almış olsaymış, zaman zaman ölmeyi dileyecek duruma gelmek yerine, muhtemelen şimdiye kadar gerçekten ölmüş olurmuş. Yaklaşık iki yıl içerisinde, demişti doktor, semptomlar hafifleyecek ve Sa-

kion'un her yıl yaz sonlarında sadece iki hafta kadar kendini kötü hissetmesi dışında bir şeyi kalmayacak.

Sakion'un ziyaretine gelenler sadece doktorlar değildi elbette, şehrin önde gelen tüccarları da görünürde misafirlerinin sağlığını sormak niyetiyle uğramış ama rıhtımın yan tarafında bir depoda sahiplerinin iyileşmesini bekleyen ürünlerle ilgilendiklerini belirtmeden de geçmemişlerdi. Sakion hasta olabilirdi ama her koşulda mallarına biçilen fiyatların üç aşağı beş yukarı aynı (şüphe uyandıracak kadar düşük) düzeyde olduğu, bir tüccarın ipek için teklif verirken diğerinin yalnızca biberle ilgilendiği, bir üçüncünün de sadece afyonu almak istediği gözünden kaçmamıştı. Kısacası görünen oydu ki şehrin toptancıları piyasayı aralarında anlaşarak paylaşmış, Sakion'un kargosunu da daha yoldayken kendi aralarında bölüşmüşlerdi bile.

Teorisini ispatlamak için ateş nöbetleri arasına düşen bir günde kalkıp agoraya gitmeye karar verdi Sakion. Oraya ulaşmak kolay olacak sanılmasın. Pergamum yükseklere kurulu bir kalenin çevresinde oluşmuş, büyük bir şehirdir, haliyle sokakları dik ve keskin dönemeçlerle doludur. Yokuş yukarı zikzak çizerek birkaç yüz adım gittiğinizde esasta aldığınız mesafe elli adımı bulmaz. Bu durum şüphesiz şehirde uzun zamandır yaşayanlar için bile (ki çoğunun bacak kasları bu sayede müthiş gelişmişken) ciddi ölçüde sıkıntı kaynağıdır ancak tepeye doğru yükselen bir şehrin sunduğu avantajlar da vardır. Mesela pek çok evin önü açıktır, aşağıdaki evlerin çatıları üzerinden şehri çevreleyen harika kırsalı görürler. Ayrıca bu yamaç evleri Misya düzlüklerinden süzülüp gelen rüzgârlardan da nasiplenirler.

Bu tırmanışta oldukça zorlanan Sakion'un şansına, her ev bu avantajlara sahip değil çünkü Pergamon'un yamaçları kesintisizce yükselmez. Şehir üç "terastan" oluşur, tüccar ve beraberindekiler bu doğal düzlüklerde soluklanıp güç toplayabilirler. Ağrıyan bacakları Sakion'a şehrin kuruluşuna dair destanın doğru olabileceğini düşündürür: Sadece içinde gezinmek için bile sakinlerinin böylesi çaba harcaması gerekecek bir şehri ancak yüce Herakles'in oğlu efsanevi Telephus kurmuş olabilir.

AGORA

Agora bir Yunan şehrinin ticari merkeziydi. Küçük şehirlerde düzenli aralıklarla pazarlar kurulsa da Korint ve Atina gibi deniz ticareti açısından merkez konumda olan büyük şehirlerde agora her gün açıktı. Agoralar genelde canlı, gürültülü, hareketli yerlerdi, bu sebeple bugün bile bu tür yerlerde bulunmaktan psikolojik olarak rahatsızlık duyan kişilerin agorafobisi olduğu söylenir. Pazarlar kesinlikle her isteyenin kafasına göre satış yapabildiği yerler değildi. Pek çoğunda sıkı kontroller yapılır, hatalı ürün satanlara ya da eksik ölçüm-tartım yapanlara ağır cezalar verilirdi. Genelde yeni bir tüccar bir tezgâh satın aldığında ya da kiraladığında, görevliler ona yerel kuralları bildirirlerdi – mesela yün ağırlık ile satıldığından, hiçbir tezgâhta yağmura maruz kalmış yapağı satılamazdı.

Şehrin en tepesinde bulunan yukarı agora Pergamum'un esas pazar yeridir. Helenistik dünyada müşterilerin tüccarların tezgâhlarında vakit geçirmektense agorayı çevreleyen alçak duvarlara yönelip muhteşem manzaranın tadını çıkarmayı tercih edecekleri böyle yerler kolay bulunmaz. Akropolün hemen yanında yer aldığından, agoradan şehir ve arkasındaki ova tüm açıklığıyla görünür. Hemen yan taraftan gelen (Pergamon için) alışıldık çekiç ve testere seslerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, bu durum gelecekte değişecek. Tüm bu gürültünün kaynağı tamamlandığında Zeus için muhteşem bir sunak olacak.

Diğerlerine göre daha özenle donanmış birkaç tezgâhın sahipleriyle yaptığı söyleşi, Sakion'un şüphelerini doğrulamıştı. Pergamon'a getirdiği ürünlerin piyasa fiyatı olabildiğince yüksekken şehrin toptancı tüccarlarının ona teklif ettiği fiyatlar an-

laşılamayacak ölçüde düşük. Sakion'un bir seçim yapması gerek – ya deniz yoluyla yukarıya doğru bir başka şehre, mesela Kizikos'a gidip, kapı kapı dolaşıp mallarını orada pazarlamayı deneyebilir ya da burada kalır ve mallarını parça parça doğrudan perakendecilere satar. Gerçekten de bugün konuştuğu tezgâh sahipleri dillendirdiği fiyatlar üzerinden anlaşma yapmaya öyle hevesliydiler ki elini sıkarken neredeyse kolunu çıkaracaklardı. Pergamon'da kalmayı düşünmesinin bir diğer sebebi de Sakion'un kendini hâlâ yeniden seyahat edecek kadar iyi hissetmemesi – ayrıca çok geçmeden Yunanistan'da bir tapınağa teslim etmeyi taahhüt ettiği şu lanetli fildişi kargosunu almak üzere Mısır'a dönmesi gerekecek. Hem hazır buradayken araştırmak istediği bir konu daha var.

Devletlerinin en önemli şehrini Helenistik kültürün bir merkezi haline getirme hevesiyle, Pergamon'u yönetenler klasik eserleri bir araya getiren zengin bir kütüphane kurma çabasına girmişlerdi. Bu durum İskenderiye'de kurdukları muhteşem kütüphanenin rakipsiz olmasını isteyen Ptolemeler'de kıskançlık uyandırmış, Pergamon'a papirüs ihracatının ciddi ölçüde kısıtlanmasıyla sonuçlanmıştı. Önemli kitapları çoğaltmaya yetecek papirüsleri olmayınca, Pergamonlu kütüphaneciler gerilerek inceltilmiş dana derisinden benzersiz bir alternatif yaratmış durumdalar. *Pergamina* adı verilen bu malzeme papirüse göre daha esnek ve çok daha dayanıklı; içinden bir ses Sakion'a talebin hızla artacağını ve bu ürünün piyasasının çok büyük olacağını söylüyor.

Bu durumda Sakion'un niyeti önündeki birkaç hafta boyunca kendi mallarını karşılığında bulabildiği kadar çok bu kıymetli parşömenden alarak, Pergamon'un paragöz tüccarlarını kendi oyunlarında alt etmek.

Lir Çalgıcısı

Anadolu'daki Yunan şehirleri turu kârlı olduğu kadar keyifli de geçti, Pergamum'dan ayrılıp Yunan anakarasına dönme zamanı geldi artık. Kallia eşyalarını toparlıyor, ayrılmak için hazırlanı-

yor. Suriye müziğinden bazı unsurları kendi bestelerinde kullanmak istiyor. Karya halkının bin yıl önce ortadan yok olan insanlardan kaldığına inandıkları, zihinlere kazınmış türkülerin ezgilerini de repertuarına katmak niyetinde. Karyalılar için eski olabilirler ama Yunan anakarasında, Kallia'nın evim dediği yörede yaşayan Akhea halkı için yepyeni, taptaze ezgiler olacak bunlar.

Hem Yunanistan'da yaz festivalleri sezonu yaklaşıyor, her alandan gösteri sanatçılarına hem halka açık etkinlikler hem de resmi törenlerin hemen ardından düzenlenen özel kutlamalar için rağbet yüksek. Kallia ilk olarak Ege Denizi üzerinden Euboea Adası'na geçmeyi planlıyor, Halkis şehrinde bahar sonunda Artemisia onuruna düzenlenen festivalde kazançlı iş fırsatları olacağına kesin gözüyle bakıyor.

Atletik müsabakalar etrafında organize edilen Yunan festivallerinin neredeyse hepsinde *mousikoi agones* olarak adlandırılan müzik yarışmaları da yer alır. Yarışmalar iki ayrı şekilde yapılır. Kallia şarkılarıyla tanrılara övgüler dizmekten her şarkıcı gibi mutlu olsa da, en iyi şarkıcıya sembolik bir çelenk verilen, *stephanites* olarak isimlendirilen tamamıyla dini yarışmalara ilgi göstermez. Bu etkinliklerde alınan ödül şarkıcıya prestij kazandırsa da, ne konaklama ne yeme-içme giderlerini karşılar. Bu sebeple Kallia'nın tercihi –tutarı baştan belirlenmiş para ödülleri veren– *thematikoi* yarışmalarına katılmak.

Önceki dönemlerde Kallia ancak festival etkinliklerinin yanı sıra yapılan özel partilerde iş bulabiliyordu, festival organizasyonunun düzenlediği büyük yarışmalara sadece erkek sanatçıların katılmasına izin veriliyordu. Yunan dünyasının İskender sonrası Asya ve Mısır'a doğru genişlemesiyle farklı şehirlerce düzenlenen festivallerin sayısı buralarda sahne alabilecek sanatçı sayısını aşınca, şehir meclisleri kaçınılmaz olarak müzik yarışmalarının standartlarını düşürmekle kadın sanatçılara yer vermek arasında bir seçim yapmak durumunda kaldılar. İstemeyerek de olsa, üstelik sundukları kısıtlı arzda hizmete gelen talebi daha iyi değerlendirmek için lonca (*koi-*

ne) kurma yoluna girmiş gezici erkek müzisyenlerin tüm itirazlarına rağmen çoğunlukla ikinci seçeneği tercih ettiler.

Euboea'da yapılacak Artemisia festivaline katılacak yarışmacıların, konaklama ve yemek gibi tüm ihtiyaçları şehir yönetimi tarafından karşılanmak üzere, beş gün öncesinden orada olmaları gerektiğini fark edince hafif alaycı bir şekilde dudağını büktü. Elbette bu cömertliğin bir karşılığı olacak: Yarışmacılardan beklenen, festival boyunca günde bir drahmi karşılığında geçit törenlerine, adak ritüellerine ve atletik etkinliklere müzikle eşlik etmeleri. (Pist ve saha yarışlarında geri planda genelde müzik olur – örneğin, uzun atlamacılardan ya da cirit atan atletlerden sadece çok azı uğraşlarına göre önceden belirlenen ritmi veren bir flüt ya da lir çalgıcısı olmadan yarışmak isteyecektir.) Atina'ya gitmek için her şekilde Euboea'dan geçmesi gerekeceğinden, bu duruma rağmen seyahat masraflarını çıkarıp Halkis'in enfes kuzu çevirmesinin tadına doyasıya varmak üzere festivale katılmayı düşünebilir.

Oradan, hiç acele etmeden, Afrodit'in kısa ömürlü hayat arkadaşı Adonis'e adanan matem ritüellerinden oluşan Adonia Festivali'ne katılmak için zamanında orada olacak şekilde Atina'ya geçmeyi planlıyor. Adonia'da yapılan cinsel ayrım Yunanistan'daki tüm diğer müzik etkinliklerinde olduğundan çok daha katıdır ancak bu sefer Kallia'nın menfaatine çalışır çünkü Adonia kadınlar için, kadınlar tarafından kutlanan bir festivaldir; hem genel etkinlikler hem de özel partilerde sahne almak üzere kadın müzisyenler aranır. Bu durumda, Adonia'da kazançlı işler bulacağı kesin ancak tek bir çekincesi var Kallia'nın: Festivalin müzikleri, çoklukla iç sıkıcı bulduğu hüzünlü ağıtlar formunda olacak.

Gerçi Adonia, son zamanlarda üzerinde çalıştığı bir parça üzerine insanların fikrini almak için iyi bir fırsat da olabilir: Anadolu'dayken duyduğu Frig oktav yapısı üzerine kurulu bu ezginin Yunan dinleyicisine daha aşina gelecek beşlik ve üçlüklerle yeniden düzenlediği halinden oldukça memnun Kallia, müziğe uygun güfteyi bulduğunda ilk fırsatta çalmak istiyor.

Kallia gibi, aynı mesleği yapan hemen herkesin canını sıkan bir diğer konuysa, pek çok atletik festivalin kapsamında sanatsal yarışmalar da olurken, bu etkinliklerin en prestijlisinde –Olimpiyatlar'da– olmaması. Mesela Apollo onuruna Delfi'de yapılan Pythia Oyunları'nı alalım ele: Sanatın koruyucu tanrısına adanan bu kutlamalarda, tahmin edilebileceği gibi, tüm sanat dallarında yarışmalar yapılır. Bir yanda terli adamlar koşup sıçrarken, diğer yanda dramatik şiir resitalleri verilir, tiyatro ve mim gösterileri yapılır ve müzik yarışmaları düzenlenir, hem sadece enstrüman çalanlar hem de enstrüman çalarak söyleyenler arasında.

Olimpiyatlar'ın tanımlı kapsamında müzik yarışmaları yer almasa da müzik içeren yan etkinlikler olur. Helenistik dünyada başka hiçbir zaman, hiçbir yerde bulamayacağınız sayıda zengin iş adamı ve soylu Olimpiyatlar'da bir araya gelirler ve birbirlerini etkilemek için yapmadıkları kalmaz – ne kadar zengin ve ince zevkli olduğunu diğerlerine göstermek için bir müzik yarışması tertip etmekten daha iyi bir yol olabilir mi?

Pergamum agorasına son gidişlerinden birinde, Kallia'nın dikkatini Anadolu'nun tüm büyük şehirlerinde olduğu gibi tahminen Helenistik dünyanın pek çok farklı yerinde de duyurulmakta olan bir yarışmanın ilanı çekti.

> *Olimpik festivalin tüm katılımcılar tarafından layığıyla kutlanabilmesi amacıyla, Makedonya Kralı Antigonus, elçisi Citiumlu Persaeus vasıtasıyla festivale atletik müsabakaların ilk iki gününün tamamlanmasının ardından düzenlenecek bir müzik yarışması ile eşlik etmek istemektedir.*
>
> *İlk etkinlik atletlerin Elis'ten Olimpia'ya kadar yürüyecekleri geçit töreninin ertesi günü yapılacak olup kapsamında rhapsodes (şiir resitalleri), parodies (destansı şiirlerden nükteli alıntılar) ve flüt eşliğinde şarkılar yer alacaktır.*
>
> *Sonraki gün flütçüler ile başlayacak, sonrasında şarkılarını kithara çalarak söyleyen şarkıcılar yarışacaktır. Ardından düetler ve kithara çalgıcıları tarafından sunulan enstrümantal solo parçalar gelecektir. Yarışmalar tamam-*

landığında, Kral Antigonus'un sağlığı, Yunanistan'da refah ve barışın devamı için Zeus'a törenler eşliğinde adaklar sunulacaktır. Tüm yarışmaların bu törenlere gösterilerini sunmaya hazır bir şekilde katılmaları gerekmektedir.

Kallia'nın dikkatini özellikle çeken nokta, verilecek ödüllerin yüksekliği. İlgilendiği kategoride –*kithara* çalarken şarkı söylemek– kazanana 1.000 drahmi, ikinciye 700 drahmi, üçüncü ve dördüncüyeyse sırasıyla 500 ve 400 drahmi para ödülü vaat ediliyor. Bunlar Panathenaia veya Ptolemeia gibi büyük Helenistik festivallerde verilen ödüllere denk, büyük miktarlar. Gerçi yarışmalar Makedonya kralı sponsorluğunda düzenleniyorsa ödüllerin daha az olması da makul gelmezdi Kallia'ya.

Sonuçta böyle bir para için Elis'e seyahat etmeye değer. Her ne kadar kadın olduğu için (erkeklerin çıplak yarıştığı) Olimpiyat müsabakalarını seyredemeyecek olsa da, en azından en yüksek kalitede müzik dinlemek için bol bol fırsatı olacağı kesin.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Haziran – Tamamlanma

(ΓΑΜΉΛΙΟΣ ΟΛΟΚΛΉΡΩΣΗ)

Çiftçi

Iphita'nın bulabildiği her adamı, kadını ve çocuğu toplayıp işe koştuğu zamanlar, hasat zamanlarıdır. İlkbaharın son aylarının rehaveti, bağlarda küçük işlerle oyalanarak geçirilen zamanlar, arka bahçede gölgede yayılıp oturmalar, şafak vaktine kadar rahat rahat uyumalar yok artık. Θεριστής –"Hasatçı"– denen aya geldik, ay bitene ve mahsul içeri alınana kadar kimsenin uyumaya pek fırsatı olmayacak.

Hasat döneminde hedef, işlerin yaklaşık üçte birini güneş iyice yükselmeden bitirmektir, bu sebeple Iphita güne erken başlar. İşçiler gün ışımadan işe başlamak için toparlanırken, onların aletlerini ve azıklarını yanlarına aldıklarından, öküzlerin arabalara koşulduklarından ve herkesin arazinin hangi kısmında, ne iş yapacağını bildiğinden emin olmak zorundadır. Etraf önünü görmeye yetecek kadar aydınlandığında ekinler biçilmeye başlanır, saplar çiği çekmiştir, nemlidir, biçmesi daha kolay olur. Sabahın serininde çalışmak daha rahattır, Helios'un ateş saçan arabasıyla tepeye ulaşıp gökyüzünde yolunu yarıladığında o kadar sıcak olur ki çalışanların zaten kararmış ciltleri bile yanar. Her gün güneşe karşı bir yarıştır – önce sıcaklık tahammül edilmeyecek hale gelmeden olabildiğince çok iş yapmak için sonra

da karanlık çökmeden biçilen ekinlerin olabildiğince çoğunu ambara almak için.

Iphita için hasat işleri esasta bundan haftalar önce, çevrede yaşayan köylülerin evlerine ve yakın köylere şahsen ziyarete gitmesiyle başladı. Yöredeki her çiftçi gibi, bu küçük yerleşim yerlerinin sağlayacağı işgücü için diğerleriyle çekişmesi gerekiyor. Hasat başında Elis kırsalındaki tüm köyler neredeyse boşalır, geride kalanlar sadece küçük çocuklarla keçiler ve tavuklara bakmak için bırakılan en yaşlılardır. Onlar dışında herkese tarlalarda ihtiyaç vardır, bu sebeple Iphita'nın hasat işçilerini aldığı köylerin insanlarıyla eskiye dayanan bağlarını koruması elzemdir.

Bir diğer önemli konu da kimle, hangi işçilerin, ne zaman paylaşılabileceği konusunda komşu çiftçilerle anlaşmaya varmaktır. Neyse ki çoğu komşusu arpa ekerken Iphita risk alarak gernik buğdayı ekmişti: Arpa, buğdaydan üç hafta kadar önce hasada hazır bir tahıl olduğundan, Iphita'nın ekinleri biçme zamanı geldiğinde pek çok işçi boşa çıkmış olacak. Ancak bu durumun olumsuz bir yanı da var, bu vakte kadar çoğu işçi art arda her gün on altı saat çalışmaktan bitkin düşmüş olacak – boşuna dememişler, tek bir hasat fırtınalı denizlerde beş gün yol almaya bedeldir diye.

Çalışanları motive etmek için, sabahın köründen akşamın karanlığına kadar Iphita'nın kendisi de arazide olur; hasatçıları teşvik eder, onları takımlara ayırarak hangi grup daha çok ürünü daha kısa sürede derleyecek diye birbirlerine karşı yarıştırır. Ödüller açıklanıp da iş başlayınca, işçiler grup grup sıralanırlar. Her grubun önündeki erkek bir deste ekini kavrayıp tek bir bıçak darbesiyle saplarını keser. Yenisine uzanırken kestiğini omuzunun üstünden arkasına atar. Arkasından gelen kadın bu desteleri toplar, on-on iki taneyi bir araya getirdiğinde çevresinden bir sapla sarar ve yere bırakıp devam eder. Arkadan gelen büyükçe çocuklar bunları dörder dörder bağlayıp dik duracak şekilde yerleştirirler ki arkadan gelen yük arabaları bu yığınları toplayıp ambara götürebilsin.

Bu süreç herhalde en azından bin yıldır değişmemiştir, hâlâ Homeros'un o zamanlarda yazdığı gibi:

Hasatçılar tahıl yeni bilenmiş tırpanları savurarak biçerler,
Ve ekinler deste deste düşerken yere,
Bağcılar onları bir araya getirip sararlar,
Ve demetleri birbirine çatarlar,
Onların ardından çocuklar gelir, kalan başakları toplayarak...

HOMEROS, *İLYADA*, SATIR 555

Tarladaki tüm ekinler toplanmayacak, gelenekler uyarınca bir köşe toprağın kendi hakkı, bu kısım hasat edilmeden kalmalıdır. Haşeratla iyi mücadele edildiği, ürün iyi korunduğu için başaklar dolu dolu, iri taneli, üstelik alınan mahsul de hatırı sayılır miktarda olduğundan, Iphita bu konuda cömert davranabileceği düşüncesinde. Öğle molası sırasında tarlanın kenarındaki ağaçların gölgesinde küçük gruplar halinde yayılıp yatarken, türlü maskaralıklar yapan, dedikodu yapıp gülüşen işçilerin arasında dolaşır. Bu vesileyle farklı köylerden insanlar bir araya gelip kaynaşırken, eşi/nişanlısı olmayan genç kadın ve erkekler gözucuyla birbirlerini süzerler – aynı çocuklarına uygun eş adaylarını tartmaya çalışan anne babaların yaptığı gibi.

Iphita gençlerin enerjisini bir kez daha hayretle karşılar oysa bütün gün çalıştıktan sonra yatakta onun yapmak istediği tek şey uyumak ki bu konuda çok başarılı olduğu söylenebilir.

Şafaktan önce, işçiler işe başlamak üzere toparlanırlarken Orion Takımyıldızı ufuk çizgisinin üzerinde belirmeye başladıysa harman dövme vakti geliyor demektir. Bu oldukça zor ve pis bir iştir – toplanmış mahsul öbek öbek zemine serilir ve işçiler onları uzun saplı, ağır tokaçlarla nöbetleşe döverler. Tüm mahsulün dövülüp ince sap parçaları (saman) ve tanelerin karışımından oluşan yumuşak yığınlara dönüşmesi günler alır. Sonrasında harman savurmaya geçilir.

Iphita gökyüzündeki hareketleri takip ederek hava durumundaki değişiklikleri tahmin edebilir, at kuyruğu misali tüysü bulutlar

yaklaşan bir değişime işaret eder. Kuvvetli, kuru etezyen rüzgârları erken gelirse tüm harman birkaç saat içinde savrulur. Bu aşamaya gelindiğinde, doğru rüzgâr da esiyorsa güçlü kuvvetli işçilerden birkaçı ambarın önünde, dövülmüş buğday yığınlarının yanında ayakta dururlar ve yabalarını yığınlara daldırıp yükünü havaya savururlar. Hafif rüzgârlarda daha yukarıları hedeflerler, rüzgârlar kuvvetliyse daha alçağa ama belli bir açıyla savururlar. Doğru ayarlayabilmişlerse buğday taneleri ayaklarının dibine düşerken daha hafif olan samanı rüzgâr uçurur. Bu şekilde etrafa saçılmış saman daha sonra tırmıkla toparlanır ve çürüyüp toprağa karışmak üzere tarlalara serpilir. Ambarın önünde kalanlar çiftlikte aylar boyunca verilen emeğin karşılığı olan üründür – elenip kapların içinde depolanmaya hazır, piramit şeklinde tahıl öbekleri.

Hasat bu şekilde tamamlanıp buğday kaldırıldığında, tüm çalışanlar ve dostları uğurlamadan önce coşkulu bir kutlama yapılacak. Tahminen bir buçuk gün sürecek bu eğlencenin ardından –elbette yokluğunda çiftlikte yapılacak işler konusunda formenine talimatlarını en ince detayına varana kadar verdikten sonra– Iphita, muhtemelen hâlâ biraz sarhoş halde, oğlunun düğününe yetişmek için gemiye binmek üzere, Pheia Limanı'na doğru apar topar yola çıkacak.

Diplomat

Yıllardır uluslararası diplomatlık yapmasına rağmen bu, Persaeus'un İskenderiye'ye ilk gelişi. Burada daha önce hiç bulunmamış olması bir açıdan şaşırtıcı çünkü aralarındaki tüm rekabete, savaşlara ve güç mücadelelerine rağmen Helenistik krallar birbirleri ile yakın ilişkide olmayı severler. Elçiler başkentler arasında hiç durmamacasına gider gelirler, kraliyet ailesine doğan bir çocuk için kutlamalar iletilir, sınırlar konusunda olası bir anlaşmazlık önlenmeye çalışılır ya da –çok sıklıkla– iki güç arasında bir üçüncüyü ters köşede bırakmak üzere yapılacak gizli kapaklı bir ittifak için görüşmelerde bulunulur.

Persaeus'un durumunda, Kral Antigonus'un kişisel elçisini Mısır'a göndermiş olmasının pek çok sebebi vardır. Bunlardan ilki, II. Ptoleme'nin sağlığının bozulduğu, uzun hükümdarlığının sonuna yaklaşmış olabileceğine dair Makedonya'ya ulaşan haberler. Antigonus durumun gerçekte nasıl olduğunu bilmek istiyor. Mısır kralının bu dünyadaki zamanı cidden azalmışsa o zaman Persaeus'un Ptoleme'nin müstakbel vârisinin duruşunu anlamaya çalışması gerekecek çünkü nihayetinde o, Kral III. Ptoleme olacak. (Her ne kadar II. Ptoleme Akdeniz'in doğusunda barış ve istikrar için başlıca bir tehdit olsa da, kimse son derece yetkin bir yönetici olduğunu inkâr edemez; krallığı ilgilendiren tüm önemli konularda olduğu gibi, halefinin belirlenmesinde de titiz bir değerlendirme yapılmıştır.)

Diplomatik ziyaretin ikinci sebebiyse, ola ki biri kalkıp hiç de diplomatik olmayacak bir şekilde kendisine doğrudan soracak olursa Persaeus'un hararetle inkâr edeceği bir konu. Temel olarak, Makedonya Mısırlılar ile Seleukos krallığı arasında bir savaş çıkmasını istiyor çünkü bu iki rakip devlet aralarında savaşadursunlar, Makedonyalı Antigonus kendi gündemini istediği şekilde sürdürebilecek. Yani, Persaeus'un görevi Ptolemelere (elbette kelimelere bu şekilde dökmeden), Mısırlılar Seleukos krallığına haddini bildirmek isterlerse Makedonya'nın müdahalede bulunmayacağını bildirmek.

Bu yüce gönüllü tarafsız duruşun karşılığındaysa Makedonyalıların talebi, öncelikle Mısır'ın Yunanistan'a müdahalede bulunmayı bırakması. Ayrıca Spartalıları el altından desteklemeye ve Peloponez'in kuzeyinde Makedon karşıtı bir ittifak kurmaya niyetli görünen genç milliyetçi Sikyonlu Aratus'u cesaretlendirmeye son vermesi.

Ptoleme'yi ikna etmek İskenderiye'ye gelirken yolda düşündüğü kadar kolay olmayacak gibi duruyor. Persaeus Ptoleme yönetimi altında Mısır'ın ulaştığı zenginliğin ve gücün boyutlarından elbette haberdar ancak bir şeyi kavram olarak bilmek, gerçeği tüm canlılığıyla çevrede görmekten çok farklı. Persaeus daha şehrin kendisini görmeden İskenderiye'den etkilenmişti.

Gemileri hâlâ limandan onlarca mil uzaktayken, biri ne yapıp edip dalgaların üzerine gümüş bir zırh yerleştirmişçesine ufukta yanıp sönen ışık Persaeus'un dikkatini çekmişti. Geminin kaptanı diplomata açıklamıştı, ışık ufukta değil, daha da gerideydi – Persaeus'un gördüğü, dünyada insan yapımı en yüksek binanın üstüne yerleştirilmiş devasa bir aynadan yansıyan ışıktı, Pharos'taki meşhur deniz fenerinin ışığı. Kaptan eklemişti, gelecek yıllarda, deniz fenerinin yaydığı ışığın daha uzaklardan görünebilmesi için, geceleri ayrıca ateş de yakılacaktı.

Gemileri Büyük İskenderiye Limanı'na girerken Persaeus'un deniz fenerini kendi gözleriyle görmesi de mümkün oldu. Yapının çevresi hâlâ iskelelerle çevriliydi, ustalar harıl harıl son rötuşları yapıyorlardı ancak neredeyse bir *stade* ya da diğer bir deyişle, üst üste konmuş kırk tek katlı ev yüksekliğindeki kulenin inşası büyük ölçüde tamamlanmıştı. Bu heybetli kule üzerine kurulduğu Pharos adacığının neredeyse tamamını kaplarken, uzun bir köprü de deniz feneri ile anakara arasındaki bağlantıyı sağlıyordu.

Denize doğru uzanan dağlık Lochios Burnu, yamaçlarına kurulu, her biri Persaeus'un bugüne kadar gördüklerinden kat kat daha büyük ölçekte yapılmış saray binaları, koruluklar ve sıralanmış çok katlı binalarla, limanın sol tarafında yükseliyordu. Bir kraliyet elçisi olarak, Persaeus'a limana Antirhodos'tan, sadece Mısır'ın kraliyet meclisi mensuplarının kullanımına ayrılmış bölümden girme ayrıcalığı tanınmıştı, gerçi diplomat limanın ana girişinden geçerek oraları görmeyi tercih ederdi. Liman garip görünümlü Arap sahil teknelerinden iriyarı, hantal ticari Fenike gemilerine, Karadeniz'den gelen ticaret filolarının sağlam gövdeli yelkenlilerine kadar tüm ebat ve şekillerde deniz taşıtlarıyla doluydu. Ptolemelerin serveti büyük ölçüde ticaretten gelir; her ne kadar gördükleri karşısında kayıtsız kalmaya çalışsa da, Persaeus neden böyle olduğunu net bir şekilde görebiliyor.

Diplomat açıkça söylemez ama çocuksu bir hevesle, ilk kez deve göreceği ânı iple çekiyor. Seleukia'ya gittiğinde de develere rast geleceğini ummuştu ama Akdeniz kıyı bölgesine ulaştıkla-

rında, doğudan gelmiş tüccarlar yüklerini katırlara aktarmışlardı. Oysa Ptolemeler Kızıldeniz limanlarından İskenderiye'ye mal aktarmakta en iyi yöntemin develerle taşımak olduğuna karar vermişler ve Orta Asya'dan yüzlerce deve getirtmişlerdi. Kuzey Afrika'da, bu yeni ortamlarında develerin sayısı her geçen gün artıyor.

Bekleneceği gibi, Persaeus'u rıhtımdan alan karşılama komitesinin amacı diplomatı Mısır'ın gücü ve servetiyle etkilemek olduğu kadar, Helenistik dünyanın yeni merkezinde bulunduğunun da idrakine varmasını sağlamaktı. Bu amaçla, kendisine tahsis edilen dairede lüks içine şımartılarak geçirdiği ilk gecenin ardından bugün Persaeus'a şehri gezdirdiler.

Persaeus özenle şehrin Yunan bölgesine yönlendirildiğinin ve beraberindekilerin şehrin nüfusunun çok önemli bir bölümünü oluşturan Fenikelilerden, Nebatilerden, Araplardan ve Numidyalılardan nadiren bahsettiklerinin farkındaydı. Kraliyet sarayına çok yakın olduğundan ve şehrin geri kalanına ulaşmak için oradan geçmek gerektiğinden yoğun nüfuslu Yahudi bölgesini görmezden gelmeleri mümkün olmamıştı. Her ne kadar burası Yahudi bölgesi olsa da, Mısır yerlilerinin etkisi kolaylıkla ayırt edilebiliyordu: Bazı resmi binaların önlerindeki kemerler Yunan tarzı, ince, yivli Korint sütunlarıyla desteklenirken, diğerlerinin girişlerindekiler yerel türde, yuvarlatılmış "lotus tarzı" sütunlardı.

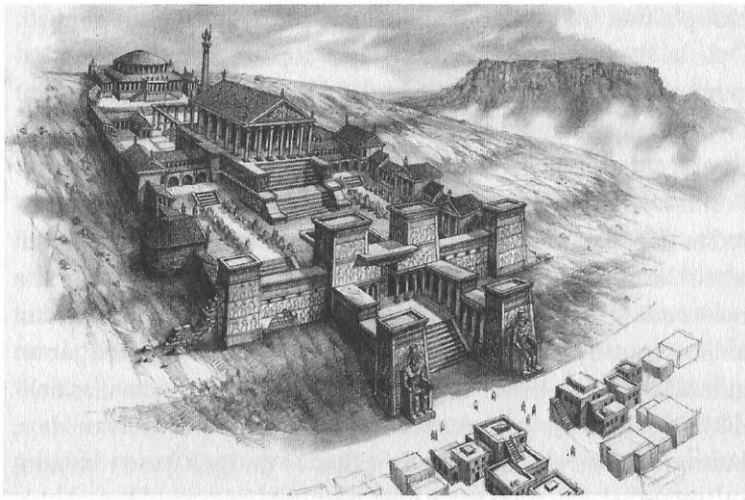
Persaeus herhangi bir başka yüksek mevkili turist olsaydı, şehrin kurucusu Büyük İskender'in mezarı onu götürecekleri ilk yerlerden biri olurdu. Ancak böyle bir mezar ziyareti yapılmayacak çünkü hâlâ kızgın Makedonyalıların gözünde, büyük fatihin naaşı esasta –kendine yaraşır şekilde yapılacak cenaze töreni için Makedonya'ya götürülürken yolda el konularak Mısır'ın yabancı toprağına defnedilen– çalıntı bir mülk. (Bunu yapan ilk Ptoleme'ydi, geleneklere göre Makedonya kralları halefleri tarafından gömüldükleri için, kendi propagandası uğruna bu darbeyi gerçekleştirmişti. İskender'in cesedini alıp mezara koyarak, I. Ptoleme tüm Helenistik dünyanın hâkimiyeti üze-

rinde hak iddia etmiş oldu – bu iddia sonradan halefi olan oğlu tarafından da güçlü bir biçimde sürdürüldü.)

Ptoleme döneminin bu cüretkâr eseri yerine, Persaeus'u, Paneium'a, (kendisi de çok etkileyici yapılardan oluşan) spor salonunun yanında yükselen insan yapısı devasa tepeye götürdüler. Bilinen dünyanın en büyük şehri, işte, tüm ihtişamıyla karşısında şimdi. Tepeden bakıldığında İskenderiye'nin –bir *süvari pelerini* şeklinde– Akdeniz ile Mareotis (Nil Nehri'nin delta üzerinden denize ulaşmadan önce genişleyerek oluşturduğu göl) arasında geniş bir alana yayıldığını görülebiliyor. Ptoleme'nin tedbirli öngörülerine bir örnek de şehrin bir ucundan ötekine, özellikle hazırlandığı belli çukurluk alanlar bırakılmış olması: Bunlar kısa süre sonra büyük yeraltı sarnıçlarına dönüştürülecek ve kuraklık, kuşatma ya da her ne olursa olsun, şehrin su ihtiyacını karşılayacak.

BÜYÜK KÜTÜPHANE

İnsan ırkının sahip olduğu tüm bilgiyi bir araya getirecek bir kütüphane yapmak muhtemelen I. Ptoleme'nin fikri olsa da bu fikri hayata geçiren oğlu II. Ptoleme olmuştu. Onun vârisleriyse kütüphaneyi büyütmeye devam ettiler, öyle ki zirvesine ulaştığı dönemde burada yarım milyona yakın elyazması eserin bulunduğu tahmin ediliyor. Kütüphane Museion adı verilen daha büyük bir enstitünün parçasıydı ve antik dünyanın en iyi akademisyenlerini bir araya getirmek amacıyla kurulmuştu – bu açıdan bakıldığında, dünyanın ilk üniversitesi olduğu da iddia edilebilir. Bu âlimlerin birçoğu kütüphanedeki metinler üzerinde çalışırlardı; bugün elimizde olan Homeros, Hesiod ve diğer antik dönem yazarlarının eserlerinin modern versiyonlarının onların ellerinden geçmiş olması muhtemeldir.

23. GÖRSEL: Büyük Kütüphane'nin dışarıdan görünümüne dair tahmini bir çizim.

Persaeus yarın da tüm ihtişamıyla Serapaeum'u ve onun bünyesinde yer alan Museion'u gezecek, bu devasa kompleks içinde bulunan, dünyanın bu amaca tahsis edilmiş ilk üniversitesi olma iddiasında bulunabilecek meşhur kütüphaneyi görecek. Artık bir anlamda mahzunlaşan diplomata şehri gezdirenler şimdiden amaçlarına ulaştılar. Persaeus, Ptoleme'nin Mısır'ının, Makedonya'nın, Seleukos'un ya da her iki devletin ortak çabasıyla gözü korkutulamayacak, sindirilemeyecek kadar güçlü ve mağrur olduğunu gayet iyi anladı.

Kaçak

Thratta kendi küçük odasında otururken, çoğu serçeparmağının son boğumundan bile daha küçük kuru yapraklarla dolu, ufak, bezden bir torbayı gözden geçiriyor. Ustası Eudoksia bu torbayı küçük bir kıyı kasabası olan Phokaia'da bir pazar tezgâhında

bulup almış, bu keşfinden dolayı da fazlasıyla heyecanlanmıştı. Öyle ki ikisi birlikte kervandan apar topar ayrılıp kuzeye, Pergamon'a doğru yola düşmüşlerdi çünkü onlara Phokia'da bu torbayı satan adamlar stokun kalan kısmını Pergamon'da elden çıkaracaklarını söylemişlerdi.

Eudoksia çırağına adamların farkında olmadığını ama bu sıradan görünen yaprakların doğru kişilerin eline geçerse kendi ağırlıklarının kat kat fazlası altın edeceğini söylemişti. Thratta esasta adamların nasıl olup da böylesi bir detayı kaçırdıklarını anlamaya çalışıyor. İpek Yolu üzerinden gelen çoğu kargonun gidecekleri yere kendi meşru sahiplerinin ellerinde ulaşamadıkları üzücü bir gerçek. Muhtemelen bu yükü taşıyan deve bulunduğu kervandan çalındı, çalanlar da ipek ya da baharat yerine torbalar dolusu garip görünümlü kuru yaprakları görünce hüsrana uğradılar, bunların ne işe yarayacağına dair en ufak bir fikirleri yoktu.

Kurutulmuş olsalar da yaprakların kuvvetli, hoş bir kokusu var, muhtemelen bu sebeple Phokaia'da kapalı ortamların güzel kokmasını sağlayacağı iddiasıyla satılıyordu. Uzak Doğu'dan getirildiği için tecrübeli otacılar arasında ne olduğunu bilen çok değildir: tatlı pelin otu, çok nadir ve kıymetli bir bitki. Torbalar içinde, ne olduğu bile bilinmeden oradan oraya dolaştırıldığını duyduğunda Eudoksia bu kargoya sahip olmaktan başka bir şey düşünemez olmuş, Pergamum'a götürüldüğünü öğrenince de hiç düşünmeden Thratta'yı da beraberinde sürükleyerek –olabilecek en hızlı şekilde– oraya gitmek üzere yollara düşmüştü.

Aslında Smyrna'da yaşananlardan beri otacı ve kervandakilerin ilişkisi eskisi kadar iyi değildi. Köle avcıları Thratta'yı yakaladıklarında, Eudoksia çırağını onların pençelerinden alırken tam olarak yalan söylemiş olmasa da gerçeği olduğundan çok başka bir hale sokmuştu. Kendisinden istendiği şekilde Thratta'nın üstünü çıkarıp sırtını bekleyenleri rahatsız edecek kadar uzun bir süre incelemiş sonra da çadırından çıkıp kızın sırtında hiçbir kamçı izi görmediğini ve bu konuda yemin et-

meye hazır olduğunu ilan etmişti, hem de Smyrna halkı bunun hangi tapınakta, hangi tanrının huzurunda isterse, orada.

"Aranıyor" ilanı kaçak kölenin sırtında kamçı izleri olduğunu açıkça belirtmiş olduğundan, Eudoksia'nın bu çıkışıyla pek çok kişi için konu kapanmıştı. Köle avcıları ikinci bir görüş almak üzere çadıra bir başka kadınla bir hışım döndüklerindeyse kız ortadan kaybolmuştu. Bu olaydan kısa süre sonra kervan şehirden ayrıldı – orada kalmaları çok daha kârlı olabilecekken, Thratta'nın sırtının kontrol edilmesi için öneriyi yapan katırcılarla Eudoksia'nın bağlantısını, Thratta ile otacı arasındaki ilişkiyi kimse çözmeden yola çıkmak zorunda kalmışlardı.

Her ne kadar Eudoksia Thratta'nın sırtında yara görmediğine dair yemin etmeye hazır olsa da Eudoksia'ya kızın elbisesinden başka, iç gömleğini de çıkarttırıp çıkarttırmadığı sorusu katır kervanındakilerin aklını kurcalamıştı ama bunu özellikle sormadılar. Katırcılar arasında Eudoksia'nın iç gömleği çıkarttırmadığına dair –haklı olarak– kuvvetli bir kanı vardı. Sonuçta haklı olarak aralarında kaçak bir köle barındırdıkları fikrine varmış oldular.

İlişkileri garip bir hal almıştı çünkü kervancılar klan mensupları gibi, birbirlerine sahip çıkarlar, Thratta'yı da kendilerinden biri olarak görmeye başlamışlardı. Diğer yandansa yerel otoriteler her yerde tüccarların gelirini olabildiğince sömürmek için fırsat kollarlarken Thratta ciddi bir yükümlülük, bir zafiyet haline gelmişti onlar için. En iyisi bir an evvel kendi yoluna gitmesi olacaktı, Phokaia'da buldukları küçük torbadan çıkan kuru yapraklar da buna vesile olmuş oldu. Şimdi Thratta kiralık küçük odasında beklerken, Eudoksia bu zor bulunur yaprakların peşinde Pergamum pazarlarını dolaşıyor – bir yandan da elindekileri almak için istediği fiyatı verecek doğru müşteriyi arıyor.

İlk keşif günü başarılı olmamıştı ancak Eudoksia döndüğünde elinde Thratta'nın eğitimsiz gözlerine yarı olgun erik gibi görünen bir sepet kabuklu fındık vardı. Yemişi zarfından ve kabuğundan ayırmak meşakkatli bir işti, Eudoksia bunları atmayıp

özünü çıkarmasını söyledi. Meğer fındık özünden dünyada yapılabilenlerin içinde solmaya en dayanıklı kahverengi boya elde edilebiliyormuş. Böylece Thratta'nın göz alıcı kızıl sarı saçları bir gecede göze batmaz bir kahverengi tonuna dönüştü. Parmaklarındaki kahverengi lekelerden kurtulmanın bir yolunu bulduğunda boynunu artık sıkıca kapatan başörtüsünün yanından bir tutam kahverengi saçın görünmesine özen göstererek tekrar güvenli bir şekilde insan içine çıkabilir, pazarları dolaşıp kıymetli otları arayarak ustasına yardımcı olabilir. (Kabuklarından çıkarılan iç fındıkların tadının pek güzel olduğu da eklenmeli.)

Pelin otunun tadı için güzel denemez. Henüz bir otacı çırağı olsa da Thratta, cilde sürüldüğünde ısırgan küçük böcekleri uzak tutan, yendiğinde bağırsak kurtlarından kurtulmaya yarayan adi pelin otuna aşina. Misk otu gibi, pelin otu da akşamdan kalmalığa iyi gediğinden, birlikte geçirdikleri aylar boyunca, Thratta ondan demleyerek testiler dolusu içecek hazırladı ustası için. Denemek için bu nadir pelin otundan bir parçacık atıyor ağzına, tadı o kadar acı ki yüzünün aldığı şekillerden eski haline gelmesi neredeyse bir dakika almıştır herhalde. Bu "tatlı pelin otu" ise herhangi bir başka türünü denemeye hiç niyeti yok Thratta'nın.

O akşam Eudoksia pelin otu için doğru müşteriyi bulduğu haberiyle dönmüştü. Karanlık çöktüğünde Thratta ile tepe yukarı (Pergamum'da iki temel yön vardır – tepe yukarı ve tepe aşağı) çıkarak güzel döşeli, Misya Ovası'na bakan harika manzaralı bir eve vardılar. Orada önce genç bir doktor onlarla görüştü, ardından da hastası – orta yaşlarda, bir deri bir kemik haline bakılırsa hastalıktan tüketmek üzere bir adam.

Thratta mutfaklara yabancı sayılmaz, ilacı hazırlamak için mutfağa geçtiklerinde onun etraftaki türlü türlü pahalı kap kacağa kayan dikkatini yapmaları gereken işe çekmek için Eudoksia'nın bir zaman çabalaması gerekti. Şimdi, ilacı hazırlarken bir yandan da adamın ateş nöbetinden mustarip olduğunu, tatlı pelin otu yapraklarından başka hiçbir şeyin ona fayda etmeyeceğini anlatıyor. Yaşlı kadın oldukça dikkatli bir şekilde yaprakların

YUNANİSTANDA TIP

Antik dönem doktorlarının semptomlar, tedaviler ve sonuçlar üzerine tuttukları detaylı notlar sayesinde Yunan tıbbı konusunda epey bilgi sahibiyiz. Modern standartlara göre tüyler ürpertici şekilde ilkel kalsa da, Yunanistan'da uygulanan tıbbi bakım sonraki binyılda sunulandan çok daha iyiydi, önde gelen ortaçağ doktorları Yunan uygulamalarını yakinen takip ederlerdi. (Hipokrat'ın ampütasyon üzerine yazıları, Birinci Dünya Savaşı sırasında, cephedeki cerrahlar için temel bilgi kaynağı olmuştu.) Bugün bile, (her ne kadar Amerikan doktorları Apollo'nun Kadüse'sini kullansalar da), şifa tanrısı Aesculapius'un Değneği, etrafına yılan dolanmış bir halde tıp mesleğinin sembolüdür. Günümüzde de doktorlar, "kimseye zarar vermeme" önceliği ve kararlılığıyla, mesleğe Hipokrat yemini ederek başlarlar. Yine de antik dönemde pek çok Yunan doktor tedavilerini (bazen doğru bir kullanımla) kocakarı ilaçlarına, batıl inançlara ve (hasta kuvvetle inanıyorsa en azından zararı olmayan) dini hurafelere dayandırırlardı. Bir Yunan mezar taşında doktorun ciddi derecede kambur sırtını tedavi etmek için göğsüne gittikçe daha ağır taşlar yerleştirdiği bir hastadan bahsedilir. Hastanın omurgası kırılarak mı, yoksa boğularak mı öldüğünü bilmiyoruz ancak aynı mezar taşında yazılan "öldüğünde cetvel gibi düz" olduğudur.

nasıl ezilip ısıtılmış suya karıştırılacağını, hangi aşamada hastanın çektiği kas ağrılarına da iyi gelmesi için bir tutam söğüt kabuğu ekleneceğini öğretiyor. Su, yapraklardan özü ayrıştıracak kadar ısınmış olmalı ama çıkan yağın buharlaştırıp uçacağı kadar da sıcak olmamalı. Torbadan çıkan tomurcukların ilaca

katkısı olmadığını da söylüyor, yapraklardaki özün en kuvvetli olduğu zaman çiçeklenmeye başladığı günler olduğundan, tomurcukların torbaya konma sebebi, müşteriye yaprakların doğru zamanda toplandığını göstermekten ibaretmiş.

Yukarıya götürmek üzere oldukları bu tek testi ilacın agorada bir haftada yaptıkları toplam satıştan fazla para getireceğini de söylüyor Eudoksia Thratta'ya. Hele tüccar tatlı pelin otunun getireceği rahatlamayı görsün, devamını almak için de can atacağını düşünüyor. Eudoksia'nın pelin otu kargosunun kalanına ulaşması şart oldu artık, bu sayede hem eline yüklü para geçmiş olacak hem de bu sayede her ne kadar tam bir baş belası olsa da gönülden bağlandığı çırağını koruyabilecek.

Koşucu

Koşucu Symilos için festival mevsimi iyi gidiyor, son birkaç ayı Ege Denizi etrafında, Bizans'tan Rodos'a kadar pek çok yerde düzenlenen festivallere katılarak geçirdi. Her şehir kendine has etkinlikler düzenliyor – bazıları koruyucu tanrılarına, bazıları şehrin kurucusuna adanırken bazılarıysa şehre bir ihsanda bulunan ya da yakın zamanda şehri almışken yakıp yıkmayan büyük Helenistik kral hangisiyse ona övgüler düzmek üzere yapılıyor.

Tüm bu festivallerin tören alaylarıyla, adak sunularıyla kendini gösteren dini bir boyutu var, pek çoğunun kapsamında atletik müsabakalar ve müzik yarışmaları da düzenleniyor. Symilos atletik etkinliklere katılmak istediğinde çoğu zaman memnuniyetle karşılanıyor, dersini aldığı için artık kendi adıyla yarışıyor. Olimpiyatlar'da yarışacağı rakiplerinin çoğu hazırlıklarını kendi şehirlerinde yaptıklarından, elit bir atletin varlığı katıldığı etkinliklerin prestijini arttırıyor.

Bir atlet Olimpia'ya yarışmak için talebini gönderdiğinde, Olimpiyatlar'dan önce on aylık bir eğitimi tamamlamış olacağına dair garanti de sunar. Bu eğitim genelde atletin kendi şehrinde yapılır ki gerektiğinde, atletin eğitim programına uyduğu

tanıklar vasıtasıyla tasdik edilebilsin. Her dönem savaş koşulları sebebiyle kendi şehrine gidemeyen Symilos gibi tek bir yerde çalışmalarını tamamlayamayacak birkaç istisna muhakkak çıkar ve bu atletler yerel festivallerde aldıkları dereceleri Oyunlar için yaptıkları hazırlıklara ispat olarak sunarlar.

Savaşlar seyahat için de engel teşkil ettiğinden, Elis şehri Yunan devletlerine elçiler yollayarak Olimpiyatlar için ateşkes uygulamasının başlayacağı tarihi ilan eder. Bu tarih itibarı ile Olimpiyatlar'a katılacak tüm atletler ve ziyaretçiler Zeus'un kutsal himayesinde oldukları gibi, pratikte de Elis yetkililerinin koruması altındadırlar, savaş halinde oldukları devletlerin topraklarından dahi engellenmeden geçebilirler.

Askeri gücü göreceli olarak zayıf olan Elislilerin nasıl olup da bu isteklerini (Romalılara ve Kartacalılara olmasa da) tüm Yunan devletlerine kabul ettirebildiklerini merak edenler, Spartalılara sorabilirler. Bir keresinde Spartalılar Elisli habercinin getirdiği ateşkes ilanını almamış gibi davranarak Lepraeum şehrine saldırmaya kalkmışlardı, bunun üzerine Oyunlar'dan ihraç edildikleri duyurulmuştu: Ne atletleri yarışmalara katılabilecek ne seyircileri orada bulunabilecekti. Spartalılar yasağın kalkması için başvurduklarında, ateşkesi ihlal eden her bir asker başına iki *mina* ceza ödemeleri koşuluyla yarışmalara katılmalarına izin verilmişti. Akınlara binden fazla Spartalının katılmış olduğu ve bir *mina*'nın da bir askerin dört aylık ücretine karşılık geldiği düşünülürse krallarının hesapsız davranışının Sparta hazinesinde hatırı sayılır boyutta bir delik açmış olduğunu söylemek pek de yanlış olmaz.

Eğitmeninin de kısa bir süre önce onunla beraber egzersiz yapmaya başlaması üstelik öğrencisine uyguladığından daha ağır bir diyete başlaması Symilos'u eğlendiriyor bu günlerde. Her ne kadar eğitmeni bunu aralarındaki dayanışma bilincinin kuvvetlenmesi ve öğrencisinin yanında yarışacak biri olması için yaptığını iddia etse de Symilos onun diyet ve egzersize bu ani yönelişinin ardında başka bir sebep olduğundan şüpheleniyor.

Halihazırda Lesbos Adası'ndalar, onları Argos'a götürecek bir gemiye binmek üzereler. Sonrasında kara yoluyla Elis'e geçecek-

ler ve nihayetinde de oradan da Olimpia stadına gidecekler. Oyunlar'da yarışacak tüm atletlerin Elis'e geldiklerini Olimpik hakemlere (*Hellanodikai*) yarışlardan bir ay öncesinde bildirmeleri gerekiyor. Ardından şehirdeki üç spor salonundan birine yönlendirilecekler, eğitimlerini burada, kendi eğitmenlerinin yanı sıra *Hellanodikai* tarafından atanan bir diğer eğitmenin de gözetiminde tamamlayacaklar.

Bu süre zarfında Symilos egzersizlerini zaten alışkın olduğu şekilde, çıplak olarak yaparken, eğitmeninin de sahada onu çalıştırırken çıplak olması gerekecek. Elit bir atlet olduğu için Symilos sıklıkla onu yanlarında bulundurarak gösteriş yapmak isteyecek yüksek mevkili yöneticilerin davetlisi olarak şölenlerde ağırlanır ve eğitmeni de –elbette mükemmel sofralar içeren– bu tür organizasyonlara onunla birlikte katılır. Eğitmeni esasta şimdi bedel ödüyor: Bu sofralarda usul usul oluşturduğu küçük inatçı göbeği diğer atletler ve eğitmenler görmeden önce eritmeye çalışıyor.

Esasta eğitmeninin bütün bu çileyi çekmesine sebep, Kallipateria adında bir kadın, bir Olimpiyat şampiyonunun kızı, bir diğerinin baldızı ve kendisi de sonradan şampiyon olan oğlunun eğitmeni. Bu niteliklerden sonuncusu neredeyse hayatına mal olacakmış çünkü Kallipateira oğluyla Olimpia'ya gidip onu orada son güne kadar eğitimine devam ettirmekte kararlıymış.

Küçük Skillous Kasabası'ndan Olimpia'ya giden yol üzerinde, Alfeios Nehri'ni geçmeden hemen önce burada yaşayanların Typaion adını verdiği büyük, kenarları gayet dik bir kayalık vardır. Elis'te geçerli kanun uyarınca, bir kadın Olimpiyat Oyunları'na gelmeye kalkarsa Typaion kayalığının en yüksek ucundan aşağı atılarak ölüme mahkûm olacaktır, bu cezaya çarptırılması için ona yasaklı bir günde Alfeios'u geçmiş olması bile yeterlidir.

Elislilerin bu kanunu uyguladığı bir durum olmamış bugüne kadar ancak zamanında Kallipateira'nın tahammüllerinin sınırını ciddi anlamda zorlamış olduğu da bir gerçek. Erkek kılığına girerek Olimpiyatlar'a girmekle kalmamış, orada oğluna eğitmenlik yapmış, üstüne üstlük, tüm kuralları çiğneyerek yarış-

ları da izlemiş. Oğlu yarışı kazandığındaysa sevinçten kendini kaybeden Kallipateira eğitmenlerle atletleri ayıran çitlerin üzerinden atlayınca olanlar olmuş: çitin üzerinden kendisi geçmiş ama tuniği geçememiş, giysisi olmayınca da dişiliğinin bütün ihtişamıyla ortada kalakalmış. Bu olay ciddi bir sıkıntı yaratmış, sadece söz konusu kadın için değil, Olimpiyat Oyunları'nın bir şampiyon annesinin infazıyla gölgelenmesini istemeyen herkes için. Nihayetinde seçkin Olimpiyat şampiyonları çıkarmış bir aileden geldiği göz önüne alınarak bu seferlik kati bir uyarı verilip serbest bırakılmasına karar verilmiş. Onun yaptığının tekrarını engellemek amacıyla da bundan sonrasında öğrencilerinin yanı sıra Olimpiyatlar'da bulunacak tüm eğitmenlerin de çalışmalar sırasında çıplak olmaları koşulu getirilmiş ki cinsiyetleri konusunda şüpheye yer kalmasın.

Şimdilerde eğitmeni bir yandan kendisinden çok daha süratli öğrencisinin ardından koşarken diğer yandan da soluk soluğa talimatlar veriyor ona ancak Symilos pekâlâ farkında: Eğitmeni bir şampiyona yakışacak en üst düzey ahlaka uygun davranışlarda bulunmasına yönelik nasihatlerle onu nefsine hâkim olmaya zorlarken kendisi genç, kıvırcık saçlı Miletli kızla olan ilişkisini sonlandırmadı hâlâ.

ONUNCU BÖLÜM

Temmuz - Tamamlanma

(ΑΓΡΙΑΝΙΟΣ ΟΛΟΚΛΉΡΩΣΗ)

Gelin

Neredeyse sabah oluyor; dolunayın son ışıkları yatak odasının köşesinde yansırken hâlâ uykulu Apphia kısacık hayatı boyunca yaşadığı şüphesiz en çalkantılı yirmi dört saati düşünüyor. Resmen evli sayılmaları için daha tamamlanması gereken birkaç tören olsa da Apphia kendisini evli bir kadın olarak görmeli artık – evliliğin temel birliktelik koşulu da kesinlikle karşılanmış olduğuna göre. Apphia'nın aklına –bir nevi bekârlığa veda partisi olan– *proaulia*'sı geliyor, kız kardeşlerinden hangi parçaların nereye denk geleceğine dair kılı kırk yaran, çoğu müstehcen talimatları orada almıştı, şimdiyse teoriyi pratikte uygularken ne kadar eğlendiğini düşünürken keyifle gülümsüyor.

Kallipides'e kimsenin teoriyi anlatmaya uğraşmamış olması aslında işlerini kolaylaştırmıştı. Dün gece Apphia utangaç gelin rolünü neredeyse tamamen bir kenara bırakmış, damadın arkadaşlarının yatak odalarının kapısında sarhoş horlamalarına gömülüp sızana kadar aralıksız söyledikleri edepsiz düğün şarkıları *epithalamia*'larda anlatılanların pratikte nasıl uygulanacağını göstermek üzere ipleri ele almıştı. Ne gün olmuştu ama – ve ne gece!

Apphia'nın evliliğe geçişinde işler, *proaulia* sonrasında hızlanmıştı. Apphia'nın babası, aile evi ve önceki hayatıyla olan bağ-

larının kesildiğinin sembolik bir ifadesi olarak törenle kızının saçından bukleler kesmişti. Ardından gelin refakatçileri tarafından *loutra*'ya, geleneksel arınma banyosuna götürülmüştü. Bu ferahlatıcı tören sayesinde Apphia ablasının *proaulia*'ya gizlice getirdiği şarabın verdiği hafif sarhoşluğu da üzerinden atmış, canlanmıştı.

İkindiye doğru, hiçbir masraftan kaçınılmadan dekore edilmiş Quranos mabedinde (utangaç damadın da aralarında olduğu) erkekler düğün ziyafetine oturduklarında, mutlu çiftin aile ve yakın dostları Apphia'nın babasının evliliğin başarısı için kestiği kuzudan yapılmış rostonun tadına çoktan bakmışlardı bile.

Kuzuları damadın annesinin tüm yol boyunca beraberinde, Elis'teki aile çiftliğinden getirmiş olması herkesi şaşkınlığa uğratmıştı. Iphita gelir gelmez ilk iş olarak Apphia'nın annesi ile baş başa görüşmüş, düğün hazırlıklarıyla birlikte, aileye gizlice bir oh dedirtecek şekilde, bir kısım masrafları da üstlenmişti. Hatta Apphia'nın babası bu uzun sürecin her adımına eşlik edecek şarkıların listesi için bir öneride bulunduğunda, onu oyun yazarı Euripides'in bir dörtlüğüyle sepetlemişti: "Argos'un tanrıça-kraliçesi Hera adına, hayır! Git ve evin dışındaki işlerin başında dur; burada, içeride, (gelin için neyin uygun olacağına) karar verecek olan benim."

Günbatımında kadınlar ve genç kızlar da düğün yemeğine katılmışlar, Apphia da safran rengi duvağı ve süslü düğün giysileri içerisinde, evli kadınların gösterdiği tüm ilgi ve alaka, kızların imrenen bakışları altında yerini almıştı. Apphia ömründe hiç böylesine ilgi odağı olmamıştı, bu da onu bunaltmış hatta biraz sersemletmişti. Etrafta neler olup bittiğinden pek emin değildi, kimse de onun olanları anlaması ya da etkinliklere katılması gerektiğini düşünüyor gibi görünmüyordu. Ancak yeni kocası o âna kadar çevresinde olan biteni perdeleyen duvağını nazikçe kaldırdığında kendine geldi. Duvağın bu şekilde kaldırılması (ανακαλύπτραια) da gelinden eşe dönüşümünde bir adımdı, tıpkı hemen ardından yenen susamlı kekin, çiftin birlikte yediği ilk öğün sıfatıyla, bir sonraki adımı oluşturduğu gibi.

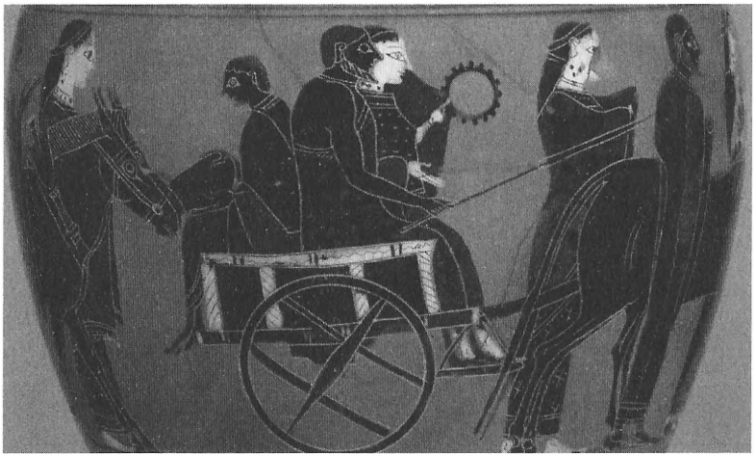
Her ikisinin de başkalarının kontrolü altında olayların akışına kapılıp gittikleri hissinde olmaları, Kallipides ve Apphia arasında ilk andan itibaren empati oluşmasını sağladı. Iphita'nın sağdıcını bıktırmak pahasına Kallipides'e gönderdiği bitmez tükenmez talimatlar, Apphia'nın kız kardeşlerinin sonu gelmez kıkırdamaları arasında verdikleri çoğu ipe sapa gelmez tavsiyeler bu duruma epey katkı sağladı denebilir.

Günbatımında meşaleler yakılırken fırında pişmiş yemeklerin kuvvetli kokusu havaya hâkimdi; her şey yüksek sesli konuşmaların uğultusu, dansçıların haykırışları, yakılan tütsülerin dumanı, flütlerin hüzünlü sesleri, lir tıngırtıları arasında, giysilerin renkli girdabına kapılmış dönüyordu sanki.

Apphia bir ara düğün kutlamalarının temposunun düştüğünü fark etti, orada bulunanların çoğunun –kayınvalidesi Iphita da dahil olmak üzere– yeni evini hazırlayıp gelini karşılamak için usulca oradan ayrılmış olduklarını anlamakta gecikmedi. Onun durumunda tabii ki bu "yeni ev" bugüne kadar yaşadığı kendi evinden başka bir yer değildi, artık evli bir kadın olsa da Kallipides çalışmalarını tamamlayana kadar bir ay daha burada yaşayacaklardı sonra ağustosta evli bir çift olarak Elis'e gideceklerdi.

Ona kutlamalar boyunca yakın duran kız kardeşinin bir işaretiyle Apphia tam da doğru zamanda ayağa kalktı. Tüm davetlilerin o önemli âna tanıklık etmek için durup seyrettiğinin farkındaydı – mabedin kapısına ulaştıklarında babası elini aldı, Kallipides'in (hafifçe titreyen) elline bıraktı ve böylelikle –koruyucu erkek rolünün babadan kocaya geçmesiyle birlikte– evlilik törenindeki geleneksel rolünü de tamamlamış oldu.

Bunun ardından Apphia ve Kallipides, arkadaşları ve aileleri üzerlerine yemişler, incir ve hurmalar atarken, onları gerdek odasına götürecek öküz arabasına binip oradan ayrıldılar. Düğün alayı tüm canlılığıyla sokakta ilerlerken genç erkekler arabanın yanında flüt ve lir sesleri eşliğinde dönerek dans ediyorlardı. Yolları üzerindeki hanelerden kapı ve pencerelere çıkanlar seslenerek onları kutlar, mutluluklar dilerken tüm bu dikkatin merkezindeki Apphia mutlu olduğu kadar şaşkındı da.

24. GÖRSEL: Gelin yeni evine giderken. Terakota yağ çanağı (lekythos), Amasis Ressamı tarafından yapıldığı düşünülmektedir, MÖ 550-530 dolayları.

Düğün alayı evin çelenklerle süslenmiş kapısına vardığında, onları elinde bir meşaleyle Iphita karşıladı. O zamana kadar aralarında bir uyum yakalama çabasında olmaktan çok rekabet içindeymiş izlenimi veren müzisyenler bir anda aynı şarkıyı çalmaya başladılar, alaydaki herkes bir ağızdan söylüyordu.

Ölümsüz Afrodit, Zeus'un çocuğu, hoş cilvelerin örücüsü
Dualarım sanadır kutsal kadın, acı ve kederle parçalama kalbimi
Nasıl bir zamanlar uzaklardan feryadımı duyup da kulak verdiysen
O zaman babanın evinden geldiğin gibi gel şimdi de
Arabana koştuğunda, hızlı serçelerin o güzelliği
İndirmişti seni göklerden kara toprağa.

[SAPPHO, *AFRODİT'E YAKARIŞ* - DİZE 1-3]

Kutlamalar Apphia'nın evinin avlusunda yaz üçgeni –Kartal, Kuğu ve Lir– gökte açık ve net görülene kadar devam etmişti. Sonrasında Apphia kız kardeşlerinin eşliğinde usulca gerdek odasına götürülmüştü; Kallipides'in arkadaşları tarafından yakalanıp dehşete düşmüş bir halde içeri atılacağı ânı orada bekleyecekti.

Şu anda hâlâ uyuyan kocasına sarılmış yatarken düğün kahvaltısına oturmak ve ardından Iphita'nın ona Elis'ten getirdiği hediyeleri açmak için sabırsızlanıyor. Belki de evlilik hayatı pek de kötü bir şey olmayacak, diye geçiyor içinden.

Müteahhit

Her müteahhidin kaderidir bu, inşaat tamamlandığında iç içe geçmiş, karmaşık duygular yaşarlar – yapılan iş iyiyse tatmin, proje tamamlandığı için rahatlamadır duydukları. Meton'un durumundaysa bunlara başkaları da eklenebilir: Zaman kazanmak üzere verdiği tavizlerden dolayı pişmanlık, tasarımda işvereninin zorlamalarıyla yaptığı değişiklikler için öfke ve sıradan ziyaretçiler farkına varamayacak olsa da işten anlayanların ilk bakışta yakalayacağı hatalar ve kusurlardan ötürü mahcubiyet.

Orada, köşe blokta mesela, sıralamanın soldan sağa doğru bir parmak kadar kaydığı görülüyor, hızlıca incelendiğinde blok boyunca yürümüş bir çatlak olduğu, bunun özenle betonlanarak kapatıldığı anlaşılıyor. Meton'un hatası değildi bu, blok yerine konmak üzere kaldırılırken kayışlarından kaymış ve üzerinde şimdi sütunların yükseldiği sekiye düşüp yarılmıştı. Yerine koyabileceği bir yenisi olmadığından, Meton parçaları elinden gelen en iyi şekilde birleştirerek bloğu o haliyle yerleştirmek zorunda kalmıştı.

Problem, eski bir tapınaktan yenisini yapmaya çalıştığı için, Meton'un ikinci el taş bloklar kullanmak durumunda kalmış olmasıydı. Ocaklarından alınan yeni taşların kenarlarında, kaldırıp yerlerine konmalarını kolaylaştırmak üzere kayışların

YUNAN TAPINAKLARININ İŞLEVİ

Bir Yunan tapınağı için söylenebilecek belki de en önemli şey, bir kilise olmadığıdır. Kilise bir cemaatin inandığı tanrıya ibadet için bir araya geldiği yerdir, bu ibadete olanak tanımak için tasarlanmıştır. Bir Yunan tapınağının çizimlerini gören herhangi biri onun böylesi bir işlev için tasarlanmadığını, esasta sıradan kişilerin tapınmak amacıyla buraya adım atmamış olduğunu hemen algılar. Tapınak kelimenin tam anlamıyla tanrının eviydi, sıradan insanlar buraya giremezdi. Tanrıya hizmet eden ve tapınağı ziyaret eden rahipler dini görevlilerdi; işleri adak törenlerinin ve festivallerin doğru zamanda ve uygun şekilde yapılmasını, adanan kurbanların layığıyla seçilmesini sağlamaktı. Yunan rahiplerin papazlık vazifeleri yoktu, diğer zamanlarda diğer tanrılara da tapınan "cemaatlerinin" maneviyatları ile ilgilenmezlerdi. Antik dönemde rahipler vaaz vermezlerdi dolayısıyla onları dinlemek için tapınağa gitmeye de gerek yoktu.

takılabileceği budaklar bırakılıyor. Öyle ki bloklar yerlerine oturduklarında bu budaklar keskilerle alınıyor ve pürüzsüz, çatlaksız taşlar bakanların gözlerini okşuyor. Meton'un şanssızlığına, kullandığı ikinci ellere ilaveten sipariş ettiği birkaç yeni blok da istediği gibi çıkmamıştı, kusursuz dikdörtgen kenarlarına belli belirsiz bir kavis verilebilmiş olsaydı tapınağı daha büyük, düz ve zarif gösterebilirdi.

Mesela Atina'da bulunan Parthenon gözün zor algılayacağı şekilde içe eğimlidir, binanın olduğundan uzun görünmesini sağlayan illüzyonu yaratan budur. Parthenon elli *stade* yüksekliğinde olsaydı duvarlar birbirine dokunacak kadar yakın-

laşmış olur, çatıya gerek kalmazdı. Zamanı ve elindeki nitelikli işgücü kısıtlı olduğundan Serapis'in hızla inşa edilmiş, sağlam tapınağının dimdik duvarları ancak sonsuzlukta buluşabilirler bu sebeple de bina –hoşnutsuz müteahhidin gözünde– yamaca çökmüş görüntüsü veriyor, deforme olmuş bir kaplumbağa gibi.

Meton aklından tamamlanmış yapının mahzenden çatıya bir envanterini yaptı böylelikle neyin iyi gidip neyin gitmediğini kafasında listeledi ki ileride başvurabileceği çıkarımları olabilsin – gerçi yapılan işten fevkalade memnun işvereninin ona ödediği para sayesinde Meton bundan sonra canı istemezse çalışmaz, o artık zengin bir adam.

Stereobat, krepidoma ve stilobat'tan oluşan temel ele alınırsa Meton'un yapılan işten tam anlamıyla tatmin olduğu söylenemez. Stereobat aralarında en iyisi ama sağlam, doğal kayalık bir zemine oturtulmuş mükemmel kesimli granit bloklardan örülü bu kısım yer altında kaldığı için maalesef kimse onu göremeyecek. Zemin o kadar sağlam ki Kronos Dağı takla atmadıkça tek bir kolon bile devrilmez – depremler bu tapınağı yerle bir edemez. Krepidoma her biri altındakinden biraz daha ince üç kat taş döşemeden oluşuyor; bu katmanlar tapınağı çepeçevre üç basamakla sarıyor, stilobat'a bu basamaklarla ulaşılıyor. Stilobat ise tapınağın cilalı mermer zemini; inşaat sırasında yüksekten düşen bir blok yüzünden orta kısmı biraz hasarlı.

Zemin üzerinde yer alan bölüm için kullanılan düzenli, fonksiyonel tasarıma verilen ad, tetrastil amfiprostil. Önde ve arkada Dor düzeninde (maalesef yivli) sütunlar, ortada da sağlam bir *naos* yer alıyor. Tapınağın merkezindeki oda olan *naos* tıpkı bir bankanın kasa odası gibi inşa edildi çünkü esas görevi bu.

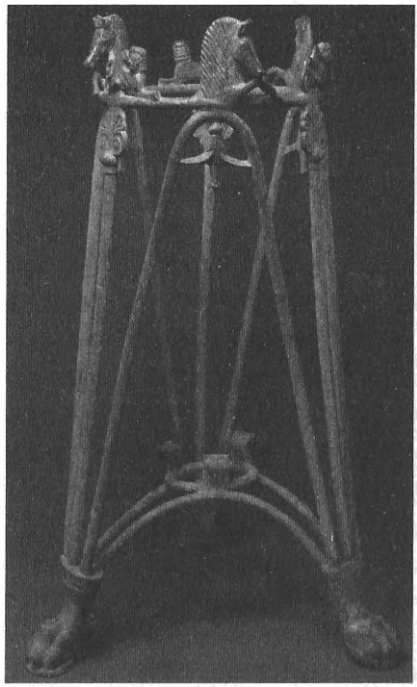
Şu sıra işçiler tapınağın sağlam, pirinç kapılarından geçerek iskele kurmak için gerekli malzemeleri ve fildişinden parçaları içeriye taşıyorlar. Önümüzdeki on gün boyunca bu parçalar tapınağın içine en hâkim konumda yer alan altın ve fildişinden yapılma tanrı heykeline titizlikle uygulanacak. Heykelin "altın" kısmının yapımı özellikle sıkıntılı, Meton kullandığı her bir zerrenin hesabını işverenine tam olarak vermek zorunda. Neyse ki

–tanrının omuzlarına düşen saç bukleleri gibi– tamamı altından yapılmış gibi görünen devasa parçalar, esasta ahşap heykelin üzerine dövülerek oturtulmuş incecik altın katmanlarından ibaret. Tapınak açıldıktan sonra tanrıya sunulacak adaklar tapınağın mahzeninde saklanacak – bir taşın yosun tutması gibi, tapınakta da altın heykelcikler, üç ayaklı sunaklar ve başka pek çok kıymetli eşya birikecek.

Heykeli bir araya getirme işi de müteahhit için apayrı bir kâbus olmuştu, Akdeniz üzerinden karşıya defalarca özel ulakla haber göndermek gerekmişti. Meton sonunda fildişini tedarik edecek tüccarı bulmuş, kargo daha İskenderiye'den Yunanistan'a gelmek üzere yola çıkmadan heykeltıraşları malzemenin üzerinde çalıştırmaya başlamıştı. Altın Elis'e ayrıca ulaşmış ve Meton onu da ahşap işçilerinin, heykeltıraşların ve altın işçilerinin aynı yerde, bir arada çalışabilmeleri için Mısır'a geri yollamıştı. En nihayetinde tüccar tamamlanmış heykelin birleştirmeye hazır– parçalarıyla çıkagelmişti de montaj sonunda başlamıştı. Tüccar yaşanan gecikmeyi hasta düşmesine bağlamış, Meton da bunu inandırıcı bulmuştu doğrusu – en son bu kadar çökmüş birini gördüğünde, tabutta yakılmaya götürülen bir cesede bakıyordu.

Olimpiyatlar'a üç haftadan az zaman kalmışken sahada hazırlıklar hızlanmış durumda. Bölgeye erken varan ziyaretçiler yeni tapınakta devam eden çalışmalara şöyle bir göz atmak için tepeye çıkmaya başladı. Taş ustalarının ve işçilerinin çoğunun ödemesi yapıldı – önce onların işleri mi yoksa Meton'un parası mı bitecek derken, Mısırlılar kalan ödemeyi de yaptıklarına göre, artık son dokunuşları yapan ressam ve heykeltıraşlara verilecek para da hazır.

Bir Yunan tapınağı renksiz, saf beyaz mermerden bir yapı değildir – Yunanlar tapınakları şatafat derecesinde rengârenk boyanmış olsun isterler. Sütun tepeleri (bakır taşından elde edilen özle) yeşile boyanır, arşitravın üzerindeki göstermelik kahverengi kirişlerin arasına parlak mavi (azurit) paneller serpiştirilirken, duvardaki çiçekli bezemelerde kırmızı (cıva sülfür) ve sarı (arsenik) kullanılır ardından yakılmış kemikten elde edilen

25. GÖRSEL: Bronz tripod, MÖ 6. yüzyıl başları. Bay ve Bayan Klaus G. Perls tarafından hediye edilmiştir, 1997.

siyahla gölgelendirerek derinlik verilir. Toprak kiremitlerle kaplı çatı elbette ateş kırmızısıdır.

Ressamlar işlerini bitirdiklerinde tapınak, kuzey iklimlerin daha soluk tonları arasına yerleşmiş olsa aykırı kalacakken, Akdeniz'in parlak güneşi altında göze en doğal, normal gelecek şekilde, tavus kuşu gibi ışıl ışıl, mağrur bir edayla yükseliyor olacak. Meton binayı birkaç dakika daha inceledi sonra omuzlarını silkti. Güzel görünüyor, bu kadarını söyleyebilir ancak inşaat işinde kestirme çözümlerden anlayan biri bu güzelliğin daha çok yüzeyde olduğunu fark edecektir. Her şeye rağmen Meton kendi hakkını da teslim etmeli: Eldeki zaman ve malzeme ile çıkardığı iş hiç de kötü değil.

Kaçak

Thratta Yunanistan'a dönmüştü ama korktuğu gibi yakalanıp zincire vurulmuş, sahiplerinden ceza bekleyen bir köle olarak değil. O, zengin bir tüccarın maiyetinde saygın bir yere sahip, bu kimliğiyle de kabul gören bir kişi artık.

Pazar yerlerinde ara sıra hâlâ okunduğunu duyduğu ilanlarda bahsedilen köleye artık pek benzemiyor olmasının da bunda katkısı var elbette, geçen yıl boyunca görünüşü epey değişti. Bir yandan hızla büyürken diğer yandan da düzenli yemek yiyebildiği için, on iki ay kadar önce Pireaus'a kaçan o bir deri bir kemik firari kızdan daha uzun, daha yapılı ve daha özgüvenli artık. Bütün bu süre boyunca saçını uzattı; boynunu bir eşarpla sarmadığı zamanlarda, saçını açık bırakınca omuzlarına dökülen fındık rengi bukleleri dövmesini saklıyor.

Pergamon'da ustası Eudoksia'yla ayrılmaları çok zor olmuştu, gözyaşlarına boğulmuşlardı. Eudoksia'nın onca arayışın ardından tatlı pelin otunun kalanını bulup da bu başarıyı kutlamak için çokça içip ağlayacak kadar duygusallaşması değildi bu ağlamalara sebep. Haberi olsaydı tüccarın bile onaylayacağı bir ticari zekâyla, pelin otunu değerini anlamayan sahiplerinden ederinin onda birinden az bir tutara almıştı Eudoksia. Müşterisi tüccarın kendisiydi elbette, Eudoksia'nın ona verdiği tedavi öyle iyi gelmişti ki ilaca başka türlü ulaşması mümkün olmadığına göre, bu rahatlamanın karşılığında daha fazla ödemeye de hazırdı aslında.

Bu arada Eudoksia tüccarın yaşadığı semptomlara bu kadar iyi gelen tatlı pelin otunun özünü çıkararak hazırladıkları ilacın yapımını olduğundan çok daha zor bir iş gibi göstermişti. Eudoksia ilacın hastanın ihtiyacına göre, düzensiz aralıklarla verilmesi gerektiğinden, ehil bir otacının hastaya nezaret etmesi ve ilacı bizzat onun yapmasında ısrarcı olmuştu. (Eudoksia aslında Thratta'ya bu aralıkların ne olması gerektiği konusunda hiçbir fikri olmadığını, deneme yanılma yoluyla bulacaklarını itiraf etmişti. Neyse ki ondan daha iyi bilen kimse yoktu, birilerinin çıkıp da hatalarını sorgulaması pek de olası değildi.)

Ancak hastalık tüccarı Pergamon'da kalabileceğinden çok daha uzun bir süre tuttuğu için artık acilen İskenderiye'ye, oradan da Yunanistan'a gitmesi gerekiyordu. Sonuç olarak elbette hatırı sayılır ek bir ödeme karşılığında, Eudoksia tıbbi yeterliliğini ciddi boyutta abartarak öne çıkardığı çırağını, seyahati boyunca kendisine refakat etmek üzere tüccarın yanına vermek durumunda kaldı. Bu ayrılığa tüccarın sağlığına kavuşmasını istediği kadar (yalandan kim ölmüş), çırağının eğitimini neredeyse tamamladığı, her şekilde kısa bir süre sonra ustasından ayrılıp kendi yoluna gideceği için razı olduğunu söylemekten de geri durmadı.

Kesin olan tek şey var – Thratta Pergamon'a varmadan önceki çalışmalarının yoğun olduğunu sanıyordu, meğer sonraki on gün boyunca Eudoksia'nın yıllar boyunca öğrendiklerini öğrencisinin kafasına tıka basa sokmak için vereceği hararetli derslerin yanında öncekiler hiç kalırmış. Soru: Tüccar uzun bir deniz yolculuğuna çıkmaya hazırlanıyor. O ya da maiyetindekilerden bazılarını deniz tutarsa ne vermeli? Cevap: Değişimli olarak, Hindistan'dan gelme çiğ zencefil ve nane çayı verilebilir, zencefil kusmaya sebep olan mide bulantısını bastırır, nane çayı da mide bulantısına iyi gelir, hem nihayetinde kusmak gerekirse midede çıkacak bir şeyler olması da iyidir. Peki ya ağır yiyecekler hazımsızlık yaparsa çözüm ne? Yer elması özü. Bunlara benzeyen daha bir sürü soru.

Thratta'nın hayata dair görüşleri sürekli yenilenirken şaibeli tıbbi bilgisinin geçerliliği şu âna kadar ciddi anlamda sınanmadı. Küçük bir kızken tek bildiği yer Trakya'da nehir kenarındaki köyüydü, evreni ufuktaki dağlarla sınırlıydı. Sonra daha önceleri tüm dünyada var olduğunu düşündüğünden daha fazla sayıda insanın yaşadığı Atina'yı gördü. Halikarnas aydınlanmada bir sonraki adımdı, kimse o güne kadar bu cahil köle kıza coğrafya öğretmekle uğraşmamıştı, Atina kadar büyük başka şehirler olduğunu öğrendiğinde ne çok şaşırmıştı. Katır kervanıyla seyahat ederken ufku açılmıştı gerçekten ancak hiçbir şey onu İskenderiye'de görecekleri için yeterince hazırlayamazdı.

OLİMPİYAT AHALİSİ

Her Yunan şehrinin, kasabasının hatta köyünün, kutlamaları ister sene başında ister hasat sonunda, ister önemli bir olayın yıl dönümünde ya da yerel bir kahramana veya bir tanrıya adanmış bir günde yapılacak olsun, bir festival takvimi vardı. Festivaller tarım ekonomisinin gerektirdiği ağır işlere ara verip sosyalleşmek için en uygun fırsatlardı. Yüzyıllar içinde bazı festivaller öne çıktı, bunlara yerel halkın dışında belki de yüzlerce kilometre yol katederek oraya gelen turistler de katılmaya başladı. Bu festivaller sadece insanlara bilinen dünyanın en iyi atletlerini ve müzisyenlerini görme imkânı vermekle kalmaz, soylu elitlere bir araya gelip ticaret ya da hanedan evlilikleri gibi ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda görüşme, anlaşma fırsatı da tanırdı. Elis ve Arcadia'da yaşayan, hasat sonrası biraz olsun vakit ayırabilecek herkes bu heyecanı paylaşmak üzere gelirdi. Her şehirden kendi favorilerini desteklemek üzere gelen taraftarlar olurdu.

Sakion bu gözleri fal taşı gibi açılmış, bakışları şaşkınlık içinde bir harikadan diğerine atlayan Trakyalı kıza şehrini gösterirken gurur duymuştu. Tüccar aynı zamanda Thratta'ya onun için baş döndürücü büyüklük ve zenginlikteki İskenderiye pazarlarından şifalı bitki stoklarını tazelemesi için yüklü miktarda para da vermişti. Bu sayede ne sattığını iyi bilen ve fiyatı da ona göre veren bir tüccardan tatlı pelin otu bile alıp eklemişti stoklarına.

Şimdi Elis'te, ortalama bir Yunan'dan daha fazla seyahat etmiş olduğunu düşünüyor. Dünya görüşünü geliştirebilmek için tüccarın hesaplarını tutan memurlardan birini ona okuma yazma öğretmesi için ikna etti. Henüz çok ilerlemiş değil ama alfabedeki harfleri ezbere sıralayabiliyor, harflerin seslerini tek

tek çıkarmaya çalışarak kelimeleri çıkarabiliyor. Tüccar Sakion bir yandan yakınlarda bir tapınakta kurulan altın ve fildişinden yapılma heykelin parçalarını taşıtıp teslim etmekle uğraşırken diğer yandan İskenderiye'den özellikle Olimpiyatlar sırasında satmak için getirdiği ürünleri pazarlayabileceği fırsatlar yakalamaya çalıştığından sürekli meşgul bu yüzden Thratta bu aralar hastasını sık görmüyor.

Pek çok kişi önemli bir spor etkinliği olduğunu düşünse de Olimpiyatlar aslında bundan çok daha fazlası. Akdeniz'in çevresinde her yerden soylular ve politikacılar da Oyunlar'ı seyre geliyorlar, ortam dikkat çekmeden diplomasi yürütmek, olası – evlilik yolu ile ya da farklı temellerde– ittifak görüşmelerinde bulunmak için çok uygun. Elbette tüccarların ellerindeki malları seçici, varlıklı müşterilere sunmaları için de pek çok imkân var.

Olimpiyatlar için Elis'e dünyanın her yerinden insanlar geldiği için, parlak renkli pelerinler giymiş, Yunan olmadıkları belli bir grup yabancının bir tavernadan çıkarlarken Trakya dilinde konuştuklarını duyduğunda şaşırmadı Thratta ama çok sevindi. Grubun Makedonya sınırına yakın Akontisma şehrinden, sofralarına egzotik bir ihtişam katmak isteyecekler için altından yapılma süs eşyaları, kadeh ve tabak satmak üzere güneye gelmiş Trakyalılar olduklarını öğrendi. Satmak üzere getirdikleri ürünler arasında boynundaki dövmeyle neredeyse birebir aynı biçimdeki altından küçük at heykelini gördüğünde mutluluktan neredeyse dili tutuldu – dövmesi yıllardır ilk kez aşağılanmasına sebep olmamış, saygı ve hayranlıkla karşılanmıştı.

Thratta'nın şansına, Trakyalılardan birinin cildinde yulaf lapası ve aloe vera özü karışımıyla kolayca tedavi edilebilecek bir döküntü oluşmuştu. Bu Trakyalılar Satrae kavminden geliyorlardı oysa Thratta Edonesler'dendi; farklı kavimlerinden gelseler de hepsi memleketlerinden uzak Trakyalılardı, kısa sürede Thratta'yı aralarına aldılar. Her şeye rağmen Thratta Atina'da köle olduğu dönemden bahsetmemeye özen gösterdi, memleketlilerine Yunanistan'da seyahat ederlerken annesinin öldüğünü, kendisinin de o zamandan beridir otacılık yaptığını anlattı.

Şimdi yapması gereken, Sakion'un hizmetkârlarından birini tüccar için pelin otu özünü hazırlayabilecek şekilde eğitmek. Olimpiyatlar sona erdiğinde Thratta yeni arkadaşlarıyla birlikte evine, Trakya'ya gidecek.

Tüccar

Tatlı pelin otundan yapılan (isminin aksine fazlasıyla acı) içecekler sayesinde sağlığının iyiye gitmesi Sakion'u yüreklendiriyor. Her ne kadar hâlâ haftada en az bir gün kendini çok kötü hissetse de iştahı yerine gelmeye başladı, yataktan güçlükle kalktığı bir ay öncesine kıyasla enerjisi şimdi çok daha fazla.

Bu enerji sayesinde denizleri aşarak Pergamon'dan İskenderiye'ye, sonrasında Elis'e geçebilmiş, burada Serapis heykelinin parçalarını fazlasıyla aksi olsa da en azından parçalar ona resmen teslim edilinceye kadar beklemeden heykelin yapımını başlatacak kadar öngörülü müteahhide teslim edebilmişti.

Mısır devletine karşı görevini tamamlamış olduğuna göre, Sakion zenginleşme yolunda yeni imkânlar araştırabilir. Her daim fırsat kolladığından, Mısır'dayken stok fazlasını ucuza veren bir üreticiden birkaç yüz papirüs tabakası almıştı, elinde hâlâ satabileceği bir miktar *pergamina*, papirüse kıyasla daha dayanıklı ve esnek görünen bir tür parşömen de var. Bir sebepten dolayı papirüs sadece Nil boylarında yetişen bir bitki (buna ek olarak sadece Siraküza şehrinde, Ortygia çeşmesi çevresinde yetiştiği biliniyor). Oysa kayıt tutulan her yerden gelen talep ciddi anlamda yüksek. Sakion'un elindeki malların neredeyse yarısını şimdiden alan, Olimpiyat Oyunları boyunca öbek öbek evrak üreten Elis'teki görevliler gibi, kayıtların kaydını tutanlar bile var.

Bir kişinin yaşı gibi basit bir konuyu ele alalım mesela. Bir yarışçının yetişkin erkeklerle mi yoksa gençler kategorisinde mi yarışacağı sonuç açısından büyük bir fark getirecektir, peki atletin söylediği yaşta olup olmadığı nasıl anlaşılacak? Pek çok Yunan konu yaşları olduğunda, dürüst ve net olmaya çalıştıkların-

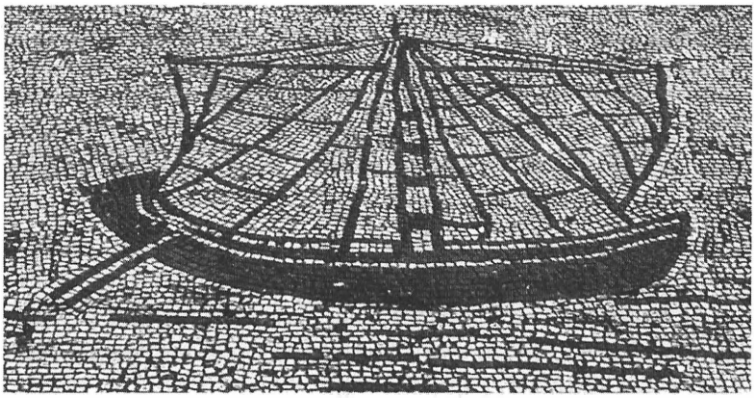
da bile kararsız kalırlar çünkü bu genelde diğer yaşadıklarının yanında çok da önem verdikleri bir konu değildir.

Askerlik hizmeti yaşa bağlı olduğu ve doğumlar da vatandaşlık için esas teşkil ettiği için başta Atina ve Sparta olmak üzere bazı devletlerde düzenli kayıt tutulur. Bu durumda bile, Atina ve Sparta takvimleri birbirinden tamamen farklıdır, yılın farklı zamanlarında başlarlar. Benzer şekilde yüz kadar diğer şehir ve küçük devletin takvimleri de farklıdır, hepsini resmi Elis takvimi ile bağdaştırmak gerekir. Ancak bu şekilde her bir yarışmacının adı ve belirlenen yaşı listelenir ve akabinde, itiraz etmek isteyenler olabileceği için ilan edilir.

Etkinlikler için tutulan saha görevlilerinin, (kıyılarında binlerce insan banyo yapıp tuvalet ihtiyaçlarını gidereceğinden kısa sürede nehrin suları içilmez hale geleceği için) nehir suyuna ilaveten gereken geçici kuyuların kazılması için çalıştırılan işçilerin, yarışlarda zaman tutanların, hakem yardımcılarının, yiyecek/içecek sağlayanlara yapılan ödemelerin ve Oyunlar'ın organizasyonu için yerine getirilen pek çok diğer işin de kayıtları tutulur. Elisliler Olimpiyatlar'ı öylesine sahiplenirler ki hiçbir konuda en küçük bir uygunsuzluk çıksın istemezler, tüm bu harcamaların ve idari detayların titizlikle kayda alınması bundandır.

Normalde, binlerce insanın bir araya geleceği bir yerde Sakion kalabalıklardan para kazanmanın yollarını arardı. Ancak Olimpiyatlar söz konusu olduğunda buna kalkışmayacak kadar akil – yerel halk yüzyıllardır bu pastayı kendi aralarında paylaşırlar. Haftalardır Arkadia'nın iç bölgelerinden toplanan sürülerle sığır ve keçi çevredeki çiftliklerin ahırlarında, kesilmeyi bekliyor. Kitleleri doyurmak için besi hayvanları getirtilirken pişirilecekleri ateşler için gerekli odun da toplandı, depolandı, kurutuldu ve deste deste satılmaya hazır.

Olimpiyatlar'ın yapılacağı sahanın yakınında ilk tezgâhlar kurulmaya başladı bile, her birinin nerede olacağı, arazisini gecekondu semtine döndürecek yüzlerce çadıra kamp yeri de kiralayacak olan çiftçi tarafından hassasiyetle belirlendi elbette. Kamp kurmaya en elverişli yerler önceden soylular ve Sakion

26. GÖRSEL: Ticaret gemisi, bir liman mozaiği üzerinde.

gibi zengin tüccarların kullanımına ayrılmış durumda. Tezgâhlardaysa yiyecek içecekten tutun cafcaflı hediyelik eşyalara kadar hemen her şey satılacak, falcılardan otacılara, farklı alanlarda yetkin doktorlara kadar, türlü meslek gruplarından burada hizmet verenler olacak. Filozoflar görüşlerini kalabalıklara aktarmak için bu ortamı fırsat görecekler, müzisyenler ara sıra sonrası için seyirci çekebilmek uğruna ücret almaksızın serenat yapacaklar. Evet, Sakion sahada atletik müsabakaların yapılacağından da haberdar ancak bu konuyla pek de ilgilendiği söylenemez.

Sakion'un ilgisinin odağında zenginlerin ve diğer tüccarların kaldığı büyük çadırlar yer alıyor. Olimpiyatlar onun gözünde meslektaşlarıyla tanışabileceği, hangi ürünlerin nerede çok bulunduğunu, onlara talebin nerelerde daha yüksek olduğunu anlayabileceği kapsamlı bir ticaret konvansiyonu. Örneğin Makedonya ve Mısır arasındaki rekabet sonucunda, iki kral Cyclades Adaları üzerinde güç kavgasına giriştiler, bu da denizlerde güçlü olmalarını gerektiriyor. Mısır'da az orman olduğundan, Mısır devleti Karadeniz kıyılarındaki ormanlık dağlardan gemi yapımına uygun kereste tedarik edebilecek girişimcilere yüklü

ödeme yapmaya hazır, dolayısıyla Sakion kereste ticareti ile uğraşan Pontuslu tüccarları ağırlamaktan memnuniyet duyacaktır.

Ne yazık ki Batı bir finansal çöküntü döneminden geçiyor. Bunun sebebi ise Roma ve Kartaca arasında uzayıp giden savaşın İtalya ekonomisini ciddi anlamda sarstığı gibi, Akdeniz'in doğusu ve Kartaca arasında ticareti de sekteye uğratmış olması. Bir zamanlar Uzak Doğu'dan getirilen lüks ürünler Sicilya'nın özellikle Siraküza gibi olağanüstü zengin şehirlerinin tiranlarına güzel kârlarla satılabilirdi. Maalesef bu günlerde aklı başında kimse Korfu Adası'nın batısına mal göndermez çünkü Adriyatik'e doluşmuş korsan ordularını atlatabilenler büyük olasılıkla ya Romalıların ya Kartacalıların eline düşerler. Sonrasında ürünler bu iki devletten bir ya da diğeri tarafından "kaçak mal" olarak satılırken, mürettebat da nitelikli işgücüne her daim muhtaç donanmaya katılmaya zorlanır, mecbur tutulurlar.

Sakion zamanı ve enerjisi olduğunda Olimpia'daki kutsal sahaya gidip içinde Zeus'un heykeli bulunan devasa tapınağı kendi gözleriyle görmek istiyor. Tapınakta heykelin bulunduğu kısma girişler büyük ölçüde kısıtlanmış durumda – sonuçta yüce Zeus'un kendisi de muhtemelen Olimpiyatlar'ı izliyor olacağına göre, bütün gün evine akın akın turistlerin girip çıkmasını neden istesin, değil mi? Yine de sadece dışından bile görebilecek olsa gitmeye değer. Tapınak çok büyük (zemini yaklaşık 70 x 30 metre) ve dışını süsleyen heykeller geçmiş iki yüzyılın en iyi heykeltıraşlarının elinden çıkma.

Yakınlarındaki Hera Tapınağı'ndaysa Paros mermerinden bir başyapıt bulunuyor, muhteşem Praksiteles'in yaptığı, Hermes'i çocuk tanrı Dionysos ile birlikte gösteren heykel. Doğrusu bir hafta sürecek çetrefilli işlere girişmeden önce, Sakion'un bu heykeli görüp tüccarların ve dolandırıcıların tanrısının lütfunu kazanması yerinde olur. Nihayetinde çok geçmeden etrafta fazlasıyla ticaret yapılacak ve dalavere dönecek.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Ağustos - Mücadele

(ΠΑΝΑΜΟΣ ΑΓΩΝ)

Koşucu

(1. Kısım)

Symilos geri planda bir habercinin yüksek sesle yaptığı anonsu dinliyor. Bu ilanın içeriğinden ziyade özellikle önemli olan ne şekilde yapıldığı. Olimpiyat Oyunları'nın açılış etkinliğindeyiz – haberciler ve tellalların yarışması. Oyunlar kapsamında yapılan ilk yarışmanın bu olması şart çünkü tüm diğer etkinliklerin ne zaman yapılacağını ve hakemlerin kararına göre her bir etkinliğin kazananını ilan etme şerefinin kime ait olacağı böylece belirlenmiş olacak.

Her ne kadar açılış etkinliği haberciler ve tellalların yarışı olsa da, Oyunlar'ın esasta üç gün öncesinde atletler, hakemler, onların yardımcıları, katipler ve bir sürü taraftarın Elis'te bir araya gelerek antik dünyanın en uzun mesafeli geçit törenlerinden birine çıkmalarıyla başladığı söylenebilir – Olimpia'daki kutsal sahaya doğru 180 *stade*'lik (32 kilometre) bir yürüyüş. Tören alayı acele etmeden ilerlemişti, öyle ya, katılımcıları yormanın bir anlamı yoktu. İki gün süren bu yürüyüş Symilos'un hoşuna bile gitmişti. Yol üzerinde geçtikleri her köy ve mezrada onları görmek için toplanan kalabalıklar arasından geçmişler ve nihayetinde binlerce seyircinin toplanmış olduğu Olimpia'ya yaklaştıklarındaysa elbette çok yoğun tezahüratla karşılanmışlardı.

Bugünün erken saatlerinde yapılan açılış seremonisiyse gerekli olmakla beraber biraz sıkıcı bir tören. Gün Zeus tapınağının kutsal alanında bir yaban domuzunun kurban edilmesiyle başladı. Sonrasında atletler uzun bir kuyruk oluşturup sırayla, on aylık zorunlu eğitimi tamamladıklarına ve Oyunlar'a katılmalarına engel teşkil edecek (yeminden dönme ya da adam öldürme gibi) bir ritüel kirlilik yükü taşımadıklarına dair kurbanın üzerine ciddiyetle yemin ettiler.

Sonrasında sıra kura çekimine geldi böylelikle sonraki dört gün boyunca gerçekleşecek müsabakaların akışı doğrudan tanrıların eliyle belirlenecekti. Bu, kupaların masaya konduğu ve atletlerin kendi katılacakları yarışların nasıl yapılacağını öğrendikleri aşamaydı. Güreş ve boksun birleştiği *pankreas* dalında, kupaya her yarışmacı için bir kırık çömlek parçası konmuştu. Bu parçalar öncesinde çiftler halinde, üzerlerine aynı harfler yazılarak işaretlenmişti. Yarışmacılar sırayla gelip kupadan bir çömlek parçası çektiler, aynı harfle işaretli parçaları çekenler ilk turda karşılaşmak üzere eşleşmiş oldular. İki potansiyel şampiyon çektikleri kurada eşleşince iç çekişler, nispeten narin görünümlü bir genç, kendisinin iki katı ağırlıkta ve yaşta acımasız bir yaşlı kurda düştüğünde ise sempati mırıldanışları duyuldu.

Ardından bir başka kupa çıkarıldı ortaya, bu seferki eski dönemlerden kalmaydı, üzerinde yarışta koşan atletlerin tasviri vardı. Ortama bir anda sessizlik çöktü, izleyenler boyunlarını oynatarak Olimpiyatlar'ın bu en prestijli yarışında hangi atletin hangi kulvarda koşacağını görmeye çabalıyorlardı. Mısır'da, Ptolemeia'da yapılan koşunun galibi ve bu yarışta favorilerden biri olarak Symilos en son kura çekenlerdendi.

Tanrılar Symilos'a iç kulvarlardan birini vermeyi uygun gördüler, bu da eğitmeni ile stratejisi üzerine görüşmesi gerektiği anlamına geliyor. Kulvarlar sadece başlangıç pozisyonlarını belirler, yarış ilerlerken atletler kümelendikçe bir dereceye kadar itiş kakış olması kaçınılmazdır. Bunun üstesinden gelmenin en iyi yolu, yarışın hemen başında öne geçmek ve orada kalmaktır. Bu sebeple mümkün olan en kısa sürede Symilos eğitmeni ile

OLİMPİYAT PROGRAMI

1. Gün: Açılış seremonisi. Atletler şehir meclisindeki Zeus heykelinin önünde Olimpiyat yemini ederler ve tanrıya kurbanlarını sunarlar. Haberci ve tellalların yarışmasıyla, yarışları ve galipleri kimin ilan edeceği belirlenir.

2. Gün: Atletler güne kutsal korudan başlayan bir geçit töreni ile başlarlar, seyirciler binicilik etkinliklerini izlemek üzere yerlerini alırlar. Ardından pentatlon (disk atma, uzun atlama, cirit atma, koşu ve güreş) yapılır.

3. Gün: Zeus ve Olimpiyatlar'ın tarihindeki efsanevi kahramanlardan biri olan Pelops onuruna kurbanlar sunulur. Ardından gençlerin yarışları gelir sonrasında pek çok özel parti verilir.

4. Gün: Çift-stadion koşu yarışı, uzun mesafe yarışı, zırhlı yarış ve heyecanı doruğa çıkaran stadion sürat koşusu yapılır. Bu yarışların ardından boks, güreş ve pankreastan oluşan dövüş müsabakaları gelir.

5. Gün: Tüm yarışmaların galipleri kollarında kurdeleler, ellerinde palmiye yapraklarıyla kendilerine takdim edilecek kutsal Zeus korusundan altın orakla kesilmiş defne dallarından yapılma çelenkleri almak üzere Zeus tapınağı önünde geçit yaparlar. Bunun ardından kapanış ziyafeti ve kutlamalar gelir.

birlikte hızlı çıkış çalışmaları yapmak üzere stadyuma gidecek. Her atlet hızlı çıkmayı ister ama hatalı çıkış yapanlar hakem yardımcıları tarafından kamçılanarak cezalandırdıkları için fazla hızlı çıkmaktan da kaçınırlar. Yarıştan elenmiş olmazlar an-

cak kırbaçlanan kaslar bir süreliğine gerçek performanslarına ulaşamayabilirler.

Hız koşusu Oyunlar'da heyecanın doruğa çıktığı yarıştır, iki gün sonra koşulacak. İyi haber, Symilos'un pratik yapmak için hâlâ biraz zamanı var. Kötü haberse bu zaman sinirlerinin keman yayından beter gerilmesi için de fazlasıyla yeterli; artan heyecanını bastırıp dışarıda gümbür gümbür devam eden kutlamalara rağmen biraz olsun uyumaya çalışacağı zorlu geceler var önünde.

Hep kin güden biri oldu Symilos, gözü rakiplerinin arasında birkaç ay önce onu Hermione'deki Oyunlar'da yenen genç adamı arıyor. Maalesef o göz dolduran sahtekâr burada değil. Eğitmeninin daha sonra öğrendiğine göre Elis'teki hakemler genç adamın performansını Olimpik standartlara göre epey düşük bulmuşlar ve yarışlara kabul edilmemiş. Yine de Symilos umuyor ki eski rakibi seyirciler arasında bir yerlerde olsun, yarış hakkıyla nasıl koşulurmuş, görsün.

Çiftçi

Kavak ağacının faydası çoktur. Damarlarındaki gri ve yeşil çizgiler yüzünden kerestesi mobilya yapımı için yeterli kalitede görülmez ancak boğumsuz ve düzgün gövdesi çitler için direk ve kalas, ahır çatılarını desteklemek üzere payanda, mahsul taşımakta kullanılacak kasa, ve Olimpiyatlar sırasında hadlerini aşan seyircileri kaçırmak için değnek yapmaya çok uygundur. Hafif ve yumuşak damarlı bir ağaç olan kavaktan yapılma değnekler zeytin gibi daha ağır ağaçlardan yapılanlara göre daha az zarar verse de değneği yiyenin bu durumdan hiç de hoşnut kalmadığı izlenimini (ki bu bağlamda "izlenim" ile ifade edilen bıraktığı kızarıklık, izdir) hemen edinirsiniz. Dört senede bir, Iphita'nın çiftliğindeki işçiler bu değnekleri kullanmakta fevkalade ustalaşırlar.

Öncelikle işgalciler konusunu ele alalım. Iphita nehrin kıyısındaki arazilerinde kiralanacak alanları ayırdı. Olimpiyatlar'a

katılanların ne kadarının, sadece orada bulunmanın kendilerine bu alanlarda kalma hakkı verdiği düşüncesiyle hareket ettiklerini bilseniz, şaşırırsınız. Öngörülü hareket ederek önceden kendileri için çadır yeri kiralayanların gelip de her şeyi kendine hak gören bir grup yabancının buralarda kamp kurmuş olduğunu gördüklerinde haklı olarak öfkelenirler. Neyse ki mülkiyet hukukunu açıklamakta hiçbir şey, güçlü kuvvetli bir çiftlik işçisinin elindeki bir buçuk kol boyu kuru değnekten daha etkili olamaz.

Yeni Serapis tapınağının da karşı tepede yerini bulmasıyla, çok sayıda sözde hacı adayının yolda Iphita'nın çiftliğinden geçerken "kaybolup" sonra nasıl olup da kümeslerin arasında yere çömelmiş halde, meyve bahçelerinde ağaçların tepelerinde ya da kucaklarında kazara çaldıkları keçilerle bulundukları da ayrıca merak konusu. Ayrıca bazılarının Olimpiyatlar'da yeme içmenin bedava olduğuna dair tuhaf fikirleri de var (gerçekten cömert sponsorlar sayesinde verilen büyük ziyafetlerde yeme içme bedavadır – ama sadece sonuncu günde). Dolayısıyla çoğu zaman yanlarında ne azık ne yeterli para getiren bu tedbirsiz sefillerin niyeti, Iphita'nın çiftliğinden ellerine ne geçirebilirlerse aşırıp karınlarını doyurmak.

Bu durumun aslında epey fayda sağladığını da itiraf etmeli. Nehre ulaşacak şekilde drenaj kanalları olmadığından, yukarı tarafta kalan arazilerde yoğun yağmurlarda bataklığa dönen yerler oluyor. Şu ana kadar sayıları on beş kişiyi bulan bir grup amatör işçi bu kanalları, Iphita'nın hırsızlık yaparken yakalandıklarını kendi şehirlerindeki otoritelere haber vermeyeceği sözüyle birlikte, günde üç öğün yemek karşılığında kazıyorlar (bir Yunan için itibar çok önemlidir). Oyunlar'a hâlâ iki gün var, o vakte kadar Iphita'nın işçileri ve bekçi köpeklerinin, en azından yarım düzine gönüllüyü daha gönülsüz çalışma ekibine katmış olacaklarına kesin gözüyle bakılabilir.

Parası olanlarınsa acıktıklarında sadece sahanın kenarına kadar yürüyerek, biraz fahiş bir fiyat karşılığında olsa da mükellef bir öğün yemeleri mümkün. Doğaçlama oluşan Olimpik köyün pek çok yerinde her tür damak zevkine ve mutfağa uygun yi-

yecekler bulunabilir ama sadece Iphita'nın tezgâhının tam teşekküllü bir çiftlik mutfağından çıkmış çeşit çeşit taze yemek sunma imkânı var.

Erken kalkanlar şafak vaktinden önce bile fırından yeni çıkmış, şaraba batırılabilecek şekilde iri parçalarda kesilmiş arpa ekmeği yiyebilir, bugünlerde çoğu Yunanın kahvaltı tercihi bu. Yeni eğilimleri takip etmeyenlerse buğday unundan, bal ve ekşi krema katılarak yapılan kreplerden, damak zevklerine göre üzerine biraz daha bal ya da keçi peyniri ekleyerek yemeyi tercih edebilirler. Üzerine de isterlerse sulu arpa lapası, sulandırılmış keçi yoğurdu ya da soğuk soğuk kuyu suyu alabilirler (durumun ciddiyeti yadsınmamalı, içine binlerce insanın bağırsağının boşaldığı düşünülürse ancak şuursuzlar nehirden su içer).

Öğle saatlerinde hızlıca servis edilebilecek yiyecekler sunuluyor, sadece bu saatlerde insanlar bir müsabakadan diğerine koşturduklarından değil, aynı zamanda uzun kuyruklar müşterileri kaçırdığı için. Tezgâhlara konan haşlanmış yumurtalar, (taze ya

27. GÖRSEL: Bir aile sofrası, mermer üzerine kabartma.

da kurutulmuş) incir ve elmalar, (yüksek maliyetle ithal edilen ama daha da yüksek kâr getiren) salamura balık ve elbette taze pişmiş ekmekle birlikte zeytin, mutfak ekipleri daha yerlerine yenilerini koymaya fırsat bulamadan, göz açıp kapayana kadar satılır biter.

Günün sonunda festivale katılanların çoğu biraz gevşeyip rahatlamak için yemeklerini kendileri hazırlamayı tercih eder bu sebeple tüm öğleden sonra tezgâhta yoğun şekilde roka, havuç, salatalık, hatta –komşuların mantar istilasından etkilenmeyen tarlalarından, toptan alınmak durumunda kalınan– nohut satılır. Bunlardan başka, farklı bütçelere ve damak zevklerine hitap edecek şekilde kesilmiş, hatta bir kısmı (depozito ile verilen) metal şişlere geçirilip ateş üzerinde pişmeye hazır hâlde kuzu, koyun, dana ve geyik eti de vardır satışta.

Normalde etlerin havayla temas eden yüzlerine sinekler doluşurken, Olimpiyatlar'da ortada pek sinek görülmez. Buna getirilecek en naif felsefi açıklama Olimpiyatlar sırasında uygulanan genel ateşkese sineklerin bile uymak zorunda olduklarıdır. Öyle ya, Oyunlar başladığında bu sinir bozucu yaratıklar nehrin üzerine üşüşür, bitene kadar da orada kalırlar. Daha pragmatik düşünen Iphita pişirmek için yakılan yüzlerce ateşten yükselen kekremsi dumanın sineklerin yokluğuna daha iyi bir açıklama olduğunu düşünse de esasta ortada olmadıkları sürece nedeni çok da umurunda denemez.

Alacakaranlık ve sonrası eğlence zamanı olduğu kadar, geçici yerleşim için kullanılan çadırlar arasında dönen kirli işler için de uygun zamandır ne de olsa Olimpiyatlar'ı atletler ve müzisyenler kadar, hırsızlar ve soyguncular da sever. Hakemlerin kırbaç taşıyan yardımcıları akşamları devriye gezer, düzeni büyük ölçüde onlar sağlarlar ancak onların sorumluluğu Iphita'nın kiraladığı alanların sınırında biter. Zaman zaman genç adamlar iyice sarhoş olur, eğlencelerine meyve bahçelerinin ya da yeni biçilmiş buğday tarlalarının açık alanlarında devam etmek isterler, başkasının mülküne tecavüz ettikleri söylendiğinde de epey hırçınlaşırlar. Bu genç adamların çoğunun Oyunlar'a ilk gelişiyken, Iphita'nın ailesi nesillerdir burada. Üç beş salyalı bekçi köpeği ayyaşların en saldırganlarını dahi öyle kısa sürede ayık tövbekârlara döndürür ki

şaşırırsınız. İşi daha ileri götürmek isteyen olursa yaralarına merhem sürülüp sarıldıktan sonra kendilerini sahada kanal kazanlar arasında bulmaları kaçınılmazdır.

Bütünüyle bakıldığında, atletik arenada yarışlar nasıl gidiyorsa gitsin, çiftliktekiler için Oyunlar çok iyi başlangıç yaptı. Iphita bu vesile ile (hasat zamanlarında ve Oyunlar'da herkes elini taşın altına sokacak) Elis'ten çiftliğe gelen yeni gelininin çıkardığı işten de özellikle memnun. Çoğu zaman kafası karışmış bir halde, kan ter içinde oradan oraya koştursa da azimle çabalıyor; üstelik Atina'da içinde yetiştiği korunaklı ortamdan çok farklı olmasına rağmen bu organize kaos koşullarından gayet de keyif alıyor gibi görünüyor.

Diplomat

Genel anlamda diplomasi yoğun bir şekilde toplum hayatının içinde yaşanır. Persaeus gibi kıdemli diplomatlar kimin, kiminle, ne zaman görüştüğünü bilmek isteyen büyük Helenistik kuvvetlerin ajanları tarafından sürekli takip edilirler. Pazarlıklar ilk aşamalarda el altından yürütülürken hayat kolaydır ancak elbet bir noktada, yeterince prestijli olduğundan söylediğine itibar edilecek biri, kralı adına ayağa kalkıp konuşmak durumunda kalacaktır. Bu olduğunda da herkesin konudan haberdar olması kaçınılmazdır. Persaeus'un Suriye'de Antiochos ve Mısır'da Ptoleme ile yaptığı görüşmeler de benzer şekilde ortaya çıktığından, büyük güçlerin temsilcileri kralarına bu üst düzey diplomatik görüşmelerde neler konuşulduğuna dair temel bilgileri iletmiş durumdalar.

Olimpiyatlar işte tam da burada devreye giriyor – Oyunlar'a sadece atletizme duydukları ilgi sebebiyle gelen üst düzey yetkiler ve devlet görevlileri de vardır mutlaka ancak pek çoğu daha ziyade, toplumsal adabın gerektirdiği sosyal temastan ayırt edilemeyeceklerini düşünerek diplomatik sayılmayacak özel görüşmeler yapma peşindeler. Bu tür fırsatlar çıkınca üzerine atlar, kaçırmazlar.

Kuzey Peloponez'de bulunan, kendisi küçük olsa da stratejik lokasyonundan dolayı önemi büyük Sikyon şehrini ele alalım.

Sikyon'da yönetim kısa süre önce büyük bir değişim yaşadı, Aratus adında genç bir sürgünün öncülük ettiği bir isyan sonucunda tiranlıktan demokrasiye döndü. Kral Antigonos tirana hem diplomatik destek verip hem de onu parayla beslediğinden, bu dönüşüm Makedonya açısından bir anlamda sorun demekti. Bu durumda tanım gereği, Sikyon'un yeni hükümeti tiran karşıtı olduğu kadar Makedonya karşıtıydı da.

Yunan şehirlerinin oluşturduğu iki ittifak güç kazandıkça Makedonya'nın Yunanistan üzerindeki kontrolüne tehdit oluşturuyor. Makedonya'nın güney doğusunda yer alan Etolya İttifakı'nın yerleşik halkı, maalesef haydutluk ve korsanlığa yönelmiş durumda. Kuzey Peloponez'deyse Makedonya karşıtlığı üzerinden bir araya gelen, güçlenen bir başka oluşum var. Sikyon işte bu güçlenen "Akha Birliği" ile flört ediyor, Persaeus ise yapabilirse buna son vermeye kararlı. Kral Antigonus'un bir elçisinin, daha yeni onlar gibi bir yöneticiyi devirmiş biriyle görüştüğü görülürse Yunan otokratların Makedonya'ya güvenleri sarsılır. Aynı şekilde çok yakın zamana kadar devirdikleri baskıcı yönetimi finanse eden güçlerle görüştükleri duyulursa Sikyon'un yeni demokratik hükümetinin itibarı zedelenir. Ama ola ki Sikyon hükümetinin başı kıdemli bir Makedon diplomatla Oyunlar sırasında –diyelim ki diplomatın sponsorluğunda yapılan müzik yarışmalarında– karşılaşsa ne çıkar ki bundan?

Şimdi geriye baktığında ne bu müzik yarışmalarında ne de arada Sikyonlu Aratus'la yaptığı pazarlıkta istediği sonucu alamadığını gören Persaeus, hayal kırıklığı içinde oturmuş, Olimpia'da daha fazla kalmanın anlamı olup olmadığını düşünüyor. Müzik yarışmalarında kararları Spartalı hakeme bırakmak yaptığı ilk hata olmuştu. İlk başta iyi bir fikir gibi gelmişti oysa, Makedonya ve Sparta neredeyse yüz yıldır pek iyi ilişkiler içinde olmadıklarından, hazır ortada kaybedecek bir şey de yokken önemsiz bir konuda Spartalılara iltifat göstererek diplomatik bir jest yapmak istemişti Persaeus.

Problem şuydu ki yarışmaların ilk ayağı –lir eşliğinde şarkı söyleme– sırasında açık ara diğerlerinden üstün bir yarışmacı vardı. Bu kadın kendi yaptığı harikulade bir besteyi en güzel şekilde çalıp söylemişti. Buna rağmen Spartalı hakem görünüşte geçerli bir se-

beple elemişti onu ancak esas sebep bu yarışmacının öncelikle kadın olmasıysa ki fazlasıyla muhafazakâr Spartalılar bu tür etkinliklere kadınların katılımına kesinle karşıdırlar, bir diğer sebep de politik olarak hiçbir önem taşımayan küçük bir şehirden gelmesiydi.

Hakem ödülü onun yerine Sparta ile iyi ilişkileri olan bir Girit şehrinden vasat bir müzisyene vermişti. Bu kadar işte, diye düşünüyor şimdi Persaeus, Spartalıların doğruluk ve dürüstlük anlayışından daha fazlası beklenmez zaten. Gerçi o devletin vatandaşlarının ağızlarından hiç düşürmedikleri yüksek davranış standartlarının her daim altında kaldıklarını görmek, geçen yüzyıl boyunca Sparta politikalarını takip eden biri için hiç de şaşırtıcı olmasa gerek.

Her iki tarafın da birbirine sunabileceği bir şeyler olduğundan, Persaeus, Sakyon'un demokratik hükümetinin lideri genç Aratus ile yapacağı toplantıya fikren hazırlanırken çok umutluydu. Aratus despot Sakyon yönetiminden kaçmak durumunda kalan tek kişi değildi, tiranlık devrildiğinde onun gibi yüzlerce sürgün bir zamanlar kendilerine ait toprakları ve evleri geri talep etmek üzere şehre dönmüşlerdi.

Ancak bu topraklarda ve evlerde artık başkaları oturuyordu ve bunların hepsi eski rejimin dalkavuğu değildi. Bazıları oturdukları mülkü karşılığında ödeme yaparak, hakkıyla satın almıştı ve bu kişiler sadece yönetim değişti diye meşru satış belgelerinin yok sayılmasını kabul etmiyordu. Anlaşmazlığın iki tarafında da etkili kişiler yer aldığından, Aratus gücünü korumak istiyorsa ülkeye dönen sürgünler ile söz konusu mülk sahipleri arasındaki uyuşmazlığa her iki tarafı da tatmin edecek şekilde bir çözüm getirilmeliydi.

Makedonya'nın Aratus'a teklif edeceği yüklü miktarda gümüşle, aile mülkünü ısrarla geri isteyen sürgünlere evlerini alabilecekleri parayı sağlamak, kaybettiklerinin karşılığında kendilerine ödeme yapılmasını tercih eden sürgünlerinse doğrudan taleplerini karşılamak mümkün olacaktı. Persaeus yetkisi dahilinde Aratus'a yirmi talent gümüş vermeyi önerebilirdi, karşılığında istediği neydi derseniz, Sikyon'un kuzey Peloponez'de Akha Birliği'ne katılmayacağına dair yazılı bir taahhüt.

Bu aşamada çiçeği burnunda Sikyon hükümetinin henüz kendini sağlama alamamış gören ve geri dönen sürgünlerle onların mülklerinin yeni sahipleri arasında çıkacak şiddetli çekişmeye kesin gözüyle bakan Perseaus, genç Aratus'u köşeye sıkıştırmış olduğunu düşünüyordu. Her ne kadar delifişek de olsa, genç adamın Makedonya'nın para desteği olmadan demokratik Sikyon hükümetinin daha taşlar yerine oturmadan çökmeye mahkûm olduğunu görecek kadar gerçekçi olacağını bekliyordu.

Görüşmeleri esasta iyi başladı, her ikisi de lir müsabakasındaki şarkıcının hiç de adil olmayan bir şekilde hak ettiği ödülden olduğunda hemfikirdiler. Bu şekilde uzlaştıktan sonra aralarında Spartalıların gaddarlığına dair hikâyeler anlatarak birkaç eğlenceli dakika geçiren Aratus ve Persaeus, nihayetinde müzakereye başladılar.

Daha konuya girer girmez Aratus, doğrudan Makedonya'nın hiçbir şekilde Sikyon'un Akha Birliği'ne katılmasını engelleyemeyeceğini bildirdi. Hatta bir lider olarak tiranlığa karşı yakın geçmişte gösterdiği başarıyı öne sürerek Aratus, kendi şehri katıldığında birliğin de liderliğini üstleneceği fikrindeydi. Yine de Makedonya ile (en azından şimdilik) silahlı çatışmaya girmek gibi bir niyeti yoktu. Yani Persaeus'un lütfedip bir an evvel ihtiyaçları olan parayı takdim etmesi halinde Aratus düşmanca da olsa tarafsız bir pozisyonu almayı kabul edebilirdi.

Persaeus bu teklifi şiddetle reddetti, Makedonya'nın bu tekliften Sikyon halkının olası iyi niyeti ötesinde alabileceği bir şey yoktu – ki Sikyonluların bir önceki despot yönetime ve onu destekleyen Makedonyalılara karşı hiç de iyi hisler beslemedikleri düşünülürse, bu iyi niyete de güvenmek akil olmazdı. Aratus'a, kararı buysa kendisine yirmi talent gümüş verecek başka bir kaynak bulması gerekeceğini kesin bir dille belirtti Parsaeus. Bu noktada Aratus gayet kendini beğenmiş bir edayla haberi verdi: Zaten yirmi değil, yirmi beş talent almışlardı bile ve bu gümüşün verdiği rahatlık sayesinde Sikyon'daki kargaşa halihazırda çözülmeye başlamıştı.

Aratus'a verilen bu beklenmedik hibenin kaynağını tahmin etmek için çok düşünmeye gerek yoktu – şüphesiz bu yine Ptoleme'nin bir müdahalesiydi. Amacına ulaşamayan Persaeus ancak

yılların tecrübesi sayesinde sinirlendiğini göstermeden sakin ve ifadesiz kalmayı başarabilmişti, bu sırada içinden yeraltının en derin karanlıklarına gitmesi temennileriyle işgüzar firavuna lanetler yağdırıyordu. Persaeus ile İskenderiye'de bir araya geldiklerinde, Ptoleme ona Mısırlıların Yunan devletlerinin içişlerine karışmayacağına dair teminat vermişti. Mısırlıların yalanları yetmişti artık.

İşte, böyle. Aratus'la görüşme tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı, müzik yarışmasıysa mahcubiyetle. Şimdi çadırında iç sıkıntısıyla oturmakta olan Persaeus için Olimpiyatlar'da devam eden müsabakalarla ilgilenmekten başka yapacak bir şey kalmadı. Yarın sürat koşusu yapılacak böylece Oyunlar'da heyecan zirveye varacak. Yapacağı tüm işler o ya da bu şekilde tamamlandığına göre, Persaeus ilk sırada bir yer bulup yarışı seyredebilir.

Koşucu

(2. Kısım)

Ve nihayet o an geldi – Symilos hayatının büyük kısmını bu an için hazırlanarak geçirdi. Bu durumun ona, eğitmenlerinin, uzuvlarının anormal bir hızda hareket ettiği fikrine alışabilmesi için onu dik bir yokuştan aşağı son hız koşturdukları yüksek hız çalışmalarına epey benzer bir his veriyor. Bir yanı piste çıkıp şu son birkaç günde içinde birike birike patlama noktasına gelen asabi enerjiden kurtulmak için sabırsızlanırken diğer yanı sahaya çıkmayı bile istemiyor. Bütün hayatı bu noktaya ulaşabilmek için geçti – iyi ya da kötü, bittiğinde geriye yapacağı ne kalıyor?

Yarış öncesinde Symilos spor salonunda eğitmeninin kaygılı ve dikkatli bakışları altında yavaş yavaş ısınırken, seyirciler sahaya girmelerini engelleyen iplerin ardından tavsiyeler veriyor, onu yüreklendirmeye çalışıyorlar. Ve işte, sırada yarışçıları olduğu kadar seyircileri de Oyunlar'ın ana yarışına çağırmak için trampetler çalınıyor.

Esasen neredeyse yüz yıl boyunca bu koşu Olimpiyatlar'ın sadece ana yarışı değil, tek yarışıydı – uzunluğunun Herakles'in bir nefeste koşabildiği mesafeye göre belirlendiği rivayet edilen *stadion* koşusu. Sonradan diğer yarışlar eklendi öyle ki bugün Olimpi-

yat stadyumunda disk atma, uzun atlama ve pentatlon da yapılıyor yine de stadyum, ev sahipliği yapmak için tasarlandığı o tek yarışa özel inşa edilmiş halde, değişmeden duruyor.

Eğitmeni heykelli yolun başına geldiklerinde ayrılıyor Symilos'tan, koşucu yolun kalan kısmını rakipleriyle yürüyecek. Hepsi çıplaklar, hafifçe yağlanmış ciltleri sağlıkla ışıldıyor. Önlerinden geçtikleri heykeller hile yaparak ya da başka bir şekilde Olimpiyat kurallarını çiğneyen atletlere kesilen cezaların geliriyle yapılmış olduğundan, koşucular için ciddi bir uyarı niteliğinde.

Artık "saklı kapı" diye bilinen, tepesinde çatı olan girişe geldiler, buradan *stadion* sahasını görebiliyorlar. Biraz daha batıda yer alan, müsabakaları seyretmek isteyen on binlerce izleyiciyi kaldıramayan eskisinin yerine yapılan bu pist, yüzyıldan biraz daha fazla bir süredir kullanılıyor. *Stadion* sahasında Olimpiyat başkanı ve hakemlerin koltukları dışında oturacak yer olmadığından, herkes yumuşak bir eğimle pistten yaklaşık üç metre (on adım) kadar yükselen toprak alanda, ayakta duruyor; yaklaşık 40.000 seyirciden bahsediyoruz. Kadınların izlemesine getirilmiş genel yasağa karşın bâkire kadınların koşuyu seyretme izni olduğundan, tüm bu kadınların lideri olarak Demeter Chamyne rahibesi orada, hakemlerin karşısında bulunan beyaz mermer tahtında oturuyor.

Yanında mermer tabakadan yapılma, üzerinde iki oluk açılmış bir hat bulunan "Endymion'un mezarına" yönelmiş, rakipleriyle beraber yürümekte olan Symilos bütün bunların çok azının farkında. İsthmia Oyunları'nda ya da Delos'ta kullanılan özenle tasarlanmış çıkış platformları, gelenekleri katı bir şekilde uygulayan Olimpiyatlar için uygun olmaz. Burada atletler ayak parmakları ilk oyuğa yerleşmiş şekilde dururlar, start verilmeden ikinci oyuk hattını geçenleri nasıl katı cezaların beklediğini bilirler. Koşunun bitiş noktasında, tam olarak 192 metre ötede çıkıştakinin çok benzeri mermer oyuklar var – kazanan, bunları ilk geçen olacak.

Trampetler bir kez daha çalındı; solundaki yedi, sağındaki on iki koşucuyla birlikte Symilos da yerine geçiyor. Şu anda tüm dikkati önünde uzanan mükemmel şekilde düzlenmiş, üstüne kaymayı engellemek için ince bir kat kum serilmiş kil katmanında, pistte. Devasa kalabalıktan yükselen gürlemenin tam olarak far-

kına varması tüm gözler çizgideki atletlerin hazır olup olmadığına bakan başhakeme dönüp de herkes derin bir sessizliğe bürünmesini buldu. Hakem tellala dönerek başıyla onayladı, tellal derin bir nefes aldı. "*Aaaaaa – pate*"

"Çık" anlamına gelen "*apate*" anonsunun içindeki "p" sesinin patlaması ile birlikte Symilos öne atıldı ve hayatı buna bağlıymışçasına koşuyor. Önünde kimseyi görmediğinden iyi bir çıkış yaptığının farkında; şimdi gözleri ilerideki bitiş çizgisinde, tüm konsantrasyonu ve var gücüyle, bacaklarını insani kısıtlar içinde olabilecek en hızlı şekilde hareket ettirme çabasında. Bu kadar hızlı gittiği halde, görüş alanına yandan açık tenli bir vücut giriyor. Symilos daha da hızlı koşmak için zorluyor kendini ancak omzunu yakalamış koşucuyu geride bırakamıyor, kaçınılamaz şekilde kendisini geçtiğini görüyor.

Yarışın yarısı geride kaldı, hayatında hiç bu kadar hızlı koşmadığını bildiği halde, Symilos hâlâ geride. Rakibinin artık sırtını görebiliyor ve bu yarışın sadece ikisi arasında geçtiğini biliyor. Sorun şu ki bu yarışta ikinci bir ödül yok, ona düşen ya zafer ya da yenilginin utancı olacak. Bu utancın düşüncesiyle Symilos kendisini daha da hızlı koşmaya zorluyor, varlığını dahi bilmediği gücü çıkıyor ortaya.

Yetişiyor ona, aynı hizadalar. Bitişten önceki hummalı son adımları atarkenki haline bakılırsa rakibinin de soluğu kesilmiş olmalı. Çizgiyi neredeyse yan yana geçiyorlar ama Symilos o son birkaç adımda kendini öne attığından, çok az farkla da olsa önde tamamladığını biliyor. Soluk soluğa nefes almaya çalışırken rakibinin yüzündeki acı dolu ifadeyi gördüğünde onun da bildiğini anlıyor.

Artık diğer koşucular da yarışı tamamladı, bir kısmı tebrik etmek amacıyla Symilos'un çevresinde toplanırken diğerleri kendi başlarına durdukları yerde hakemlerin kararını bekliyorlar. Elleri dizlerinde, Symilos başını geriye atıp seyircileri sahadan ayrı tutan halatların gerisine bakıyor, eğitmeni orada, sevinçten çılgına dönmüş halde, yerinde duramıyor. Daha tellal adını ilan edip de binlerce seyirci tekrarlamaya başlamadan, idrak ediyor Symilos. O kazandı –Olimpia'da *stadion* koşusunu o kazandı- ve gelecek dört yıl ona atfedilecek, onun adıyla anılacak, Napolili Symilos'un Olimpiyat yılları.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Eylül – Son Sözler

(ΑΠΈΛΛΑΙΟΣ ἜΠΙΛΟΓΟΣ)

Lir Çalgıcısı

Tanrılar verir ve yine tanrılar geri alır. Kallia Makedonya devlet temsilcilerinin kullanımına özel bir kadırganın kıç bölümünde oturmuş, dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken, tapınağın önündeki kemerin altında şans eseri yaşadığı o karşılaşma olmasa hayatının şu anda ne kadar farklı olabileceğini düşünüyor.

Kallia Elis'teydi, özel bir kutlamada, resmi bir öğle yemeği boyunca serenat yapmış, oradan dönüyordu. Aklına geldiğinde yine öfke duymuştu; ne bu etkinlikte ne de öncekilerde lirine bir itiraz eden olmuştu ama o kendini beğenmiş fazilet taslayan Spartalı hakem lirinde geleneksel tiplerden farlı olarak altı yerine on tel olduğu bahanesiyle onu elemeye hak görmüştü kendisinde, sanki on telli lirler neredeyse yüz yıldır kullanılmıyormuşçasına – hem bu gerçekten elenmek için bir sebepse birileri bunu sahneye çıkıp şarkısını söylemeden önce Kallia'ya anlatma nezaketini gösteremez miydi?

Üstelik şarkısı da güzeldi – Pergamon'dan beri üzerinde çalıştığı, bir kısa bir uzun hece ölçüsüyle yükselen açılış ritmine karşılık sonuna Friglere özgü canlı solo vokali eklediği, o kolayca akılda kalan Karya melodisi. Kallia ayrıca yüksek perdeden

söylediği ilk satırla alçaktan verdiği ikinci satırın yerini değiştirerek melodiye beklenmedik bir şaşırtmaca vererek kelime vurguları kullanmıştı. Seyirciler şarkısını alkışlarla karşılamış, onu eleyerek yaptığı haksızlık karşısında da hakemi aynı şiddette yuhalamışlardı. Manevi zafer onundu ancak profesyonel bir müzisyenin maneviyatla yaşaması beklenebilir mi diye acı acı düşünmekten de alamamıştı kendini.

O sırada beklenmedik bir fırtına çıkmıştı Elis'te. Kıymetli lirini deri kabına sarıp yağmurdan korunmak üzere bir tapınağın girişindeki kemer altına sığınmıştı, yanında duran tıknaz, kel adam dikkatle sütun alınlıklarını inceliyordu. Görünüşe göre, sütun başlığında bir sorun vardı ya da acaba kullanılan saçaklık duvara yapışık sütuna uygun mu değildi? Her şekilde Kallia nezaketle ilgi göstermiş ama esasta dikkatini arkasında yaşanan aile dramına vermekten kendini alamamıştı.

Dalgalı sarı saçları peçesinin yanından taşan genç bir kadın, kocasının pelerinine sarınmış bir halde dururken, kocası saçları ağarmış kısa ve şişman bir kadınla çevrelerinde kimse yokmuşçasına tartışıyordu. Anladığı kadarıyla, genç kadın hamile olduğunu daha yeni anlamıştı. Kayınvalidesi onu hamileliğini geçirmek üzere beraberinde aile çiftliğine götürmek istiyordu. Kocasıysa şehirde kendisi ile kalması gerektiğini savunsa da açıkçası argümanı kazanması pek de mümkün görünmüyordu.

Yağmurdan kaçan bir grubun daha gelmesi ile ortalık biraz hareketlenmişti. Aralarında öncelikli figürün, elendiği yarışmanın sponsorluğunu yapan diplomat olduğunu fark ettiğinde rahatsızlık duymuştu Kallia. Diplomat gelir gelmez arka planda dolanan tapınak görevlisinden kendisi için bir sandalye istemiş, adam bu talebi karşılamak için hızlıca uzaklaşmıştı. Kallia diplomatın beraberindekiler arasında günün kahramanı o genç, uzun bacaklı, ince koşucunun da olduğunu fark etmişti, ona gösterdiği yakın ilgiye bakılırsa, yanındaki adam da eğitmeni olmalıydı. Symiloşos? Kymilos? Adı her neyse, *stadion* koşusunu o kazanmıştı. Her an hayranlarca takip edilmenin o kadar iyi bir şey olmadığını keşfetmenin verdiği yılgın ifade yüzüne daha şimdiden yerleşmişti.

28. GÖRSEL: Lir çalan peri, Attika bölgesinden beyaz toprak yağ çanağı (lekythos), Achilles Ressamı, MÖ 440-430 dolayları.

Diplomat getirilen sandalyeye daha yeni yerleşmişti ki boynunda Trakyalılarda görülen türde bir at dövmesi taşıyan, kahverengi, gür saçlı bir genç kadın nazikçe yaklaşmış, zengin kılık kıyafetine rağmen tir tir titreyen çok zayıf bir adamı işaret ederek bir şeyler söylemişti. Adamı düşünceli bir yüz ifadesiyle uzun uzun süzen diplomat kalkıp yerini ona verirken fark etmişti Kallia'nın orada olduğunu.

Kallia yıllarca soylu hamilerle çalışmamış olsa, yarışmada olanlara dair dile getirdiği özürleri tam da nereye sokması gerektiğini Persaeus'a söylemekten geri durmazdı. Üstelik özürle-

rin ardından hiç de diplomatik sayılmayacak bir şekilde, zaten incinmiş Kallia'ya bir de dalga geçer gibi müzisyenlik kariyerine Makedonya kraliyet sarayında devam etmesi yolunda tavsiyede bulunmuştu.

Bunun ciddi bir edayla yapılan kötü bir şaka değil de samimi bir teklif olduğunu anlaması Kallia'nın neredeyse bir dakikasını almıştı. Persaeus bu teklifi o kadar dolaylı ve çekimser bir şekilde yapmıştı ki Kallia adamın aslında reddetmesinden endişe duyduğunu ancak bir zaman sonra anlayacaktı. Herhangi bir müzisyenin alabilmek için tereddüt etmeden ilk çocuğunu satışa çıkaracağı bir pozisyonu reddetmekten bahsediyoruz. Üstelik "şaka" sandığı için ilk anda verdiği umursamaz tepki karşısında telaşa kapılan diplomat, Kallia'nın rüyalarında görebileceği rakamları bile aşan ilk teklifi iki katına çıkarmıştı.

Sonradan anlaşılmıştı ki Persaeus yarışmadan elenmesi üzerine mekândan bir hışımla ayrılan Kallia'ya olayın hemen ardından ulaşmaya çalışmış, tam da bu güzel sesli yetenekli müzisye-

SEİKİLOS'UN ŞARKISI

Burada yaratılan Kallia karakterine atfedilen şarkı Helenistik dönemde gerçekten var olan şarkılardan biri, hatta dünyada bütün müzikal notasyonu ile günümüze kalan en eski parçadır. Bu sayede kurgu gereği Kallia'nın MÖ 248 yılında Olimpiyatlar'da söylediği şeklini bugün bile birebir canlandırmak, çalıp söylemek mümkündür. Şarkı altında yatan kişinin kendisi olup olmadığı bilinmemekle beraber, Seikilos adına dikilmiş bir mezar taşı üzerine kazınmış halde bulunmuştur. Müziğin ilham perisi Euterpe'ye adanmıştır; yine kesin olmamakla beraber, bu parçanın bestecisinin Seikilos olduğu düşünülmektedir.

ni bulup da ona işi teklif edemeden Yunanistan'dan ayrılacağını düşünürken şans eseri tapınağın önündeki kemer altında rastlaşmışlardı. Gelinen noktada Persaeus Kallia'yı işe almaya ne kadar kararlıysa, Kallia da hayatta bir kez karşısına çıkacak böyle bir fırsatı elinden kaçırmamaya aynı ölçüde kararlıydı. Haliyle görüşmenin sonuna kadar her iki taraf da karşısındakinin vazgeçmesinden korktuğu için ince buz üzerinde yürürmüşçesine temkinli davranırken, aslında hiçbir şeyin bu anlaşmaya engel olamayacağının farkında değildiler.

Şimdi bulutlarla kaplı Athos Dağı'nın siyah silueti ufukta gittikçe alçalırken, Kallia bir yandan kedi gibi memnuniyetle gerinip bir yandan da kısa süre içinde tüm Yunanistan'a yayılacak bir şarkıyı da mırıldanıyor usulca.

Yaşa! Ve yaşadığın sürece, ışılda.
Gamı, tasayı at bir kenara.
Yaşam dediğin böyle kısayken,
Ve her şey
Yenik düşerken zamana.

SEİKİLOS'UN MÜZİĞİN İLHAM PERİSİ
EUTERPE'YE AĞIDI

Kaçak

Kuşluk vakti, tepelerin nehre doğru alçalmaya başladığı yerde, vadiye yukarıdan bakan sırtta bir kız duruyor. Aşağıda bir köy var ve tam da hatırladığı gibi: Saz damlarından içerideki odun ateşlerinin dumanı çıkan, iç içe geçmiş, düzensizce yerleşmiş evler, nehir boyunda hasat sonrası kel kalmış araziler ve yün yumağı gibi puf puf görünen koyunlar. Orada uzun süre sessizce duruyor ve düşünceli düşünceli seyrediyor. Bu manzarayı çok uzun zaman tek kelimeyle özetlemişti: ev.

Bir süre sonra kız sessizce kendi kendine konuşmaya başlıyor, sanki bir konuda karar verme çabasında. Kendi genç haline

anlatıyor, işte karşısında, geçen yedi yıl boyunca sadece rüyalarında görebildiği köy, evi. Ufukta görünen dağlar aynı o zaman oldukları gibiler ama Thratta yaşlı İoksdel'in evinin nedense nehre daha yakın olduğunu düşünmüştü hep. Orada bir zamanlar oynadığını hatırlıyor, karısı nehre düşeceğinden korkar, ona bakmak için nasıl da apar topar bahçeye koşardı.

Tüm yapması gereken şu yoldan aşağı inivermek, işte buradan, bir saate kalmaz, Trakyalı köylüler toplaşıp sarar çevresini, sorulara boğalar, bazıları onu hatırlayıp ağlamaya başlarlar öyle ya bunca yıl sonra çıkıp gelmiştir, ölmüş de dönmüşçesine.

Thratta içini çekiyor ve neredeyse özür dilercesine sallıyor kafasını çünkü köye inmeyecek. Çok uzun zaman oldu, köy değişmemiş olsa da içindeki insanlar değişti mutlaka. Babasının tarlasını artık bir başkası işliyor ve bakın – eski evinde de başkalarının oturduğu belli. Şimdi oraya giderse ilk karşılamanın ardından ne onunla ne de onun olması gereken topraklarla ne yapacaklarını bilecekler. Muhtemelen konuyu ihtiyar heyetlerinin sıkça başvurduğu yolla, evlilikle çözmeye çalışacaklar, mülküne şimdi her kim sahipse onun oğullarından ya da kuzenlerinden biriyle eşleştirecekler onu.

Ancak gitmemesinin esas sebebi bu da değil. Giderse bir daha hiçbir zaman ayrılmasına izin vermeyecekler. Thratta artık orada büyüyen, hayattan evlenip çocukları olmasını, tavukları yemlemeyi, dağ koyunlarının sert yününden battaniyeler dokumayı bekleyen o çocuk değil. Kendi genç haline bir söz verdiği için, Atina'daki aç, sefil hayatından bu sözü bir gün yerine getireceğine tüm kalbiyle inandığı için kurtulup da gelebildi, burayı bulabildi. Bir gün şu an durduğu yamaçta duracağına, aşağıda nehir kenarında uzanan köyünü, ufuktaki dağları göreceğine dair inancı sayesinde ona yatak niyetine verilen o ince battaniye üzerinde ağlayarak geçirdiği tüm o zamanları geride bırakıp hayata tutunabildi.

Geriye gidemez. Denizi'ndeki ada şehirlerini, İskenderiye'deki deniz fenerini, Pergamon'un pazarlarını gördükten sonra bir zamanlar tüm dünyası olan bu köyün kafesten farkı kalmaz.

İskenderiye'ye döndüğünde Sakion onu bekliyor olacak ve o iyileştiğinde Babil'in asma bahçelerini, Petra'nın kırmızı kayalara oyulmuş duvarlarını, çölleri aşıp gelen deve kervanlarının Palmira'ya girişini görecekler. Ama iyi ama kötü, Thratta yıllar önce köyünden kaçırılan o küçük kız değil artık, ona baktığınızda Atina'dan kaçan sıska köle kızdan da eser göremezsiniz. Yamaçta dimdik ayakta duran genç kadın, İskenderiye ve dünya vatandaşı, otacı Thratta.

Bütün bu yolu, kendi genç haline yıllar önce verdiği sözü tutmak, hayatının o bölümünü kapatmak için geldi. Ancak şimdi ileri bakması gerek, geriye değil. Rahatlamış ve mutlu mu hissediyor yoksa pişman ve ağlamaklı mı, emin değil Thratta ama ne yapması gerektiğini kesinlikle biliyor. Köye arkasını dönüyor, dokuz yaşındaki halini o yamaçta bırakıp geleceğine doğru korkusuzca ilerliyor.

Görsel Hakları

Sayfa 20: Charles Edwin Wilbour Fund, 37.37E, Brooklyn Museum / Creative Commons-BY

Sayfa 23: akg-images / Eric Lessing

Sayfa 29: Rogers Fund, 1914 / Metropolitan Museum of Art, New York

Sayfa 32: akg-images / Hervé Champollion

Sayfa 37: The Walters Art Museum, Baltimore / Creative Commons CC0

Sayfa 45: Sepia Times / Universal Images Group via Getty Images

Sayfa 50: Trinkschalen und Gefässe des Königlichen Museums zu Berlin und anderer Sammlungen, Volume I, Eduard Gerhard

Sayfa 55: PHGCOM / Wikimedia / Creative Commons CC BY-SA 3.0

Sayfa 60: Granger / Shutterstock

Sayfa 70: National Archaeological Museum in Athens / Marsyas / Wikimedia / Creative Commons CC BY-SA 2.5

Sayfa 75: duncan1890 / istockphoto

Sayfa 81: Yazarın kendi çektiği fotoğraf

Sayfa 87: irisphoto1 / Shutterstock

Sayfa 95: Peytel Donation, 1914, Louvre Museum, Paris. Photo Marie-Lan Nguyen / Wikimedia / Creative Commons CC BY 3.0

Sayfa 100: Zzvet / Shutterstock

Sayfa 106: Pushkin Museum, Moscow. Photo shakko / Wikimedia / Creative Commons BY-SA 3.0

Sayfa 114: Yazarın kendi çektiği fotoğraf

Sayfa 117: National Archaeological Museum, Madrid. Photo Marie-Lan Nguyen / Wikimedia / Creative Commons CC BY 2.5

Sayfa 125: DEA / G. Dagli Orti / De Agostini via Getty Images

Sayfa 134: Nejdet Düzen / Shutterstock

Sayfa 147: DEA Picture Library / De Agostini via Getty Images

Sayfa 153: Papyrology Collection, P. Mich. Inv. 6666, University of Michigan Library

Sayfa 171: Science History Images / Alamy Stock Photo

Sayfa 184: Purchase, Walter C. Baker Gift, 1956 / Metropolitan Museum of Art, New York

Sayfa 189: Mr and Mrs Klaus G. Perls tarafından hediye edilmiştir, 1997 / Metropolitan Museum of Art, New York

Sayfa 196: Yazarın kendi çektiği fotoğraf

Sayfa 204: DEA Picture Library / De Agostini via Getty Images

Sayfa 215: Staatliche Antikensammlungen, Munich. Bibi Saint-Pol / Wikimedia / Creative Commons CC0

Kaynakça

Burford, A. (1963). *The Builders of the Parthenon*, *Greece & Rome,* 1963, C. 10, Supplement: Parthenos and Parthenon, s.23-35

Faulkner, N. (2012). *A Visitor's Guide to the Ancient Olympics*, Yale University Press, Illustrated edition

Gabbert, J. (1986). *Piracy in the Early Hellenistic Period: A Career open to Talents, Greece & Rome*, Vol. 33, No. 2, s.157-63

McKenzie, J. vd. (2007). *The Architecture of Alexandria and Egypt, c.300 bc to ad 700,* Yale University Press

Miller, S. (2004). *Ancient Greek Athletics*, Yale University Press

Newton, C. & Popplewell Pullan, R. (2011). *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchidae*, Cambridge University Press

Onno, M. van Nijf, O. & Williamson, C. (2015). "Connecting the Greeks: Festival Networks in the Hellenistic World", *Proceedings of Anchoring Innovation in Antiquity*

Panagiotakopulu. E vd. "Natural Insecticides and Insect Repellents in Antiquity: A Review of the Evidence", *Journal of Archaeological Science*, 1995 22, 705-710

Pedanius Dioscorides of Anazarbus, *De materia medica,* çeviren ve hazırlayan Beck, L., Georg Olms Verlag, gözden geçirilmiş üçüncü baskı 2017

Retief, F. & Cilliers, L. (2004). "Malaria in Graeco-Roman times", *Acta Classica*, C. 47, s. 127-137

Rotstein, A. (2012). "Mousikoi Agones and the Conceptualization of Genre in Ancient Greece", *Classical Antiquity* C. 31, No. 1, s. 92-127

Vitruvius Pollio, *Ten Books on Architecture*, çeviren Morgan, M. Dover Publications 1914

Tarihi bir Olimpiyat yılında antik Yunanlılarla birlikte bir yıl geçirin ve Olympia'da zafere hazırlanmak için siyasi farklılıklarını bir kenara bırakan şehir devletlerini kasıp kavuran dram ve heyecanı deneyimleyin.

Yıl MÖ 248, 133. Olimpiyat Oyunları'nın yapıldığı yıl. Birçok insan oyunlara katılmak, etkinlikleri izlemek veya büyük kalabalıktan para kazanmak için Olympia'ya gider.

Helenistik dünyanın, Orta Doğu, Mısır ve İspanya'ya yayılmış Yunan yerleşimleriyle zirvede olduğu bir dönemdir. Her zamanki gibi dünyada siyasi sorunlar yaşanmaktadır; Roma, Kartaca'yla savaştadır ve Mısır ile Suriye arasında da büyük bir savaş çıkmak üzeredir. Ancak sıradan insanlar hâlâ mahsullerle, günlük işleriyle ya da Olimpiyat tacını kazanmakla meşguldür.

Eski bir şampiyonun eğitmenliğindeki koşucudan, her koşulda en iyi hasadı almanın peşinde koşan çiftçiye; oyunları siyasi hileleri için kılıf olarak kullanan diplomattan, özgürlüğüne kavuşmak için her şeyi yapmaya hazır köle kıza.

Antik Yunanistan'da Bir Yıl, antik tarihin bu büyüleyici dönemindeki karmaşık ve canlı karakterlerle olağanüstü bir yıla tanıklık etmemizi sağlıyor.

SAHI KITAP
sahikitap.com.tr
sahi_kitap
sahi_kitap

9 786259 878829